

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי
נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק

- מפעל "משיב כהלכה"

חינוך

חידות

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 2
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' - מנין שהכוונה לעץ אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??..... 2

אהל תורה / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים י
עבודת חג הסוכות כ"עבד שבא למזוג כוס לרבו" (תכלית הבריאה ויציאת מצרים, בו האדם כביכול משמש את הקב"ה)..... י

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד יח
חג הסוכות מיוסד על מדת הבטחון..... יח

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק כב
ואין מנענעין בשם לא בהודו ולא באנא..... כב
והשענו תחת העץ - בסוכות תשבו שבעת ימים..... כג

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים כה
אתרוג שספק נקלף..... כה

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון' כז
סוכה כגלות..... כז

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר כט
ברכת שהחיינו בהכנת סוכה..... כט

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס לב
פָּרַס שֶׁל מְלֶאךְ הַמּוֹת - 'ונשמרתם'..... לב

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב לה
בדברי אדונינו הגר"א ז"ל שענני הכבוד נסתלקו בחטא העגל וחזרו בסוכות..... לה

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס מב
רמזי ארבעת המינים..... מב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים מה

מדוע דווקא במצות ארבעת המינים, נדרשת האחדות בין צדיקים לרשעים
מה.....

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' כללי ברכת לישב בסוכה והמסתעף לדין שינוי מקום נ
כללי שינוי מקום בברכת המצוות.....

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)..סט
"ולערב אל תנח ירך" - תחילת השנה הזדמנות נפלאה להתחדשות!.....סט

מאחורי המועדים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר' עז
סוכה - שמחה למרות הדין, ובגלל הדין.....עז

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן' פ
דיני ממונות הנוגעים לחג הסוכות.....פ

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' וש"א"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה' צ
בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות.....צ

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית ק
סוכות.....ק

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית קז
אתרוג רומז לישראל.....קז

שמחת בית השואבה ונענועי ד' מינים - ושמחתם לפני ה' אלוהיכם וגו'. קח

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קי
נטילת הד' מינים בסוכה - הידור מיוחד.....קי

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס "תורת אמך" קיב
הסוכה קודש קדשים.....קיב

עולמות / הרב זאב קופילוביץ קיט
ארבע 'בריתות' וחמש מגילות.....קיט

פתחי הלכה / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

קכד.....

פסולי ד' מינים בשאר ימי החג.....

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר.....

משמחת הסוכה - לעורו של לויתן.....

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער.....

למה אנו חוששין שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים.....

עבודת הנענועים.....

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק ...

קמט ביאור דברי הרמב"ם שניסוך המים היה נעשה בבת אחת עם ניסוך היין

קמט.....

למה סוכות הוא ראשון לחשבון עונות.....

קנג.....

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה.....

שני מועדים שנועדו במועד אחד.....

קנז.....

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד.....

קנט לעצור רוחות רעים.....

קנט.....

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם

טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח.....

קסה שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת.....

קסה.....

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי

נפתלי נוסבוים שליט"א רב ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק

- מפעל "משיב כהלכה".....

קעה.....

ירח האיתנים תשפ"ד.....

קעו הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א.....

קעו.....

חינוך.....

קפד.....

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קפה.....

קפה זמן שמחתנו - כיצד?.....

חידות..... קפז

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קפח

חידה בפרשת השבוע!..... קפח

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קפט

סיפור..... קצ

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר וינשטוק..... קצא

האורח שראה את האושפיזין..... קצא

פגז של חתן - סיפור לחג הסוכות..... קצו

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' - מנין שהכוונה לעץ
אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
**מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' -
מנין שהכוונה לעץ אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג
ללב??**

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו', והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו
יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו
רוח (תהלים א).

מבואר בדרשות חתם סופר (חלק א, דף כד ט"ד):^א הרשע גם כשלומד אין תורתו מניבה
פירות (מעשים טובים), שהיא רק מהשפה ולחוץ (כמוץ). בשונה מהצדיק שנאמר בו 'והיה
כעץ וגו' אשר פריו וגו', שהוא כעץ, שתכונת העץ שנותן פרי ששווה לעץ עצמו ('אשר
יתן פרי ישוה לו'), שמרומז בכך שפיו ולבו שווים, שתורתו אינה מן השפה ולחוץ כמו
הרשע.

והנה בלשונו 'אשר יתן פרי ישוה לו' יש לעיין, שכפשוטו הכוונה שטעם העץ כטעם הפרי,
וקשה שהרי אין זו תכונת כלל האילנות, רק באתרוג (סוכה לה:)?

עץ שתול על פלגי מים - אתרוג

ואולי 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' מורה שאכן מדבר מזמור זה בעץ אתרוגים,
שגם לעליו ועצו יש טעם כמו לפרי, ו'עץ שתול על פלגי מים' מורה על עץ אתרוגים, שצריך
שיהיו לו מים רבים כדי שגידולו יצליח, ואין דיו במי הגשמים (סוכה לה. "גדל על כל מים")
לעומת שאר האילנות שריבוי מים יותר מדי כלל אינו טוב עבורם.^ג

ואף 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' מתאים בעץ אתרוג, ראה בספר 'מעשה
טוביה' לרבי טוביה הרופא (ר"ט כ"ץ, חלק 'פרדס רימונים', אות ו):

^א השוה: זהר חדש רות צו,ב (תרגום): כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה כתוב?
והיה כעץ שתול על פלגי מים. ושמא דברי החתם סופר מקורם משם, אולם שם יש לפרש (כדברי ספר קרנים מאמר
ט; וכמובא במתוק מדבש שם) שהכוונה לתורת השקר שלהם.

^ב ופלפלין (סוכה שם), וכן הדס (סוכה לב:), ותלתן (ביצה יג:). ושמא לכן גם נוטלים הדסים, כי אף ההדס טעם עצו
ופריו שוה, אמנם אמרו חז"ל שנחשב אין בו טעם ויש בו ריח.

^ג וכפי שהקשו המאירי ור"מ אלמושננו (תפלה למשה, מאמר ב, חלק ב, ד"ה 'והיה') על המזמור, וכדברי ר"מ אלמושננו
הביא ר"י יעבץ על אבות (גו,ב) בשם 'אחד מגדולי הדור', מהו 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' הרי ריבוי מים אינו טוב
לעץ, עיי"ש תירוציהם, וראה מאירי על המזמור שנשמר מזה.

"אתרוג וכו', כך עצו מושלם, חי כל ימות השנה ועלהו לא יבול ועומד ביפיו, מעצו וכו' בלי ספק ברא מזכי אבא, על כן יאמרו המושלים בלשון תוגרמיים "אלמא אגאג' דאן איראק דוש מים", ר"ל התפוח אינו נופל רחוק מן העץ. ולענ"ד וכו' אם יחתך חתיכה מן העץ ויעשו ממנו בישול יחזיק הגוף למצוא תרופה לנפשו בזה"

[כמו כן נראה ליישב בכמה אופנים נוספים, ראה הערה י.]

י אכן נראה ליישב בכמה אופנים נוספים:

א. יתכן שכוונתו שכל עץ מוציא פרי כפי מין העץ, כגון עץ תפוח יוציא תמיד תפוחים, ולא שטעם עצו ופריו שוים. ב. גם יתכן שכוונתו שכמו שבעץ בחלק מהמקרים יש את תכונה זו, כך הצדיק הזה תמיד. ג. עוד יש לבאר דברי החתם סופר, שהרי גם עץ החיים טעם עצו ופריו שוים לפי המובא בכמה ספרים, והתורה הלוא נמשלה בפסוק זה לעץ החיים (מדרש שוח"ט, תרגום, תקוני זהר תקון יג, דף כז, ב) [אמנם הכלי יקר (בראשית ב, ט) כתב שעץ החיים אין לו פירות כלל, רק טעם עצו כטעם פרי].

[ואף עץ הדעת טעם עצו ופריו שוים (בראשית רבה [בראשית] פרשה טו, ז, ובנחמד למראה: "ומעץ הדעת טוב" (702) בגימטריא "אילן אתרוג" (701 + 1 עבור הכולל)), וראה תהלות ישראל (ר"ש קלוגר, מזמור א) שמקשר בין עץ הדעת לתורה].

ד. גם שמא יבוארו דברי החתם סופר על פי דברי חז"ל (בראשית רבה [בראשית] פרשה ה, ט) שהיתה צריכה הארץ להצמיח את כל האילנות באופן שיהיה טעם עצו ופריו שוים, שכך צוה אותה ה' ("עץ פרי"), והיא לא עשתה כך בכל האילנות. ויבואר "כעץ שתול וגו'", שצדיק זה אין תורתו מן השפה ולחוץ, שנמשל כמו העץ ששתל ה' מתחילה על פלגי מים בבריאת העולם במטרה שבעתו יתן את פירותיו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, שנטעו ה' בכוונה שיהיה טעם עצו כפריו.

ושמא אפשר לבאר לפירוש זה את כלל המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'** □ אמר אדם הראשון, היה אשרי אילו לא הייתי הולך בעצת הנחש, ובדרכו ומושבו (מדרש שוח"ט) **כי אם בתורת ה' וגו'** □ אלא הייתי מתגבר על פיתוי הנחש על ידי שהיה חפצי רק בקיום תורת ה', וכך הייתי הוגה יומם ולילה להבין לאשורו את הציווי שלא לאכול מן העץ ולא היה הנחש מצליח להטעותנו וכך להכשילנו, **והיה כעץ שתול וגו'** □ וכך בשעה שהייתי עוסק בתורת ה' היו פי ולבי שוים ולא היתה תורתי מהשפה ולחוץ, כמו העץ ששתל ה' מתחילה על פלגי מים בבריאת העולם במטרה שבעתו יתן את פירותיו, שנטעו בכוונה **שעלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח**, שיהיה טעם עצו כפריו. **לא כן הרשעים כי אם כמוץ וגו'** □ אמנם מציאות הרשעים בעולם גרמה לכך שכלל העץ לא יהיה בו טעם, ויהיה רק כמוץ, כדברי השל"ה (שני לוחות הברית, חלק ג, 'תורה שבכתב □ אור חדש', דף ט ד"ד) שמה שגנזה הארץ את טעם העץ היה מפני שראתה שגם ה' גנו את אור שבעת ימי בראשית מפני שראה שיהיו רשעים בעולם. והטעם שה' בכל זאת לא רצה לגנוז זאת, **על כן לא יקומו רשעים במשפט** □ אנו, אדם וחיה לא חוטאים בחטא זה שעל ידו יצאנו מורשעים במשפט ונענשנו, **וחטאים בעדת צדיקים** □ ואם לא היינו אוכלים מעץ הדעת טוב ורע לא היו חטאים בקרב עדת צדיקים, **כי יודע ה' דרך צדיקים** □ לכן לא רצה ה' לגנוז את טעם העצים, כי יודע ה' את דרכנו היא דרך צדיקים ולא היינו חוטאים באכילה מעץ הדעת לולי טעות זו שנגרמה עקב כך שאין טעם לעצים, כדברי השל"ה. ואילו □ באשר למה שהיתה סבורה הארץ שיש לגנוז את טעם העצים מפני שיהיו רשעים בעולם כדברי השל"ה □ **דרך רשעים תאבד** □ ה' מצידו העלים בענין זה את דרכם של הרשעים מנגד פניו [כמו שכתוב במדרש שוח"ט על פסוק זה שכך נהג ה' כדי לברוא את כלל העולם].

ה. ויתכן כעין זה, שהכוונה לעתיד לבוא, שגם לעתיד לבוא יהיה כן (ילקוט בחוקותי רמז תרע"ב), ואף נתנבא יחזקאל (מז, יא) "והיה וגו' ועלהו לתרופה", ויבואר שזה 'אשר פריו יתן' □ לשון עתיד, כלומר, לעתיד לבוא □ בעתו, שביום שיזרע יצמיח (ילקוט שם), וכן שאז עצי סרק יתנו פירות (בכתובות קיב, ב) [על האילנות שבארץ ישראל]; תורת כהנים בחוקותי כו, ד), **ועלהו לא יבול** □ יהיה העץ עצמו נאכל, ועלהו לתרופה. כמו עץ שיהיה לעתיד לבוא שעצו נאכל. כך היא תורת הצדיק שנותן פרי שוה לעץ.

[הערה נחוצה: בכמה מהמקורות הנזכרים לא נאמר שטעם העץ שוה לטעם הפרי, רק נאמר שגם העץ נאכל כשם שהפרי נאכל, אולם תמצא בספרים והמפרשים שהתייחסו גם למקורות אלו בלשון 'טעם עצו ופריו שוין' או 'טעם העץ כטעם הפרי']

הזמן לקיים את ההבטחות!!

ואולי זהו דמיון אתרוג ללב, שאמרו חז"ל שדומה ללב, על דרך רמז שיהיו פיו ולבו שוין, כמו עץ האתרוג שתולדותיו כיוצא בו, ויש בו טעם ויש בו ריח.

והדברים אמורים בפרט בחג הסוכות שבא אחר היום הקדוש, יום הכיפורים, שבו הבטיח כל אחד הבטחות טובות וקיבל על עצמו מה שקיבל לחזור בתשובה שלמה, כעת בחג הסוכות זהו זמן שמחתנו שמבררים שאכן פיו ולבנו שוין, לא יחל איש דברו ככל היוצא מפיו יעשה, כעת הזמן לתת ביטוי מעשי שלם להבטחותינו!!

חג כשר ושמח!!

אהל תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

עבודת חג הסוכות כ"עבד שבא למזוג כוס לרבו" (תכלית הבריאה ויציאת מצרים, בו האדם כביכול משמש את הקב"ה)
וְאָשָׂא אֶתְכֶם עַל פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי כו', וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ (שמות יט, ד-ו)

"כעבד שבא למזוג כוס לרבו"

(א) במשנה בסוכה (כח, ב) אמרו: "ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה. משלו משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו".

והנה מה שמשלו משל על "מזיגת הכוס", כבר הבאנו במקו"א (מאמרי סוכות מאמר "ירידת גשמים בחג") מה שביאר בזה הגר"א, שהמזיגה מורה על עירוב מים ביין להפג את חריפות היין, וכך מצות החג באים למתק את הדינים של ימי הדין. וברדת הגשמים המכריחים אותנו לבטל את מצות הסוכה, הרי זה מעיד שאין הקב"ה חפץ ח"ו לפשר את הדינים, אלא שישארו בתוקפם וגבורתם.

אך עדיין צריך להבין מה שמשלו בזה משל לעבד שמוזג כוס לרבו, כי לכאורה, מאחר שנאמר באיוב (לה, ו-ז) "אִם חָטְאתָ מֶה תִּפְעַל בּוֹ וְרָבוּ פִּשְׁעֶיךָ מֶה תַּעֲשֶׂה לוֹ, אִם צָדַקְתָּ מֶה תִּתֵּן לוֹ", דהיינו שהקב"ה עצמו לא נצרך כלל למצות שלנו, ואי"ז מוסיף או גורע לו מאומה אם האדם עושה מצות או עבירות.

אם כן, המצות שאנחנו עובדים את הקב"ה, הוא רק למענינו בכדי לקיים את רצונו ולקבל שכר על זה (בלי נהמא דכיסופא). והיה מתאים יותר למשול את המצוה, לעבד שבא לנטוע נטיעות בחצר המלך או שבא לקלס את המלך, וכיוצא בזה, ומהו המשל שהאדם בא לשמש את הקב"ה למזוג לו כוס.

לא זו מחבבה עד שקרא אותה אימי

(ב) נקדים בדברי במדרש (שה"ש רבה ג, כה) שאמרו: "אמר רבי יוחנן, שאל רשב"י את רבי אלעזר ברבי יוסי, אמר לו, אפשר ששמעת מאביך מהו "בעטרה שעטרה לו אמו" (שה"ש ג, יא)? אמר לו, הן. אמר לו, היאך? אמר לו (משל) למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה "בתי", ולא זו מחבבה עד שקרא אותה "אחותי", ולא זו מחבבה עד שקרא אותה "אמי". כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי הה"ד (תהלים מה, יא) "שמעי בת וראי". ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר (שה"ש ה, ב) "פתחי לי אחותי רעיתי". ולא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא, ד) "הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו", ולאמי כתיב. עמד רשב"י ונשקו על ראשו ואמר, אילו לא באתי אלא לשמוע מפיו הטעם הזה דיי".

וכבר תמה עלה הכלי יקר, שלכאורה אם אנו דנים על "חביבות" הרי החביבות של אב לבתו מסמל חביבות גדולה יותר, מאשר חביבות של בן לאמו.

ולפיכך מבארים רבותינו, שהביטוי של בתי אחותי ואמי, אינו סתם מצד החביבות, אלא מצד ההשפעות, ש"בתי" מסמל השפעת האב לבתו, ואילו "אימי" מסמל השפעת האם על בנה.

מערכת ג' המועדים

ג) וכך מבאר המשך חכמה (דברים ה, טו) שהג' ביטויים הללו, באו לרמוז את סדרם של ג' הרגלים, ואלו דבריו:

"והנה כאשר נתבונן על המועדים נראה, כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והשפעת האלקים יתברך על עמו ישראל מצידו, שהוציאם ממצרים ונגלה בכבודו ובעמוד ענן, אבל ישראל בעצמם - "גוי מקרב גוי", הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, ורק הפסח והמילה על ידי ציווי השם. אם כן מצידם לא היה הכנה רבה והתקרבות לאלקות, רק מצידו יתברך.

ובחג העצרת היה שקול משניהם - התקרבות ישראל לאביהם שבשמים בפרישה שלושה ימים, באחדות האמיתי, שעל זה נאמר "ויחן שם ישראל נגד ההר", בקבלת מצוותיו "נעשה ונשמע". ומצידו יתברך הופעה אור אלקי, וגילוי כבודו, ומתן תורתו. שעל זה נאמר "וה' האמירך... את ה' האמרת" - חטיבה מול חטיבה.

לא כן בחג הסוכות, היה ההתקרבות מצד ישראל, שהם עשו תשובה גמורה על חטא העגל שלא מיחו בערב רב, והם הביאו נדבתם בבוקר בבוקר, והכינו יותר מדאי לכל מלאכת המשכן. והשי"ת החזיר להם ענני כבוד שהיה להם משעה שיצאו ממצרים כדברי הגר"א בשיר השירים".

ומבואר מדבריו, שפסח היה זה השפעת הקב"ה עלינו, לעומת חג השבועות (מתן תורה) שהיה הענין גם מצידנו וגם מצידו, ולא כן חג הסוכות שהיה הענין מצידנו.

ועפ"ז ממשיך המשך חכמה לבאר את המדרש הנ"ל:

"וזה מורה על שלושה זמנים האלה - על מה שהיה בעת יציאת מצרים שאז בבחינת השפע היה בבחינת "בת", שהיא מקבלת שפע לבד. ובעת מתן תורה היה בגדר "אחותי", ששניהם משפיעים ומקבלים זה מזה ומכבדים זה לזה. ואחר כך בעת עשיית המשכן היה בגדר "אמו", שרק היא המשפעת והיא הפועלת מצדה לבד".

[והנה לשון המדרש: "כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי" - וצ"ב מהן עומק הכונה ש"לא זו מחבבן" עד שקראן אחותי ואמי. וכותב המשך חכמה: "לענין החביבות, היה קורא אותם תמיד "בתי", אף בשעה שקראה "אמי". ויבואר לפנינו].

"ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי"

ד) גם הכלי יקר מבאר את ג' הענינים הללו, ע"פ ג' הענינים המבוארים במקרא בפרשת יתרו שנאמר (שמות יט, ד-ו) "וְאָשָׂא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים, וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי כּוֹ, וְאֶתֶם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ", ומבאר לה ע"פ סדר התיקונים של ג' האבות, וזה תואם עם דברי המשך חכמה הנ"ל, לאור דברי הטור (סי' תיח) שכותב בשם אביו, שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, וסוכות כנגד יעקב.

וכך מבאר הכלי יקר (שם): "ובלי ספק שמדרש זה מדבר במדריגות הממשלה שיש לזה על זה, כי האב מושל על הבת וכן האם, אבל אח ואחות שוין המה. כך מתחילה קרא הקב"ה לישראל "בת" מצד אהבתו לישראל, ואך לו יתברך המלוכה למשול על ישראל כממשלת האב על בתו, וזה היה בימי אברהם כי פסוק "שמעי בת וראי" נדרש (ב"ר לט, א) על אברהם. וזו היא המדריגה האמורה כאן ראשונה "ואשא אתכם על כנפי נשרים", ונשיאה זו היא כאשר ישא האומן את היונק.

ואחר כך העלה אותם הקב"ה למדריגה גדולה מזו לקרוא אותם "אחותי", לומר שהם שוים אליו יתברך, והשוה הקב"ה כבודו ומוראו יתברך לכבודם וכמו שאמרו חז"ל (שבת י, א) שהצדיקים דומים כאילו נעשו שותפים למקום ברוך הוא, וזה היה בימי יצחק שאמר לו הקב"ה (בראשית כו, ג) "גור בארץ הזאת ואהיה עמך" היינו בשוה לך, כי נתוסף לו זכותו על זכות אברהם אביו, על כן לא נאמר לשון "ואהיה עמך" לאברהם כמו ליצחק. וזו היא המדריגה השנייה האמורה כאן "ואביא אתכם אלי", כי זה דומה למאמר "ואהיה עמך".

ואחר כך כשבא יעקב חבל נחלתו חוט המשולש, העלה אותו ה' למדריגה גדולה מזו לקרוא אותו "אם" כמו שהאם מושלת על הבת, כך צדיק מושל ביראת ה' כו'. וזה שאמר ביעקב (שם לב, כח) "כי שרית עם אלהים ואנשים ותוכל", אע"פ שגם ליעקב נאמר (שם לא, ג) "ואהיה עמך", מכל מקום אחר כך הועלה למדריגה שלישית כשישר אל אל ויוכל. וזה שאמרו (מגילה יח, א) הקב"ה קראו ליעקב אל, רצה לומר מושל עליו כביכול. וזהו שנאמר כאן "ואתם תהיו לי ממלכת מלכים", לי כביכול, אני גוזר גזירה והצדיק מבטלה".

"בנים אתם"

ה) כעת נמשיך לבאר את ג' המדרגות הללו של "בתי" "אחותי" "אימי" בסדר ג' המועדות^ה. הבחינה של "ביתי" הוא בעת יציאת מצרים (פסח). הבחינה של "אחותי" בעת מתן תורה (שבועות). והבחינה של "אימי" בחג הסוכות.

^ה מתוך ספר "זמן שמחתינו" מאמר ג למור"ר הגאון שליט"א.

דהנה את התואר "בנים" זכינו מתוך יציאת מצרים, כפי שנאמר בפסוק בפרשת שמות (ד, כב-כה) "כה אמר ה' בני בכורי ישראל כו' ואומר אליך שלח את בני ויעבדוני ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך".¹

וראה במהר"ל (נצח ישראל פ"ב) שמבאר את הפסוק "הלא הוא אביך קנך": "כי כל ישראל הם לה' מצד שהוציאים לפועל, כמו שהאב הוא סבה שיצא הבן לפועל, והשם יתברך בעצמו היה הסיבה שיצאו לפועל, וזה היה כאשר הוציא השם יתברך אותם ממצרים, וכאילו נולדו, וכדכתיב "שלח את בני ויעבדוני".²

והדבר מבואר היטב, לאור דברי חז"ל שאומרים שעם ישראל יצאו ממצרים בלי זכויות, ולכן היה זה בחינה של אם המשפיע לבניה.

"צלם אלוקים"

לכחינה של "אחותי" זכינו במתן תורה, וזה עפ"ד הרמח"ל בדעת תבונות (סי' קנח) שכותב: "ובבואם אל הר סיני, נתן להם האדון ב"ה כל היקר המגיע להם להשתלם במציאותם, להיות להם כח להיות משרתים אותו. ואז קירבם אליו באהבה, שהוא ענין (מה שאומרים בהגדה של פסח) "אילו קרבנו לפני הר סיני", וכך מה שאנו אומרים בכל יום (בברכת אהבה רבה) "וקרבתנו לשמך הגדול" וגו', והדביקים אליו באהבתו, ואז נתן להם תחילה הכח לשמור כל מצוותיו, ושמעשיהם בעבודתו יעשו הפרי הטוב המצטרך לתיקון הבריאה כו'. ומשם והלאה נשאר ישראל מובדלים מן העמים, ומעוטרים בכח עליון לשמור כל המצוות, לתקן בהם כל הבריאה כולה, וכמו שביארנו".³

ולכן בחינה זו מוגדרת בחינה של "אחותי". והדבר מבואר טפי בהמשך דברי הרמח"ל שם, שכותב דברים נשגבים ומרוממים עד למאוד, ואלו דבריו:

"והנה הקב"ה מחלק מעצם הנהגתו לכנסת ישראל, להיותה שותפת עמו בהשלמת הבריאה, שיהיה הוא יתברך מתקן מצד אחד, והיא מצד אחר, ומינייה ומינה יסתיים התיקון השלם. ובבחינה זאת אמרו ז"ל במדרש (שה"ש רבה ה, ב) "יונתי תמתי" - תאומתי".

וזהו המושג שהאדם נברא ב"צלם אלוקים", שיש בכח האדם לפעול בכל העולמות, וכביכול האדם שותף בכל תהליך הבריאה.⁴

¹ ואמנם בגמ' בשבת (פט, ב) אמרו: "בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי", אך כבר ביאר המהרש"א שם, שבאמת כבר בתחילת השליחות של משה אל פרעה כתיב "כה אמר ה' בני בכורי ישראל", אלא הטעם שקראם אז במצרים "בני בכורי", הוא על שם העתיד שידע הקב"ה שיקדימו נעשה לנשמע. וממילא נמצא שכל התהליך של יציאת מצרים היה מתוך בחינה של "בנים" על שם העתיד. דהיינו שכל מה שהקב"ה השפיע עליהם בלי זכויות, כמו אם שמשפעת לבניה, היה זה על שם העתיד שעתידיים לקבל התורה, ובסימן "למען תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

² הנפש החיים (שער א) מרחיב לבאר את המושג של "צלם אלוקים", שה' נתן כח לבני אדם למטה, שיהיה בידם היכולת והכח להיות המנהיגים של כל הבריאה כולה, וכל מעשיהם קטן וגדול פועלים בעולמות העליונים להיות שורש לקיום הבריאה ממש. וזהו הכח של "אחותי" שאנחנו שותפים בבריאה. ובפנים יתבאר שיש בחינה נוספת של "אחותי", בו אנחנו מוגדרים כמשפיעים לקב"ה כביכול.

עבודה צורך גבוה

והבחינה של "אימי" שאנחנו כביכול משפיעים לקב"ה, זהו חג הסוכות.

וזה עפ"ד הרמב"ן בפרשת תצוה שכותב עה"פ (שמות כט, מו) "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְּם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לְשִׁכְנֵי בְּתוֹכְכֶם".

"אבל רבי אברהם אמר, כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים רק בעבור כי אשכון בתוכם,
וזהו (שם ג, יב) "תעבדון את האלהים על ההר הזה", ויפה פירש. ואם כן יש בענין סוד
גדול, כי כפי פשט הדבר, השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה, אבל הוא כענין
שאמר הכתוב (ישעיה מט, ג) "ישראל אשר בך אתפאר", ואמר יהושע (ז, ט) "ומה תעשה
לשמך הגדול", ופסוקים רבים באו כן, "אזה למושב לו" (תהלים קלב, יג), "פה אשב כי
אויתיה" (שם, יד)".

והנה על המקראות הנ"ל בתהלים כותב האלשיך: "כי אויתיה, והוא מאמרם ז"ל
האומרים כי מתחילת ברייתו של עולם נתאוה הקב"ה שתהיה לו דירה בתחתונים". וכפי
שאמרו חז"ל בתנחומא (נשא סי' טז; וע"ע ב"ר ג, ט ובמד"ר יג, ו): "בשעה שברא הקב"ה
את העולם אמרו שנתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים".

ומבארים חז"ל, שלכן נאמר ביום הראשון לבריית העולם "יום אחד" ולא נאמר "יום
ראשון" (מקביל ל"יום שני ושלישי כו"), ורק בעת שנחנך המשכן נאמר "ביום הראשון",
להורות שכביכול רק אז נברא העולם, מאחר שרק אז השרה הקב"ה את שכינתו
בתחתונים.^ח

נמצא כביכול, שהקב"ה צריך את המקום כאן בעולם לשכון בו.

וכנגד זה בא חג הסוכות, וכפי שכותב האלשיך (ויקרא כג): "הנה כי לא על חנם קבע הוא
יתברך חג השביעי הזה על שם הסוכות. כי למה כי שמחתו היא, כי לא שמח ה' במעשיו
מאז ברא העולם עד הזמן ההוא, כי עשרים דור שמאדם עד אברהם היו מכעיסים ובאים,
ומאברהם התחילה שכינה לרדת מרקיע שביעי לששי ולא שבתה לארץ, כאשר נתאוה
יתברך שתהיה לו דירה בתחתונים שהיה תכלית הבריאה, וגם לא פסקה זוהמא עד מתן
תורה, ולא מלאו הימים לגמור מתנתה עד אשר עשו את העגל, ולא נתקן עד עבור יום
הכפורים שאז ניתנה תורה בלוחות שניות והקהיל משה את ישראל לעשות לו מקדש לשכון
בתוכם, אז שמח הוא יתברך, ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתו כמדובר".
ולכן חג הסוכות הוא בחינה שכביכול אנחנו משפיעים לקב"ה.

^ח וכך כותב השל"ה הקדוש (תולדות אדם אות שט): "כי בהיות השכינה שוכנת בבית המקדש, ושורה בישראל שהם
בניה, אז השם הגדול מתייחד בכבודו, ואם הבנים מעטרת למלך שלמה, ומאצלת עליו האור מהמקור, כי כשהשכינה
התחתונה שורה בתחתונים, גם שכינה עליונה שורה בעליונים. ולפי שזה כן, היות שרות השכינה בישראל צורך גבוה.
וזה טעם העבודות שהיו במקדש, מקום השכינה, להמשיכה ולהתמידה בתחתונים, שתקבע במקדש, ובוזה מתייחדים
הדברים העליונים, מראשית המחשבה עד סופה, והוא יחוד השם הגדול. נמצאו העבודות סיבת שרות השכינה
בתחתונים, ונמצא שירותה בתחתונים צורך גבוה".

סוכות תכלית הבריאה ויציאת מצרים

ו) והנה כל המועדים המה "זכר ליציאת מצרים", אבל התכלית בכל זה הוא חג הסוכות, מאחר שמבואר בדברי חז"ל שכל יציאת מצרים היתה על תנאי של בניית המשכן.

וכפי שאמרו חז"ל (תנחומא בחוקותי סי' ג; וע"ע במד"ר יב, ו): "על מנת כן יצאו ממצרים שיעשו את המשכן ותשרה שכינה ביניהם שנאמר "וידעו כי אני ה' אלהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם", למה? אמר רבי אמי נתאוה הקב"ה כשם שיש לו דירה למעלה שיהא לו כך דירה למטה כו".

וידועים דברי הרמב"ן בהקדמה לחומש שמות שכותב: "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אע"פ שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר. וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלות אבותם כו' ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

וכנגד זה כל שנה גם חג הסוכות, אשר הוא זכר לענני הכבוד וצילא דמיהמנותא, בו חוזר ההארה של השכינה, וכפי שכותב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ח) לגבי "ענני הכבוד", ואלו דבריו:

"כי הנה ענני הכבוד כו' מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות. והוא כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם כו', כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים כו' להגיעם אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך ומקיף כל צדיק מישראל ומבדילו מכל שאר בני האדם ומנשאו למעלה מהם ומשימו עליון על כולם. ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה".

דבר נפלא כותב הפחד יצחק (סוכות עמ' 293), דהנה במקראות התורה בפסח ובשבועות נאמר "במקום אשר יבחר השם לשכן שמו שם", ואילו בסוכות נאמר רק "במקום אשר יבחר ה'" ולא נאמר "לשכן שמו שם".^ט ומבאר שבחג הסוכות מכיון שיש עוד מקום שחל שם שמים עליו, והיינו הסוכה, לכן התואר של בית המקדש נשאר רק "במקום אשר יבחר ה'".

כעבד שבא למזוג כוס לרבו

^ט ראה מש"כ במאמרי סוכות מאמר "גבורות גשמים" בשם המשך חכמה על זה.

ז) והנה כבר הבאנו במקו"א (מאמרי סוכות מאמר "כל העושה סוכה כהלכתה נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית") מה שכותב מהר"י ווייל (סי' קצא; הובא בבאר הביטב סי' תרלט) "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית".

וביארנו ע"פ האמור, שבחג הסוכות שהוא כאמור כנגד ענני הכבוד לפי שרק אז חזרה השכינה לשרות במשכן, נמצא שחג הסוכות בו אנו בונים דירה בתחתונים, זהו הזמן שאנו זוכים לקיים את רצונו יתברך ולהיות נחשבים כשותף לקב"ה במעשה בראשית.

אבל כאן באנו להוסיף תוספת דברים, שגם מדוקדק להפליא לשון המשל במשנה בסוכה שאמרו שבעת ירידת גשמים ואין אנו יכולים לקיים את מצות הסוכה, שהרי זה דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו.

והערנו בתחילת הדברים, שלכאורה מתאים היה יותר לומר משל לעבד שבא לנטוע נטיעות או לקלס את רבו. אך לפי האמור הדבר מבואר להפליא, מאחר שמצות הסוכה הוא בחינה שאנחנו באים כביכול להשפיע לקב"ה. ולכן המשל הוא כעבד שבא למזוג כוס לרבו!

ביאור ב'עבודה צורך גבוה'

ח) ולסיום הדברים חשוב להוסיף בכל הענין הזה של "עבודה צורך גבוה" - במה שהבאנו שנתאוה הקב"ה לדירה בתחתונים.

בל נחשוב חלילה, שבאמת יש ענין או איזה צורך לקב"ה להשרות את שכינתו עלינו. כי האמת היא, שגם מה שנתאוה ה' לכך, התאוה היא בשבילנו ולמענינו, אבל לא עצמו אין לו שום צורך בכך.^{יא}

ואכן יש לדקדק את לשונם של חז"ל במדרש שפתחנו בו, שאמרו: "כך היה מחבב יותר מדאי הקב"ה לישראל וקראן בתי, ולא זו מחבבן עד שקראן אחותי, ולא זו מחבבן עד שקראן אמי".

ומה הכונה "לא זו מחבבן עד שקראן בתי ואימי"? מבאר המשך חכמה: שלענין החביבות היה קורא אותם תמיד "בתי" - אף בשעה שקראה "אמי".

^י מידידי הג"ר משה הורן שליט"א.

^{יא} השל"ה (תורה אור וארא אות ד) כותב: "כי התחתונים בתורתם ובמעשיהם הטובים כביכול מתקנים השם, כי העבודה צורך גבוה. וכמו שכתב הזוהר (ח"ג קיג, א) כתיב "ועשיתם אתם" וקרינן "ועשיתם אתם", מאן דעביד פקודי אורייתא ואזיל באורחוי כביכול כאלו עביד ליה לעילא אמר קודשא בריך הוא כאלו עשאני, כגוונא דא "ויעש דוד שם" (שמואל ב, ח) וכי דוד עביד ליה, אלא בגין דאזיל בארחי דאורייתא ועביד פקודי אורייתא ואנהיג מלכותא כדקא יאות כביכול עשה שם לעילא".

ועומק הענין, שמתוך האהבה שהוא משפיע עלינו כאם שמשפעת על בניה, מתוך אהבה זו, היה מוכן הקב"ה גם לקרוא לנו "אימי", דהיינו שנעבוד אותו בבחינת עבדות כאילו הוא צריך לנו. וכל זה למענינו ולטובתינו.

שנינו בשמנה באבות ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו", אבל זה עצמו למענינו ולטובתינו, וכפי דברי הגר"א על "טוב יצר כבוד לשמו" - שמתוך שהוא "טוב", לכן יצר לנו "כבוד לשמו".

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

חג הסוכות מיוסד על מדת הבטחון

צילתה מרובה מחמתה

בעיקר הכשר הסוכה בעיני - "צלתה מרובה מחמתה", ואם אין צילתה מרובה מחמתה ע"י הסכך, ליכא שום הכשר סוכה מצד הדפנות. וביאר רבינו בחיי (כד הקמח, ע' סוכה) הטעם לזה וז"ל: "כל המקיים מצות סוכה ונכנס בה עיניו אל הסכך העשוי לצל, ומסכים בדעתו כי הקב"ה צלן של ישראל והוא המגין עליהם כצל המגין מפני החמה הוא שכתוב (תהלים קכא, ה): "ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך". וכתוב (שיר השירים ב, ג): "בצלו חמדתי וישבתי", וזה שאמרו (סוכה ב, א): ושחמתה מרובה מצלתה פסולה. ואמרו במדרש שיר השירים רבה (שם) ונסו הצללים אלו שרי אומות העולם כי הכח המנהיג את האומות נקרא 'צל', "עכ"ל. הרי, הטעם שהכשר הסוכה הוא רק אם "צלתה מרובה מחמתה", כי הצל מורה שהשי"ת הוא צלן של ישראל, ומגין עליהם תמיד מכל רע, כמו שהגין עליהם במדבר מן השרב והשמש.

כתיב (ישעיהו ד, ו): "וסכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר". ר"ל שענני הכבוד הגינו על כלל ישראל, ושמרו עליהם מכל נזק. ועי' במש"כ המהר"ל (גבורות ה' פרק מ"ז): "וחג הסוכות שהושיב אותם בענני כבוד בשמירתו וזה מורה על ההשגחה והשמירה שהיה עליהם ולא עזב אותם שהושיב אותם בסכות שהיא השמירה, וכמו שאנו אומרים הפורס סכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים", עכ"ל.

וידועים דברי הזוהר (ח"ג דף ק"ג) שסוכה הוא: "צלא דמיהמנותא" - "צל של אמונה". כמו שהצל מגין מפני החמה, כן הבא לחסות בצלו של הקב"ה, הקב"ה מגין עליו ושומרו מכל רע, מכל פגע וצרה וצוקה ומחלה. ולא עוד, אלא אפילו אם כבר נמצא בצרה, אם בא לחסות תחת כנפי השכינה, יזכה לישועת ה'.

המקיים מצות סוכה - ה' מיסך עליו

וכן איתא במדרש (ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנ"ג): "בסוכות תשבו שבעת ימים - זה שאמר הכתוב: "וסוכה תהיה לצל יומם", אמר רבי לוי: כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אומר הקב"ה הוא קיים מצות סוכה אני מיסך עליו מחמתו של יום הבא... דבר אחר וסוכה תהיה לצל יומם, כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו שכן הוא אומר: באברתו יסך לך", ע"כ.

וביאר הכתב סופר (מאמר לחג סוכות) אמאי דוקא במצות סוכה יש שמירה כזו וז"ל: "וצריך לעיין למה דוקא בשביל מצות סוכה הלא כל המצוות מגינים כתריס בפני פורענות? נ"ל הנה "הבוטח בה' חסד יסובבנהו", ומי שאינו מאמין בהשגחה באמת אינו מושגח כדכתיב (ויקרא כו, כג): "ואם תלכו עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם וכו'". ופי' הרמב"ם

(מ"נ ח"ג פ' ל"ו) בקרי לשון מקרה, שתאמרו הכל במקרה, אף אני אניח אתכם. וכבר אמור בספרים כי מצות ישיבת סוכה לרמז שאנו חוסים בצל של הקב"ה ואנו מאמינים שמושגחים אנחנו מאתו ית"ש ואין תולים במקרה, ומי שמאמין בזה ועושה רמז לאמונה זו הוא באמת מושגח מאתו ית"ש, וזה כוונת הילקוט מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז שבו מראה כי מאמין שהכל בהשגחתו ית"ש, הקב"ה סוכך עליו מן המזיקים לא תאונה אליו רעה, ואתי שפיר", עכ"ל.

וכן האריך הערוך לנר (סוף מס' סוכה) וז"ל: "והנה צל הסכך מרמז לתשועת ה' ע"ד ה' צלך, והדפנות הם מרמזים על עניני העולם אשר עליהם מרחף צל הסכך, והם טובבים את האדם מכל צדדיו, ועל כן הסכך למעלה מעשרים פסול שאז יושב בצל דפנות ולא בצל סכך, לרמז על השם בטחנו שתבא לו תשועתו ע"י עניני העולם שזה פסול ולא נרצה לפני ה'", עכ"ל. שזו הנהגת "ה' צלך", כפי שיעור שפונה להשי"ת - זהו השיעור שזוכה להשגחתו. ומי שבוטח באמת בהשי"ת, בודאי יזכה לישועת ה'!

הסוכה מורה על מדת הבטחון

וזהו ענין חג הסוכות להורות על "בטחון בהשי"ת". הנה כתיב (תהלים כז, ה): "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני". ואיתא במדרש (שם) שזה קאי על "סוכות". ועי' מה שפי' רבינו אברהם בן הגר"א (שם) בא"ד וז"ל, "ואגב אורחיה רמז לנו כי חג הסוכות מורה על מדריגת הבטחון כמ"ש: כי יצפנני בסוכו", עכ"ל. [וע"ע במש"כ האברבנל (דברים כב, ו) וז"ל, "וז' ימי הסוכות המורים על הבטחון בהשי"ת", עכ"ל. וע"ע במש"כ ר' צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות קע"א) וז"ל: "וידוע דטעם סוכה הוא החסיון בה' והבטחון בו", עכ"ל.]

השגחה אע"פ שאינו ראוי לכך

איתא בגמ' (ב"מ פה, א): "ההוא עגלא דהווי קא ממטו ליה לשחיטה, אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי, אמר ליה: "זיל, לכך נוצרת". אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין", ע"כ. והקשה המשגיח ר' נתן וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות אלול ימים נוראים עמ' קמא) ז"ל: מה הטענה על רבי, הא קיי"ל סוף בהמה לשחיטה (ברכות יז, א) וכי כל השוחט בהמה נידון ליסורין?

וביאר המשגיח, אע"ג שבודאי אין טענה על הנוטל בהמה לשחיטה, מכל מקום אם העגל בורח, ובא בצל כנפיו ומבקש רחמים שתציל אותו, מדת הרחמים מחייבת לשמור אותו בצלך ולא לזרוק אותו. לפי"ז ביאר המשגיח, זהו ענין הסוכה, שהיא "צילא דמהימנותא" כדאיתא בחז"ל, וענינה החיסוי בצל ה', ואדם הזוכה לחסות בצלו ית' זוכה לרחמים מיוחדים, אף שעל פי דין אינו ראוי להם. והיינו שאנחנו באים בצלו של הקב"ה, ומבקשים רחמים. ואף אם ח"ו נגזר עלינו משהו, מ"מ מדת הרחמים מחייבת שלא זורקים מי שבא לתוך רשותך כי אתה ה' מחסיו!", עכ"ל. מבואר, דאף שאין האדם ראוי להשגחת השי"ת, מ"מ אם בא לחסות בצילו, זוכה למרות שאינו ראוי! כדברי המדרש: "אפילו רשע ובוטח בה' - חסד יסובבנו".

הבוטח בה' מובטח בכל צרכיו

לפי יסוד זה יש ליישב קו' העולם הידועה, מדוע עושים יו"ט רק זכר לענני הכבוד ולא זכר ל"מן" או לבאר? ונראה בעזרה"ת ליישב ע"פ משל: מלך בשר ודם הזמין את ידידיו ורעיו, להתארח בביתו לכמה ימים, ולהתגורר שם. מילתא דפשיטא, שאם מקבל הזמנה לבית המלך, אינו צריך להביא עמו שום דבר. המלך יתן לו כל צרכו, לאכול ולשתות, ויזמין לו כל שאר צרכיו! ולא עוד, כשאנשים אלו יוצאים מבית המלך, הם לא מספרים שהמלך נתן להם לאכול ולשתות. רק הם מספרים שהתגוררו בבית המלך! וכיון שהיו בבית המלך - אין צורך להגיד שהמלך האכילם כסעודת שלמה בשעתו, והזמין להם כל צרכיהם, שכל זה כלול בכלל היותם בבית המלך.

כן הוא הדין כשכלל ישראל היו במדבר, היו בתוך מחיצתו של הקב"ה, תוך ענני הכבוד - "צילא דמהימנותא", וכיון שהיו בבית מלך מלכי המלכים הקב"ה, פשוט, שממילא המלך יספק להם כל צרכיהם, לחם לאכול, ומים לשתות וכדומה. וזו מהות הבוטח בה', שמכניס עצמו תוך מחיצתו של הקב"ה, וממילא יקבל כל צרכיו, כבן הסמוך על שולחן אביו, שמרחם עליו, ותמיד דואג להזמין לו כל צרכיו. וא"כ בכלל מצות סוכה - הכרה שהשי"ת הוא צילן של ישראל, והוא ית' סיפק צרכינו במדבר ארבעים שנה, האכילנו "מן" מן השמים, וסיפק לנו מים מצור החלמיש. ומשום הכי, אין אנו עושין יו"ט לזכר ה"מן" והבאר, שכולם נכללים בכלל מצות סוכה.

ט"ו - ט"ו

ולפי זה יש לבאר מה שפסק המחבר (תרל"ט סי' ג'): "אכילה בסוכה בליל יום טוב הראשון, חובה. אפי' אכל כזית פת יצא י"ח, מכאן ואילך רשות, רצה לאכול סעודה, סועד בסוכה, רצה אינו אוכל כל ז' אלא פירות וקליות חוץ לסוכה אוכל כדין אכילת מצה בפסח. והוסיף הרמ"א: ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא ודאי לילה, ויאכל קודם חצות לילה, ולא יאכל ביום מחצות ואילך, כדי שיאכל בסוכה לתאבון, דומיא דאכילת מצה", ע"כ. וצ"ב מה הקשר ביניהם, הרי מצות סוכה לא שייכא למצות אכילת מצה.

ונראה לבאר, דידוע מה שאיתא בזוהר שמצה הוא - "נהמא דמהימנותא" - "לחם של אמונה". שהמצה מורה על הבטחון שהיה לכלל ישראל כשיצאו ממצרים. וכתוב (שמות יב, לט): "וגם צדה לא עשו להם" וז"ל רבינו בחיי: "הגיד הכתוב מעלתם של ישראל, כי האמינו בה' ובמשה עבדו, ולא אמרו איך נצא אל המדבר הגדול והנורא בלא צידה. והנה זה גודל מדת הבטחון, וע"ז הקב"ה משבחם ע"י הנביא, הוא שאמר: זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", עכ"ל. וכתב הצ"ח (דרוש מ"ב): "מצה הוא אות על הבטחון והאמונה, ומקרא כתוב זכרתי לך חסד וכו' ואין לך בטחון גדול מזה ששים רבוא הגברים לבד מנשים וטף, יצאו למדבר בלא צידה ומזון, ולא אמרו מה נאכל למחר", עכת"ד.

וא"כ י"ל, דכלל ישראל לא זכו לענני הכבוד, רק משום שבטחו בהשי"ת. [עי' רש"י (דברים לב, י) שמבואר כן להדיא, וכן בדברי הגר"א (אמונה והשגחה סי' ז').] שהשגחת השי"ת

תלויה במדת הבטחון. וחזינן גודל מדת הבטחון בזה שיצאו למדבר ולא היו דואגים "מה נאכל למחר" - שכלל ישראל ידעו שהם הולכים לביתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, ובבית זה, בודאי יהיה להם מה לאכול, שהשי"ת הוא "כל יכול" ויכול לפרנסם בין בדרכי הטבע, ובין בדרכים שהם למעלה מן הטבע. ומכח בטחון זה, זכו לענני הכבוד, שהיה מגין עליהם, שכך הוא אופן השגחת השי"ת עם הבוטחים בו. וא"כ מובן היטב הקשר בין אכילת מצה ומצות סוכה, שעיקר הסיבה שזכו לענני הכבוד היה משום שבטחו בהשי"ת שיפרנסם במדבר מ' שנה, ולא דאגו "מה נאכל למחר". ומובן היטב דנלמד ההל' מהדדי.

חג הסוכות בחודש תשרי

ויש להוסיף עוד ליסוד זה. המפרשים הק' מדוע עושים סוכות בחודש תשרי ולא בחודש ניסן. ותי' בכמה וכמה אנפי. הגר"א (שיר השירים א, ד) תי', דכשחטאו כלל ישראל בחטא העגל נסתלקו מהם ענני הכבוד. כדכתיב (שה"ש ב, יז): "עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה לך דודי לצבי או לעפר האילים על הרי בתר". וז"ל התרגום: "ובזערות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון ואשתארו מפרסמן", ע"כ. ואחר שנתכפר להם חטא העגל ביום כיפור חזרו להם ענני הכבוד, וזה היה בחודש תשרי, וע"כ מטעם זה אנו עושים היו"ט בחודש תשרי ולא בחודש ניסן.

ונראה, שהטעם שנסתלקו העננים בחטא העגל אינו סתם עונש, רק זו השגחת השי"ת עם הבוטחים בו, ומאחר שכלל ישראל לא בטחו בהשי"ת והאמינו שיש כח אחר, שזו מהותה של ע"ז - שמאמין שיש כח אחר, משום הכי נסתלקו ענני הכבוד, ולא זכו לשמירה של העננים. וכיון שחזרו בתשובה, ותיקנו חטאם, זכו שענני הכבוד חזרו. זהו מהות מדת הבטחון, כפי השיעור שפונה להשי"ת זהו השיעור שזוכה להשגחתו - וזהו מה שאנו צריכין ללמוד מחג הסוכות - להיות בוטחים בהשי"ת באמת!

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק

ואין מנענעין בשם לא בהודו ולא באנא

כתב המשנ"ב (תרנא, לז) "ולא ינענע בשעה שאומר השם". ומקור הדברים בהג' הסמ"ק (מצוה קצג הע' יב) "ואין מנענעין בשם לא בהודו ולא באנא" (ומובא בכלבו ובהג"מ פ"ז אות י ובדרכ"מ סי' תרנא). והנה לא נתפרש בדבריהם מהו הטעם לזה, והשעה"צ שם מבאר "כי בעת אמירת השם צריך לכוון וכשיטרד בנענוע לא יכוון".

והנה מקור השער הציון הוא בלבוש (שם, ח) ויעויי"ש שהוסיף עוד טעם: "ועוד, דהא כתיב "אז ירננו עצי היער לפני ה'" שהרינון יהא לה' ולא בה', כלומר בשעה שאומר השם", ובדברינו דלהלן נבא לבאר הדברים בס"ד.

הנה ידועים דברי האבי עזרי (פ"ה מהל' תשובה ה"ה) בשם מרן הגרי"ז בשם אביו מרן הגר"ח, שמצות האמונה מתחיל במקום שמסתיים ההשגה של האדם, אבל במה שהאדם משיג, אי"ז אמונה אלא ידיעה. וציון שם שכ"כ הבית הלוי בפר' בא, וע"ע במחשבת מוסר אמונה עמ' עא.

והוסיף האבי עזרי בשם הגרי"ז לבאר מה שאמרו בברכות (יג, ב), "צריך להאריך באחד" "וכיון דאמליכתייה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת", וצ"ב למא זה דוקא ב"אחד" ולא ב"ה' אלוקינו". ואמר, שהנה מבואר בירושלמי (ברכות א, ה) ש"ה' אלוקינו" זה כנגד "אנכי ה' אלוקיך", ו"אחד" זה כנגד "לא יהיה לך אלהים אחרים". וממילא ה' אלוקינו" זה עצמותו [והנהגתו] יתברך ואין לנו שום השגה בזה כלל, וזה למעלה מהזמן והמקום, ולכן לא שייך לומר בזה למעלה ולמטה ולד' רוחות השמים, כי עצמותו אינו מוגבל במקום (ועי' היטב בנפה"ח ב, ד; ג, יא). אבל תיבת "אחד" שהוא כנגד "לא יהיה לך אלהים אחרים", הרי כשהאדם היה עושה אלהים אחרים, היה עושה רק לפי השגתו שהוא מוגבל במקום ורק למעלה ולמטה ולארבע רוחות היה עושה. ולכן אמר לו "כיון דאמליכתייה בשמים ובארץ ובד' רוחות תו לא צריך", שהרי אי אפשר שיעשה אלהים אחרים ביותר מזה שאין לו מושג במה שהוא למעלה מהזמן ומהמקום עכ"ד האבי עזרי.

ומעתה נראה שמה"ט ממש בעת אמירת "ה'" בהודו ואנא, אין לנענע "למי שד' רוחות שלו" ו"למי ששמים והארץ שלו", שכן אין לנו שום השגה בזה, ואינו מוגבל לשום מקום וזמן וכנ"ל מהגרי"ז שלכן בה' אלקנו שהוא כנגד אנכי ה' "תו לא צריך", ודו"ק היטב.

והוסיף ידידי הג"ר יהודה אייזנשטיין שליט"א, דהנה הרבינו מנוח (פ"ז מהל' סוכה ה"י) מביא מנהג שכן היו נוהגין לנענע גם בעת אמירת ה', אולם כותב שהיו מנענעין בו לכיון מעלה, וכותב "ורמז יש בדבר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". ולאמור הדבר

נפלא, שגם לפי מנהג זה הדברים האמורים נכונים, ולכן היו מכוונים נענוע דוקא לכיון מעלה, להורות שאין לנו השגה בזה.

*

והשענו תחת העץ - בסוכות תשבו שבעת ימים

במד"ר (בראשית מ"ח, י), "אתה אמרת "והשענו תחת העץ", חייך שאני פורע לבניך כו', "פרש ענן למסך" הרי במדבר, בארץ מנין "בסוכות תשבו שבעת ימים". לעתיד לבוא מנין שנאמר "וסוכה תהיה לצל יומם מחורב".

ומבואר מדברי חז"ל, שזכינו למצות הסוכה בזכות פעולת החסד של אברהם אבינו שאמר "והשענו תחת העץ", ויש להבין מהי מעלת "והשענו וכו'" שבגינה זכינו לסוכה.

ונראה בס"ד, ונקדים לדברי הגמ' בערכין (לב): שאמרו: "דכתי' "ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד". אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא אלא כו', ואידך דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עליהו כי סוכה", עיי"ש בפרש"י.

ומבואר מדברי הגמ', שיש בסוכה כח מסוגל לבטל יצרא דעבודה זרה. ולפיכך מדלא ביקש יהושע לבטל יצרא דע"ז מעלה עליו הכתוב כאילו לא קיים מצות הסוכה.

וביאר בעונג יו"ט [הקדמה אות ל"א] "כי ענין מצות סוכה יורה על שהוציאנו מממשלת צבא השמים ונתונים אנחנו להשגחת ה' והנהגתו בלי שום אמצעי, ולא ככל הגוים בית יהודא החוסים בצל צבא השמים אשר חלק להם. ולזה נצטוונו לעשות צל סוכה ודרשו חז"ל חג הסוכות לה' שבעת ימים מה חג לד' אף סוכה לד' כו'. ובעת שאנו מקריבים פרי החג על שבעים האומות לקיום העולם, באותו זמן ממש נצטוונו לקיים מצות סוכה, כדי להראות שאף שהם עובדים לצבא השמים אבל אנחנו חוסים בצל כנפי ה' והנהגתו. ועל כן ייחס להתפלל לבטל יצרא דע"ז לחג הסוכות ודרשו על פסוק "ויעשו בני ישראל חג הסוכות" היינו דבעו רחמי איצרא דע"ז דליבטל, כי מצות סוכה מורה על זה". [וכדברים אלו בענינה של הסוכה כתב בפמ"ג (א"א תרכה) "כי הסכך עיקר למעלה מחמה וגשם להורות שאין מזל לישראל ושלא לעבוד לכוכבי לכת ולי"ב מזלות וכדו' כאומות העולם בלתי לה' לבדו". וכן מבואר בהגר"א ביונה ד, ה ובדרשות נחלת דוד דרוש א'.]

ולמדנו, שענינה של מצות הסוכה היא להורות על זה שאין אנו מסורים לשום אמצעי רק להנהגת הקב"ה לבדו, ולכן בקשת ביטול ע"ז שייך לענין הסוכה,

מעתה נראה, דהנה אי' בווה"ק (א קב): "ובהוא אילנא הוה ידע מאן דאתאחיד ביה בקודשא ב"ה ומאן דאתאחיד בעבודה זרה, מאן דאתאחיד בקוב"ה - אילנא הוה פריש ענפוי וחפי על רישיה ועביד עליה צלא יאה, ומאן דאתאחיד בסטרא דע"ז - ההוא אילנא הוה אסתלק וענפוי הוה סליקין לעילא, כדין הוה ידע אברהם ואזהיר ליה ולא אעדי מתמן עד דאתאחיד במהינותא דקוב"ה כו'. תא חזי, דאפילו בשעתא דאזמין לון למלאכין, א"ל

"והשענו תחת העץ", בגין למחמי ולמבדק בהו, ובהוא אילנא הוה בדיק לכל בני עלמא כו', ובגין כך והשענו תחת העץ ולא תחת ע"ז".

ומבואר שהעץ הזה היה בודק על ענין האמונה בקב"ה, ומי שלא היה דבק באמונתו בקב"ה לא היה העץ מצל עליו, ואז היה יודע אברהם ללמדו אמונה בקב"ה.

מעתה מבואר למה הודגש השכר של מצות סוכה כנגד ה"והשענו תחת העץ", כי כאמור בזה"ק באילן זה היה בודק אברהם ענין האמונה של כאו"א, ומי שהיה דבק בע"ז היה מחזירו למוטב, נמצא שבעץ זה נלחם אברהם כנגד ע"ז, והוא גם ענין הסוכה כנגד ע"ז וכמש"נ מהעונג יו"ט, והסוכה נקראית (רע"מ ק"ג). "צילא דמהימנותא" [צל האמונה], ולכך, בזכות "והשענו" [- ששם עבד אברהם לעקור ע"ז ולפרסם האמונה], זכינו לסוכה שענינה ביטול ע"ז ויסוד האמונה, ועי'.

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

אתרוג שספק נקלף

מעשה בא לידי באתרוג יפה תואר ויפה מראה, אולם היה ניכר במקום א' בחוטמו שהיה שם קילוף מעשה ידי אדם. ואחר ההתבוננות היה ברור שלא נחסר מהקליפה הירוקה כלום, ובאנו למש"כ הרמ"א (סי' תרמט ס"ה): אם היה יבש או מנומר שפסול כל שבעת ימים, אף אם חתך היבשות או הנמור פסול כל שבעה, הואיל ובא מכח פסול. וא"כ גם בנ"ד יש לחוש שמא היה בו פסול, ולכן קילפוהו, ולדעת הרמ"א פסול.

אמנם כבר כ' שם המ"ב (ס"ק לח) וז"ל: עיין בביאור הגר"א שמצדד לומר דלפי מה שפסק המחבר לעיל בסימן תרמ"ח סי"ד דאם עלתה בו חזזית, או שהוא מנומר וקלפו, אם חוזר למראה האתרוג כשר, מוכח דפליג ע"ז, וכן מצדד המאמר מרדכי במסקנתו. עי"ש. וע"ש עוד במ"ב לגבי שאר ימים. ובמאמר מרדכי (סי' תרמט ס"ק י') כ' גדולה מזו, דלשיטת הרא"ש (סי' יח), אם היה פסול והכשירו, האתרוג כשר אף אם היה ניכר הדבר.

והנה כ' השו"ע (סי' תרמח סי"ד) וז"ל: אם עלתה בו חזזית בענין שפסול, או שהוא מנומר, אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג, כשר. והוסיף הרמ"א: לאחר שנקלף ולא חסר כלום. והאחרונים תמהו על הרמ"א הסובר בסי' תרמט שאם בא מכח פסול פסול, דמדוע שתק כן למרן השו"ע בסי' תרמח, והיה לו להעיר שאם קילף החזזית פסול. והגר"א כ' ליישב, דמה שהוסיף הרמ"א וכ': "לאחר שנקלף ולא חסר כלום", דר"ל, דאם נחסר פסול אף בשאר ימים, כיון שבא מכח פסול, ואם אינו נחסר כשר, כיון שאינו ניכר, אף שבא מכח פסול. וכע"ז פירש במאמ"ר (ס"ק ז'). ועי' בביכורי יעקב (סי' תרמט ס"ק כה). ובחיים וברכה (סי' קנז). והוסיף בס' הידורי לולב (סי' טז), ליד"ג הרה"ג רבי דוד אהרמן שליט"א, דכביאור זה כן משמע בלבוש (סי' תרמח סי"ד, ותרמט ס"ה), ובגר"ז (סי' תרמח סכ"ד, ותרמט ס"ב), שהעתיקו דברי השו"ע בסימן תרמ"ח עם הוספת הרמ"א, ודברי הרמ"א בסימן תרמ"ט, ומשמע דס"ל דלא סתרי אהדי וע"כ דס"ל כדברי האחרונים הנ"ל.

ולפיז"ג לכאו', דיש להכשיר את האתרוג הנ"ל גם לשיטת הרמ"א מטעם ס"ס, שמא לא היה בו פסול כלל, דאפשר דמה שקילפוהו הוא לא מחמת פסול, אלא שהיה בו איזה בלעט"ל וקילפוהו כדי להרבות במחירו, ואפי' את"ל דהיה בו פסול, שמא הלכה כדעת מרן דאפי' אם בא מכח פסול כשר. וגם להרמ"א הסובר דכל שבא מכח פסול פסול, שמא באינו ניכר כשר. וכעת לא מצאתי לאף א' מגדולי הפוסקים שיכתוב כן. וצ"ע.

ויש להוסיף, דחזינן לגדולי הפוסקים שעשו ס"ס בדיני אתרוג כל שהוא ספק א' במציאות וא' בדין (עי' מ"ב ס"ק יא וס"ק יד), וכמבואר לעיל בסימן הקודם. ולכאו' ה"ה בנ"ד. וראיתי לדידי הגר"א ח' עדס שליט"א בס' ארבעת המינים למהדרין (עמ' ריח) שכ' וז"ל: אתרוג שיש בחוטמו מראה חום, ומסתפק אם נקלף על העץ והגליד כשאר בלעט"ל"ך שכשר, או שנקלף

לאחר הקטיפה והגליד מראה חום שפסול. לדעת המ"ב והכה"ח מדין ס"ס האתרוג כשר
לברכה. עכ"ל. ולכאוי' ה"ה בנ"ד.
מיהו אפשר, דכיון שניכר נקלף לפנינו, דמי לס"ס במקום חזקת איסור. וצ"ע.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל

ציון'

סוכה כגלות

הגמרא (סוכה יא,ב) מביאה מחלוקת האם סוכה היא זכר לענני הכבוד או זכר לסוכות שעשו במדבר, והנה למאן דאמר שהיא זכר לענני הכבוד משמע לכאורה שהיא 'דירת כבוד' כי היא מבטאת את ענני הכבוד שפרס ה' על עם ישראל, ולמאן דאמר שהיא זכר לסוכות שעשו במדבר מסתבר גם כן שכיון שהיא מבטאת את הנס שעזר להם ה' לעשות סוכות במדבר שזהו כפי הנראה נס אם מצד עצם זמינות החומרים שזימן להם ה', ואם מצד שקשה לדור בסוכה במזג אויר מדברי, שהסוכה נחשבת לבית מכובד המזכיר לנו את שמירת ה' עלינו במדבר.

והמדרש אומר שכשמתחייבים ישראל גלות בימי הדין, והם יוצאים אחר כך לסוכה, עולה להם הדבר במקום הגלות, [ונראה שזהו המקור לתפילה שאומרים בעת הכניסה לסוכה שתחשב לנו הכניסה לסוכה כגלות] ולכאורה בין למאן דאמר שהסוכה היא זכר לענני כבוד, ובין למאן דאמר שהיא זכר לסוכות שעשו במדבר אין בזה שום זכר לגלות, ואדרבה נראה שהסוכה מבטאת מצב נעלה בו ה' מכניסנו בצל כנפיו ומסכך עלינו באברתו, ומדוע זה נחשב כגלות?

ומצינו לרשב"ם בפרשת אמור שכתב ביאור חדש במצות סוכה: "למען ידעו דורותיכם [וגו'] - פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה ממש. וזה טעמו של דבר. חג הסוכות תעשה לך באוספך מגרנך ומיקבך באוספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. וכסדר הזה נמצא בפרשת עקב תשמעון וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך י"י אלהיך זה ארבעים שנה וגו' ויאכילך את המן וגו'. ולמה אני מצוה לך לעשות זאת? כי י"י אלהיך מביאך אל ארץ טובה [וגו'] ואכלת ושבעת [וגו'] ורם לבבך ושכחת את י"י וגו' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת את י"י אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ולכך יוצאים מבתים מלאים כל טוב בזמן אסיפה ויושבין בסוכות לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הק' את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב, לבלתי רום לבבם על בתיהם מלאים כל טוב פן יאמרו ידינו עשו לנו את החיל הזה", הוא מפרש שלמאן דאמר שהסוכה היא זכר לסוכות שישבו בהן במדבר, היא אינה לזכר נס או הנהגה מיוחדת שהנהיגם ה' בה, אלא להזכיר לנו שלא היתה לנו שום נחלה במדבר ועל ידי זה נדע שלא כחנו ועוצם ידינו עשו לנו את חילינו, אלא יד ה' היא שנתנה לנו את כל הטובה הזאת.

ולפי זה מובן מדוע נחשבת היציאה מביתינו לסוכה כגלות, משום שאנו עוזבים את כל הטוב שיש לנו, והולכים לדירת ארעי המזכירה לנו שאין לנו כלום משל עצמנו, אמנם

דברים אלו אינם פשוטו של מקרא לכאורה שהרי בפסוקים משמע ש'כי בסוכות הושבתו' זהו טעם לעשיית הסוכה, ולא מה שלא היה להם בית.

וגם קשה שבפשטות קיימא לן כמאן דאמר שהסוכה היא זכר לענני הכבוד, ולדבריו אין שייכות בין סוכה לגלות לכאורה, ומדוע נוהגים להתפלל שתהא היציאה לסוכה נחשבת כגלות?

ונראה שאף שעצם הסוכה לא באה להזכיר גלות, תוכנה ומהותה מביאים את האדם לאותה מטרה שמביאה אותו הגלות, כי התוכן והמהות של הסוכה הוא לדעת שאנו חוסים בצל כנפיו של ה', וכמו שבמדבר לא יכלו ישראל להתקיים אלא מכח שמירת ה' עליהם, ונשיאתם על אברתו, כך הוא בכל עת, שה' שומר ומסכך עלינו מפני כל צרותינו.

כלומר, כשאנו עושים סוכה בין אם היא זכר לענני הכבוד או לנס עשיית הסוכה במדבר, היא באה להזכיר לנו שגם במדבר כשלא היתה לנו אפשרות להתקיים בדרך הטבע, קיימנו ה' והכניסנו תחת צל כנפיו, או על ידי שהוא פרס עלינו ענני כבוד, או על ידי שהוא זימן לנו סוכות במדבר, וזה אומר לנו שגם כשנראה לנו שיש לנו כל טוב, באמת מצד עצמנו אנו במדבר ולא היה לנו שום קיום והצלה אם לא שה' שומר עלינו ופורס עלינו את סוכת שלומו בכל עת.

וזהו ממש עניינה של גלות, שכשאדם מרגיש שכל חילו שייך לו, והוא עשאו, לוקחו ה' מביתו ומכל קנייניו ומראה לו שאין לו משל עצמו מאומה, ורק ה' מקיימו בכל מצביו.

וכיון שגם הסוכה שבאה להיות זכר לענני הכבוד, מראה לנו את הענין הזה שביתינו וכל רכושנו מה' הם ורק הוא שומר ומסכך עלינו בכל מצב כמו שביארנו.

ונראה שזו גם כוונת הרשב"ם בדבריו, שנס הסוכה שבמדבר בא ללמדנו שתמיד אנו במצב של 'מדבר' ורק ה' הוא שדואג שנוכל להתקיים בו, ועל ידי זה נתגבר על היצר המיוחד של 'כחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה!'

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

ברכת שהחיינו בהכנת סוכה

בסוכה (מו.) מבואר שמעיקר הדין העושה לולב לעצמו והעושה סוכה לעצמו מברכים שהחיינו, אלא שרב אשי, ראה לרב כהנא שבירך בקידוש. ויש להבין למה נברך שהחיינו בשעת הכנה דמצוה ולא על העיקר שהוא קיום המצוה. וביותר צ"ב כן לפ"מ שדייקו הראשונים מגמ' הנ"ל דשהחיינו דעשיית סוכה פוטר אף השהחיינו דיו"ט,^{יב} דכ"ש שזמנה ביו"ט עצמו.

ובאמת שבמושב זקנים לבעלי התוס' (ויקרא כג מב) כתבו דשהחיינו דעשיית סוכה הוא אם עשאה בחול המועד, אבל קודם החג אין מברכין, אבל רוב ככל הגאונים וראשונים לא פירשו כן.

והרבה סוברים דבעשיית הסוכה איכא מצוה,^{יג} ועפ"ז יותר מובן תקנת הברכה בשעת עשיה, וכך הוא בהדיא בערכי תנאים ואמוראים (ח"ב עמ' תקב) "בשעת עשייתה אומר שהחיינו בישיבת הסוכה או בעשייתה **ששתיהן מצוות**". אלא שלא כו"ע ס"ל הכי כדבהערה.

ואשר נראה בזה, דמהדין שאין לברך ברכת המצוה על הכשר מצוה נבוא אל הביאור למה שהחיינו היה ראוי לברך, דהטעם שאין לברך בהמ"צ מבואר בגמ' (מנחות מב:) דבעינן "גמר מצוה", ומחמת כן מפורש שם שלא לברך על עשיית סוכה ולולב ציצית ותפילין ומזוזה דאי"ז "גמר המצוה", ושמעינן מינה ד"תחילת מצוה" מיהא הוו ואכן במצוות הללו איכא דינים והלכות מן התורה בעשייתם, אלא שבכ"ז אין לברך על זה לפי שאינם "גמר המצוה".^{יד} אכן הנה כלפי שהחיינו לא מצאנו די"ז דגמר המצוה, וא"כ אין שום מעכב ומונע

^{יב} עי' תוס' ורא"ש (סוכה מו. ד"ה נכנס) והר"ן (שם כב: בהרי"ף ד"ה ואם) ומכתם (שם ד"ה ויש שואלין) והמאירי (שם סוד"ה וכן העושה) וכלבו (ס"ס עב) ואו"ח (סוכה ס"ס לט) ואבודרהם (סדר תפילת סוכות ופי', ד"ה וסדר) ותרומה"ד (ח"א ס"ס צה). ויעו' פמ"ג וא"ר (תרמא ב) שדייקו דהתוס' כ"כ רק בלשון "שמא", ובשורת הב"ח (סי' קלב) וא"ר (שם) דייקו הכי גם מהר"ן שכתב "משמע" שפוטר. וגם הפמ"ג גופיה ז"ל לא ברירא לי' מילתא, ורק בהרא"ש ופסקי תוס' (אות קכז) כתבו לה בסתמא. וא"ר הכריע שם לברך בשניהם. ועי' ברכ"י (תרמג סק"א) שמ"מ בפסקי תוס' והרא"ש ורבינו ירוחם (נ"ח ח"ב) והרמ"א בדר"מ ובמפה נראה דהלכה קבועה היא דשהחיינו דעשיית סוכה פטר ליו"ט.

^{יג} ערול"ג (מכות ח.). ביכורי יעקב (תרסב ב) בית דוד (או"ח תיז) והעמק שאלה (קסט א, ח"ג עמ' שטז), וכצ"ל אליבא דפמ"ג ומקו"ח (ר"ס תרכה). וע"ע בזה בברכת הזמן (עמ' נד סק"ו) ובפסקי תשובות (סי' תרמא הערות 1-2-3). אכן מהרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' נא) ושו"ת הרשב"ש (סי' שלד) נראה שאין מצוה בעשייתה. וכך הבין הגרי"פ בבי' לרס"ג (ח"א עשה ז, עמ' צ' באמצע ד"ה ואמנם). ועי' ביאודה"ל (סי' תרמא, ד"ה לעצמו) בסוגריים שם דעשיית סוכה אינה עיקר המצוה, ובסי' תרנו (ד"ה אפילו) שרק לירושלמי היא מצוה בפנ"ע. והנה הרבה מציינים לרש"י במכות (ח. ד"ה השתא) שכ' "אין החטבה מצוה אלא עשיית הסוכה" ולומדים מדבריו דעשיית הסוכה היא מצוה, אך הגאון רש"ז כהן שליט"א עוררני דאינו מוכרח שכוונתו לזה, אלא לומר דהחטבה אינה מצוה אלא רק חלק מעשיית סוכה, וההכרח לזה הוא דאם לא כן אינו מובן מה הוצרך רש"י להשמיענו דעשיית הסוכה מיהא הויה מצוה.

^{יד} והכי מדויק נמי לישיבת הסוכה דהרמב"ם (ציצית פ"ג סוף ה"ח) דאין לברך על עשיית ציצית "שסוף המצוה הוא שיתעטף בה", משמע ד"התחלה" מיהא הויה. וכך ידוע מהנצי"ב זצ"ל בהעמק שאלה (הערה קודמת).

מלברך אותה תיכף ב"תחילת המצוה" שהיא שעת ההכנה. ובמנחות שם גופא מייתו לברייתא הנ"ל שמברכין שהחיינו בשעת עשיה, ולא העירו אף ברמז שסותר כל חידוש הסוגיא שאין לברך בשעת עשיה, וע"כ פשוט לגמ' דברכת שהחיינו שניא עד שאפילו אי"צ להקשות ולתרץ ממנה אברכת המצוה.

אלא שעדיין יש להבין ולהשכיל למה באמת כך הוא שבשהחיינו לא התחדש דינא ד"גמר מצוה". וכולי האי נימא, דכיון דשהחיינו אינה ברכה על קיום המצוה אלא כשמה כן היא "ברכת הזמן", שמודה שהגיע לזמן כזה שקרבנו המקום לעבודתו, אבל אינה הודאה על עצם העבודה דזוהי כבר ברכת המצוה, א"כ אי"צ את עצם העבודה אלא את "זמנה", וזמן המצוה מתחיל משלושים יום לפני^{טו}.

והריטב"א (סוכה מו. ד"ה העושה) כתב דמה שאמרו לברך זמן בעשיית סוכה זהו דוקא "כשעשאה תוך שלושים יום לחג דחיילא עליה חובת סוכה אבל לא קודם ל' יום". וכ"כ רבינו מנוח (פי"א מברכות סוף ה"ט) דמסתברא דדוקא כי עביד סוכה סמוך לחג ל' יום הוא דמברך, הא קודם לכן אע"פ שהוא רשאי אינו מברך. וצ"ע הא אם עושה בכוונה לשם סוכה אפילו מתחילת השנה כשירה (או"ח תרלו סוף ס"א), א"כ למה ברכה אפשר רק בעשיה תוך שלושים. אכן להנ"ל שהיא ברכה על "זמן המצוה" א"ש על נכון שהיא דוקא בתוך ל' למצוה שאז הוא "זמן המצוה".^{טז יז}

^{טו} דכך מצינו בהרבה מקומות ששלושים יום עושים קביעות וצירוף (עי' ברכת שהחיינו ח' סק"ג), וא' מן המקומות הוא דין "שלושים יום קודם החג", וכך הוא לשון הרשב"א ז"ל (ח"א קמ) "ושלשים יום לפני המועד זמנו של מועד", וכן רש"י בפסחים (ו. ד"ה קודם) ומאירי ורשב"א (שם) כתבו דתוך שלושים לפסח אינו רק לשאול ולדרוש בהל' החג אלא לכל צרכי הפסח. ועי' בקוב"ש ובחי' הגר"ש רוזובסקי (פסחים אות עה) דאיכא דס"ל דהך ל' יום דאורייתא נינהו. ^{טז} ובתהילה לדוד להגרד"י מן זצ"ל (או"ח סי' י') הקיף דין זה דשואלין ודורשין קודם החג ל' יום בחבילי קושיות: א) מה דימו בגמ' דין שואלין ודורשין לחיוב ביעור תוך ל', ב) מה נחלקו חכמים ורשב"ג בילפותא מקראי אם הזמן הוא ל' יום או י"ד, הא אינו אלא נידון במציאות כמה זמן בעי לידע ההלכות. ג) מה שייך דין שלושים יום, הא יש אדם דסגי ל' ביום או יומיים ויש דבעי יותר משלושים. ד) גם בזמן דשלושים תלוי כמה זמן מתוכם ילמד ההלכות, והוא ענין למספר השעות ולא למספר הימים, וכלפי השעות לא אמרו שום דין. ובדומה לקושיות אלו נמצא בחי' הרי"מ (או"ח תכט). ועפ"ז הכריח בתהל"ד שהוא דבר שחל בעצם הימים דכל השלושים יום מיקרו "ערב החג", וזה אכן ענין לילפותא מקראי ולמחלוקת תנאים, והלכותיו תלויים זה בזה, ואינו ענין לשעות אלא לימים. עיי"ש עוד באורך ורחב. ^{יז} והאחרונים הביאו להריטב"א בשתיקה כהודאה וסתמו כוותיה - כמו שנראה מפמ"ג (א"א ר"ס תרמג) וביכורי יעקב (תרמא סק"א) וביאורה"ל שם. וצ"ב אמאי, ומי יימר דכל הראשונים ששתקו מזה לא פשיטא להו כסתמא דמתני' (סוכה ט). "אם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשירה", ויש לברך שהחיינו כל השנה. ובאמת דאיכא למידק בדברי כמה ראשונים דפליגו עליה, דיעויין באבודרהם (סדר בהמ"צ, עמ' טז) ומאירי (פסחים ז: ד"ה שאלו) ומהר"ם חלאווה (שם) ומהר"ח או"ז (סי' קצה) דמברכין שהחיינו על עשיית סוכה אע"ג דבני לה "מריש שתא", והנה "ריש שתא" דנקטו אינו "ראש השנה" דהא הוא חל בתוך שלושים לסוכות, וע"כ ד"ריש שתא" היינו מוצאי חג הסוכות שמאז ועד חג הסוכות הבא חשיב "ריש שתא", הרי דאשכחן כמה ראשונים שגם על עשיה קודם ל' יום מברכין. ודוחק לומר בכוונתם דרק עצם העשיה אפשר "מריש שתא" ולא ברכת הזמן, דהיה להם לפרש. ובדברי האבודרהם הוא מפורש לענין ברכת שהחיינו מריש שתא. וכך הוא מפורש בדברי הפר"ח (תלב א) דאם עשאה לשם חג אפילו מתחילת השנה כשירה, ומדקתני סתמא דעושה סוכה מברך שהחיינו משמע אפילו מתחילת השנה, וכן העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו אע"ג דלא קביע ל' זמן. גם לאידך גיסא נראה בראשונים דאפשר אין לברך שהחיינו אפילו תוך ל', דיעויין במנהיג (אתרוג לז) שהביא מר"ש צרפתי ז"ל דעיקר מצות זמן בעשיית הלולב הוא **מבערב**, וכ"כ בשבה"ל (ר"ס שסו) לגבי שהחיינו על אגידת הלולב ד"בערב יו"ט עסקינן". וכ"כ רש"י בסוכה (מו. ד"ה העושה) על הברייתא דהעושה לולב מברך שהחיינו דאיירי בעושה בערב יו"ט. [ואולי רש"י הוא ר"ש צרפתי]. הרי שאפילו תוך שלושים אין לברך. אכן גם אפשר דאורחא דמילתא נקטו שרק אז אוגדים הלולב, א"נ כוונתם שלא נטעה לפרש הברייתא מדברכת הלולב

ועוד אפש"ל לפלפולא, שנראה דבהמ"צ לא נתקנה על "קיום המצוה" כי אם על "מעשה המצוה" אבל גבי שהחיינו ליכא הכרח לזה והדרינן לסברא הפשוטה דקאי על "קיום המצוה", וא"כ י"ל שדוקא בהמ"צ דקאי על המעשה שבמצוה הוא דבעי בה לגמר מצוה - היינו המעשה האחרון שבמצוה, משא"כ שהחיינו שאינה מתייחדת בדוקא על המעשה אי"צ להמתין למעשה האחרון שבמצוה ואפשר לברך על ה"התחלה". (ועי' בס' הכי איתמר על ברכת שהחיינו יב סק"ג, יד סוף סק"ב, כו סוף סקי"ב, לא סק"ז וסקי"א).

ביו"ט ה"נ שהחיינו על איגודו רק ביו"ט. אלא שמ"מ מדרק גבי לולב פירשו הכי וגבי סוכה שתקו איכא קצת משמעות דזמן אגידת הלולב הוא בדוקא בערב יו"ט.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

פָּרָס שֶׁל מְלֶאךָ הַמּוֹת - 'ונשמרתם'

"הכל החל ביום שישי אחד מימי חול המועד סוכות. הבטחתי לבנותיי טיול בקורקינט חשמלי. שאלתי את בעל הקורקינט שהשכיר לנו אותו, האם אוכל להרכיב עליו את שתי בנותיי בנות ה-11, והוא השיב בביטחון שאכן כן, רק שאסע לאט יותר. נסענו בנחת בטיילת, ובסיבוב ליד רחוב אבטליון נתקלנו באבנים שהיו על הרצפה והבנות עפו מהקורקינט. בת אחת נפלה לצד שמאל והשניה לצד ימין. אני קיבלתי מכה חזקה בעורף, וכשניסיתי מיד לקום, נפגע חוט השדרה ונפתח לי הראש והמצח. במקום עבר יהודי צעיר המתנדב ב"איחוד הצלה", הוא קרע לעצמו את הציצית ותפר לי במהירות את המצח הקרוע. הוא הזעיק מיד אמבולנס. אני מובהל לבית החולים "שיבא" בתל השומר והמתנדב היקר לקח את בנותיי בחזרה הביתה".

ר' רחמים (רמי) אשר שיחי' לאוי"ט הוא יהודי נפלא ומלא שמחת חיים המתגורר ברחוב מול ביתי. צעיר נמרץ בן 37, למד בישיבת "זכרון יעקב" הנודעת לתהילה, שעבד במשך שנים בארגון "הידברות" בזיכוי הרבים. ברגע אחד של נסיעה בקורקינט חשמלי, בער"ש חוה"מ סוכות בשנה שעברה, וכל חייו התהפכו. ר' רחמים בן אסתר, לרפואה שלמה בתושח"י, איבד את הכרתו לאחר שהגיע לבית החולים ופירפר בין חיים למוות במשך שלש שבועות. כשהתעורר, לאחר שאלפי יהודים קרעו את השמים להצללתו, שהה במשך חודשים בבית החולים, עובר ממחלקת שיקום זו למחלקת שיקום אחרת. שוחחתי עימו בשבוע שעבר, כשהוא יושב בביתו, משותק בחצי פלג גופו התחתון, מתקשה להזיז את ידיו ונוזק לרחמי שמים מרובים כדי שישוב בס"ד לאיתנו הראשון, מדבר דברי אמונה ובטחון ברופא כל בשר, מבקש שיתפללו לרפואתו, רחמים בן אסתר, ומזהיר בכל ליבו על סכנת הקורקינטים החשמליים וכל כלי התחבורה הדומים להם, הנראים ידידותיים ופשוטים, אך הם מסוכנים בתכלית.

כעבור יומיים התקשר, ממש בהשגחה פרטית, יהודי חשוב ונכבד, מרביץ תורה ודעת בבני ברק, ומבקש להעלות את הנושא הזה עצמו לסדר היום שלנו.

לכאורה, אין מתאים יותר לכתוב לפני חג הסוכות, על ה'חבוקה ודבוקה בך', על רצון השי"ת לשבת עמנו יחד בסוכה אחת, אחרי רוממות הימים הנוראים, על ארבעת המינים המאגדים את כלל ישראל כחטיבה אחת, על מצוות השמחה המיוחדת של החג ועל ה'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים'- גולת הכותרת, המסכמת את הקשר העמוק שלנו לאבינו שבשמים, קשר מיוחד שרקמנו מתחילת חודש אלול, 'אני לדודי ודודי לי', ועד הרגע בו אנו שמחים עם התורה הקדושה בשמחת תורה. בהחלט. אך ימים אלו, סוכות

וחול המועד, עד ראש חודש חשון, הם ימים בהם צעירנו היקרים נמצאים ב'יומי דפגרי'
וכמויות השכרת אותם כלי משחית מצויה בשפע.

והקב"ה מצווה עלינו: "וּנְשַׁמְרֵתֵם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם".

"אסור לחלוטין לרכב על קורקינט חשמלי על גבי מדרכות המיועדות להולכי רגל. במידה
שיש בנמצא שביל אופניים, על רוכב הקורקינט החשמלי להשתמש בו. במידה ואין שביל
אופניים, על רוכב הקורקינט החשמלי לרכב בצידו הימני של הכביש, תוך ציות לתמרורים
/רמזורים /חוקי התנועה. ניתן לעבור במעבר חצייה להולכי רגל, או להשתמש במדרכה
בתנאי שהרוכב הולך לצד הקורקינט, ולא רוכב עליו". כך קובע החוק, "אם בעבר רוכבי
קורקינט ואופניים חשמליים מעל גיל 16 חויבו לחבוש קסדה רק בדרכים בין עירוניות, הרי
שכיום כל רוכב קורקינט חייב לחבוש קסדה זוהרת בכל מקום בו הוא רוכב. מותר לשמוע
מוזיקה, אך יש להשתמש באוזנייה אחת, כך שאוזן אחת כרויה למתרחש בדרך בסביבתו
של הרוכב כל הזמן. אסור להרכיב אדם נוסף על קורקינט חשמלי. אסור לרכב על קורקינט
חשמלי במהירות גבוהה מ 25 קמ"ש". וכן, קראנו ב'יתד נאמן' על מלחמתו העיקשת של
ח"כ הרב יעקב אשר להעברת חוקי בטיחות וזהירות נוספים בנוגע לנסיעה בקורקינטים
חשמליים, זאת על פי הנחייתם של גדולי ישראל, רבנים ודיינים, על חומרת השימוש הלא
ראוי בכלי משחית זה.

"יש הורים שנותנים לילדים אופניים או קורקינט חשמלי, הם נותנים את זה כפרס, אבל
זה פרס של מלאך המות, זה לא פרס של תורה. צריכים לדעת שמי שנותן לילד קורקינט
חשמלי - כמו שנותן לו אקדח טעון עם פדורים". (הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין
שליט"א, בכינוס 'אנחנו וצאצאינו', שנערך לאחר פטירתו של הרה"ג רבי אברהם אדרת
זצ"ל, כתוצאה מפגיעה אנושה מקורקינט חשמלי ברחובות בני ברק).

"הקורקינט החשמלי נועד לנסיעה של 25 ק"מ בשעה מקסימום, אך הצעירים מצליחים
בקלות רבה להגיע ל 40 קמ"ש. אין להם שום מושג בסיסי כיצד נוסעים בכביש. הם לא
עברו מעולם קורס נהיגה בסיסי, המבדיל בין ימין ושמאל, מתי עוצרים ואיך אפשר לעקוף
רכב. לכן נפגעים מאות ואלפים מידי שנה מפגיעות בנסיעה בכלי משחית זה", מספר הרב
מרדכי שמעוני, מאנשי המוקד הרפואי באלעד וחובש בכיר במד"א - "כל המחלקות הקשות
ביותר בבתי החולים מלאים בצעירים שנפגעו פגיעות אנושות מהקורקינט החשמלי, חלקם
שרויים בקומה רח"ל, ומידי יום מגיעים אין ספור צעירים הנפגעים בפגיעות בכל חלקי
גופם, שברים וחתכים קשים, ואלו הם המקרים הקלים. אלו שנוסעים על הכביש, בוודאי
בלי קסדה בטיחותית, נפגעים בעצמם. אלו שנוסעים על המדרכות, פוגעים בקביעות
בהולכי רגל תמימים. הצעירים שואטים בירידו, כל תוזה קלה ולא זהירה, כל תקלה מכל
אבן קטנה או משהו על הכביש, יכול להעיף אותם למרחקים ולהיפגע אנושות".

משיחות עם אנשי הצלה ורפואה בריכוזים החרדים עולה כי בערים בהם ישנם מרחבי
תחבורה רחבים והצעירים רוכבים, בלי לדעת דבר וחצי דבר על חוקי התנועה, אלו
שבעיקר נפגעים הם הרוכבים עצמם. בערים חרדיות בהם הכבישים צרים, או שהרוכבים

עולים על המדרכות- כמות הפגיעה בהולכי הרגל גבוהה פי כמה וכמה. כולם מזהירים שחבישת קסדה בטיחותית מצילה חיים. "כשמגיע אלינו נפגע עם פגיעת ראש והוא לא חבש קסדה, אנחנו מבינים מיד שמדובר בפגיעת ראש אנושה", מספר החובש הרב ש"א, "אך הקסדה אינה הכל. נסיעה לא זהירה בכלי זה פוצעת ופוגעת באין ספור ילדים וצעירים בציבור שלנו, דבר יום ביומו".

§§§

בן תורה מופלא ומיוחד במינו, עלם חמודות, מלא וגדוש בתורה, יראת שמים ומידות טובות, היה הבחור החשוב יהודה אריה לבית מאיר זצ"ל, בנו של דודי הגאון רבי אפרים שמואל מאיר שליט"א, בעל 'עבודת משא' על הרמב"ם. שקיעותו בלימוד, למדנותו ובקיאותו, יחד עם מידותיו התרומיות והיחס הלבבי שלו לכל אדם באשר הוא, היו לשם דבר בין כל מכיריו.

יהודה נשק לגמרא הקדושה באהבה ויצא מהישיבה, ישיבת חברון שבשכונת גבעת מרדכי, כדי להגיע ולבקר את סבי וסבתי שיחיו ויאריכו ימים בטוב ובנעימים. חוסר זהירות בדרכי 'כביש המנהרות' ויהודה נפגע מרכב חולף ונפצע אנושות. עשר שנים שכב יהודה ללא הכרה מלאה, בתרדמת, ודוד אמו שתחי', מרן רבינו רשכבה"ג הגרי"ש אלישיב זי"ע, הגדיר את מצבו בכאב כ'ספר תורה שרוי בצער'. כעבור עשר שנות תרדמת כואבים ומייסרים למשפחה כולה, יהודה זצ"ל נפטר לבית עולמו.

דברי הזהירות הללו, שיכולים למנוע נזקי גוף ונפש- אם אנו ההורים נפקח עיניים ונדאג לכל כללי הבטיחות הנדרשים, בלי שום פשרות ובתקיפות נחרצת- יהיו לעילוי נשמתו הטהורה.

(פורסם ביתד נאמן, ערב חג הסוכות התשפ"ד).

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

בדברי אדונינו הגר"א ז"ל שענני הכבוד נסתלקו בחטא העגל וחזרו בסוכות

א. ידוע מה שכתב רבינו הגר"א בפירושו לשה"ש (א' ד'), וז"ל: "סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן כידוע, ובזה מתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים, אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יוה"כ ויקהל משה את בני ישראל וציוה על מלאכת המשכן, זה היה בי"א תשרי, וכתוב והעם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר עוד שני ימים, הרי י"ג בתשרי, ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי, עכ"ל, וענין זה מובא בשם הגר"א ביתר ביאור בספר עבודת הגרשוני על שה"ש להג"ר גרשון בן הג"ר אברהם אחי הגר"א.

ובדברי הגר"א הללו כבר דשו רבים, אך לחיבת הקודש אשנה גם אני פרק זה לברר את דברי הגר"א כשמלה ממה שראיתי במפרשי הגר"א ובשאר ספרים, וממה שחנני ה'.

מש"כ הגר"א שהציווי על מלאכת המשכן היה בי"א תשרי, כך מבואר ברש"י ריש פ' ויקהל ובפ' כי תשא (ל' ט"ז ול"א י"ח)י, ומה שכתב שמש"כ "והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר" הם שני בקרים של שני ימים, כן הוא להדיא בתנחומא פ' תרומה סי' ד': "א"ר יוחנן ראה מה כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, מהו בבקר בבקר לשני בקרים הביאו את כל נדבות המשכן, ובשמו"ר פמ"א ב': "מה כתיב והם הביאו אליו עוד נדבה א"ר יוחנן לשני בקרים הביאו כל מלאכת המשכן", ובמשנת ר' אליעזר פי"ד: "וכל זאת בשני ימים הביאו, שנאמר והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר, לשני בקרים".

ומה שכתב הגר"א "שבי"ד נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל", לא מצאתי מקור מפורש לזה, ובספר עבודת הגרשוני הנ"ל כתב בשם הגר"א "וביום י"ד הכריזו שלא יביאו עוד", וכוונתו שמה שכתוב בתורה "ויבאו כל החכמים העשים את כל מלאכת הקדש... ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא... ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", זה היה בי"ד תשרי, וכ"כ בבעל הטורים פ' ויקהל (ל"ו ו') וז"ל: "בשבת ניתנה תורה א"כ יום כפורים של אותה

^{י"ח} בסדר עולם שם משמע שביוה"כ עצמו ציוה על עשיית המשכן, אך בביאור הגר"א שם ביאר שביוה"כ ציוה על בנין המשכן ולמחרת אמר להם איך לעשות, ועי' בלקח טוב (פסיקתא זוטרתא) ס"פ כי תשא שגרס בסדר עולם "אחר יום הכפורים הקהילים ומזהירים על מלאכת המשכן" (אמנם שם בפ' שלח כתב: "וכן מצאנו באהל מועד דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וציום על הכנות המשכן ביום הכפורים היה", וצ"ע).

שנה היה יום ג', ולמחרתו ביום ד' אמר להם מלאכת המשכן והם הביאו לו בבקר בבקר דהיינו יום ה' ויום ו', ובשבת ויצו משה ויעבירו קול במחנה, וכ"ה במושב זקנים שם, (ועי' ביאור הגר"א לסדר עולם פ"ו שיוה"כ באותה שנה חל ביום ג', ודלא כתוס' ב"ק פ"ב ע"א), ולפי דבריהם מוכח כן ממה שמבואר בגמרא שבת צ"ו ע"ב שהפסוק ויעבירו קול במחנה וגו' נאמר בשבת, שע"פ החשבון יוצא שהיה זה בי"ד תשרי.

והנה לכאורה היה אפשר לומר שמיד באותו יום שהכריזו שלא להביא עוד נדבה התחילו בעשיית המשכן, אך הגר"א כתב שבאותו יום נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, דהיינו שאז מנו את כל הכסף והזהב, ורק למחרת בט"ו בתשרי התחילו לעשות את המשכן.

(יש מקשים איך התחילו אז הא יו"ט אסור במלאכה, ומתרצים לפי דברי הריב"ש סי' צ"ו שנצטוו על המועדות רק אחרי הקמת המשכן, ובהגהות בן אריה על הטור או"ח סי' תרכ"ה כתב שהתחילו במלאכות שהיו מותרות משום מתוך שהותרה לצורך וכו').

ב. ומה שכתב הגר"א שכשעשו את העגל נסתלקו העננים, רבים תמהו על זה, שהרי מקרא מלא בנחמיה (ט' יח-יט): "אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות. ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה", הרי מפורש לכאורה שגם אחר חטא העגל לא סרו העננים.

אמנם בתרגום לשה"ש ב' י"ז מפורש כדברי הגר"א, וז"ל: "ובזעירות יומיא עבדו בני ישראל ית עגלא דדהבא ואסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון ואשתארו מפרסמן" כו', ושם ג' א' כתב בתרגום: "וכד חזו עמא בית ישראל דאסתלקו ענני יקרא מעלויהון" כו', ומה שהקשו מהכתוב בנחמיה כתב בזה מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בטעמא דקרא בנחמיה שם, דאדרבה משם ראייה לדברי התרגום, כי לכאורה היה די לומר "עמוד הענן ועמוד האש לא סר מהם" ולמה צריך לומר "להנחותם בהדרך" ו"להאיר להם" וכו', וכי אין אנו יודעים מה עשו עמוד והענן ועמוד האש?, וביאר שבא לומר שרק העמוד ענן שהיה לפנייהם לנחותם הדרך לא נסתלק מהם, וכן עמוד האש, אך השבעה עננים שהקיפו אותם כן נסתלקו מהם, וכלשון התרגום הנ"ל "אסתלקו ענני יקרא די מטללין עלויהון" (וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר הקדמה לחלק ט' ובחלק ט"ו סי' ס"ד שרק העננים שהקיפום נסתלקו).

אמנם עדיין קשה ממה דאיתא בבמדב"ר כ' י"ט: "בנוהג שבעולם לגיון שמרד במלך חייב מיתה ואלו כפרו בו ומרדו ואמרו אלה אלהיך ישראל לא היה צריך לכלותן, אלא אפילו באותה שעה לא זו מחיבתן לזה להן ענני כבוד ולא פסקו מהן המן והבאר וכה"א כי עשו להם עגל מסכה וגו' ואתה ברחמיך הרבים לא עשיתם כלה במדבר עמוד הענן לא סר מעליהם יומם", וכ"ה בתנחומא בלק סי' י"ב ושם הלשון הוא: "ליוה עליהם ענני כבוד", הרי להדיא שהעננים נשארו גם אחרי חטא העגל.

ובטעמא דקרא הנ"ל ביאר דכוונת המדרש רק לעמוד הענן, ולכן נקט "לזה" כי עמוד הענן רק ליוה אותם ולא סוכך עליהם, אמנם צ"ע דבתנחומא הנ"ל איתא "ליוה עליהם ענני

כבוד", הרי להדיא שהענן היה עליהם, וי"ל ד"עליהם" היינו בסמוך להם כמו "ועליו מטה מנשה" (ואפשר גם שהוא ט"ס וצ"ל "להם" כבמדרש רבה). אך עוד קשה ד"ענני כבוד" משמע שהיו כמה עננים, ולא רק עמוד הענן, ואולי צ"ל "ענן כבוד"י"ט. ועוד אפשר דאף שהעננים נסתלקו מעליהם מכל מקום לא עזבו אותם לגמרי אלא הלכו בסמוך להם ללוותם (ואפשר גם כן שהם מדרשים חלוקים).

ג. ומה שכתב הגר"א שהיקף ענני כבוד היה תלוי בבנין המשכן, נראה מקורו ממה שנאמר בפ' פקודי אחרי הקמת המשכן "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן", ובבמדב"ר י"ג ב' אמרו "אימתי שרתה השכינה בארץ ביום שהוקם המשכן שנאמר ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן", ובברייתא דמלאכת המשכן פי"ד אמרו "כיון שהיו ישראל חונים היה עמוד הענן מתמר ועולה כו' ומחפה את האהל מבפנים וממלא המשכן מבחוץ שנאמר ויכס הענן וגו' וזה אחד משבעה ענני כבוד ששימשו לישראל במדבר ארבעים שנה אחד מימין ואחד משמאל אחד מלפניהם ואחד מאחריהם ואחד למעלה מהם וענן שכינה ביניהם ואחד נוסע לפניהם כו' וענן שכינה שורה באהל", וכ"ה בילקוט פקודי רמז תכ"ז (וע"ע בתוספתא סוטה פ"ד ה"א), הרי שהענן שכיסה את המשכן היה אחד מהענני כבוד, ובדברי הגר"א מבואר שהעננים חזרו כבר בתחילת עשיית המשכן.

אחרונים שכתבו כעין דברי הגר"א

ד. וכדברי הגר"א הללו כתב בספר פרי האדמה על הרמב"ם (הלכות סוכה פ"ו ה"ה) בשם ספר מעין גנים בשם ספר לבנת הספיר, וז"ל: "עוד הקשה בשלמא למ"ד סוכות ממש אפשר דבאותו זמן היה אבל למ"ד בעד ענני כבוד קשה אמאי, וכתב דמצא בספר לבנת הספיר דבעון העגל נסתלקו הענני כבוד ואחר כך חזרו בזכות אהרן וחזרתם היה אחר שנצטוו במשכן והציווי היה מוצאי יום הכפורים ונדבת המשכן היה לב' בקרים כמ"ש בבקר בבקר אם כן י"ד בתשרי העבירו קול ולכן ביום ט"ו שכבר נשלמו המעשים חזרו העננים, ולזה ניחא דאין אנו עושים אלא זכר לעננים דוקא משום שנסתלקו וחזרו בשביל שעשו תשובה, לכן אנו עושים להודיע כחה של תשובה".

וכע"ז כתב בדרשות ר"י בן שועיב (דרשה ליום א' דסוכות) וז"ל: "ולאחר מתן תורה עשו העגל והיו נזופין ולא ירדו ענני כבוד עד אחר יום הכפורים שנתכפר עון העגל, ולמחרתו נצטוו בהקמת המשכן והיו טרודין בהבאת הנדבה בשני בקרים דכתיב והם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר, ויום י"ד עשו סוכות ויום ט"ו התחילו לישב בהן", ודבריו הם אליבא דמ"ד סוכות ממש אך מתחילת דבריו נראה שרוצה ליישב גם אליבא דמ"ד ענני כבוד, ואולי כוונתו כדברי הגר"א.

^ט גם עמוד הענן נחשב אחד מענני הכבוד כמ"ש בתוספתא סוטה פ"ד ועוד שהיו ז' ענני כבוד.

השראת השכינה ע"י הענני כבוד

ה. ועיקר העניין בחזרת הענני כבוד הוא חזרת השראת השכינה על ישראל כמ"ש בספר עבודת הגרשוני הנ"ל בשם הגר"א: "ששורש הטעם של מצות סוכה הוא על מה שחזר הקב"ה ונתרצה לשכון בתוך בני ישראל, ולא למסור אותם למלאך כמו שאמר בתחילה הנני שולח מלאך לפניך רק שהשכינה תהיה תמיד בתוכם ולישב בצלו", ובסוף דבריו כתב: "וזהו ענן הכבוד שחזרה השכינה על ישראל".

וכן מבואר בתרגום לשה"ש שם שהשכינה שנסתלקה מהם בחטא העגל עם הענני כבוד חזרה אליהם בהשראת השכינה על המשכן, שכתב שם: "וכד חזו עמא בית ישראל דאסתלקו ענני יקרא מעלויהון וכלילא דקודשא דאתיהיב להון בסיני אתנטילת מנהון ואשתארו חשיכין כליליא ובעו ית כלילא דקודשא דאסתלק מנהון ולא אשכחונהי. אמרין בני ישראל אלין לאלין נקום וניזיל ונסחר למשכן זימנא דפרסיה משה מברא למשריתא ונתבע אולפן מן קדם ה' ושכינת קודשא דאסתלק מננא וחזרו בקרוין ובפלטיא ובפתון (=בערים בשוקים וברחובות) ולא אשכחו. אמרת כנשתא דישראל אשכחו יתי משה ואהרן לואי נטרי מטרת מימרא דמשכן זימנא די מסחרן יתיה חזור חזור ושאלית להון על עיסק שכינת יקרא דה' דאסתלקת מני, אתיב משה ספרא רבא דישראל וכן אמר אסק לשמי מרומא מאים יכפר על חוביכון וישרי ית שכינתיה ביניכון כמלקדמין. כזעיר צבחר הוה ותב ה' מתקוף רוגזיה ופקיד למשה נביא למעבד משכן זמנא וארונא ואשרי שכינתיה בגויה" כו'.

ומה שחזרה לישראל השראת השכינה דוקא אחר נדבת המשכן, היינו משום שאז נתכפר להם עון העגל כמ"ש בתנחומא תרומה סי' ח': "אמר הקב"ה יבא זהב שבמשכן ויכפר על זהב שנעשה בו העגל", וכע"ז בספרי (דברים פ"א) ובשמו"ר (נא ח) וברש"י שה"ש (א יג).

ולפי זה נראה ביאור הכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", שתיכף כשיתחילו בעשיית המשכן מיד "ושכנתי בתוכם" ע"י הענני כבוד, וכן משמע באבות דר' נתן פ"א, דאיתא שם: "ר' טרפון אומר אף הקב"ה לא השרה את שכינתו על ישראל עד שעשו מלאכה שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", משמע דכשעשו מלאכה מיד השרה שכינתו עליהם, ואחר כך איתא שם: "שמענו לאנשים לנשים מנין שנאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, לטפלים מנין שנאמר ויכלא העם מהביא", ופסוקים אלו כתובים בנדבת המשכן, משמע דתיכף אחרי נדבת המשכן שרתה השכינה עליהם וכמ"ש הגר"א.

ו. ולפי דברי הגר"א ניחא נמי מה שהקשו רבים למה דוקא על הענני כבוד נקבע חג ולא נקבעו חגים זכר למן ולבארה של מרים, אך לפי דברי הגר"א נמצא דעיקר הזכר הוא לא לעצם הנס אלא למה שחזרו הענני כבוד שוב אחרי שנסתלקו בחטא העגל ושבה השכינה לשכון בתוכם (ורמז לזה בפרי האדמה הנ"ל, ועי' בדרשות החת"ס לשבת שובה (דף כ"ט) שכתב כע"ז שבסוכות גמרו את הנדבה למשכן ואז נמחל חטא העגל והחזיר הענן את

החוטאים שנפלטו ממנו בחטא העגל). ועוד י"ל לפי דברי הגר"א שענני הכבוד הוא השראת השכינה על ישראל מה שאין כן המן והבאר.

ז. ובאדרת אליהו פ' כי תשא הוסיף בזה דברים נפלאים, שמה שאמר הקב"ה למשה בעת שמחל לישראל הנה אנכי כרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים "הוא שריית הענן על המשכן והכבוד שורה עליהם לעין כל וכו' עד שתמהו כל האומות עליהם ואמרו מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן וכו' ואף שהלך הענן לפניו ביציאתו ממצרים לא היה אלא לשעתו עד הים וגם לא היה לעיני כל ישראל רק לפני הנביאים שבהם משא"כ כאן כו', עכ"ל, ומקור דבריו הוא בילקוט (במדבר תרפג): "שבעה עננים היו מלמעלן ומלמטן ומארבע רוחות העולם ואחד מפניהם, ומכה נחשים ועקרבים ומשוה להן את ההרים ואת העמקים ושורף את הקוצים ואת הברקנים ומעלה עשן, ורואים אותן כל מלכי מזרח ומערב ואומות העולם אומרים מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן וגו'", ובזוהר וישלח (קעו:): "ושכינתא הות אזלא וכלהו ענני יקר בהדה כו' וכד איהי סלקא ההוא עננא סלקא עד לעילא וכל בני עלמא חמאן ושאלו ואמרי מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן" כו'.

ובביאור הגר"א על התיקו"ז (תיקון כ"א מז. ד"ה כגוונא דקדמיתא) כתב: "ועיין מה שכתבתי במקום אחר כי בזמן הסוכות היה אחר שנתרצה להם הקב"ה ואמר למשה נגד כל עמך אעשה נפלאות כו' והוא ענני הכבוד ששרתה עליהם בקביעות", דהיינו שרק מסוכות ואילך זכו לענני כבוד שהיו עליהם בקביעות ולעיני כל העולם.

ולפי זה נמצא שבעשיית המשכן חזרה השכינה עליהם יותר ממה שהיתה עמם בתחילה, ואז היה גילוי שכינה ופרסום מציאות ה' והשגחתו בעולם יותר ממה שהיה בעת יציאת מצרים, כי ביצי"מ אמנם כתוב שמעו עמים ירגזון וגו' אך כאן מודגש שראו זאת "כל מלכי מזרח ומערב" ו"כל בני עלמא", וזהו כמ"ש במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד.

יוה"כ זמן הוויתור וסוכות זמן הריצוי והאהבה

ח. איתא בספרים שעניינו של חג הסוכות הוא להראות שהקב"ה נתרצה לנו אחרי ימי התשובה ומחבב אותנו כמקדם, וכן מפורש יוצא מדברי התנחומא פ' אמור סי' ל': "וביום הכפורים כל ישראל מתענין ומבקשין רחמים אנשים ונשים וטף והקב"ה מוותר להם את הכל כו' מה ישראל עושין נוטלין לולביהן ביי"ט ראשון של חג ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם ואומר להם הרי ויתרתי לכם את כל עונותיכם הראשונות, אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכך כתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות", הרי להדיא דאף שהכפרה היא ביוה"כ מכל מקום אז הוא רק בבחינת "מוותר להם" ורק בסוכות הקב"ה "מתרצה להם ומוחל להם", וצ"ב מהו החילוק בין "מוותר להם" לבין "מתרצה להם".

וביאור הדבר הוא כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה שער א' (אות מב): "ועוד יתפלל בעל התשובה אל השם למחות כעב פשעיו וכענן חטאותיו ושיחפץ בו וירצהו ויעתר לו

כאשר אם לא חטא... כי יתכן להיות העון נסלח ונפדה מן היסורים ומכל גזירה, ואין לשם חפץ בו ומנחה לא ירצה מידו, עכ"ל, וכן אנו רואים גם בהנהגת בין אדם לחבירו, שהרבה אנשים מוכנים למחול למי שפגע להם, אך עדיין אינם מסוגלים להאיר לו פנים בידידות כבימי קדם, וכן הדבר כאן כביכול, שהמחילה דיוה"כ היא מחילה מתוך רחמים, והיא בבחינת "ויתור" דהיינו שלפי שורת הדין הוא ראוי לעונש אך הקב"ה מוותר, אולם עדיין האהבה אינה כמקדם, ורק בסוכות שישראל נוטלין לולביהן ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה אז הקב"ה מתרצה להם באמת.

ולפי דברי הגר"א הרי זהו ממש מה שהיה עם אבותינו במדבר בימים ההם בזמן הזה, שביוה"כ נעתר הקב"ה לתחנונו של משה רבינו ואמר סלחתי כדברייך, אך עדיין לא חזרו הענני כבוד, כי עדיין לא היה ריצוי גמור כביכול, ובט"ו בתשרי כשהחל בנין המשכן מנדבת בני ישראל אז נתרצה להם הקב"ה ריצוי גמור והחזיר להם את הענני כבוד, וכן הדבר ממש בכל שנה ושנה שביוה"כ הקב"ה מוותר על העוונות ובסוכות הוא זמן הריצוי הגמור, כאז כן עתה.

ט. ונראה דלפי דברי הגר"א מכוון היטב מה שאמרו חז"ל שהעננים באו בזכות אהרן, דהנה לפי דברי הגר"א נמצא שתחילת השראת השכינה מחדש על בני ישראל היתה בתחילת עשיית המשכן שאז חזרו הענני כבוד, וגמר השראת השכינה היה בהקמת המשכן בר"ח ניסן שאז כיסה הענן את אוהל מועד ואמרו במדב"ר (יג ב) שאז שרתה השכינה בארץ כנ"ל, והנה כתב רש"י בפ' שמיני (ט כג): "לפי שכל שבעת ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון העגל, לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', אהרן אחי כדאי וחשוב ממני שע"י קרבנותיו ועבודתו תשרה שכינה בכם ותדעו שהמקום בחר בו", הרי שהשראת השכינה ע"י המשכן שהיא סימן לכפרת עון העגל היתה ראויה לבא דוקא ע"י אהרן, שעיקר עבודת המשכן נמסרה לו ולבניו, ולכן הענני כבוד באו בזכות אהרן, כיון שהם סימן להשראת השכינה.

י. והנה ידוע מה דאיתא במדרש (במדב"ר יג ב, הובא במשנ"ב סי' תר"ע סק"ז) שבכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן ועמד המשכן מקופל עד ר"ח ניסן, ולפ"ד הגר"א מסתבר לומר שאז התחזקה השראת השכינה עליהם ביתר שאת, ואפשר דמכח זה זכו בימי החשמונאים לחידוש הדלקת המנורה בכ"ה בכסלו, כיון שהמנורה היא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל (שבת כ"ב ע"ב) שזהו ג"כ עניינם של הענני כבוד, כנ"ל, וכן הענן עצמו היה מאיר להם (כמ"ש התוס' שם בשם ברייתא דמלאכת המשכן).

ולפי זה כל סדר המועדים מפסח ועד חנוכה הכל בנוי על השנה הראשונה של עם ישראל אחרי יציאת מצרים, והכל מהלך אחד, מפסח ועד י"ז בתמוז ימי האהבה, ומי"ז בתמוז עד ר"ח אלול ימי הכעס (כמ"ש רש"י שמות לג יא), ומר"ח אלול עד יוה"כ ימי רצון, וביוה"כ

מחילה גמורה, ומסוכות עד חנוכה הוא שלב ראשון בהשראת השכינה וענני כבוד, והשלב
הב' מחנוכה עד ניסן.

יא. ומצאתי בס"ד רמז נפלא לדברי הגר"א בזה, ש"בסכת תשבו שבעת ימים" בגימטריא
"כבודי מעלי הפשיט ויסר עטרת ראשי" (איוב יט ט), ונראה לבאר דפסוק זה הוא רמז לחטא
העגל שאז נסתלקו מהם ענני הכבוד שהקיפו אותם, וזהו שאמר "כבודי מעלי הפשיט", וכן
אז ניטלו מהם הכתרים שהיו להם כמ"ש "ועתה הורד עדיך מעליך", וזהו שאמר "ויסר
עטרת ראשי", והגימטריא של פסוק זה שוה ל"בסכת תשבו שבעת ימים" לרמז שבסוכות
נתקן פגם זה וחזרו ענני הכבוד להקיפם כבתחילה.

כ ואפשר לפי זה לתת טעם גם ליום ראש השנה, דהנה ידוע שבנין המשכן הוא כנגד בריאת העולם, דל"ט מלאכות
דשבת ילפינן ממשכן וטעם השבת הוא שבו שבת ה' מבריאת העולם (ועי' בזה בהקדמת הפאת השולחן בשם הגר"א),
והקמת המשכן היתה בר"ח ניסן דקיי"ל שאז נברא העולם כדעת ר' יהושע. והנה כתבו התוס' (ר"ה כז.) בשם ר"ת
דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן, וידוע מ"ש האריז"ל דזה ביאור הלשון "היום הרת עולם" שיום
ר"ה הוא כמו ההריון של העולם. ולפי זה אולי י"ל שגם הקמת המשכן עלתה במחשבה בר"ה ולא נגמרה עד ניסן,
ולכן בר"ה תחילת התחדשות מלכותו ית' בעולם מידי שנה בשנה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

רמזי ארבעת המינים

הנה המשילו בספרים את ארבעת המינים לד' סוגי הבריות, האתרוג דיש בו טעם וריח משול הוא לאותם שיש בהם תורה ומצוות, הלולב דיש בו רק טעם לאותם אלה שיש בהם רק תורה, ההדס שיש בו רק ריח לאותם אלה שיש להם רק מצוות, והערבה שאין לה לא טעם ולא ריח לאותם אל שאין בהם לא מצוות ולא מעשים טובים.

והטעם שהמשילו את התורה טעם דווקא הוא עפ"י מ"ש חז"ל בעירובין {כ"א ע"ב} דכל ההוגה בתורה טועם בה טעם בשר. ואת המצוות המשילו לריח ע"ד מה שדרשו חז"ל בקטורה ד"מעשיה נאים כקטורת" וידוע דלקטורת היה ריח מיוחד, ולכן גם מעשים טובים משולים לריח טוב.

וראיתי לדרוש פסולי הד' מינים לפי ד' סוגי הבנ"א המשולים נלהם בדרשה זו.

דהנה הערבה נמשלה לאותם אנשים שלא זכו לתורה ואף לא למצוות, והם אותם אנשים המגדירים את עצמם בימינו "מסורתיים", ומעט מאוד מחוברים לקדושה, אך יש בהם אהדה לתורה ולמצוות. והנה פסולי הערבה מעטים הם, והכוונה גם אותם אנשים, יחשבו כקשורים לכלל ישראל אפי' בדבר מועט לפי דרגתם.

וערבה נפסלת רק אם יבשה כולה, או נקטם ראשה. וה"נ אותם בנ"א, כל עוד שיש בהם לחלוחית של קדושה וקשר לתורה ומצוות, נחשבים הם מכלל ישראל, אך אם לא ישאר בהם אפי' לחלוחית של מצוות וקשר אליהם וישתקעו כל כולם בטומאה, הרי שיוכלו להיפרד מכלל ישראל.

וכן באופן של "נקטם ראשה", וידוע שהמח הוא נמשל לראש, וכל עוד שיש לאדם בראשו מקום לקב"ה, נחשב הוא שייך אליו, אך אם "נקטם ראשן מבחינה רוחנית, ואין לו מקום להקב"ה בראשו, שוב נפרד הקשר שלו לבוראו בכך.

ועוד יש לפרש ש"נקטם ראשו" מורה על הכניעה שצריכה להיות לו לאדם מהקב"ה והת"ח, שאם יש לו כניעה מהם זה נחשב לו שראשו שייך לקדושה, ואחרי הראש נגרר כל הגוף, אך אם כבר אין לאדם כל כניעה מהקב"ה והת"ח, הרי שבכך ראשו המורה על הגאווה שהיא היפך הכניעה ל"ש לקדושה ולקב"ה, ונחשב ש"נקטם ראשו" ולכך פסול הוא ואין לו שייכות לתורה והמצוות, שרק לכה"פ בכניעה לתורה שייך שייכות אליה.

וההדס המשול לאותם אלה שיש בהם רק מצוות, צריך להיות "משולש" דהיינו שכל עליו יצאו מאותו מקום ולא יחא אחד גבוה ואחד נמוך. ונראה דרומזו זה לאותם שלשה דברים שעליהם העולם עומד, התורה, דאף העסוק במצוות חייב להיות עסוק מעט בתורה בכל יום דאף זו מצווה היא {התפילה והגמילות חסדים. והנה יתכן שהאדם יגביר את אחד מאותם עמודים כלפי חביריו, דהיינו שיעסוק בחסד על חשבון זמן התפילה ותדירותה ועל

חשבון מעט התורה שצריך ללמוד ביום וכיו"ב, וע"ז אמרו שבאופן שאחד שאותם ג' עמודים גבוה מחביריו ההדס פסול, דמצוות צריך תמיד לעשות בחשבון מדוד, ולעולם לא לעשות מצוות דבין אדם מקום על חשבון מצוות שבין אדם לחבירו, ומצות שהאדם עושה עם הכלל על חשבון חסדים שצריך לעשות בבתיו וכן על זה הדרך.

ונוסף על ההדס ג"כ הפסולים שנזכרו בערבה דהיינו הדס היבש והכמוש פסול, דאם כל מצוותיו נעשות ביבשות ללא כל חיות ושמחה, ברכות הנאמרות בחטף ותפילות ומצוות לחא כל כוונה, אין הם רצויות כלפי הקב"ה.

וכן אם "נקטם ראשו" נפסל, והוא באופן שאינו מכתיר לשם מה עושה כל מעשיו, ולידע מה "הראש" והתכלית והכוונה של כל מעשי המצוות, לא לשם כבוד וכיו"ב דהוי שלא לשמן, אלא רק "וכל מעשיך יהיו לשם שמיים" לעשות נחת רוח לבוראו.

הלולב מורה על אותם שעסוקים כל ימיהם בתורה, והפסול המרכזי והמצוי בו הוא "נחלקה התיומת", שהיא העלה הראשי בו שהוא חוט השדרה. וזה רומז למ"ש חז"ל "ושמתם" למימינים בה סם חיים ולמשמאילים בה סם המות, דמי שאינו לומד התורה בכוונה הראויה לידע מצות ה' יכול הוא להגיע דרך התורה למידות רעות רבות כגאווה וטעות בהוראה והטעיית הרבים, והכל תלוי היכן ה"שורש" שלו בתורה, אם הוא מסיטרא דקדושה, אזי כל לימודו מוביל לקדושה, ואז התיומת שלו שלימה וכל יסודו שלם הוא, אך אם "נחלרה התיומת" וביסודו פגום הוא, אף לימודו פגום הוא ות"ח שאינו הגון הוי.

וכמו"כ לולה היבש פסול, שכל לימודו נעשה ביבשות ללא טעם וחשק, וכן אם נקטם ראשו שאי נו מכויץ שלימודו יעשה נחת רוח לבוראו אלא לומד שלא לשמה וכנ"ל.

האתרוג שיש בו תורה ומעש"ט, דומה לאדם השלם, הת"ח הגדול המיצג בכל הליכותיו את מחנה נושאי דגל התורה והחרדים לדבר ה', ולכן עיני כולם אליו נשואות, ויש עליו להיזהר בכל הליכותיו ודרכיו, שלא יבזה את המחנה אותו הוא מייצג. והוא מ"ש חז"ל "כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור [וה"ה רב או דיין] אסור לו לעשות מלאכה בפני שלשה.

ולכן גם פסולי האתרוג סובבים כולם סייב ה"הדר" וה"שינוי מראה" כנקודה שחורה, חזונית, צבעו, צורתו, גודלו, וכו'. והוי כעין מ"ש חז"ל דגדול הדור ראוי לו שיהא חכם עשיר ועניו, כדי שיהא מושלם בכל המעלות והמידות הטובות, הן בגשמיות והן ברוחניות.

ופסול נוסף ומיוחד מצינו באתרוג והוא דאתרוג המורכב פסול, ועניינו דצריך לאתרוג דיהא נשרש אך ורק ממיני אתרוג ולא מעצים אחרים, ודבר זה צריך בדיקה יתירה.

וה"נ צריך לבדוק היטב בכל גדול בתורה היכן גדול וממי קיבל את תורתו, ושיהא נסמך אך ורק עפ"י גדולי התורה המושלים בכל דור ודור, הממשיכים את מסורת נושאי דגל התורה ושהוסמכו מרבתיהם [וכמו בזמן חז"ל שלא יכל לדון דין תורה אלא מי שהוסמך מסמוך שהוא ג"ס נסמך איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה], וכל מי ששייך אפילו בחלקו לאותם אלה שאינם ממשיכים את דרך ישראל סבא בטהרתה, כבר אינו ראוי לשמש דוגמא

לאחרים כמנהיג, ד"מורכב" ופסול, דקפדינן באתרוג יותר מכל הד' מינים, לגודל מעלתו וחשיבותו וק"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

מדוע דווקא במצות ארבעת המינים, נדרשת האחדות בין צדיקים לרשעים

משנה מנחות כז ע"א: וד' שבתודה, וד' שבלולב, וארבע שבמצורע - מעכבין זה את זה. אמר רב חנן בר רבא: ל"ש אלא שאין לו, אבל יש לו אין מעכבין.

ובתוספות מנחות שם הביאו שיטת רבינו תם, שחידושו של רב חנן בר רבא היה שלולב אינו צריך אגד, אולם עדיין חובת ארבעת מינים מן התורה לקחתם ביחד מדין "לקיחה תמה". ולדעה זו יש לקחת את כל ארבעת המינים אלא שמ"מ אינם צריכים להיות מאוגדים יחדיו.

אכן שיטת הבה"ג שם שאפילו יטול את ארבעת המינים בזה אחר זה יצא,

וכשיטה זו פסק הרמב"ם (שופר וסוכה ולולב פ"ז ה"ו): ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד ז יצא והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו, אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד לא יטול עד שימצא השאר.:

ומבואר שאף לדעות שאפשר ליטול את ארבעת המינים כל אחד בפני עצמו, מ"מ צריך שיהיו כולם מצויים אצלו ויטלם

ובביאור הגר"א (תרנא ס"ק יב) פירש בדעת הרא"ש, שאף שנוטל כל אחד מהם בפני עצמו מ"מ צריך גם כן שיהיו כולם נמצאים לפניו ואם לא כן, אינו חשוב "לקיחה תמה", וראה ביאור הלכה שם כתב שלכ"ע צריך שלא יפסיק בדיבור בלקיחת כולם וזאת כדי שיהיה נחשב לקיחה אחת.

ומ"מ מבואר שלכל הדעות ארבעת המינים אחת הם ושייכים אחד כלפי השני, ורק כל השאלה אם צריכים להיות אגודים ביחד, או ליטלם ביחד אף שאינם מאוגדים או אפילו בזה אחר זה ומ"מ כולם צרכים לפניו, ומ"מ חייבים להנטל כתורת ארבעת המינים יחד שיש להם שייכות אחד עם השני.

וצריך להבין מהי הקפידא הגדולה שעל כולם להיות יחד ושייכים זה עם זה.

ואשר יראה בזה, הנה בגמרא סוכה ט ע"א: כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה' - אף סוכה לה'.

ומכח הלכה זו נאמר שם (לז ע"ב): ואמר רבה: הדס של מצוה אסור להריח בו וכתב שם אסור להריח בו - דגמרינן מסוכה, דילפינן בפרק קמא (ט, א) דחל שם שמים על עצי סוכה ליאסר בהנאה כל שבעה, הואיל והוקצו למצוה.

וכן הוא ברא"ה (ביצה ל ע,א כתב, שההיקש הוא אף לגבי ד' מינים, דסוכה אמר רחמנא וכל אביזרה.

הרי שמבואר ששסוכה וארבעת המנים על שניהם חל של שמים

וצריך ביאור מה נשתנו שני מצוות הללו יותר משאר המצוות שחל עליהם שם שמים.

ואשר יראה בכל זה, שבגמ' שם נאמר ד' מינין שבלולב, ב' מהן עושין פירות וב' מהם אין עושין פירות - העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות, ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהו כולן באגודה אחת; וכן ישראל בהרצאה עד שיהו כולן באגודה אחת, שנאמר: הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה.

וברש"י משם כתב וז"ל: כשהן מתענין אין נענין עד שיהו כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושין ואין עושים פירות.

ודברי הגמרא הללו הם בדומה למה שאמרו במדרש ויקרא רבה פרשה ל סימן יב ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם לאבדן אי אפשר אלא אמר הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה הה"ד (עמוס ט) הבונה בשמים מעלותיו ואימתי הוא מתעלה כשהן עשוין אגודה אחת שנאמר (שם / עמוס ט') ואגודתו על ארץ יסדה לפיכך משה מזהיר לישראל ולקחתם לכם ביום הראשון.

והנה מדברי רש"י במנחות שלעיל, מבואר שאלו שאין עושים פירות הם הרשעים

ובגמרא נאמר העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות.

וצריך ביאור מדוע הוקדמו העושים פירות שהם אלו הזקוקים לאין עושין פירות, לכאורה, אדרבא הרי אלו שאין עושים פירות אלו הם הרשעים הם היותר זקוקים לעושים פירות, והיה צריך להכתב בראשית הדברים שהאין עושים פירות הם הצריכים את הצדיקים ולא להפך ומדוע הוקדמו העושים פירות לצדיקים שהם הזקוקים לרשעים וצ"ע.

עוד צריך ביאור, דברי רש"י שם שכתב וז"ל: כשהן מתענין אין נענין עד שיהו כולן באגודה אחת מה ענין תעניות קשור לכאן, והרי הנדון כאן הוא לענין ארבעת המינים ולא לתעניות וצ"ע.

ואשר יראה בזה, שבמסורת הש"ס ביאר מדוע הזקוקים פירות זקוקים לרשעים, וציוה לעין בגמרא כריתות ו ע"ב ושם נאמר: "כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית. ושם בגמרא אמר אביי שמקורו הוא מהפסוק ואגודתו על ארץ יסדה, הוא הכתוב שהובא כאן.

והנראה הביאור בזה, שהרי תכלית התענית כתב הרמב"ם (תעניות פ"א ה"ד): וז"ל: ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים. ומתבאר שענין התענית שיגיעו לידי ריצוי שירוחמו מן השמים, וע"ז אמרו בגמרא שאין כח התענית מועיל אלא א"כ מצורפים אליה פושעי ישראל. א"כ מבואר שאין הקב"ה מתרצה אלא באופן שפושעי ישראל.

מעתה נראה לבאר שהנה ידוע הוא דברי אדונינו הגר"א שביאר את שאנו אומרים במועדים: אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו.

וביאר, ש"אתה בחרתנו" מתיחס על פסח שאז הובדלו מכל העמים ונעשו עם ה'. "אהבת אותנו" הולך על מתן תורה, בחג השבועות שנתן לו הקב"ה את התורה מכל האמות והוא משום אהבתינו אצלו. ומשום כך גם מצינו ביטויים של אהבה ביחס לתורה, אהבת עולם בית ישראל וכן בברכות יוצר אור אהבה רבה ביחס לתורה.

וביאר שחג הסוכות מתיחס ל"רצית בנו", שסלח להם הקב"ה ונתרצה להם על חטא העגל, ובזה ביאר שלאחר מכן חזרו ענני הכבוד לשכון על ישראל ומשום כן עושים זכר לחזרת ענני הכבוד עושים את חג הסוכות.

וביותר יבואר אחר מה שתבאר במאמרינו ליום הכפורים, שיסוד דין יום הכפורים שנתרצה הקב"ה להם ישראל "בשמחה" שמסר לו למשה רבינו לוחות שניות, והיינו שהיתה המחילה של קירוב ושל שמחה של הקב"ה אל ישראל.

מעתה אחר המתבאר שסוכות הוא החג שבא מכח הריצוי של הסליחה של הקב"ה לישראל. ומעתה כל שנמחל לישראל היינו לכל ישראל בין לצדיק ובין לרשע. לפי זה יבוארו היטב דברי רש"י במנחות, שהביא רש"י מתעניות שאין חשיבות אלא א"כ נמצאים בה מפושעי ישראל.

וכונת רש"י שכמבואר שארבעת המינים הרי הם המיצגים את כללות ישראל על כל שבטיו, ואחר שהם כולם מאוחדים אז מתרצה הקב"ה לישראל וכפי שמתבאר בתעניות שרק עם נמצאים רשעי ישראל רק אז שייך רחמים לכלל ישראל.

מעתה יבואר היטב שבחג הסוכות הוא הזמן שנתרצה הקב"ה בפועל לשרות בתוך ישראל ומשום כן יושבים בצילא דמיהמנותא. ואחר המתבאר שארבעת המינים הם בכלל הסוכה וכפי שכתב הרא"ה לעיל.

והביאור בזה כפי המתבאר שארבעת המינים רק שכלל ישראל מתאחדים כולם כאחד צדיקים ורשעים אז הקב"ה מתרצה לישראל. ונמצא שהביטוי לריצוי של ה' לישראל אחר יום הכפור הוא בחג הסוכות בעצם הישיבה בסוכה, ומלבד זאת הוא גם בשעה שישראל נוטלים ארבעת המינים שכלל עם ישראל מתאחד ביחד בזה מתבטא הריצוי בפועל של הקב"ה לישראל שכך הוא רצונו של הקב"ה שישראל יהיו מאוחדים יחד.

והוא הביאור של הכתוב ואגודתו על ארץ יסדה. והיינו שיסוד כלל ישראל רק שכולם מאוחדים יחד אליו. ודרישה זו שישראל יהיו מאוחדים צדיקים ורשעים הוא דווקא אחר יום כפור שנמחלו העוונות לכל ישראל.

רק אחר יום כיפור שייך שבחג הסוכות יהיה חיבור ואחדות בין צדיקים לרשעים

ולפי זה יבואר מה שדייקנו לעיל שתחילה נדרש שעושה פרי צריך לזה שאינו עושה פרי והיינו הצדיק צריך את הרשע לצורך האחד.

והביאור שאין הרשע יכול להתקרב לפני ה', אולם הקרובים לפני ה' הצדיקים מהם נדרש לדאוג לחבר את אלו הפחות מחוברים להתחבר ולהתקרב אל ה'.

ודירשה זו מן הצדיקים הינה מחובת הערבות שיש בין כל היהודים, ומשום כן נדרש מן צדיקים להתחבר אל הרשעים. אכן כל דרישה זו יש לה דבר מציאותי דווקא אחר מחילת העונות של יום הכפורים ואז הדרישה, תחילה העושים פירות יהיו זקוקין לשאין עושים, וממילא אחר כן שייך שאין עושים פירות יהיו זקוקין לעושים פירות.

אמנם עצם הדברי שצריך להתחבר אל הרשע, ומה שייך חיבור בין צדיק לבין רשע ואין שייך כלל לחברו אל הצדיק.

וראה מה שכתב האמרי אמת (סוכות הושענא רבה שנה תרעד): כל אחד ואחד יש לו משהו שלשם כך נברא ואין חבירו יכול לתקן זאת, וכתב עוד והיינו שיש חן על כל אחד ואחד כדכתיב (שיה"ש ד ז) כלך יפה רעיתי. והביא ראיה מדברי התוספות כתובות (יז עמוד א ד"ה כלה): שאם צריכים לשבח כלה בעלת מום יש לשבחה, בדבר שיש בה, כגון בעיניה או בידיה.

והפשט הוא כפי שביארנו במאמרינו לפרשת כי תצא את דברי הגמ' בגמרא (ברכות יז ע"א): ורבי אלכסנדר בטר דמצלי אמר הכי: רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות; יהי רצון מלפניך שתצילנו מידם, ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם.

הרי שמבואר שכל יהודי אומר "גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך", והוא כדברי הרמב"ם בהלכות גירושין "רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות".

מעתה נמצא שאף ברשע הגדול יש רצון פנימי לקיים מצוות. ומשום כן מוטל על העושה פרות על הצדיקים, לקרבם תחילה לגלות את הניצוץ אשר קיים בהם, וממילא יכירו הם את הצורך שצריך את שעושה פירת צריך להתאחד עמו.

ודבר זה כאמור שייך הוא דווקא אחר יום הכפורים אחר שנמחלו העוונות לכל ישראל ומשום כן דווקא בארבעת המינים הוא המבטא את האחדות בין כל חלקים עם ישראל

ולפי זה יבואר דבר נוסף שברבינו בחיי (אחרי מות פרק טז פסוק טז): השוכן אתם בתוך טומאתם. אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם. וכתב זה היה דעת ר' יהודה ז"ל במסכת

סוכה שהיה אומר שמסככין בדבר המקבל טומאה, ומטעם הכתוב הזה היה אומר כן, אף על פי שאין הלכה כמותו.

והיינו ששיטה זו טומאה מה שייך שסוכה שהיא ששם שמים חל עליה היא תעשה מדבר המקבל טומאה.

והביאור בזה כמתבאר שאחר המחילה והריצוי של הקב"ה לישראל ביום הכפורים, ונתבאר שדוקא אז אחר הכפורים שייך התאחדות של צדיקים ורשעים והוא להודיע שכל יהודי אפילו רשע יש ניצוץ של קדושה, ולכך אף שיש בו טומאה שייך להתאחד עמו.

ובזה מבואר הקפידא הגדולה בארבעת המינים שיהיו מאוחדים הוא נלקחים כאחת הוא בזה אחר זה, ומ"מ דווקא שכל שיש לו את כל ארבעת המינים יחדיו.

והביאור הוא שיסוד כלל ישראל הוא באחדות בין כל חלקי העם צדיקים ורשעים יחדיו, ואין עם ישראל שייך שיהיה עם רק שכל ארבעת חלקיו המה ביחד.

וגם יבואר, מדוע דווקא סוכה וארבעת המינים שני מצוות אלו בלבד, מבטאים את הענין "ששם שמים חל עליהם". שרק במקום שכלל ישראל מתאחד יחד הצדיקים עם הרשעים, שפ הקב"ה מחיל את שמו עליהם והוא היסוד של כלל ישראל, "ואגודתו על ארץ יסדה".

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' כללי ברכת לישיב בסוכה והמסתעף לדין שינוי מקום

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

שינוי מקום ממצוה למצוה

א. העושה מצוה כגון הלובש טלית קטן בביתו ומברך עליו ואח"כ הולך לבית הכנסת ולובש טלית גדול, אפילו אם בשעה שברך על הטלית קטן היה דעתו גם על לבישת הטלית גדול צריך לברך שוב על הטלית גדול שלובש בבית הכנסת.^{כא}

ובטעמו של דבר כתב השו"ע^{כב} דהליכה מביתו לבית הכנסת חשיבא הפסק, וביאר המג"א^{כג} דשינוי מקום הוי הפסק ואפילו היה דעתו לזה לא מהני.

ולדעת הט"ז^{כד} כל שאינו מפסיק זמן רב^{כה} מחמת השינוי מקום לא נחשב להפסק ואינו צריך לחזור ולברך, (ומה שצריך לחזור ולברך על הטלית גדול ראה בהערה^{כז}), ודווקא אם בשעת ברכה היה דעתו על הטלית גדול, אבל אם בשעת ברכה לא היה דעתו על הטלית גדול צריך לחזור ולברך.^{כח}

ב. ודע דלשיטת המג"א דשינוי מקום הוי הפסק, אפילו אם חוזר לאותו מקום שברך שם בתחילה, וכגון שברך על הטלית קטן בביתו ושינה מקומו שיצא מביתו ואחר כן חזר לביתו מיד צריך לברך על הטלית גדול.^{כט}

^{כא} שו"ע או"ח סי' ח' סי"ג.

^{כב} שם.

^{כג} שם ס"ק י"ז, וע"ע פמ"ג באשל אברהם שם.

^{כד} שם ס"ק י"א, אלא דכל זה אם השינוי מקום לא נמשך זמן רב אבל אם השינוי מקום נמשך זמן רב חוזר ומברך, וכ"ש הוא מהיכא דשינה מקומו וחוזר לאותו מצוה דמברך בכה"ג וכדלהלן אות ה' ו' ופשוט.

^{כה} ושיעור הזמן ראה להלן אות ז' ובהערות שם.

^{כז} ע"ש בט"ז שכתב דמה דצריך לחזור ולברך הוא משום דבשעה שמברך על טלית קטן בביתו מניח תכף תפילין אח"כ והוי ברכת תפילין הפסק בין טלית קטן לטלית גדול אבל הילוך לבית הכנסת לא הוי הפסק ע"ש.

ובגוף דברי הט"ז יש לתמוה הלא איהו גופיה בסי' כ"ה ס"ק ח' כתב דמי שהפסיק וענה איש"ר בין תפילין של יד לתפילין של ראש אינו חוזר ומברך דאינו הפסק אחרי שצורך הוא לו, ואולי יש לחלק דתש"י וש"ר הגם שהם נחשבים לשני מצוות, מ"מ שייכי להדדי ולכתחילה צריך לשתייהם דכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים, וע"כ כל שיש לו צורך לא נחשב להפסק, משא"כ בלובש טלית גדול אחר טלית קטן דמדין לבישת ציצית אין חיוב ושייכות זל"ז, וע"כ הברכה של התפילין מפסקת ביניהם גם אם יש לו צורך בזה וצ"ע, ואכמ"ל.

^{כח} חיי אדם כלל י"ב ס"ה, ומ"ב סי' ח' ס"ק ל"ד.

^{כט} מג"א שם, ונימוקו הוא משום דהוי מדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהן במקומן דשינוי מקום הוי הפסק כמו שכתב בסי' קע"ח סעיף ה'.

ג. ולהלכה למעשה לדעת שו"ע הרב^{כט} שינוי מקום הוא הפסק וצריך לחזור ולברך, ולדעת החי אדם^ל יש לחוש לדעת הט"ז דשינוי מקום לא הוא הפסק ואין לברך מספק, וכ"כ המשנה ברורה^{לא}.

שינוי מקום כשחוזר לאותו מצוה

ד. פשט טליתו ובשעת הפשיטה היה דעתו לחזור וללבשו מיד אפילו אם שינה מקומו בינתיים אינו חוזר ומברך, כיון שהוא חוזר לאותו טלית שברך עליו מתחילה^{לב}.

ה. וכל זה אם בשעת הפשיטה היה בדעתו לחזור וללבשו מיד, אבל אם לא היה בדעתו לחזור וללבשו מיד, אפילו אם נמלך וחזר ולבשו מיד צריך לחזור ולברך^{לג}.

ו. וכן אם בשעת הפשיטה היה דעתו לחזור וללבשו מיד, ולאחר הפשיטה שכח או נמלך ונשתהה איזה זמן צריך לחזור ולברך^{לד}.

ז. בשיעור מיד נחלקו הפוסקים י"א^{לה} שהוא עד חצי שעה, ודעת שו"ע הרב^{לו} שהוא עד ב' [או ג'] שעות.

ח. כללים אלו דשינוי מקום נאמרו בכל המצוות^{לו}.

^{כט} סי' ח' סכ"ב, ובקונטרס אחרון ס"ק ה'.
^ל כלל י"ב ס"ה, ובנשמת אדם ס"ק א'.

^{לא} סי' ח' ס"ק ל"ד, וכ"כ המ"ב לגבי סוכה בסי' תרל"ט ס"ק מ"ח, ובביאור הלכה סי' ח' סכ"ב ד"ה חשיבא כתב וז"ל דע דמדברי הט"ז משמע גם כן דסובר שאין שינוי מקום הפסק בזה, וכן הגר"א בביאורו כתב כהט"ז, אך לדבריו לכאורה יהיה הדין גם כן בקידוש מהני דעתו אפילו מבית לבית אחר והשו"ע לא כתב כן לקמן בסימן רע"ג ס"א אפילו לדעת הי"א ובנשמת אדם מיישב בדוחק ומחלק ביניהם וצ"ע עכ"ל.

^{לב} כל זה לדעת הרמ"א בהג"ה סי' ח' סי"ד שאין מברכין אם היה דעתו לחזור ולהתעטף בו, ובמג"א שם ס"ק י"ח ביאר דכיון דחזר ולבש אותו טלית עצמו לא הוא שינוי מקום הפסק, ובשו"ע הרב שם סכ"ג כתב דאפילו פושט טליתו בבית זה וחוזר ולובשו בבית אחר לא הוא הפסק כיון שחוזר ולובש אותו טלית בעצמו שכבר בירך עליו וגם לא הסיח דעתו מלבישתו לכן נפטר בברכה שבירך עליו כשלבשו בפעם הראשונה.

אבל לדעת השו"ע סי' ח' סי"ד אם פשט טליתו אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד צריך לברך כשיחזור ויתעטף בו, דס"ל דהפשיטה גופא הפסק כמוש"כ המ"ב סי' ח' ס"ק ל"ו וע"ש היטב.
^{לג} מג"א שם.

^{לד} שו"ע הרב סכ"ד ובמ"ב שם ס"ק ל"ז.

כלל העולה □ שינוי מקום באותו מצוה אינו מברך, כל היכא שבעת הפשיטה היה דעתו לחזור למצוה מיד, וכן היה שחזר למצוה מיד.

^{לה} ראה במ"ב סי' ח' ס"ק ל"ז דמשמע מדעתו דגדר מיד רק אם הוא חוזר תיכף למקומו אבל אם שהה זמן מה לא נחשב מיד, וראה בשו"ת אור לציון ח"ב פמ"ד תשובה י' כתב דהוא שיעור חצי שעה, וכ"כ הגר"ע יוסף זצ"ל בחזון עובדיה חלק הימים הנוראים עמ' שנ"ד ובשו"ת יביע אומר ח"ח סי' ב' ס"ק ו'.

^{לו} בשו"ע הרב סכ"ג כתב וז"ל אבל אם כשפשטו לא היה דעתו לחזור וללבשו עד לאחר כמה שעות, אז אפילו אם אח"כ נמלך ללבשו תיכף ומיד צריך לחזור ולברך עליו וכו' ואפילו אם לא יצא מפתח ביתו כלל בינתיים וחוזר ולובשו באותו החדר שפושטו עכ"ל, וראה עוד בשו"ע הרב סי' כ"ה סכ"ט לגבי תפילין וז"ל מי שחלץ את תפיליו והיה בדעתו שלא יחזור להניחן עד לאחר זמן מרובה כמו ב' או ג' שעות וכו', וע"ע בשו"ע הרב סי' תרל"ט סי"ג לגבי סוכה ושהה שם חוץ לסוכה ולא חזר לאלתר אלא לאחר שעה או שתיים וכו', וראה לקמן הערה מ"ח מש"כ בביאור סתירת דברי שו"ע הרב.

ודע דכיון דהאי זמן רב אינו מוגדר בדיוק, צריך לומר דהאי שיעורא דב' וג' שעות הוא אומדן דעת דבאופן זה יש היסח הדעת, ולפי"ז אם השינוי מקום היה בנסיעה מעיר לעיר וכל כיו"ב גם בפחות משיעור זה נחשב להפסק, ופשוט.
^{לי} כמבואר בשו"ע סי' כ"ה סי"ב ובנו"כ שם לגבי תפילין, ובשו"ע סי' תרל"ט סי' ח' ובנו"כ שם לגבי סוכה, ואכמ"ל יותר.

כללי ברכת לישיב בסוכה והמסתעף

אלו דברים חייבים בסוכה

ט. כתב השו"ע^ל אוכלים ושותים^{לט} וישנים בסוכה כל שבעה בין ביום ובין בלילה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת ארעי, אבל מותר לאכול אכילת ארעי חוץ לסוכה, וכמה אכילת ארעי כביצה מפת, ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות ואפילו קבע עלייהו חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח, ותבשיל העשוי מחמשת מינים אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה.

וי"א דיין ושכר וכיו"ב אם קבע עליהם חייב בסוכה וצריך לברך, ולכן כשרוצה לשתותם צריך ליכנס לסוכה, ולא יברך, וראה בהערה כיצד יעשה^מ.

כיצד מצות ישיבה בסוכה ואימתי מברכים ברכת לישיב בסוכה

י. כיצד מצוות ישיבה בסוכה שיהיה אוכל ושותה וישן ומטייל ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה^{מא}.

ונחלקו הראשונים על מה מברכים לישיב בסוכה -

^ל סי' תרל"ט ס"ב.

^{לט} ראה בשער הציון שם ס"ק כ"ט דהא דאיתא אוכלים ושותים בסוכה היינו לאחר אכילתו שדרך לשתות אז צריך לשתות גם כן בסוכה דנכלל הוא בסעודה, אבל שתיה בלא אכילה לא חשיבא לחייבו בסוכה, ואפשר דלפי"ז אף מים בתוך הסעודה אין כדאי לשתות חוץ לסוכה וצ"ע עכ"ל.

ויש לציין עוד מש"כ רש"י עירובין מד. ד"ה כדי שיאכל וישתה וישן עיקר מצותה של סוכה בג' דברים הללו עכ"ל.
^מ מג"א ס"ק ד' ע"ש, והביאו המ"ב ס"ק י"ג ומסיק וז"ל ומיהו ראוי ונכון לכתחילה שלא לשתות בקבע אפילו שאר משקין כמו מי דבש ושכר אלא תוך הסעודה או על כל פנים יאכל מתחילה פת יותר מכביצה ויברך לישיב בסוכה ויוצא לכל הדעות עכ"ל, (וראה לעיל הערה י"ט מש"כ בשם רש"י), אמנם בשו"ע הרב ס"ב כתב ז"ל אבל אם קובע עצמו לשתות יין וכו' צריך לכנס לתוך הסוכה, אבל אין צריך לברך לישיב בסוכה לפי שהשתיה היא טפילה לאכילה וברכת לישיב בסוכה שברך על אכילת שחרית היא פוטרת את השתיה של כל היום וכו' ע"ש, ועיין עוד לקמן הערה כ"ד - כ"ו.

ולכי תידוק תראה דנחלקו המ"ב ושו"ע הרב בקובע עצמו על משקין (לדעת הפוסקים דמתחייב לשתותן בסוכה) אם גם בזה שייך לומר סברא זו דהוא טפל אל ברכת לישיב בסוכה שמברך על האכילה, ודעת שו"ע הרב דגם בכה"ג הוא נכלל בברכת לישיב בסוכה דאכילה, והמ"ב ס"ל דכיון דקביעות זה מחייב בסוכה שוב דינו כאכילה ויש לו חיוב ברכה בפ"ע ואין שייך לומר דהוא נכלל בברכה שמברך על האכילה דהא נמי אכילה היא, ומה שאין מברכין כיון דאיכא פלוגתא בזה וסב"ל, ולזה כתב דישתה בתוך הסעודה וכו'.

וע"ש בשעה"צ ס"ק ל"ג ז"ל וכתב המחצית השקל דלפי זה הו"ה קאפיא במדינותינו, ובתשובת עולת שמואל סי' צ"ז דשתיית קאפי"א ושקאלאד פטור אפילו להפוסקים דשתיית קבע חייב היינו באותן שקובעין לשתיה אחר האכילה דרך שמחה וריעות אבל לא בשתיית קאפי"א ושקאלאד [פ"ת] עכ"ל.

וראה עוד במ"ב ס"ק ט"ו שכתב ז"ל ודע עוד דהסכימו כמה אחרונים דנכון להחמיר מלאכול בשר ודגים וגבינה חוץ לסוכה ודוקא בקביעות אבל שלא בקביעות אין להחמיר כלל עכ"ל, וע"ש בשעה"צ ס"ק ל"ח.

מצוה לפרסם - מש"כ השל"ה במסכת סוכה וז"ל וראוי לומר ברכת לישיב בסוכה בקול ובמשיכה בנגון ינגן אותה כשאר ברכות של קידוש דלמה יגרע ואדרבא היא עדיפא דהא ברכת המצוה היא שציוונו הש"י לישיב בסוכה ע"ש.

^{מא} שו"ע סי' תרל"ט ס"א.

כללי שינוי מקום בברכת המצות

י"א דכל זמן שנכנס לסוכה לישיב בה מברך לישיב בסוכה^{מב} ואפילו אם נכנס לסוכת חבירו לבקרו מברך לישיב בסוכה^{מג}.

וי"א שנהגו שאין מברכין אלא בשעת אכילה^{מד}, ובטעם המנהג י"א^{מה} דהגם דשינה חמורה מאכילה דאפילו שינת ארעי נחשבת לקביעות, אפ"ה אין מברכין אלא על האכילה לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה ומברך על האכילה ופוטור כל הדברים. וי"א^{מו} לפי שהאכילה היא עיקר מצות הישיבה בסוכה.

^{מב} כ"כ הרי"ף סוכה כב: וז"ל ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישיב בה מברך לישיב בסוכה עכ"ל, והביאו הרא"ש פ"ד סי' ג' ע"ש (ועיין לקמן הערה כ"ד מש"כ בביאור שיטת הרא"ש), וכ"כ הרמב"ם פ"ו מסוכה הל' י"ב וז"ל כל זמן שיכנס לישיב בסוכה כל שבעה מברך אקב"ו לישיב בסוכה, ובביאור הגר"א כתב דדעת הרי"ף והרמב"ם עיקר, וכן היה נוהג הגר"א להלכה וכמו שכתב החיי אדם כלל קמ"ז סט"ו ואימת שנכנס אע"פ שאינו אוכל שם מברך שהרי גם הישיבה והעמידה שם היא מצוה דהוי כעין תדורו וכן נהג הגר"א עכ"ל, אלא דהחיי אדם שם מסיק וז"ל אבל מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים אלא בשעת אכילה ואפילו אם יושבים קודם אכילה אינם מברכים עכ"ל.

ובדעת התוס' יש לזון דהתוס' סוכה מה: ד"ה אחד כתבו וז"ל אין סוכה ולולב שוין לברכה דאלולב אין מברך אלא פעם אחת ביום, אבל סוכה כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשר פעמים ביום מברך על כל אחת ואחת מידי דהוי אתפילין כל זמן שמניחן, והיינו טעמא דסוכה דאי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל חוץ לסוכה, אע"פ שכבר אכל בו ביום בסוכה וכן תפילין כל היום מצותן שיהו מונחין בראשו ובזרועו אבל לולב וכו' עכ"ל.

ואני בעניי הו"א דהתוס' פליג ארי"ף ורמב"ם וס"ל דאינו מברך לישיב בסוכה כי אם אהני דברים דאסור לעשותן חוץ לסוכה, כגון אם נכנס לה לסעודת קבע או שינה אבל אם נכנס לישיב בה הגם דמקיים מצוה מ"מ כיון דאין איסור לישיב חוץ לסוכה אינו מברך, וזה מוכח ממש"כ דסוכה אי מתרמי ליה סעודתא לא אפשר למיכל חוץ לסוכה אלמא דדוקא מה דאי אפשר לעשות חוץ לסוכה מברך עליהם, ומש"כ בריש דבריהם כדי שיאכל וישתה הגם דשותים חוץ לסוכה י"ל דאיירי בשתיה שבתוך הסעודה וכמו שכתב השע"צ סי' תרל"ט ס"ק כ"ט ע"ש וכנ"ל הערה י"ט, אלא דהבית יוסף סי' תרל"ט ס"ח השווה דעת התוס' עם דעת הרי"ף והרמב"ם וצ"ע.

ויתכן לומר דגירסא אחרת נודמנה להב"י, דהנה בגירסא דידן בתוס' כתבו כל אימת דנכנס לה כדי שיאכל וישתה וישן ואפילו עשר פעמים ביום וכו', וכן העתיק הט"ז סי' תרל"ט ס"ק כ', אמנם הבית יוסף העתיק דברי התוס' וכתב ואפילו עשרים פעמים ביום וס"ל כיון דבמציות אין שייך לומר דעשרים פעמים קאי על אכילה ושינה בלבד וכי אדם אוכל ושותה וישן עשרים פעמים ביום תורתו אימת נעשית, וע"כ דמש"כ התוס' אכילה ושינה לדוגמא נקטו והו"ה כל היכא שנכנס לסוכה לישיב בה באופן של קביעות נמי מברך ודו"ק.

^{מג} כ"כ הרא"ש שם בשם רבינו האי וז"ל הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שמברך בין סעד בין לא סעד עכ"ל, והביאו הטור סי' תרל"ט ס"ח ע"ש.

^{מד} כ"כ הרא"ש שם בשם מהר"מ, והביאו הטור שם, וכ"כ תוס' ברכות יא: ד"ה שכבר, וכ"כ הסמ"ק סי' צ"ג, וכ"כ המרדכי סוכה סי' תשס"ה דכן עמא דבר, וכ"כ המגיד משנה פ"ו מסוכה הל' י"ב.

ובדעת הרא"ש מצינו דנחלקו הפוסקים דהנה הרא"ש לאחר שהביא דברי ר"ת כתב וז"ל ורב האי גאון כתב הנכנס בסוכת חבירו לבקרו מנהג ידוע הוא שיברך בין סעד בין לא סעד, ואסיקנא דכל שעה שנכנס לישיב בה דמברך עכ"ל, ובבית יוסף שם ס"ח השווה דעת הרא"ש עם דעת הרי"ף והרמב"ם, אמנם מדברי הטור בקיצור פסקי הרא"ש ס"ג משמע דהרא"ש ס"ל כרבנו תם וכן משמע מדברי הטור שהביא דעת רבנו תם באחרונה.

^{מה} כן ביאר רבנו תם סברא זו והובא ברא"ש שם, וכ"כ הטור וז"ל כיון שעיקר קביעות שהאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ופוטור כל הדברים אפילו השינה שהיא חמורה מהאכילה שהרי אוכלים ארעי חוצה לה ואין ישנים ארעי חוצה אפ"ה כיון שהאכילה היא עיקר פוטרת השאר עכ"ל, וראה להלן הערה כ"ו בביאור דבריהם. ^{מו} כן משמע מדברי הגהות סמ"ק סי' צ"ג אות ע"ד והובא במג"א ס"ק י"ז וז"ל והמברכין ואין אוכלין שם רק יושבים שעה אחת טועים הם כי בעינן תשבו כעין תדורו וקרוב לומר דהוי ברכה לבטלה עכ"ל, ובשו"ע הרב סי"ב ביאר וז"ל שכולם נמשכים וטפלים לאכילה שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה ברכת האכילה פוטרתן.

ולכי תידוק היטב תראה דטעם מנהג זה שאין מברכין אלא על האכילה, תליא באשלי רברבי, ודעת הרא"ש והטור הוא דהגם דעיקר מצוות הישיבה בסוכה אינה באכילה דוקא, ואדרבא שינה חמורה יותר דהא בשינה כל דהוא מתחייב בסוכה דהוא נחשב לקביעות, מ"מ תקנו ברכה על האכילה לפי שהיא עיקר הקביעות מצד האדם, וביתר ביאור נ"ל דדמי להמבואר לגבי עירוב בסי' ש"ע ס"ה דמי שהוא אוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילתו היא העיקר, וע"ש בשו"ע הרב ס"ו עיקר דירת האדם היא מקום אכילת פת ולא מקום השינה ולינה לפיכך אנשי החצר שהיו כולם אוכלים בבית אחד בשבת וכו' ויש לכל אחד חדר בפני עצמו בחצר שדר שם כל היום וכל הלילה אינם

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

ולהלכה כתב השו"ע^{מז} נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה, והכי נהוג^{מח}.

היושב בסוכה שלא יאכל בה

יא. וכל זה שאמרנו שאינו מברך אלא על האכילה הוא באופן שהוא אוכל בסוכה זו ואז אין צריך לברך על שאר דברים כיון שהם טפלים לאכילה, אבל אם דעתו שלא לאכול כל היום בסוכה כגון שמתענה תענית חלום מברך על הסוכה בכל פעם שנכנס בה^{מט}, והו"ה

צריכים עירוב ע"ש, אלמא דעיקר דירת האדם היא האכילה הגם דמשך זמן אכילתו אינה אלא שעה אחת ושאר ההשתמשות הוא כל היום וכל הלילה, וע"כ דתקנת ברכת לישיב בסוכה קאי על האכילה דכשתקנו ברכת לישיב בסוכה אחר מנהג בני אדם תקנו, ובלישנא דאינשי אכילה היא עיקר דירה.

אבל הגהות סמ"ק והמג"א ס"ל דמדינא עיקר מצוות ישיבת סוכה היא האכילה ולזה לכתחילה תקנו שיברך על עיקר המצוה ויהא נכלל בברכתו כל שאר הדברים, וביאור הדברים נ"ל כמוש"כ דדמיא לגדרי דירה בעירוב דהאכילה קובעת להחשיב דירה, ומה דשינת ארעי חייב בסוכה הוא משום דבשינה כל דהוא סגי להו לאינשי, וחשיב להתחייב בסוכה, אבל עיקר החיוב הוא מה שהוא עיקר דירת האדם והשאר טפלים לו, וראה להלן הערה נ"א דאיכא נפק"מ להלכה בין הני שיטות.

[וע"ע להלן הערה ל"א דהערוך השולחן ס"ל דלהגהות סמ"ק אין מברכין אלא על האכילה ולא תקנו ברכה על שאר דברים, וכ"כ המאמר מרדכי סי' תרל"ט ס"ק ח'.]

^{מז} סי' תרל"ט ס"ח, והגם דהרי"ף והרמב"ם ס"ל דמברך כל פעם שנכנס לה, מסיק ה"י דנהגו שלא לברך כי אם בשעת אכילה, וראה לעיל הערה כ"ב כ"ד דיתכן דגם לדעת הרא"ש והתוס' אין מברכין כי אם בשעת האכילה.

^{מח} כ"כ הרמ"א בהג"ה, והוא פליאה מה הוסיף על דברי השו"ע הלא גם השו"ע כתב דנהגו שאין מברכים אלא בשעת אכילה.

ובערוך השולחן סי' תרל"ט ס"ח כתב וז"ל ודע דלכאורה היה נ"ל ברור דאפילו לשיטת ר"ת אין זה אלא בסוכת עצמו אבל הנכנס לישיב בסוכתו של חבירו שלא יאכל שם וברכה של סוכה שלו הלא לא תפטור סוכה אחרת וא"כ צריך לברך כשנכנס לסוכתו של חבירו ואין המנהג כן, ואולי זה כונת רבינו הרמ"א במה שכתב והכי נהוג כלומר אפילו בסוכת חבירו והטעם שאנו תופסים דעיקר המצוה היא האכילה ואין מברכין אלא על עיקר המצוה עכ"ל, ולכי תידוק בדברי הערוך השולחן תראה דס"ל כמו שכתבתי בביאור שיטת הגהות סמ"ק לעיל הערה כ"ו, וחיידש הערוך השולחן דלשיטה זו לא נתקנה ברכת לישיב בסוכה כי אם על האכילה ולא על שאר דברים, וכ"כ במאמר מרדכי סי' תרל"ט ס"ק ח' ע"ש, אלא דלא נראה כן מדברי הפוסקים וכמו שאכתוב להלן הערה ל"א, וע"ע בהערה ל"ה מש"כ בביאור שיטת הלבושי שרד.

[שוב העירני הרה"ג מנחם מנדל רבינוביץ שליט"א דלפי מש"כ בהנהגות איסור והיתר להפמ"ג יור"ד ז' דבמקום שכתב הרמ"א והכי נהוג משמע שהוא כותב לנהוג כן מכאן ואילך, ובמקום שכותב וכן המנהג או וכן נהוגין ג"כ יש חילוק דלפעמים המנהג רק בקראקא או באותו גליל ולפעמים בכל המדינה עכ"ל, ולפי"ז י"ל דכתב הרמ"א והכי נהוג (הנו"ן בשו"א) בלשון ציווי הוא ובא לומר דמש"כ השו"ע דנהגו לאו מנהג בעלמא הוא אלא כן ההלכה ויש לנהוג כן מהיום והלאה ודו"ק].

^{מט} כן כתב ה"י ס"ק כ' בסופו שכתב וז"ל נ"ל שמי שבדעתו שאין אוכל פת כל היום וכ"ש מי שמתענה תענית חלום בסוכות חייב לברך על הסוכה בכל פעם שיכנס בה באותו יום לטיול כיון שאין באותו היום אכילת פת הדרינן לדין התלמוד דמברך בכל פעם שנכנס לישיב שם דהא עיקר הטעם שאכילת פת הוא עיקר ופותר את הטפל עכ"ל, וכ"כ המ"ב ס"ק מ"ח.

אם נכנס לסוכת חבירו ואינו אוכל שם צריך לברך על ישיבת הסוכה, והעולם אין מדקדקין בכך ואין מברכין אפילו באופן זה וצ"ענא.

נכנס לסוכה לישיב בה קודם אכילה מתי מברך

יב. הנכנס לסוכה לישיב בה שעה אחת קודם האכילה -

י"א דטוב שיאכל פת הבאה בכיסנין בבוקר כשיעור כביצה ויברך כדי שיפטור הכלב.

י"ב כ"כ בשו"ע הרב סי"ד ט"ו וז"ל אבל אם נכנס לסוכה אחרת וכו' כשרוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכלו חוץ לסוכה צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה וכו', ואפילו אם אינו רוצה לאכול בסוכה זו אלא שנכנס לתוכה לישן ולטייל צריך לברך לישיב בסוכה שאין שינה וטיול שבסוכה זו נפטרין בברכה שבירך בסוכה אחרת עכ"ל, וכ"כ בחיי אדם כלל קמ"ז סט"ו וכן ההולך לסוכת חבירו צריך לברך שם בין יאכל שם או לא עכ"ל, והביאו השעה"צ סי' תרל"ט ס"ק צ"ג, ותמוה מאד מש"כ שם בשעה"צ דלדעת הגר"ז מה שמברך על סוכת חבירו דווקא אם אוכל שם והוא לפי מנהגינו שנהגו שלא לברך אלא בשעת אכילה ע"ש, והלא בשו"ע הרב מבואר להדיא דכשהולך לסוכת חבירו מברך גם על הטיול והשינה וצ"עג.

ודע דכל זה היכא שנכנס לסוכה ורוצה לישיב שם אבל אם נכנס לשם לגבות חובו וכדומה שאר עסק ואין נפק"מ אצלו בין אם הוא סוכה או בית או חוץ בזה לכו"ע אינו צריך לברך דלא עדיף ממתעסק בעלמא, כ"כ בשער הציון שם בשם גדול אחד.

י"ג כ"כ בערוך השלחן הנ"ל הערה כ"ח, אלא דהוא צ"ע מאין בא מנהג זה הלא בפוסקים הנ"ל הערה כ"ט ל' מבואר להדיא דבכה"ג צריך לברך.

ונראה דהעולם חיישי לשיטת הגהות סמ"ק הנ"ל הערה כ"ו דהמברכין ואין אוכלין שם רק יושבים שעה אחת טועים הם כי בעינן תשבו כעין תדורו וקרוב לומר דהוי ברכה לבטלה, ומדבריו משמע דאיירי אפילו באופן שלא יאכל בסוכה זו ואפ"ה לא תקנו לברך ברכה כי אם על עיקר מצוות ישיבת הסוכה, וכ"כ המאמר מרדכי סי' תרל"ט ס"ק ח' שהשיב על דברי הט"ז (הנ"ל הערה כ"ט) וז"ל עוד אני תמיה על מש"כ הרב ז"ל הדרינן לדין התלמוד וכו' דהא לר"ת דנהיגנן כותיה הכי הוי עיקרא דמילתא לפום דינא דתלמודא שאין לברך אלא על האכילה ומעולם לא תקנו לברך על הכניסה ושאר דברים ע"ש.

אלא דאני בעניי לא זכיתי להבין תמיהתו הלא מבואר בדברי ר"ת להדיא דמה שלא נהגו לברך הוא משום דטפל אל הברכה שמברך באכילה, וממילא אם אינו מברך על האכילה צריך לברך על שאר דברים ואכמ"ל יותר, וע"ע במילואים שבסוה"ס אות ב'.

ובתוספות חיים להרב משולם פינקלשטיין זצ"ל בחיבורו על החיי אדם כלל קמ"ז ס"ק י"ט כתב וז"ל אך לפי שמנהג העולם הוא שאין מברכין אלא בשעת אכילה לכן צריך שיאכל שם דבר שהוא מה' מינים עכ"ל. [ונראה בט"ז סי' תרס"ח ס"ק א' דהיכא שאינו אוכל בסוכה וצריך לברך על ישיבת הסוכה אסור ליכנס לישיב בה אם אינו מברך ע"ש, ויסוד הדברים הוא מהמבואר בשו"ע יו"ד סי' שכ"ח דערום לא יפריש חלה כיון שאינו יכול לברך, וע"ע בש"ך יו"ד סי' ק"כ ס"ק ה' לגבי כלי שהוא טעון טבילה מספק דיטבילו עם כלי אחר החייב בברכה].

י"ד כ"כ המג"א שם ס"ק י"ז וז"ל ומשמע ברא"ש הנ"ל והטור סוף סי' תרמ"ג דאפילו נכנס לישיב בה קודם האכילה אינו מברך, ומיהו טוב שיאכל מעט בבוקר ויברך כדי שיפטור הכל דלא כשלי"ה עכ"ל.

ודברי מג"א אלו הביאו החיי אדם כלל קמ"ז סי"ג והמ"ב ס"ק מ"ו וראה שם בשעה"צ ס"ק פ"ג דכ"כ גם הבכורי יעקב, אמנם הט"ז ס"ק כ' ושו"ע הרב סי"ב לא כתבו דין זה, ולע"ד דהט"ז לשיטתו אזיל דס"ל דמסעודה לסעודה צריך לברך שוב לישיב בסוכה וכדלהלן הערה ל"ז ל"ח ומעתה גם אם יעשה ברכה בבוקר על אכילתו יצטרך לברך שוב כשיאכל האכילה אחרת וכיון דמדינא אמרינן דהישיבה לפני האכילה טפילה להאכילה שלאחריה הוי ברכה שאינה צריכה, אבל המג"א לשיטתו אזיל דס"ל דמסעודה לסעודה אינו צריך ברכה אלא אם הפסיק ביניהם וכדלהלן הערה ל"ט, ולזה כתב דמהיות טוב יברך על האכילה מיד כשנכנס לסוכה.

ונבדעת שו"ע הרב יתכן לומר דכיון דס"ל כדעת הסמ"ק דלכתחלה לא תקנו ברכה אלא על האכילה וכנ"ל הערה כ"ו, וס"ל דגם אכילת פת הבאה בכיסנין דיש בה קביעות קצת נכלל בברכה שמברך על הפת אח"כ, וכנ"ל הערה כ' לגבי שתיית יין, וא"כ מה מעלה יש במה שמברך על פת הבאה בכיסנין, הלא מעיקר הדין צריך לברך על הישיבה ואפ"ה אין מברכין כיון שנכלל בברכה שמברכין על הפת, ודו"ק בכל זה].

וי"א דאינו צריך לברך בשעה שישב, והברכה שיברך אח"כ על האכילה פוטר אפילו מה שלפניו.

גמר סעודתו ונזכר שעדיין לא בירך לישיב בסוכה

יג. מי שאכל וגמר סעודתו ונזכר שעדיין לא בירך לישיב בסוכה -

י"אני דגם אם עדיין לא בירך ברכת המזון אינו צריך לחזור ולאכול אלא יברך לישיב בסוכה על הישיבה בסוכה.

כ"כ הט"ז שם וז"ל ועוד ראיתי להזכיר דבר פשוט שכל מה ששותין קודם האכילה כגון יי"ש בקביעות אין צריך ברכת סוכה כי האכילה שיברך עליה אח"כ פוטר כל אפילו מה שלפניו וראיה ממ"ש"כ הרא"ש פרק לולב וערבה כיון דמצוות סוכה היא אכילה וטיוול אם מברך אחר שישב שפיר דמי ומקרי עובר לעשייתן ומביא ראיה מציצית דאמרין (ירושלמי ברכות פ"ט הל' ג') נתעטף אומר להתעטף בציצית אלמא אע"פ שכבר נתעטף מברך לפי שהמצוה נמשכת כל זמן שהוא מעוטף ועומד וכן נמי הסוכה כו' עכ"ל, הרי שאף הישיבה והטיוול ושינה שלפני האכילה נפטרו מכח האכילה שלאחריה ק"ו בשתיה כל זה נראה פשוט לע"ד שהרוצה לברך בשתיה יש לו לחוש לברכה לבטלה בלי ספק עכ"ל, וכ"כ הט"ז שם ס"ק ז', וכ"כ המג"א ריש ס"ק י"ז דכן הוא לדעת הרא"ש הנ"ל והטור סוף סי' תרמ"ג, וכ"כ בשו"ע הרב סוף סעיף י"ג, והמ"ב ס"ק מ"ו.

ונראה לע"ד דהשל"ה לא ס"ל סברא זו דכתב במסכת סוכה עמוד השלום פרק נר מצוה ד"ה נראה לי וז"ל נראה לי אדם היושב בסוכה בכל היום ואינו יוצא ממנה ואף אם יוצא לעשות צרכיו אינו מסיח דעתו ודעתו לחזור אזי תכף בבוקר בבואו מבית הכנסת ונכנס לסוכתו יברך על הסוכה ויהיה דעתו על האכילה והטיוול והשינה ואחר כך לא יברך בעת שעושה המוציא ופטור מעל"ע עד בוקר שני ע"ש, והמג"א בס"ק י"ז פליג עליה דכיון דתקנו שלא יברך אלא בשעת אכילה מה"ת יברך בבוקר קודם שיאכל, וצ"ל דהשל"ה ס"ל דאין ברכת האכילה שלאחריו פוטר את מה שלפניו, וע"ש עוד בריש דבריו מש"כ לשון אבא מורי ז"ל בעמק ברכה טוב לאדם כשיברך לישיב בסוכה בשעת אכילה שיכיון בלבו בשעת ברכה לפטור בזו הברכה השינה והטיוול וכל מה שישתמש בה עד אכילה אחרת כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא שהביא הטור והבית יוסף בסימן תרל"ט ע"ש.

י" מג"א שם ס"ק כ"ז וז"ל אם שכח לברך לישיב בסוכה עד שאכל נראה לי דיברך אח"כ על מה שרוצה לאכול, ואפילו אכל כבר נראה לי דיכול לברך דגם הישיבה היא מן המצוה עכ"ל, והביאו החיי אדם כלל קמ"ז סט"ז, וכ"כ השו"ע הרב סט"ז וז"ל ואע"פ שכל המצוות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן מ"מ הרי גם הישיבה שיושב בסוכה אחר הסעודה הוא ג"כ מכלל המצוה וא"כ הרי הוא מברך קודם המצוה עכ"ל, ולא כתבו עצה זו דעכשיו יאכל מעט ויברך, ובאמת סברתם פשוטה דהא כתבו להדיא דכל היכא דהפסיק והלך לסוכת חבירו אפילו אינו אוכל שם מברך לישיב בסוכה על הישיבה דבכה"ג אינו נכלל בברכת לישיב בסוכה, ומבואר מדבריהם דמעיקר הדין צריך לברך על הישיבה בסוכה ומה שאין מברכין הוא באופן שהוא טפל לברכת לישיב בסוכה שמברך על האכילה אבל אם לא ברך על האכילה לכתחילה יכול לברך על הישיבה בסוכה, ולפי"ז אינו צריך לעצה זו דיאכל מעט ויברך לישיב בסוכה ודו"ק בזה.

ו"אנה **דכל שעדיין לא בירך ברכת המזון יברך ויאכל מעט**, ואם כבר ברך ברכת המזון יברך לישיב בסוכה על עצם הישיבה בסוכה, ולמנהג העולם שאין מברכין אלא על האכילה ראה בהערה^{יז}.

אכל ובירך לישיב בסוכה האם מברך כשאוכל סעודה שניה

אכל וברך לישיב בסוכה ולא יצא ואח"כ אוכל שוב בסוכה זו

יד. מי שברך ברכת לישיב בסוכה על האכילה ולא יצא מהסוכה ורוצה לאכול בה שוב סעודה אחרת -

דעת הט"ז^{יז} דאפילו אם היה בדעתו בשעת ברכה ראשונה על אכילה שניה לא מהני ומברך שוב על האכילה השניה^{יח}.

י"כ כתב הלבושי שרד ס"ק כ"ה ז"ל ואע"ג דקבעו כר"ת שאין מברך רק על האכילה וזה כבר גמר אכילתו ובירך ברכת המזון ס"ל למג"א דהישיבה שאחר האכילה מיחשבא כאכילה וסמך על סברא זו כיון דמעיקר הדין מברך כל פעם שנכנס בה כו' לכן אף שנהגו כר"ת דעיקר הקביעות היא האכילה היינו דמאכילה ואילך כל זמן שיושב הוי קביעות אחד, ומ"מ כל שעדיין לא בירך ברכת המזון יברך ויאכל מעט עכ"ל, והביאו המ"ב ס"ק מ"ח. והמדרייק יראה בדבריו חידוש, דממה שכתב דס"ל למג"א דהישיבה שלאחר האכילה מיחשבא כאכילה משמע דס"ל דלהמג"א דמה שאינו מברך על הישיבה בסוכה הוא משום דכל מה שעושה אחר האכילה הוא נגרר אחר האכילה וכאכילה חשיבא, ולדבריו אם נכנס לסוכה קודם לאכילה אינו נחשב כאכילה, ובוה מובן מש"כ המג"א ס"ק י"ז דהגם דכתבו הרא"ש והטור דאפילו נכנס בה קודם אכילה אינו מברך מיהו טוב שיאכל מעט בבוקר ויברך כדי שיפטור הכל דכיון דהוא קודם האכילה חייש המג"א לכתחילה דילמא אינו טפל לאכילה שלאחריה, וראה לעיל הערה ל"ג דכן הוא דעת הש"ל^{יח}, ולזה כתב הלבושי דדווקא בישיבה שאחר אכילה יברך, ולפי"ז כ"ש שאם נזכר בתוך סעודתו שיכול לברך דכאכילה חשיבא.

ומה שכתב הלבושי דכל שהוא עדיין בתוך סעודתו יברך ויאכל מעט הוא משום דחייש הלבושי גם לדעת הגהות סמ"ק דהמנהג הוא שלא לברך אלא על האכילה בלבד וכנ"ל הערה ל"א ודו"ק.

י"י הנה לדעת המג"א וסיעתו הנ"ל הערה ל"ד גם למנהג שנהגו העולם שאין מברכין כי אם על האכילה באופן זה יכול לכתחילה לברך, והלבושי שרד הנ"ל הערה ל"ה כתב דשישיבה זו נחשבת כאכילה, ומעתה אין צורך להחמיר ולאכול שוב מעט בכדי לברך עליו לישיב בסוכה, והמברך באופן זה על עצם הישיבה יש לו מה לסמוך ודו"ק.
י"י סי' תרל"ט ס"ק ב'.

י"ג ע"ש בט"ז שביאר דעתו וז"ל משמע מזה דאפילו היה בדעתו היום לאכול ב' פעמים בסוכה צריך לברך שנית וכו', דהא עיקר החיוב מצד קביעות האכילה וכיון שנגמר קביעות הראשון חייב לחזור ולברך על קביעות השני כיון שאם היה רוצה לצאת חוץ לסוכה לאכילה אסור לו וחל עליו ישיבת סוכה גם באותו פעם חייב לחזור ולברך על חיוב הב', וברכה ראשונה כבר כלתה בברכת המזון דמאי שנא מברכת המוציא שחייב שנית ולא מהני ברכה הראשונה שקודם הסעודה הראשונה, ולבוש ס"ב כתב לחלק בזה דשאני התם דהסיחו דעתם מן האכילה אבל לישיב בסוכה למה יברך והא לא הסיח דעתו ממנה, ואין זה כלום וכו' משא"כ אכילה בסעודה אחרת פשיטא דפשיטא שאינה נחשבת טפילה לגבי הראשונה, ומצאתי למו"ח ז"ל [ב"ח סוף סי' תרמ"ג] שכתב כן בפשיטות ע"ש, ומבואר בט"ז דגם בהיתה כונתו בשעת ברכה על הסעודה השניה צריך לברך שנית.

ולפי"ז תמוה לי מש"כ הט"ז דכן כתב הב"ח בפשיטות דז"ל הב"ח ומשמע לפי המנהג דאף אם לא יצא מן הסוכה כלל כל היום אפ"ה כשחוזר וסועד חוזר ומברך לישיב בסוכה וכו' והיינו טעמא דכל אדם דעתו מן הסתם שלא תהא ברכת לישיב בסוכה פוטרתו אלא עד שעה שחוזר וסועד כי אז יחזור ויברך עכ"ל, אלמא דהיכא דהיה דעתו בשעת ברכה על סעודה השניה א"צ לברך, וע"ע בחמד משה סי' תרל"ט מש"כ בישוב דברי הט"ז והב"ח ובדבריו שם מבואר דדוקא אם כיון להדיא בברכה ראשונה שלא לצאת ידי הסעודה שניה אז מברך על הסעודה שניה אבל היכא שהיה לו כונה מפורשת לצאת בסעודה השניה שפיר אין צריך לברך, וצ"ע בכל זה וה' יאיר עיני בתורתו.

דעת המג"א^נ דגם אם לא היה דעתו לזה כל שלא הפסיק ביניהם אינו מברך על אכילה שניה, והכי קי"ל^ס.

יצא מהסוכה לאחר סעודה על מנת לחזור

האם מברך שוב כשאוכל סעודה נוספת

זו. אם אחר שגמר סעודתו יצא מסוכתו על מנת לחזור מיד וחזר מיד ורוצה לאכול-

י"א^ס דהגם דלגבי שאר מצוות לא נחשב להפסקה אלא אם הפסיק זמן רב, לגבי ברכת לישיב בסוכה כיון דהשנוי מקום היה בין סעודה לסעודה אפילו אם לא הפסיק אלא זמן מה חוזר ומברך.

^נס"ק י"ז.

וראה שם במג"א שם דתמה על דברי הב"ח הנ"ל (בהערה ל"ח) וז"ל ודבריו תמוהין דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ויכוון שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות וכי יחזור ויברך בחצות הא ודאי ליתא וכו' לכן אין לברך דיש לחוש לברכה לבטלה ע"ש.

ולפום ריהטא נראה מדברי המג"א דכל קושייתו הוא היכא שלא היתה לו כונה הפכית והיינו שכוונתו היתה שלא לצאת כי אם בסעודה זו ואז לא נפקע ברכתו כל היכא שלא הפסיק ביניהם (ומש"כ לגבי ציצית ויכוון שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות, אינה כונה הפכית אלא ביאור בכונתו עד מתי רוצה לצאת בברכתו, והו"ה בסעודה שמכוון על סעודה זו, ואין בכונתו בהדיא לאפוקי סעודה אחרת, וראה בשו"ע הרב סי' תפ"ט סי"ב), אבל באופן שהיה בדעתו להדיא שלא לצאת בסעודה שניה מודה המג"א לב"ח שצריך לברך על הסעודה השניה.

ובזה א"ש מש"כ השו"ע סי' קע"ד ס"ב וז"ל וכן המבדיל על השולחן פוטר היין שבתוך המזון, וי"א שאין ברכת יין הבדלה פוטר וכו' הלכך המבדיל כו' יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה ע"ש, דשאני התם שמכוין להדיא שלא להוציא היין שבתוך הסעודה אבל באופן שלא היתה לו כונה מפורשת שלא להוציא אלא היתה כונתו רק על סעודה זו בזה י"ל דכל שלא הפסיק עדיין חלות הברכה עליו, ויתכן דלזה נתכוון הגרעק"א בהגהות ס"ק ו' שציוה לעיין לעיל סי' קע"ד ס"ד (וכן ציין שם בסי' קע"ד ס"ב).

נזיתכן לומר דהמג"א והט"ז לטעמייהו אזלי דהמג"א דס"ל דמה שמברכים על האכילה משום דעיקר מצוות ישיבת סוכה היא האכילה וכנ"ל הערה כ"ו, וא"כ כל שלא הפסיק בין האכילות מה"ת שיברך הא עדיין מקיים אותה מצוות ישיבת סוכה, והט"ז לשיטתו דמה שמברכים על האכילה כיון שהיא עיקר קביעות האדם ושאר דברים טפלים לאכילה זו ולזה י"ל דסעודה אינה טפילה לסעודה, ויש לדון בזה ואכמ"ל יותר].

והסכימו לזה רוב הפוסקים כמבואר בשע"צ ס"ק פ"ו וז"ל הנה רוב האחרונים וכמעט כולם הסכימו לדינא דאין צריך לברך והם ההלכה ברורה והנהר שלום והאליהו רבא והר"י עמדין וחיי אדם ודרך החיים והגר"ז עכ"ל.

^ס לדעת השו"ע הנ"ל הערה י"ב כו"ע לא פליגי דחוזר ומברך, כי פליגי לדעת הרמ"א שם דפשיטת ציצית על מנת ללבוש אינו חוזר ומברך, ושיטת הא"ר והביכורי יעקב סי' תרל"ט ס"ק מ' דשאני יציאת סוכה מההפסקה בשאר מצוות וחוזר ומברך, וז"ל הביכורי יעקב גם בא"ר אות י"ח כתב אם יצא בנתיים מהסוכה צריך לברך וא"כ משמע דוקא ביצא, אכן משמע דאפילו לא יצא רק מעט באופן שבאמצע הסעודה לא חשיב הפסק כלל כדלעיל דאל"כ פשיטא, ולכן נ"ל שבקל יכול לצאת ידי כל השיטות דהיינו לצאת מעט מהסוכה לביתו בינתיים ויעשה שם צורך מה ואז כשישוב לסוכה יכול לברך לכל השיטות עכ"ל, וכ"כ היעב"ץ בסידור בית יעקב שער העין שער התחתון דיני יום א' של סוכות אות כ"ה.

כללי שינוי מקום בברכת המצות

וי"א סב דדין הפסקה כאן הוא כדין ההפסקה בשאר מצוות ואינו חוזר ומברך, אבל אם הפסיק שעה או שתיים חוזר ומברך^{סג}, וי"א דבהפסיק חצי שעה סגי וחוזר ומברך, והמיקל יש לו על מה לסמוך^{סד}.

יצא באמצע סעודתו וחוזר לאותו מקום שאכל

יח. היה אוחז באמצע סעודתו ויצא וכגון שהלך לבהכנ"ס להתפלל ערבית וחזר לסוכתו

-

^{סב}מג"א ס"ק י"ז, וכ"כ השו"ע הרב ס"ק י"ג, וכ"כ המ"ב ס"ק מ"ז ובשעה"צ ס"ק פ"ו ע"ש, וראה עוד להלן הערה מ"ח מש"כ שם.

^{סג} שעה"צ שם וז"ל וספק ברכות להקל אם לא שיש לצרף לזה צדדים אחרים עכ"ל.
ונראה לי לדינא דכל מה דאמרינן דבפחות משעה ושתיים לא נחשב להפסקה הוא דוקא אם הוא באותו העיר אבל אם יצא לעיר אחרת גם בפחות מזה הוי הפסקה, דהא אין הגדרה מדוייקת כמה יהיה ההפסקה וע"כ לומר דהאי שיעורא הוא נמדר לפי אומדן דעת בני אדם אימת הוי היסח הדעת, והיוצא לעיר אחרת גם בפחות מזה הוי היסח הדעת.
^{סד}כ"כ הגאון רבי אברהם מרדכי מרקסון שליט"א ביגדיל תורה (י"ל תשרי תשע"ח) עמ' ל"ח אות ט"ו דאם יצא באמצע חצי שעה יכול לברך, ונראה דטעמו הוא משום דכתבו הביכורי יעקב והיעב"ץ הנ"ל הערה מ"א דמסעודה לסעודה גם אם יצא על מנת לחזור תכף מברך על סעודה שניה, וכתב השעה"צ סי' תרל"ט ס"ק פ"ו דלא נהגו כן דספק ברכות להקל אם לא שיש עוד לצרף צדדים אחרים, ובאופן דידן כיון שיש אומרים דבחצי שעה נחשב להפסק וכנ"ל הערה ט"ו שפיר דמי לברך והנלע"ד כתבתי.

ושמעתי עצה דבשעת הברכה על סעודה הראשונה יכוון להדיא שאין פוטר את הסעודה השניה ואז יצטרך לברך אליבא דכו"ע וכנ"ל הערה ל"ח והיא עצה נכונה.

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

אם חזר תיכף אינו צריך לחזור ולברך^{טו}, אבל אם הפסיק ב' [או ג' שעות] צריך לחזור ולברך^{טז}.

ברך על האכילה ולאחר סיום האכילה שינה מקומו האם מברך כשחוזר לישיב או לישיב בסוכה זו

טו. ברך על האכילה ולאחר האכילה יצא ושינה מקומו אם לא היתה יציאה גמורה והיתה דעתו לחזור מיד, וכגון שיצא לדבר עם חבירו או שיצא להביא דבר לסוכה לכשיחזור אינו מברך^{טז}.

טז. אבל אם יצא ושינה מקומו וכוונתו לחזור אחר ב' [או ג' שעות]^{טז} נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור ולברך על הישיבה וכיו"ב -

^{טו} במג"א ס"ק י"ז הביא דברי הש"ה שאם מברך בבוקר פטור לברך עד בוקר שני וכתב ע"ד וז"ל צ"ע כיון שישן בסוכה למה תחשב הלילה הפסק וכו' ואם רצה לומר שבבוקר אחר יציאת בית הכנסת צריך לברך דבית הכנסת חשיב הפסק א"כ גם בלילה חשיב הפסק הליכה לבית הכנסת, וכן נראה לי עיקר דהליכה לבית הכנסת הוא הפסק כמו שכתוב סימן ח' ס"ג, וכ"כ הרמב"ם, ומגיד משנה כתב שם ודוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניניו שלא לחזור לאלתר אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו כשיחזור אין צריך לברך עכ"ל, והו"ה כשיוצא לעשות צרכיו ואפילו ברך ברכת המזון כשאוכל שנית אין צריך לברך שנית לישיב בסוכה כיון שלא הסיח דעתו ממנה עכ"ל, מבואר מדברי המג"א דהיכא דיוצא מסוכתו באמצע האכילה על מנת לחזור דינו כמו שכתב בהל' ציצית סי' ח' דאם יצא לעשות צרכיו וכל כיו"ב אינו צריך לחזור ולברך אבל אם יצא לבית הכנסת דהוא הפסק גדול כשחוזר צריך לברך, וכ"כ בשו"ע הרב שם ס"ג.

והנה בביכורי יעקב שם ס"ק מ' כתב וז"ל וכתב עוד (המג"א) דהליכה לבית הכנסת חשיב הפסק, ומשמע דאפילו הלך באמצע שולחנו לביהכ"ס להתפלל מנחה או מעריב כשישוב לגמור סעודתו צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה, אבל אם לא יצא רק לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לשעתו או לעשות צרכיו כשישוב אין צריך לברך עכ"ל, ובפשטות כוונת הביכורי יעקב לבאר דהמג"א שכתב דהליכה לבית הכנסת חוזר ומברך איירי שנמשך זמן רב אבל אם לא נמשך זמן רב אינו חוזר ומברך.

[אמנם המ"ב ס"ק מ"ז ובשעה"צ שם ס"ק צ"א כתב ז"ל ומשמע דאפילו הלך באמצע שולחנו לבית הכנסת להתפלל מנחה או מעריב ובאופן זה היה בודאי לחזור תיכף לסוכתו מ"מ כשישוב לגמור סעודתו צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה [בכורי יעקב], והנה ידוע דטעם המג"א משום דהליכה הוא הפסק אבל לפי מה שבארנו לקמיה דדעת כמה אחרונים דהליכה לא הוא הפסק יש לעיין אם יצטרך לחזור ולברך וכו', וכן מוכח דעת הבית מאיר דהיכי דנכנס באמצע סעודתו להתפלל מנחה או מעריב כל שלא הסיח דעתו מלאכול אין צריך לברך שנית כשישוב עכ"ל, והמדייק בדברי השער הציון יראה דהוא הוסיף ביאור בדברי הביכורי יעקב דהאי יציאה לבית הכנסת איירי באופן שהוא חוזר תיכף ואפ"ה מברך כשחוזר לסוכתו וע"ז כתב דכל זה הוא לדעת המג"א דהליכה ושינוי מקום הוא הפסק, אבל לדעת האחרונים דהליכה לא הוא הפסק אינו צריך לחזור ולברך.

ולא זכיתי להבין הלא המג"א כתב להדיא דדין שינוי מקום בסוכה הוא כדין שינוי מקום האמור בציצית ובאופן זה דשינה מקומו וחוזר לאותו מצוה גם לדברי המג"א אינו חוזר ומברך כל שלא הפסיק זמן רב ע"ש וכנ"ל הערה י"ב, וכל הפלוגתא אי שינוי מקום הוא הפסק הוא במשנה מקומו ממצוה למצוה דבכה"ג ס"ל לט"ז דלא הוא הפסק כל שלא הפסיק זמן רב וכנ"ל הערה ו', וא"כ ממנ"פ אי איירי הכא שחוזר מיד לכו"ע אינו מברך ואי איירי הכא שהפסיק שיעור הפסקה לכו"ע חוזר ומברך וצ"ע רב דברי המ"ב].

^{טז} הנה לדעת השו"ע הנ"ל הערה י"ב דפשיטת ציצית הוא הפסקה אפילו אם דעתו לחזור וללבוש הו"ה ליוצא מן הסוכה דצריך לחזור ולברך, אבל לדעת הרמ"א שם כיון ששיצאתו הוא ע"מ לחזור לאלתר לא הוא הפסק וכ"כ הרב המגיד פ"ו מסוכה הל' י"ב, והביאו המג"א ס"ק י"ז והט"ז ס"ק כ' וכ"כ השו"ע הרב ס"ג והמ"ב ס"ק מ"ז.

^{טז} ובכה"ג גם אם לבסוף חזר מיד לא מהני וכנ"ל אות ה' ו' ע"ש, וראה לעיל הערה ט"ז דלגבי שיעור הפסקה בתפילין כתב השו"ע הרב דהוא שיעור ב' וג' שעות ולגבי סוכה כתב דהוא שיעור שעה או שתיים.

ויש ליישב דכיון דהשו"ע הרב איירי בהפסקה שבין אכילה לאכילה, ולשיטת הט"ז סי' תרל"ט ס"ק כ' בין אכילה לאכילה גם אם לא הפסיק מברך על סעודה שניה, והגם דאיהו פליג על דברי הט"ז וכנ"ל הערה מ"ב מ"מ ס"ל דבכה"ג גם בהפסקה פחותה נחשב הפסק ושעה או שתיים נחשב להפסקה, והוא דומה למש"כ הביכורי יעקב והיעב"ץ

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

י"א דצריך לברך על השינה והטיולסט אם לא יאכל לאחר מכן בסוכה זו.^ט
ודעת שו"ע הרב דבאותו היום אינו צריך לברך^{עא} וכן נוהגין^{עב}.

דמסעודה לסעודה אפילו יצא ממקומו וחזר מיד נחשב להפסקה ראה לעיל הערה מ"א, ולפי"ז באופן דידן דהדיון הוא
לגבי הפסקה שבין אכילה לישיבה בסוכה רק בב' וג' שעות נחשב להפסקה ודו"ק בזה ולהלכה צ"ע, מיהו בלא"ה נהגו
שלא לברך באופן זה וכשיטת שו"ע הרב להלן הערה נ"א.

^ט חיי אדם כלל קמ"ז סט"ו וז"ל ונראה לי דהו"ה כשיצא יציאה גמורה לאחר אכילה וחזר ונכנס ולא יאכל עד הערב
וקודם האכילה יצטרך עוד הפעם לצאת לבית הכנסת דבזה ג"כ לכו"ע יצטרך לברך עכ"ל, והביאו המ"ב להלכה בס"ק
מ"ח ע"ש, וס"ל דכל כללי שינוי מקום במצוות הנ"ל סעיף א' □ ח' נוהגים גם בברכת לישיב בסוכה.
^ע דאם יאכל בסוכה זו לאחר מכן הא כל הדברים טפלים לאכילה שלאחריהם וכמוש"כ בט"ז ס"ק כ' ובחיי אדם שם
ס"ק י"ג ובמ"ב ס"ק מ"ח.

^{עא} בשו"ע הרב ס"ג וז"ל שאפילו יצא חוץ לסוכתו אחר האכילה והפסיק הרבה בין האכילה לשתיה ושינה וטיול מ"מ
כיון שכולם נמשכין וטפלין לאכילה שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה ברכת האכילה פותרתן ואפילו שותה וישן
ומטייל קודם האכילה אין צריך לברך לפי שהן טפלים להאכילה שלאחריהן עכ"ל.

וביאר מחלוקתם נ"ל עפ"ימש"כ לעיל הערה כ"ה כ"ו דנחלקו הראשונים מאי טעמא נהגו שאין מברכים כי אם על
האכילה ודעת הרא"ש בפרק לולב וערבה סי' ג' בשם ר"ת וז"ל לפי שעיקר הקבע שאדם עושה בסוכה היא אכילה
אבל שאר טיול ושינה שעושים בסוכה טפלים לגבי אכילה והיא פותרתן עכ"ל, ולפי"ז מה שאין מברכים על שאר דברים
הוא מחמת כוונת האדם המברך שמברך על העיקר ופותר את הטפילה וא"כ באופן שינה מקומו והפסיק ביניהם
חייב לברך על הישיבה בסוכה, אבל השו"ע הרב ס"ל כדעת ההגהות סמ"ק וכתב שכולם נמשכין וטפלין לאכילה
שהיא עיקר מצות הישיבה בסוכה ולשיטה זו לא תליא בכוונת האדם כלל אלא מעיקרא דמילתא תקנו חז"ל שכל
סוכה שאוכלים בה הכל ימשך אחר עיקר החיוב שהוא האכילה ולפי"ז גם אם הפסיק ביניהם אין צריך לברך, וכל זה
בסוכה שהוא אוכל בה, אבל אם אינו אוכל בסוכה זו יברך על הישיבה בסוכה שהיא נמי מצוה ודו"ק בכל זה, וע"ע
במילואים שבסוה"ס אות א'.

ודע דגם לדעת שו"ע הרב אינו פוטר בברכה שעל האכילה אלא את השתיה והשינה והטיול של אותו היום, אבל
למחרת כל שינה מקומו צריך לחזור ולברך, וכמבואר בדבריו בסי"ב ע"ש.

^{עב} דהא מנהג העולם שאין מברכין כי אם על האכילה וכנ"ל הערה ל"א, וכ"ש באופן זה דדעת שו"ע הרב שאין לברך
מדינא.

כללי שינוי מקום מסוכה לסוכה

אכל בסוכה וברך ברכת המזון והלך לסוכה אחרת לאכול שם

יט. אכל בסוכה וגמר סעודתו ויצא לסוכה אחרת ורוצה לאכול שם -

י"א^ע דאם היה דעתו בשעת ברכה גם על אכילתו בסוכה השניה אינו צריך לברך על הסעודה שאוכל בסוכה האחרת.

וי"א^ע דאף אם היה דעתו בשעת ברכה לכך חוזר ומברך, **וכן הלכה^ע**.

יצא באמצע הסעודה מסוכה לסוכה

כ. מי שהתחיל סעודתו בסוכה אחת והיה בדעתו בשעת ברכתו להמשיך ולאכול בסוכה אחרת -

י"א^ע דצריך לחזור ולברך.

וי"א^ע דאינו חוזר ומברך, **וכן נוהגים**, ויש מחמירים שלא לצאת באמצע הסעודה לאכול בסוכה אחרת^ע.

ואם בשעת ברכתו בסוכה הראשונה לא היה דעתו על האכילה שבסעודה השניה, ראה בהערה^ע.

^עכ"ן הוא לשיטת החיי אדם הנ"ל הערה י' והביאו המ"ב סי' תרל"ט ס"ק מ"ח ובשעה"צ ס"ק צ"א, [נמש"כ החיי אדם בכלל קמ"ז ס"ט"ו דכשהולך לסוכת חבירו צריך לברך, צריך לומר דאיירי כשלא היה דעתו לכך או שההפסקה היתה לזמן רב, וכן משמע בלבושי שרד ס"ק כ"ד].

^עכ"ן מבואר בדברי המג"א ס"ק י"ז אפילו אם מפסיק באמצע סעודתו וכ"ש בכה"ג, וכ"כ בשו"ע הרב ס"ט"ו.
^עד ראה בשעה"צ ס"ק צ"א שכתב וז"ל והנה אם הליכה לבית הכנסת לא היה באמצע סעודה רק בין אכילה לאכילה אף דגם בזה יש לעיין לכאורה אם נסבור דהליכה לא הוי הפסק מ"מ יש לצרף לזה דעת הט"ז ובפרט דעת הר"י עמדין והביכורי יעקב דס"ל דאכילה שניה היא עניין אחר וצריך לברך שנית עכ"ל, והוא איירי אפילו בחזור לסוכתו כ"ש כשהולך לסוכה השניה.

^עכ"כ המג"א שם ס"ק י"ז וז"ל ומי שהולך באמצע סעודתו לסוכת חבירו צ"ע אם יחזור ויברך דלכאורה משמע בסי' ח' סי"ב בהג"ה דצריך לברך, ואף לפי מש"כ שם ס"ק ט"ז דאין צריך לברך היינו לפי שהיה דעתו בשעת ברכה על הטלית האחר ולא הפסיק בינתיים אבל הכא ההליכה הוי הפסק כמו שכתוב שם סי"ג, **ולכן נראה לי דצריך לברך לישיב בסוכה שנית עכ"ל**, וכ"כ השו"ע הרב סי"ד וז"ל אבל אם נכנס לסוכה אחרת אפילו היא באותה חצר סמוכה לסוכה שבירך בה באכילה ראשונה כשרוצה לאכול בסוכה זו דבר שאסור לאכלו חוץ לסוכה צריך לחזור ולברך לישיב בסוכה אפילו אם הוא בעניין שאינו צריך לברך ברכת הנהנין על על אכילה זו כגון שהוא עומד באמצע סעודתו שאכל בסוכה שבירך בה ופוסק סעודתו והלך לאכול בסוכה אחרת צריך לחזור ולברך עכ"ל.

^עכ"כ הלבושי שרד ס"ק כ"ד וז"ל ההליכה הוי הפסק וכו' מדלא סיים אבל הכא לא היה דעתו בשעת הברכה על סוכת חבירו משמע דאפילו הוי בדעתו אפ"ה יברך בסוכת חבירו, מיהו לשיטתו אזיל דפסק כך סוף סי' ח' ס"ק י"ז, אבל הט"ז שם ס"ק י"א חולק ופסק דהליכה אינו הפסק, ולדידיה אם היה בדעתו בשעת נטילה וברכה לילך לסוכת חבירו אין צריך לברך שם **וכן ראיתי נוהגים וספק ברכה להקל** והביאו המ"ב ס"ק מ"ח.
^עהלבושי שרד שם.

^עכתב בשעה"צ ס"ק צ"ד וז"ל ועין בספר בית מאיר דכתב ג"כ דמ"ש סוכה זו או אחרת כל שלא הסיח דעתו מלאכול אין צריך לברך שנית, ואינו דומה להא דסי' ח' דהתם כל טלית מצוה בפני עצמו היא אבל הכא אטו אכילת הסוכה שניה מצוה בפני עצמה היא, ואינו דומה אלא לברכת המוציא דסי' קע"ח דמבואר שם בבית יוסף דאפילו הלך לבית הכנסת לא הוי הפסק עכ"ל, ומשמע דלדידיה אפילו לא היה דעתו בשעת ברכה לכתחילה לזה ג"כ אין צריך לברך, **מיהו כיון דאיכא דעות ג"כ אין כראי לצאת באמצע הסעודה עכ"ל**, והגם דהלבושי שרד כתב דבריו דווקא בהיה דעתו לכך בשעת ברכה מדברי הבית מאיר שהביא השעה"צ מבואר דהו"ה בלא היה דעתו לכך אינו מברך ודו"ק.

לאחר סעודתו יצא לסוכה אחרת ואינו אוכל בה

כא. מי שאחרי סעודתו הלך לסוכה אחרת ואינו אוכל שם -

י"א דצריך לברך על ישיבת הסוכה.

וי"א דאם בשעת ברכה היה דעתו לילך לסוכה האחרת כל שלא שהה ב' [או ג' שעות] אינו מברך, והסומך להקל אין מזניחין אותו.^פ

ואם לא היה בדעתו בשעת ברכה לזה^{פא} מדינא צריך לברך על ישיבת הסוכה^{פב}, ומנהג העולם שאין מברכין אפילו באופן זה וצ"ע^{פג}.

פרטי ההלכות לפי סדר היום

כיצד ינהג האדם בברכת לישיב בסוכה

אכל בסוכה שבביתו וברך ברכת המזון ויצא מסוכתו

א. בליל יו"ט אכל בסוכה שבביתו ולאחר אכילה נשאר בסוכתו ללמוד ולישן אינו מברך^{פד}.

ב. אחר האכילה הולך לסוכה אחרת (כגון סוכת בית המדרש) ללמוד בו, אם היה דעתו לכך בשעת הברכה אינו מברך^{פה}, ואפילו לא היה דעתו לזה להדיא אם דרכו בקודש שאחר האכילה הולך לסוכת בהמ"ד וכיו"ב אינו מברך^{פו}.

ג. ואם אוכל שם פת הבאה בכיסנין מברך ברכת לישיב בסוכה^{פי}.

ד. חזר מסוכה שבבית המדרש לסוכתו בכדי לישיב בה או לישן, גם אם הפסיק זמן רב ב' או ג' שעות אינו חוזר ומברך^{פח}.

^פ הי"א שצריך לברך הוא דעת שו"ע הרב הנ"ל הערה ל' דהנכנס לסוכת חבירו לישיב בה מברך כיון שאין אוכל שם, וס"ל כהמג"א הנ"ל אות א' דשינוי מקום הוי הפסק גם אם היה דעתו לכך בשעת ברכה, אבל הרבה מקילים בזה דיש לסמוך על שיטת הט"ז סי' ח' ס"ק י"א והח"א כלל י"ב ס"ה דשינוי מקום לא הוי הפסק כל שלא שהה זמן רב וכנ"ל הערה י', וחשש לו המ"ב סי' תרל"ט ס"ק מ"ח ובשעה"צ שם ס"ק צ"א ע"ש דספק ברכות להקל.
^{פא} כנ"ל אות א'.
^{פב} כנ"ל הערה ל'.
^{פג} כנ"ל הערה ל"א.

^{פד} פשוט הוא דהכל נכלל בברכה שברך על האכילה וכנ"ל הערה כ"ה, וכ"ש בכה"ג שאינו עושה הפסק אחר האכילה ופשוט.

^{פה} כשיטת הט"ז והח"א כנ"ל הערה ס'.

^{פז} כן נראה דבכה"ג גם בסתמא הוי כדעתו לכך.

^{פז} כיון דקובע אכילתו שם מברך, אלא דיש לעיין בזה דהא פת הבאה בכיסנין מה דמברכין עליו מזוונות משום שאין קובע עליו סעודה, וא"כ לא דמיא למש"כ לעיל הערה נ"ה דהיוצא מסוכה לסוכה ואוכל שם סעודה מברך דשאני התם דסעודה גמורה הוא אבל בכה"ג מי אמר וצ"ע, (וראה עוד לעיל הערה כ') ודו"ק היטב, וזה יהיה נותן טעם למה שמצינו מנהג צדיקים שלא ברכו ברכת לישיב בסוכה על מיני תרגימא, דהא באופנים הרבה דעתו לסוכה זו ונכלל בברכת לישיב בסוכה שברך בסוכתו וכנ"ל הערה נ"ב נ"ד.

^{פח} כמוש"כ בשו"ע הרב הנ"ל הערה נ"א נ"ב, (ויש להסתפק באופן שקבע סעודתו בבהמ"ד על פת הבאה בכיסנין וברך לישיב בסוכה אי נחשב להפסק לברכת לישיב בסוכה שברך על סעודתו וא"כ כשחוזר לסוכתו יצטרך לברך, ושמא יש

כללי שינוי מקום בברכת המצות

ה. **השכים בבוקר ויצא על מנת לחזור מיד**
(כגון שיצא למקוה) אינו מברך פט.

ו. **ואם הולך ללמוד בסוכה שבבהמ"ד (לפני התפלה) מדינא צריך לברך על הישיבה בסוכת בהמ"ד, והעולם לא נהגו לברך כי אם בשעת אכילה וצ"עצא.**

לסמוך על הברכה שברך בסוכת בהמ"ד על המיני תרגימא ויועיל לו לסוכה שבביתו כיון שבסתמא דעתו לכך וכנ"ל הערה ס"ו וצ"ע, ובאתי רק להעיר ועוד חזון למועד).

פכיון שיצא ע"מ לחזור מיד וכנ"ל הערה מ"ז, וע"ע הערה נ"א.
אמנם באופן דאתמול יצא מסוכתו ב' או ג' שעות, בכה"ג לא מהני ברכת לישיב בסוכה של אתמול לברכה של מחר, כמבואר בשו"ע הרב תרל"ט סי"ב, וגם אם לא יצא מסוכתו כלל הו"ל לברך תקף בקומו בבוקר על הישיבה בסוכה. וגם לדעת החיי אדם הנ"ל הערה נ"ג דאפילו בשינוי מקום ממצוה למצוה אינו חוזר ומברך כל שדעתו לכך, בכה"ג דהפסיק ב' וג' שעות לא מהני

ואם יאכל בסוכה זו אחר כך באותו היום אינו מברך דישיבה זו טפילה לברכת לישיב בסוכה שיברך על הסעודה אחר כך וכנ"ל הערה ס"ח לדעת שו"ע הרב, אבל אם לא יאכל היום בסוכתו הו"ל לברך תיקף בקומו בבוקר, והעולם לא נהגו כן וצ"ע עיין לעיל הערה ל"ב, (ובאופן זה כיון שהוא לפני התפילה ליכא עצה הנ"ל בהערה ל"א לאכול מיני תרגימא ולברך).

צ באופן שאתמול יצא מסוכתו ב' וג' שעות וחזר (הגם דכשחוזר בלילה לסוכתו אינו מברך וכדעת שו"ע הרב הנ"ל הערה ס"ח), אבל כאן כיון דהלך לסוכה אחרת הוה שינוי מקום ממצוה למצוה ובכה"ג צריך לברך וכנ"ל הערה ט', ותו דהא מבואר בשו"ע הרב תרל"ט סי"ב דלא מהני ברכת לישיב בסוכה של אתמול לברכה של מחר, והגם דלדעת הט"ז והח"א (הנ"ל הערה נ"ג) אם דעתו לכך בשעת ברכה אין צריך לברך, ובכה"ג בסתמא כדעתו לכך דמי (וכנ"ל הערה ס"ו), בכה"ג דהפסיק ב' וג' שעות לכו"ע חוזר ומברך וכנ"ל הערה ד'.

וכל זה היכא שבליילה יצא מסוכתו אבל אם אחר אכילתו בלילה לא יצא מסוכתו ונשאר ללון שם (או אפילו יצא מסוכתו ולא שהה זמן רב וכנ"ל הערה מ"ז) כיון שדרכו בבוקר לילך לסוכת בהמ"ד הוה כדעתו לכך ושפיר סמכין בזה ע"ד הח"א ואין צריך לברך כנ"ל הערה ס"ו.

ויש להסתפק בנכנס לסוכה שבבית המדרש על מנת ליטול לולב אם צריך לברך על ישיבת הסוכה, דהא בשער הצינן סי' תרל"ט ס"ק צ"ג כתב דמי שנכנס לסוכה לגבות חובו שאין נפק"מ אצלו בין אם הוא סוכה או בית בזה לכולי עלמא א"צ לברך דלא עדיף ממתעסק בעלמא, אבל באופן זה דמה שנכנס לסוכה הוא מחמת שחפץ להיות דווקא בסוכה וכמנהג האר"י שיש ליטול לולב בסוכה דוקא א"כ הרי הוא נחשב לישיבה בסוכה.

אלא דבשו"ע הרב סי' תרל"ט סט"ו כתב וז"ל ואפילו אם אינו רוצה לאכול בסוכה זו אלא שנכנס לתוכה לישן ולטייל צריך לברך לישיב בסוכה שאין שינה וטיול שבסוכה זו נפטרין בברכה שבירך בסוכה אחרת, אבל אם נכנס לאכול בתוכה מיני מאכלים שמותר לאכלן חוץ לסוכה אין צריך לברך עכ"ל, ומדבריו למדנו דהנכנס לסוכה לשינה וטיול כיון דמעיקר הדין מצוה קעביד צריך לברך, משא"כ הנכנס על מנת לאכול ואינו חפץ לשהות שם אלא בעת אכילתו כיון דמעיקר הדין אין מצוה באכילת ארעי בסוכה אין מברך, ולפי"ז גם הנכנס לנטילת לולב אינו צריך לברך, ודברי השעה"צ צ"ע, וראה במילואים אות ב' מש"כ בזה.

ובאופן שנכנס לסוכה בכדי לחפש ספר וכל כיו"ב, וכ"ש היכא שהסוכה עשויה בפתח בית הכנסת והוא עובר בסוכה לצאת וליכנס בודאי דלא נחשב לישיבה בסוכה ואינו מברך.

אלא דלכתחילה אין לעשות הסוכה באופן זה שיהיה קפנדריא כמבואר בספר מאה שערים לרי"ץ גיאות הלכות סוכה עמ' ע"ב בשם רב האי גאון וז"ל דרובא דעלמא זהירין דלא עיילין לסוכה אלא מפתח אחד בלבד ואנחנא לא פריצנא בהו כדי לחבב את המצוה ע"ש.

צ"ז יהיה נותן טעם לשבח על מה שנהגו בהרבה בתי מדרשות לאכול ארוחת בוקר בסוכה שבבהמ"ד דבכה"ג הרי הוא פוטר בברכתו את כל ישיבתו בסוכה לפני האכילה ואחר האכילה, וכנ"ל הערה כ"ה ל"ג ע"ש.

וכל זה אם אוכל שם פת אבל אם אוכל פת הבאה בכיסנין צ"ע אי מהני לישיבת הסוכה שישיב לפני האכילה כיון דמה דאין מברכין אלא על האכילה הוא כמו שכתב ר"ת הובא לעיל הערה כ"ה כיון שעיקר הקביעות שאדם עושה היא האכילה מברך על האכילה ופוטר כל הדברים, וסברא זו י"ל דוקא באכילת פת דדרך קביעות היא משא"כ באכילת פת הבאה בכיסנין דאדרבא מה שברכתה במ"מ הוא משום דאינו דרך קביעות וכמבואר בסי' קס"ח סעיף ז' ח' והאיך

כללי שינוי מקום בברכת המצוות

- ז. לאחר תפילת שחרית ומוסף חזר לסוכתו שבביתו ואוכל שם מברך צב.
- ח. לאחר הסעודה נשאר בסוכתו ללמוד וכיו"ב אינו מברך צג.
- ט. הלך לסוכה שבבית המדרש לישיב בה, כיון שדרכו בכך יש שנהגו שלא לברך על הישיבה צד.
- י. ואם אוכל שם סעודה או פת הבאה בכיסנין מברך צה.
- יא. חזר לסוכה שבביתו ועושה הבדלה אינו צריך לברך ברכת לישיב בסוכה על יין ההבדלה צו.

יפטור בכך שאר דברים, וא"כ י"ל דלא מהני אלא לישיבה שישיב בסוכה לאחר אכילה כל שאינו מפסיק בשינוי מקום משא"כ לישיבה שישיב לפני האכילה, ודו"ק.
צב דהרי הפסיק זמן רב שעה או שתיים מעת שיצא מסוכתו עד שחזר ולכו"ע חוזר ומברך וכנ"ל הערה מ"ז.

ואימתי יברך לישיב בסוכה בסעודת שחרית של יו"ט ושבת חוה"מ, כתב המ"ב סי' תרמ"ג ס"ק ט' די"א דמברך בשעת ברכת המוציא, דבזה אין כדאי להפסיק בברכת סוכה בין הברכה לשתייה דעל השתייה ליכא חיוב סוכה כלל, אלא יברך אותה אחר ברכת המוציא, וי"א דמברך בקידוש דכיון שמכין עצמו בקידוש זה לאכילה יברך אותה קודם שיטעום מן הכוס, ודעבד כמר עבד דעבד כמר עבד, וכל זה בנוטל ידיו אח"כ לסעודה אבל אם אינו רוצה עתה לסעוד סעודתו רק מברך על הכוס ואוכל אחריו פת כיסנין כדי שיהיה קידוש זה במקום סעודה י"ל דלכו"ע יברך ברכת הסוכה קודם שיטעום מן הכוס עכ"ד המ"ב.
והגאון רבי אברהם מרדכי מרקסון שליט"א בספרו יגדיל תורה סוכות (י"ל תשרי תשע"ח) עמ' ל"ח סעיף י"א כתב דאם בעת הקידוש אוכל מיני מזונות יש לברך לישיב בסוכה בקידוש לכל הדעות עכ"ל.
צג פשוט דבכה"ג הכל נכלל בברכת לישיב בסוכה שברך בשעת אכילה כנ"ל הערה כ"ד, וכ"ש באופן זה דלא הפסיק אחר האכילה.
צד כנ"ל הערה ס"ה.
צה כנ"ל הערה ס"ו.

צ"הגם שמצינו בספרי האחרונים דס"ל דיינן של הבדלה נחשב לקביעות טפי, נואסף דבריהם בפסקי תשובות סי' תרל"ט מס' 37], לע"ד צ"ע דהלא בגוף הדין אם קביעות על היין מחייב בסוכה תליא באשלי רברבי וכנ"ל הערה כ', וגם אי נימא דחייב בסוכה כבר כתב בשו"ע הרב שם סי"ב דקביעות זו טפילה לברכה שמברך על האכילה (וראה לעיל הערה כ' מש"כ בזה, וע"ע בהערה ס"ז), ואין לומר דקביעות של הבדלה היא קביעות טפי דהלא לגבי יין של קידוש ביום טוב נחלקו האחרונים אם יוכל לברך לישיב בסוכה וכמבואר בהערה ע"ב ואמאי לא נימא דלכו"ע מברך על היין כיון שקידוש משוה לה קבע, ולזה נראה לע"ד דאין לברך על יין של הבדלה.
ומש"כ שם מס' 38 שנוהגים מיד בגמר ההבדלה לאכול מיד פת או מיני מזונות ולברך לישיב בסוכה על הפת או על המזונות, לא זכיתי להבין עצה זו דכיון דבלא"ה אינו מברך לישיב בסוכה על היין אלא על האכילה שאחר כך א"כ סגי במה שיאכל בסוכה שעה או שתיים אחר כך והברכה על שתיית היין נכללת בברכה זו דהא יכול לסמוך גם על האכילה שיאכל (אם לא יצא אח"כ מסוכתו) לאחר זמן ולמה צריך לאכול מיד, ותו מה שכתב דיברך על מזונות לע"ד צ"ע בזה כיון דאכילת מזונות אינה קביעות מאן יימר דפוטר קביעות שלפניו וכנ"ל הערה ע"א, וצ"ע למעשה, וע"ע במילואים אות ח'.

בהבדלה שבמוצ"ש חוה"מ יש נוהגין להתחיל בברכת בורא הגפן ולא נוהגים לומר פסוקי דרחמי מהנה א"ל ישועתי וכו', [כן אמר כ"ק אדמו"ר הפני מנחם וצ"ל מובא בפני שבת עמ' שמ"ט, וכן היה מנהג כ"ק אדמו"ר מביאלה ז"ל כמבואר בפסקי תשובות סי' תצ"א הערה 13], ויש שנהגו שדוקא במוצ"ש חוה"מ פסח אין אומרים אבל בחוה"מ סוכות אומרים כיון דנוכר שם ושאתם מים בששון וגו' וקאי על שמחת בית השואבה [כך שמעתי מהרה"ח אברהם

- יב. ואם אוכל סעודה במוצאי יו"ט מברך צי.
יג. כל דינים אלו שייכים גם בכל שאר ימי
סוכות ישמע חכם ויוסף לקח.

בליל יו"ט אינו אוכל בסוכתו ולאחר האכילה חוזר לסוכה שבביתו

- יד. **אכל בסוכה אחרת צ"ח ואח"כ בא לסוכה שבביתו בכדי ללמוד ולישון, נהגו שלא לברך צט.**

אם אחר האכילה הולך לסוכה אחרת (כגון סוכת בית המדרש) ללמוד בו, אם היה דעתו לכך בשעת הברכה אינו מברך, ואפילו לא היה דעתו לזה להדיא אם דרכו בקודש שאחר האכילה הולך לסוכת בהמ"ד וכיו"ב אינו מברך קא.

נחום לב שליט"א שכך נהג כ"ק הבית ישראל זצ"ל, (ומפי הרה"ג ישראל דוד רוטט שליט"א שמעתי שבשנים קודמות לא היו אומרים גם במוצ"ש סוכות, ולאחר מכן התחילו לומר).

האם מברכים על הבשמים במוצ"ש חול המועד □ מסתימת הפוסקים משמע דמברכים על הבשמים, וכ"כ להדיא בליקוטי מהרי"ח סדר חוה"מ פסח, (וכן נהג כ"ק הפני מנחם זצ"ל, שמעתי מהגה"ח מוהרי"ד אלתר שליט"א), אמנם יש שנהגו שלא לברך על הבשמים, (בפסקי תשובות שם הערה 14 כתב שכך נהג זקינו כ"ק אדמו"ר מביאלה זצ"ל, ושמעתי מהמשב"ק דכן נהג כ"ק הבית ישראל זצ"ל, וכן ראיתי בכתבי הגרי"ד רוטט שליט"א בשם י"א).

המבדיל על הכוס ומיד אח"כ אוכל סעודה האם מברך ברכה אחרונה על היין (בסוכות שכיח דבר זה ורבים השואלים), ואכתוב סיכום הדינים המבוארים בשו"ע סי' קע"ד ובסי' רצ"ט ס"ז □ ס"ט ובמ"ב ובשו"ע הרב שם.

- א. **אם אינו שותה יין בתוך הסעודה** יברך ברכה אחרונה על היין ואח"כ יאכל, ואם נזכר בתוך הסעודה יברך בתוך הסעודה, ואם נזכר לאחר שברך ברכת המזון לא יברך ברכה אחרונה על היין.
ב. **אם בדעתו לשתות יין בתוך הסעודה** (ואפילו לא היה בדעתו בפירוש אלא דכן דרכו לשתות יין בסעודה וכגון בסוכות שמצוה לשתות יין משום שמחת יו"ט, נחשב כדדעתו לכך), כיון שנחלקו הפוסקים אם יין של הבדלה פוטר יין שבתוך הסעודה, יכוון בדעתו שאינו פוטר את היין שבתוך הסעודה.
ג. אבל אם נטל ידיו לסעודה ואח"כ הבדיל [וי"א דהו"ה אם קבע עצמו לסעודה על השולחן] לכו"ע פוטר יין שבתוך המזון.
ד. ודע! דהרוצה לסעוד תיכף להבדלה צריך ליזהר שלא יביא לחם לשולחן קודם הבדלה, ואם הביא פורס עליו מפה ומכסנו, לפי שהוא מוקדם בפסוק והוי ביזוי לפת אם לא יכסנו.
ז' כנ"ל הערה ע"א.

צ"ח **דע דלא תקנו חכמים לברך ברכת שהחיינו על ישיבת הסוכה כי אם על עשייתה**, ומעיקר הדין נתקנה לאומרה בשעת עשיית הסוכה כמבואר בסוכה מו. אלא דתקנו חכמים לסדרה על כסא דקידושא כמבואר שם והיינו כיון דבשעת קידוש מברכין שהחיינו על היום טוב נכלל בזה גם שהחיינו שהיה צריך לומר בשעת עשיית הסוכה, ומעתה אין צריך להיות בליל יו"ט ראשון בסוכתו דוקא בכדי לצאת חובת שהחיינו על עשיית הסוכה, וראיה לזה ממש"כ המ"ב סי' תרל"ט ס"ק סוף ס"ק מ"ח לגבי מי שקדש על היין בליל יו"ט והתחיל לאכול וראה אח"כ שהלעטי"ן לא היו נפתחין עדיין דהגם שלא יצא ידי חובת סוכה וצריך לברך שוב לישיב בסוכה מ"מ שהחיינו אין צריך לברך ע"ש, אלא דבביכורי יעקב סו"ס תרל"ט ס"ק מ"א נימק דין זה דהוא משום שהסוכה לפניו, וכן יש משמעות בשו"ע הרב סי' תרמ"א ס"ב, (וראיה לדבר דיוצא ידי חובת שהחיינו גם אם אינו באותו מקום ממה שכתב הטור או"ח סי' תל"ב בשם הרא"ש דאין מברכין זמן על בדיקת חמץ כיון שהבדיקה לצורך הרגל וסמכין אומן דרגל ודו"ק).

מיהו העירני הרה"ג יהודא בן הרה"ח אליהו ברוינר שליט"א מב"ב דבשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' תק"ו ס"ק ב' יש משמעות דצריך לברך דוקא באותה סוכה והוא צ"ע גדול, וע"ע במילואים שבסוה"ס אות ג' ז'.
צ"ח כנ"ל הערה ע"א.

צ"ח דהלא בסתמא דעתו לזה וכנ"ל הערה ס"ו, וחיישינן לדעת הסוברים דשינוי מקום אינו מפסיק וכנ"ל הערה ס'.

ק כנ"ל הערה ס"ה.

קא כנ"ל הערה ס"ו.

טו. ואם אוכל שם פת הבאה בכיסנין מברך ברכת לישיב בסוכה קב.

טז. לאחר שהלך לבית המדרש חזר לסוכתו שבביתו בכדי ללמוד בה או לישן, ראה בהערה קב.

יז. מכאן ואילך דינו כמו שמבואר לעיל אות ה' - י"ג.

האוכל בסוכה אחת וישן בסוכה אחרת

יח. מי שאוכל בסוכה אחת וישן בסוכה אחרת כיון שדעתו לכך ששינתו תהא בסוכה אחרת, אם לא שהה זמן רב עד שהלך לסוכה שניה אינו מברך קב.

יט. אבל אם שהה ב' [או ג' שעות] אחר שיצא מהסוכה הראשונה מדינא צריך לברך על השינה שבסוכה האחרת, והעולם לא נהגו לברך כי אם בשעת אכילה וצ"ע קב.

האוכל בסוכתו ולאחר מכן יצא לאכול בסוכה אחרת

כ. אם הוא באמצע סעודתו והלך לסיים הסעודה בסוכה האחרת אינו מברך, ויש מחמירים שלא לצאת באמצע סעודתו לסוכה אחרת קי.

כא. גמר סעודתו והלך לסעוד סעודה בסוכה אחרת לאכול חוזר ומברך קי.

כב. לאחר שסעד בסוכת חבירו חזר מיד לסוכתו שבביתו בכדי לישיב ולישן בה נהגו שלא לברך, וראה פרטים נוספים בהערה קב.

קב כנ"ל הערה ס"ז, ע"ש.

קי נראה דאי סמכינן על דעת הט"ז הנ"ל הערה ס"ה דבדעתנו לזה לא נחשב לשינוי מקום א"כ כיון שתכף אחר סעודתו הלך לסוכה שבביתו ומשם תכף הלך לסוכתו עדיין חלה עליו הברכה שברך על הסוכה הראשונה, ורק אם לא היה בינתיים בסוכה והפסיק ב' או ג' שעות אז מדינא צריך לברך, אלא שהעולם לא נהגו לברך, ויש נוהגים לאכול מיני מזונות כביצה ויברך וכנ"ל הערה ל"ב ע"ש.

קד כנ"ל הערה ס"ה.

קה כנ"ל הערה ל"ב, וע"ש דיש נוהגים לאכול מיני מזונות כביצה ויברך.

וכל זה בסוכה הנמצאת במקום אחר, אבל מי שיש לו בביתו ב' סוכות אחת לאכילה ואחת לשינה כיון שהם ברשות אחת אינו צריך לברך, וכמבואר בבה"ל סי' קע"ח ס"א ד"ה בבית אחד, והו"ה בדר בקומת קרקע עם חצר פרטית ועשה שם סוכתו דדינו כבית אחד כמ"ש בשמירת שבת כהלכתה ח"ב הערה ל"ג.

אבל אם סוכה אחת בביתו והסוכה השנית בחצרו דינו כיוצא מסוכה לסוכה כמבואר בשו"ע הרב סי' תרל"ט סי"ד יעו"ש.

קי כנ"ל הערה נ"ח נ"ט.

קי גם אם לא שהה זמן רב ביניהם וכנ"ל הערה נ"ד נ"ה.

קי כנ"ל הערה ע"ט, ואם לא חזר מיד לסוכתו והפסיק ב' או ג' שעות מדינא צריך לברך אלא דאם אח"כ יאכל סעודה בסוכתו אינו מברך דהישיבה טפילה לאכילה שאח"כ, כנ"ל הערה נ"א נ"ב, ואם לא יאכל אח"ג בסוכתו ביום זה מדינא חוזר ומברך על הישיבה והשינה, אלא דהעולם לא נהגו כן כנ"ל הערה ל"ב.

האוכל בסוכה ולא יצא ממנה עד הסעודה השנייה

כג. אכל בסוכתו וגמר סעודתו ולא יצא מהסוכה ואחר כך רוצה לאכול סעודה אחרת
אינו מברך לישוב בסוכה קט.

כד. ואם יצא בין סעודה לסעודה ושהה שעה או שתים ואח"כ חזר לסוכתו לאכול חוזר
ומברך קי, וי"א דבהפסיק חצי שעה סגי וחוזר ומברך, והמיקל יש לו על מה לסמוך קיא.

קט כנ"ל הערה ל"ט מ'.

קי כנ"ל הערה מ"ג, וע"ע בהערה ט"ז ובהערה מ"ב.

קיא כנ"ל הערה מ"ד ע"ש.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

"ולערב אל תנח ירך" - תחילת השנה הזדמנות נפלאה להתחדשות!

יש חילוקים רבים בין דרשות הנאמרות ברבים לדברי תורה הנדפסים בספרים ובקובצים, ואחד מהם הוא מה שמצינו בגמ' שבת (ל:): אודות רבה, דמקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן, לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא". וכן עמא דבר, בכמה דרשות למיניהם, יפתח הבעל דרשן במילתא דבדיחותא או בסיפור למשוך לב הקהל, לא כן ב"תורה שבכתב" שמתחילים מיד להעתיק מדברי חז"ל ולבררם. אולם בכל זאת אפתח בשורות אלו עם סיפור נפלא ביותר (נדפס בקונטרס "מאמרי חיזוק" מבהמ"ד "נחלת יעקב" י-ם), ליכנס להסוגיא שמציעים לפניכם היום בעזרת השי"ת, שהוא מענינא דיומא שעומדים בתחילת השנה החדשה ויש הזדמנות נפלאה להתחדשות בכלל ובפרט.

עובדא נוראה

היה יהודי אשר בנו זכה לחזור בתשובה, ולאחר כמה שנים זכה גם הוא, בהיותו בן שמונים (!) להיות מוכתר בשם "בעל תשובה". [התעורר לזה, כאשר ביקר בנו שהיה עמל ויגע בתורה"ק בכולל מסוים בארץ ישראל, וכיבדו אותו לעמוד לכבודו בכניסתו לחדר הכולל (בלי ליכנס לחלק ההלכה אם יש חיוב לעמוד בפני עם הארץ וכו') ונתרגש מזה עד שהתעורר לחזור בתשובה שלימה]. התחילו בני הכולל ללמוד עמו, עד שזכה לסיים פרק בש"ס, כמדומה פרק "הכונס", ועשו עבורו סיום גדול לכבוד עמילותו בתורה. בעת הסיום דרש אחד מבני הכולל, וסיפר העובדא הידוע שאירע עם הגאון רבי משה פיינשטיין, כאשר מישוהו התחיל בשנות בגרותו ללמוד גמרא, ועמל ועסק עד שזכה ללמוד ולסיים דף אחד של גמרא, ושאלו להבעל "אגרות משה", האם יכולים לעשות על זה "סיום", והורה, כי שמחת הסיום הוא על השלמת חלק מסויים של תורה, ומכיון שהפלוגי הזה טרח כל כך בהתחלת לימוד הגמרא בשנותיו המבוגרים, ואמנם זכה לסיים דבר שלם, דף אחד של גמרא, יש לו לערוך סיום על זה. וכן עשה. למחרתו נפטר והלך לעולמו, וכמדומה האגרות משה הספידו מתוך התפעלות על השלימות של הדף הגמרא שכנראה היה מוטל עליו ללמוד לפני שיתסלק מהאי עלמא! וכוונתו של הבעל דרשן היתה לדמות מילתא למילתא, כי כמו כן ב"חתן דידן" שזכה לסיים כל פרק "הכונס" יש לנו לשמוח מאד כי בשנות השמונים לימי חייו, זכה לישוב באהלה של תורה ולזכות לשלימות של פרק גמרא.

והנה למחרת, קם הבעל התשובה הזה וצלצל לאחד מבני הכולל, ואמר לו, כי הוא עוד חי! לא נפטר הלילה וברצונו להמשיך ללמוד! ואכן, ישב ולמד מתוך התמדה רבה וברצינות עד שזכה לסיים כל הש"ס פעמיים עד הסתלקותו בהיותו בן צ"ג! והעידו עליו שלא עשה "שנים מקרא" על הגמרא, אלא למד והבין כל סוגיא בבירור. והדבר הפלא ופלא עד כמה

ביכולת האדם להמשיך ימי חייו להיות "הולך!" ושלא להחליט ח"ו כי כבר הגיע לימי ה"זקנה" ומפסיקים ליגדל עוד! ובקונטרס הנ"ל מרחיב דיבורים בזה, כי אילו היה זוכה לשוב בתשובה ולהניח תפילין ולומר ק"ש ערבית ושחרית בכל יום, והיתה נשמתו עולה לאחר מאה ועשרים שנה, והיו שואלים אותו "איפה הש"ס שלך?", היה עונה, "הרי הנחתי תפילין ואמרתי ק"ש אע"פ שהייתי בבחינת "תינוק שנשבה" במשך כל שנותי!" - אולם לא כן, כי היה לו אמנם הכוחות ללמוד ש"ס פעמיים, על אף שהיה כבר בשנות "הגבורות"! וכמה זה מחייב אותנו שלא להתייאש, כי כבר עברו כל כמה שנים בלי תורה ועבודה כפי שהיינו שואפים.

וחי בהם!

והנה בדרך כלל צעירי הצאן וגם לרבות בחורי ישיבות, יש להם חיות מיוחד בתורה ועבודה, "התחדשות" ו"התחזקות", אולם ככל שהשנים עוברים ומתבגרים, יש יצר מיוחד לתאר עצמו כבר ל"איש זקן" - ולזה נצרף פירוש נפלא ששמעתי מהמנהל משיבת בית יוסף בגייטסהעד הרה"ג ר' זאב כהן זצ"ל על דברי המשנה (פ"ד משנה כ') אלישע בן אבויה אומר, הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר מחוק. וכבר דקדק בזה התיו"ט כי פירוש המילים "הלומד ילד" היינו "הלומד כשהוא ילד", וכמו כן בהמשך המשנה, "והלומד זקן" הכוונה "הלומד כשהוא זקן", אולם כפשוטו צ"ב.

ואמר בזה דבר נפלא, שאין המשנה מדברת אודות "גיל הלומד", אלא על "אופן לימודו", אם הוא ניגש ללמוד באופן של "הלומד ילד" עליו נאמר רישא של המשנה, והוא דומה ל"דיו כתובה על ניר חדש", ואף אם הוא כבר איש מבוגר ובא בימים, מ"מ אופן וצורת לימודו הוא בנוסח של "הלומד ילד". וכמו כן להיפך בסיפא של המשנה, בחור צעיר או אברך טרי, אם ילמוד באופן של "הלומד זקן", עליו נאמר הדמיון של "דיו כתובה על ניר מחוק". ואמר לי הרה"ג זאב, כי בבחרותו, אמר לו הגאון רבי איסר זלמן מלצר "האבן האזל", שהיה כבר בן שמונים בערך, "איך בין יונגער פון דיר!" (-אני צעיר ממך!), וכוונתו היתה להוכיחו שילמוד באופן של "הלומד ילד" בחיות וב"פרישקייט" (ואלו שזכו להכיר המנהל, ידעו כי אמנם קיים דבריו, וכל ימיו למד ולימד בהתחדשות וגעשמאק מיוחד). ומקרא מלא דיבר הכתוב (ויקרא י"ח, ה') "וחי בהם..." ומצינו (בספר תולדות יעקב יוסף פ' וישב אות ה' ותורת משה לחת"ס ויקרא ו' ב') שמציינים לדברי רש"י ברכות (נ"א. ד"ה חי) "חי" בלע"ז פריש!

ללמוד מרבותינו אשר מפיהם אנו חיים

והנה אף שיש מעלה עצומה ללמוד בשנות הנעורים, וכפי פירוש הפשוט במשנה הנ"ל "הלומד כשהוא ילד", וכמפורש בגמרא (שבת כא:): שיש מעלה של "גירסא דינקותא", מ"מ בכל זאת, אף מי שמרגיש בעצמו שלא התחיל עדיין ללמוד כפי שהיה שואף, יתחזק וידע נאמנה, כי כבר היה לעולמים במשך הדורות, תנאים ואמוראים וגדולי ישראל שלא

התחילו ללמוד מיד משנות נעוריהם, ובכל זאת זכו להתחיל במאוחר ולהגיע למדריגות נשגבות. ונשתדל למנות איזה מהם.

רבי אליעזר בן הורקנוס

איתא באבות דרבי נתן (ו' ג') "מה היה תחלתו של רבי אליעזר בן הורקנוס. בן עשרים ושתים שנה היה ולא למד תורה", וע"ש האיך שהתעקש במסירות נפש ללמוד תורה, עד שזכה לדרוש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם, כל דבר ודבר שיצא מפיו עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו ונשקו על ראשו. וע"ע במדרש רבה (במדבר י"ט ז') "ר' אחא בשם ר' חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה, ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתיים (פרה פ"א מ"א), אמר לפניו "רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצני", אמר לו חייך שהוא מחלצניך", וע' ברמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות (פ"ו) "רבי אליעזר סתם, הנזכר במשנה, הוא רבי אליעזר בן הורקנוס, תלמיד רבן יוחנן בן זכאי". וכל זה באחד שהיה עם הארץ גמור עד שנת כ"ב!

רבי עקיבא

ידועים דברי האבות דרבי נתן (ו', ב') אודות רבי עקיבא, "אמרו, בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום, פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו..", אולם יש להדגיש, כי הלך עם בנו ללמוד א"ב (!), וזאת תוספת חידושו, אודות גודל מסירותו לתורה"ק, וכמפורש שם בהמשך "הלך הוא ובנו וישבו אצל מלמדי תינוקות, א"ל רבי למדני תורה, אחז רבי עקיבא בראש הלוח ובנו בראש הלוח, כתב לו אלף בית ולמדה.. היה לומד והולך עד שלמד כל התורה כולה". ויש לציין בזה לדברי הגמרא (פסחים מ"ט) "תניא, אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ, אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם, ואנשכנו כחמור! - כל כך גדלה שנאתו כלפי תלמידי חכמים, עד בגיל ארבעים (!) ובכל זאת, מצינו הפלגה גדולה ונשגבה אודות ר"ע בגמ' מנחות (כ"ט): אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שעלה משה למרום, מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו, רבש"ע מי מעכב על ירך [מה שכתבת, שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים, רש"י], אמר לו, "אדם אחד יש, שעתיד להיות בסוף כמה דורות, ועקיבא בן יוסף שמו (-היינו סתם ר"ע בש"ס), שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות", [וע"ע בפסיקתא רבתי (פרשה י"ד) א"ר אחא דברים שלא נגלו למשה, נגלו לר' עקיבא], עד שתמה משה רבינו למה לא ניתנה התורה על ידי רבי עקיבא, וכהמשך דברי הגמרא, "חזר [משה רבינו] ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו, "רבוננו של עולם, יש לך אדם כזה, ואתה נותן תורה על ידי?". וע"ע יבמות (ט"ז): "אמר לו, אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו". וע' בפרי צדיק (מאמר ל"ג בעומר וסיום הש"ס אות ח') בשם האריז"ל כי רבי עקיבא היה השורש של תורה שבעל פה! והרי כל זה במי שהיה עם הארץ עד גיל הארבעים!

ריש לקיש

ראשית שנותיו של ריש לקיש ידועים בשער בת רבים מדברי חז"ל (ב"מ פד:): שהיה נכשל בעבירות חמורות של גזל ועוד, עד שר' יוחנן למד אתו מקרא ומשנה "ושויה גברא רבא", עד כדי כך, שמבואר בהמשך הגמ', שכאשר ריש לקיש הלך לעולמו, ר' יוחנן יצא מדעתו כיון שהיה חסר לו הריתחא דאורייתא של ריש לקיש. והנה לא מפורש להדיא בסוגיא באיזה גיל שינה ריש לקיש דרך חייו, אולם בכל זאת, היה לו כבר מעמד של "רבן של ליסטים" כמבואר בפרש"י בביאור דברי ריש לקיש "התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי", ובכל זאת התעלה, ונעשה "גברא רבא", אחד מהאמוראים הקדושים, באופן שדברי ריש לקיש נזכרים מאות פעמים בש"ס.

אולם תוספת חידוש וחיוזוק נשאוב מדברי התוס' (ד"ה אי הדרת בך) והריטב"א (ד"ה מעיקרא) שמפרשים המילים "התם קרו ליה רבי", כלומר מעיקרא נמי הוּו קרו לי רבי (- בתורה), אלא ששכחתי, מכיון שפרק עול תורה ונעשה עם הארץ ועסק בלסטיות. אשר נמצינו למדים כי היה כבר בגיל להיות מלמד תורה ולהיות מוכתר בשם "רבי" עוד לפני שעסק בליסטאות, וחזר לתורה מכח עידודו של ר' יוחנן עד שהתעלה וזכה למה שזכה. וכמו כן במשך כל הדורות, היו גדולי ישראל שלא התחילו לראות עליהם בשנות נעוריהם מדריגות נשגבות ורוח הקודש, ורק בהמשך ימי חיים, זכו להתעלות ולהיות מוכתר בכתר תורה וכתר שם טוב.

דברי השערי תשובה

ויעויין בשערי תשובה (שער שני אות ט') שמבאר הפסוק בקהלת בזה ואלו דבריו "ודבר שלמה עליו השלום בענין ימי הזקנה שלא יתעצל האדם בהם מעבודת השם יתברך ואמר (קהלת יא, ו): "בבקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים". המשיל ימי הילדות והשחרות ל"בוקר" וימי הזקנה ל"ערב".. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יבמות סב:): נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו, העמיד תלמידים בילדותו יעמיד תלמידים בזקנותו.. אחרי כן אמר.. גם כי יזקין האדם מאד, אל יהי על עצמו למשא, אך בכל שנותיו ישמח, למען לא יאבד אחת משנותיו ולא ישובת מעבודת הבורא, ויזכור ימי החשך כי הרבה יהיו, ואז לא יוכל לעבוד עבודה, כענין שנאמר (תהלים ו, ו): "בשאל מי יודה לך". והצדיקים מתגברים בזקנתם ויאזרו חיל ויחליפו כח לעבודת השם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קנב). תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה מתוספת בהם".

הנהגות גדולי ישראל בדורינו

והנה אחד מגדולי הדור שנפטרו בערך לפני כ"ה שנים, אשר השפעתו עדיין מורגשת על רבי אלפי ישראל בכל יום ויום, ופעל להקים מוסדות ברחבי תבל לאלפים, כאשר הזקין, מישאו אמר לו, שיכול כבר לנוח קצת מגודל מפעליו. אמנם תשובתו על זה מעורר מאד, ואמר, לכבוד היום הולדת השבעים שלו, יראה בס"ד להקים ע"א מוסדות חדשים בשנה זו בלבד - להוציא מלבם של אלו שיעצו לו לנוח, ואכן הצליח לעשות כן!

וכמו כן זכו כלל ישראל ליי"א ברכים של שו"ת שבט הלוי, בלא יודעים כי רק משנת תש"ל ואילך התחיל הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל להעלות על מזבח הדפוס תשובותיו המאירים בהיותו קרוב לבן ששים (!) עד קרוב לשנות המאה! ויעויין בספר הנפלא "ולא שבט הלוי בלבד" (עמוד תטו-תטז) שמספר שהתעורר השבט הלוי לכתוב ולהדפיס מכח "קנאת סופרים תרבה חכמה", בראותו חלק ב' של "בד קודש" מהגאון ראש הישיבה רבי בערל פוברסקי שליט"א, ואמר "הרי אין זה האבא הגאון ר' דוד, אלא הבן, רבי בערל, והוא כבר הוציא לאור חלק ב', א"כ מתי אעשה גם אנכי לביתי", וזאת עורר אותו להוציא תשובותיו לאור.

ולפעמים אפילו בחלק מסויים של תורה, נעשית מהפיכה בחיי האדם לאחר שנות הבחרות, וכפי ששמעתי לאחרונה אודות יהודי שהתחיל ללמוד משניות בעל פה, למעלה מגיל הארבעים, עד שבמשך י"א שנים זכה ללמוד בעל פה ששה סדרי משנה (בערך משנה ליום, עשר דקות אחרי שחרית, עשר דקות בארוחת צהרים, ועשר דקות לפני השינה), והתעוררו גם אחרים לעשות כמעשהו.

איזהו חכם - הלומד מכל אדם

א) לא רק בגדולי ישראל אלא גם באנשים בעלי בתים, כמו ששמעתי מראש ישיבת מאור יצחק (מונסי) שליט"א שסיפר איך שפעם דרש ברבים אודות גודל מעלת הלומד תורה בסעודותיו בשלחן, ואמר דברי היסוד ושורש העבודה הנפלאים בזה, והציע לשומעי לקחו, לקבל בלנ"ד ללמוד כל יום משנה אחת בכל ארוחה. והנה לאחר כמה שנים, פגש באחד שהיה אצלו בדרשתו, ואמר לו האיך שלקח ללבו דבריו, והתחיל ללמוד בקביעות משנה אחת בכל ארוחה, עד שזכה לסיים סדר משניות, ומצוה גוררת מצוה עד שהתעורר אצלו הרצון להניח עסקיו ולילך לגור בארץ ישראל! והיה אצלו למאירת עינים עד כמה ביכולת האדם ביום מן הימים להיות "הולך"! ולא להיות שמח בחלקו יותר מדאי, אלא תמיד לשאוף לגדל עוד ועוד!

ב) מצינו ב"תולדות" מהגאון ראש הישיבה ר' נתן צבי פינקל (ארטסקרול עמוד 458) שמסופר אודות ר' נחום סטילערמאן שקרוב לשנות השבעים, החליט לגור בא"י (במשך עשר חדשים בשנה) וללמוד בישיבת מיר. לכבוד היום הולדת השבעים ערך סיום על מסכת שבת, וסידר לעצמו סדר לימוד לקראת היום הולדת הבא לסיים עוד מסכתא בש"ס וספר תהלים. כאשר הראה להראש ישיבה השאיפה שלו, שאל אותו "מה יהיה עם שאר חלקי התורה?". שוב חזר להראש ישיבה, עם עוד "פלאן" לסיים עוד כמה מסכתות, תנ"ך וספר מוסר במשך חמש שנים. ועל זה ג"כ ענה לו הראש ישיבה "אבל עדיין לא תסיים ש"ס!", והתעקש שיחזור עם מהלך לסיים כל הש"ס! ואמנם חזר עם סדר שיקח 23 וחצי שנים, לסיים כל הש"ס. ר' נחום טען להראש ישיבה, כי הרי אז אהיה בן צ"ג, ואיך אפשר לקבל על עצמי דבר כזה. הג"ר נתן צבי אמר לו, כי הוא ג"כ נכנס לדברים שיותר גדולים מכוחותיו, מכח הבנתו כי אנחנו בידינו של הקב"ה ויכולים רק להשתדל ונזכה לס"ד.

ג) כמו כן בשנים האחרונים ממש, אחד מהמגידי שיעורים הגדולים בעולם ל"דף היומי" שזוכה למסור שיעור לאלפי ישראל מדי יום ביומו, היה עוד לפני כמה שנים בעל הבית פשוט בארה"ב, איש מצליח בעסקיו, וביום מן הימים, התבונן בדעתו "מתי אעשה גם אנכי לביתי", וקם לגור בארץ ישראל, ובנה בית המדרש מיוחד ללימוד הדף היומי, וכהיום מוסר שיעור לכשמונה עשרה אלף יהודים מדי יום ביומו ברחבי תבל. והדבר מבהיל על הרעיון!

אופנים שונים לקיים "ולערב אך תנח ירך"

ובכדי להוציא מן הכח אל הפועל המבואר לעיל יש ללקט בס"ד אופנים שונים מדברי רבותינו לעורר אותנו לזה. ועוד לפני זה, עצם דברי חז"ל (יבמות סב:) בביאור הפסוק "ולערב אל תנח ירך", ודברי רבינו יונה הנ"ל, והידיעה אשר רבים וטובים אמנם הצליחו לעשות כן, כבר מעורר מאד. אולם בכל זאת יש לציין בקצרה, לנקודות שונות בזה.

א) וזה יצא ראשונה, יסוד נורא בדברי האריז"ל, המובאים באור החיים הקדוש (פ' ויחי עה"פ ויקרבו ימי ישראל למות), כי יש לכל נשמה אלפי ניצוצות, וכל יום מקבל האדם ניצוץ אחד מנשמתו, ובעת השינה, עולה ניצוץ זו לעילא, ומה שאמרו חז"ל (ברכות נז:) כי השינה אחד מששים מהמיתה אינה רק משל בעלמא, אלא כדוגמת המיתה ממש, כי בכל לילה עולה חלק וניצוץ המנשמה למעלה, ע"ש עוד. (וע"ע בערבי נחל פ' ויחי הוספות וביאורים נפלאים ע"פ יסוד זה, ולדוגמא כי הניצוצות השייכים לעשרת ימי תשובה, הם ניצוצות עקריים ובבחינת "אבר שהנשמה תלויה בה". ומבאר עוד כי המלבין פני חבירו ברבים, אין לו חלק לעוה"ב, הכוונה כי הניצוץ של אותו יום לא יכנס לעוה"ב, ע"ש). הנה לאור זה, יש להתעורר אודות גודל ההתחדשות של כל יום במשך כל החיים, כי הניצוץ שנכנס בו, הוא חלק חדש לנשמתו שעדיין לא זכה להתפלל שחרית וכו' וללמוד תורה וכו'.

ב) עוד יש לציין לדברי השמירת הלשון (ח"א - שער התורה - פרק ד' בהג"ה) בביאור דברי חז"ל אין התורה נקנית אלא שממית עצמו עליה, ואלו דבריו "ושמעתי מעשה על גביר אחד ובעל עסקים גדול, שפירש עצמו לגמרי מהבלי עולם לעסק בתורת ה' יומם ולילה. וחברו עליו אחיו ובית אביו ואנשי ביתו להחזירו לענינו הראשון, ולא הטוה און להם, ונתיאשו ממנו. ושאלוהו האנשים המכירים אותו מכבר לעסקן גדול, באיזה אופן פעל בעצמו, שלא להטות און לצעקת אנשי ביתו. ויען ויאמר אליהם, התבוננתי במה שאמרו חז"ל (שבת פ"ג ע"ב), אין התורה מתקיימת, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר וגו', ופרושו כאלו כבר מת. והינו שיתבונן בעצמו, כאלו כבר גמר כל עסקיו שהיה בכחו, וגם גמר בהם את ימי חייו, והביאוהו לדין לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא על כל הענינים, שכלה בהם את זמנו להבל ולריק, ויצא חייב בדין של מעלה. והוא צועק, אוי לי, וי לי על רע מעשי ועל רע עניני. ואלו בתוך כך הרשוהו, שירד תכף לעולם הזה ויעשה תשובה, בודאי לא היה מתעצל אפלו רגע אחד מזה ולא היה מטה אזנו כלל לידע מעסקי ביתו. ואם כן יחשב האדם בעצמו לפי עונותיו, שהיה ראוי לו למות מכבר, ואם אחרי המות היה הקדוש ברוך הוא מתנהג עמו בחסד גדול והיה נותן לו רשות שיחזור בתשובה, בודאי לא היה מתרפה מזה אפלו רגע אחד, אם כן מה היזק עושה לו הקדוש ברוך הוא שהוא מאריך את ימי חייו, כדי שיעשה תשובה בחייו ממש? בודאי צריך לזרז את עצמו בכל

כחותיו לעשות תשובה על עונותיו וללמד התורה תמיד, ועל כל פנים להיות לו עת קבוע תמיד לתורה ולא להטות אזן כלל למי שרוצה להפריעו מזה". עכ"ד. והרבה יש ללמוד מדבריו, אולם רואים תמיד במשך כל הדורות האיך שאנשים חינכו אותנו שאפשר לילך בדרך זה של "ולערב אל תנח ירך".

ג) אחרון חביב, דברי הבית אברהם (שביעי של פסח ד"ה ופרעה הקריב) שמבאר דברי חז"ל שפרעה הקריב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, כי כאשר כלל ישראל ראו שגם אחרי שקיבל פרעה עשר מכות, וגרש אותם ממצרים, ובכל זאת לא לקח כשלש ימים, והרי הוא שב לדרכיו הרעים, ויצא ללחום שוב נגד ישראל לקריעם ים סוף, ובא עם כל החיות לומר "אמר איוב ארדוף אשיג אחלק שלל" (!!), אף שרק לפני כמה ימים לא היה בית אשר אין שם מת! מזה התעוררו כלל ישראל שאין עוד עצה נגד יצה"ר ויראו ונאדו כי מתחילה חשבו שאחרי שראו כל מעשי ה' ביציאת מצרים ממ"ט שערי טומאה וכל ההתגלות אין להם כבר לפחד מהיצה"ר, עד שראו שפרעה הקריב ויצעקו אל השם! עכ"ד. ובנוגע להמדובר לעיל, הרי בזה שהאדם מרגיש בעצמו, שיצרו דחה אותו מלקיים שאיפותיו במשך שנים או אפילו במשך עשרות שנים, ועברו עליו "מכות" מיצרו הרע, דיבורים ומחשבות שאינם ראויים וכו', בכל זאת, בידינו לגשת אל העבודה בהתחזקות יתירה, ולקיים מקרא שכתוב (תהלים קי"ט, צ"ח) "מאויבי תחכמיני", ולקיים הדרכת החכם מכל אדם "ולערב אל תנח ירך".

מענין לענין

ויש לסיים בדבר נפלא מהספר החדש "שימושה של תורה" פרק ג' (עובדות והנהגות מגדולי ישראל ששמע מו"ח הרה"ג ר' יצחק זעקל פאללאק שליט"א דומו"ץ ק"ק מחזיקי הדת אנטווערפען) מה שפעם ישב הגר"ח קרייזווירט באוירון "מיט די צוויי לייבן" (הרה"ג ר' ליב גורביץ והרה"ג ר' ליב לאפיאן) ונתגלגלה השיחה מה היא הסיבה שישנם תלמידים שעד גיל שמונה עשרה או יותר הם לומדים בהתלהבות ובהתמדה מרובה, ואילו אח"כ מדה טובה זו הולכת ונאבדת מהם ח"ו. הציע הגר"ח להסביר הדבר בהקדם ביאורו בדברי ר' יצחק לרב נחמן (תענית ה:): "אילן אילן במה אברכך וכו' אף אתה במה אברכך, אם בתורה הרי יש לך תורה", וצריך עיון וכי יש סוף לתורה שלא יהיה מקום להתברך לזכות לעוד תורה?

ותירץ שמן השמים נותנים לאדם תורה לזמן קצר בבחינה של התעוררותא דלעילא כדי שיזכה הלומד לטעום את מתיקות התורה ויחפוץ לדעת כולה ולהתמסר לזה. וזאת היא הברכה לתורה, שיזכה לאותה התעוררותא דלעילא של תורה. אבל ר' יצחק אמר לרב נחמן במה אברכך, אם בתורה, כלומר שתזכה לאותה ברכה שנותנים מן השמים ללומדי תורה, הרי כבר זכית לה, וא"כ מעכשיו אין תורתך תלויה בברכה אלא ביגיעתך.

וכמו כן, הסביר הגר"ח, בחורים אלו קבלו התעוררות דלעילא לאיזה זמן, וכשנעשו בני שמונה עשרה או יותר, כנראה שנגמר הזמן, ומעתה, עליהם להמשיך בכוחות עצמם,

וישנם שאינם עומדים בנסיון להמשיך בכוחות עצמם ולכן הם משתנים, והגאונים הנ"ל
קילסו את דבריו. עכ"ד.

מאחורי המועדים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'תינוק שנשבר'

סוכה - שמחה למרות הדין, ובגלל הדין

[א] 'שמחה' היא ביטוי של 'קבלת מלכות' וכמו שאומרים בתפלה (מעריב) "ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ... ה' ימלוך", וכן (שחרית) "שירה חדשה שבחו גאולים ... והמליכו ואמרו ה' ימלוך", ואכן המושג של 'מלכות' - כלפי הבורא - מוזכר פעם ראשונה בתורה קייב אחרי קרי"ס יחד עם השירה קייב, הרי שה'מלכות' מגיע עם 'שירה', ושירה תמיד שייך ל'שמחה' וכמבואר בגמרא (ברכות לה. ערכין יא. יב.) ש"אין אומרים שירה אלא על היין". ולכן אחרי ר"ה עשי"ת ויוה"כ - מלכות - יש סוכות - שמחה.

חלק מה'מלכות' שקבלנו על עצמינו הוא שמקובל עלינו שהקב"ה 'כופה אותנו', פי' שגם דברים שיותר קשים לנו לקבל, וגם דברים שאנחנו לא מבינים אעפ"כ 'מקובלים עלינו' קייב. והוא הצירוף של חג הסוכות לימי הדין קייב, וענינה של 'בחג נידונין על המים' (ר"ה טז.), וכתב הטור (אורח חיים תרסד) "לפי שבחג נדונין על המים והכל הולך אחר החתום וכל חיי אדם תלויין במים". סיומה של 'סוכות' היא 'הושענא רבא' ששוב הוא מעין 'יום הדין'. אין סתירה בין 'שמחה' ו'דין' קייב.

המעלה הגדולה ביותר היא 'לקבל' את ה'מלך' בתנאים שלו. זאת אומרת שגם אם ה'מלכות' דורש מהלכי 'דין' [וכלשון הגמרא () "דינא דמלכותא דינא"], כיון שה'דין' משרת את ה'מלך' ואת ה'מלכות' טוב לנו עם ה'דין', ו'שמחים' עם הדין ולא מתמרמרים על השלכות הדין.

קייב ידוע שפעם ראשונה שמוזכר ענין בתורה שם רואים מלא עוצמתה [ע' בגמרא (ב"ב נה.) וע' בדברי רבי צדוק הכהן מלובלין ()].

קייב ע' מאמרי המשגיח □ רבי ירוחם (תשרי ח"ב מאמר קעא).

קייב ע' פחד יצחק (ר"ה לא) לבאר ענין ה'כפיה' שמצאנו במצוות, שהוא כולל ב'קבלה' של המלכות ב'רצון' □ בא מירת 'נעשה ונשמע' □ הכולל בתוכו שמקבלים על עצמם גם ה'כפיה' □ על כרחכם אני מלככם □ ולכן אין

בזה חשש

א"ה: אולי יש בזה ליישב קצת קושיית התנחומא (נח) והתוס' (שבת ?) למה היו צריכים 'כפה עליהם הר כגיגית' אם כבר היה 'נעשה ונשמע' ולהנ"ל, יתכן שה'כפיה' היה מעמקים של ה'קבלה', ועומק הקבלה כולל גם הכפיה, ובבחינת 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני' שזה בכלל 'רצון' וכמבואר בגמרא () [וע' רמב"ם ()], [וע' יד הקטנה () וב'עומק הלב' ריש שער התשובה].

קייב לדעת הרש"ש הוא סוכות מפרצוף הגבורה של פרצוף הזמנים, וזה למרות שה'ענני הכבוד' שייכים ל'חסד' וע' משי"כ בענין 'יומם יצוה ה' חסדו'.

קייב שורש ה'שמחה' היא 'דין' [עומק ה'שכר' הוא דוקא מתוך מהלכי ה'דין', 'שכר' ש'מגיע על פי דין' ולא נהמא דכיסופא הוא החסד הכי גדול], מידת ה'בינה' □ דינין מתערין מינה □ אבל גם 'אם הבנים שמחה' (). וע"ע גר"א ריש הל' הר"ר ().

בן ומובן שבסוכה יש מצוה להיות בשמחה ולא להצטער כלל ועיקר. ו'מצטער' הוא פטור מן הסוכה. ואם מזדמן לו איזה מקרה קשה ג"כ איתא בגמרא (סוכה כה:): "ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבא חייב בסוכה... איבעי ליה ליתובי דעתיה".

ולפעמים הקב"ה מכניס אותנו למצב שפשוט בלתי נסבל לקיים את המצוות בצורתם - כמו להוציא חמה מנרתיקה באמצע סוכות (ע"ז ג.) - ואז יש חיוב להמשיך לקיים 'ושמחת בחגיך' למרות שפטורים מ'סוכה' ונאלצים לצאת מהסוכה, ואפי' נחשב כ'קללה' וכמו שהקב"ה שופך עלינו קיתון מים (משנה סוכה כח:), ואעפ"כ ממשיכים לקיים שמחת החג, וודאי לא 'מבעטים' בסוכה (שם).

ג] לולי דמיסתפינא הייתי מציע שיש מקום לדיוק נפלא בלשון המשנה (תענית ב.) "ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג"קיי. נראה שאחרי הסליחה מחילה וכפרה של יו"כ, ובפרט אחרי ד' ימים שאין חשבון עוונות קיי וא"כ לא מסתבר שמגיע לנו 'קללה' בחג, אלא הוא 'סימן קללה'. זה מראה 'כאילו' זה קללה, ובאמת הוא רק 'נסיון' לראות איך נגיב. ובאמת לגמרי מקובל עלינו שהאדון שופך עלינו הקיתון מים, מסיבה פשוטה, שכל מה שהקב"ה עושה הוא טוב. ואין שום דבר בעולם שאמור לשבש לנו המצב של 'שמחה' של החג, ואם הקב"ה רוצה לשפוך עלינו קיתון של מים, גם זה מקובל עלינו.

ד] מהדברים המצערים ביותר שקרו מאז בריאת העולם הוא שהקב"ה לקח חלק מה'מים עליונים' והפרידם ממקומם והונחו ב'תחתונים', ואכן כתוב ברבינו בחיי (ויקרא ב יג) "וכן אמרו במדרש (בראשית רבה ה ד) מים התחתונים נקראו מים בוכים, ולמה נקראו מים בוכים, כי בשעה שחלק הקב"ה את המים קיי נתן אלו למעלה ואלו למטה התחילו מים התחתונים בוכים, ... אמרו אוי לנו שלא זכינו לעלות למעלה להיות קרובים ליוצרנו, מה עשו ... אמר להם הקב"ה הואיל ולכבודי עשיתן כל כך ... ולא עוד אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים".

הרי שההפקעה של אותה 'בכיה' היה עבודת 'ניסוך המים' שהמסר הוא 'הכל לטובה'קכ. ה] אולי זה גם העומק של ההצהרה של הד' מינים שכתוב במדרש (אמור ל ב) "וז"ל "א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנן ידעין מאן הוא נוצח אלא מאן דנסב באיין קכא

קיי ז"ל המשנה (תענית ב.) "מאימתי מזכירין גבורת גשמים ... רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג"קיי למה מזכיר ...".

יש נידון בראשונים אם הסימן קללה רק בלילה הראשון או בכל ימות החג. מפשטות דברי רבי יהושע נראה שכל ז' ימים.

קיי מובא בשם המגיד מקונויך ועוד צדיקים () שאפי' מי שעושה עבירות לא מתחשבנים איתו □ וזה המעלה שבחורים לא לעשות עבירות למרות שלא יהיה עליהם עונש.

קיי ועוד כתב הרבינו בחיי (פנחס כט יח) ע"ד רמז "דרשו חז"ל במסכת תענית (ב:), נאמר בשני ונסכיהם ובשני ונסכיה ובשביעי כמשפטם, מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים, מכאן סמכו חכמים ז"ל רמז לניסוך המים בחג. ויש לך להשכיל איך התחיל רמז המים מן היום השני, לפי שביום שני נבדלו המים במעשה בראשית, ועל כן פעולת יום השני גדולה במים". קכ גם ענינה של ה'מלח' יש לציין לדברי הגמרא (ברכות ה.) "אמר רבי שמעון בן לקיש נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין נאמר ברית במלח דכתיב ולא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם". קכא- כידון (מכלי זיין).

בידיה אנן ידעין דהוא נצוחייה כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים קבב לפני הקדוש ברוך הוא בר"ה ולית אנן ידעין מאן נצח אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן בידן **אנו יודעין דישראל אינון נצוחייה**. קכג

ונשאלת השאלה שהרי רק עכשיו יצאנו מידי הדין ועוד לא מתברר עומק הדין, ובפרט שהפתקין רק יוצאים בסוף וחג.

ונראה שהענין הוא כנ"ל, שהנצחון הוא ש'קבלנו את המלך' וזה 'למרות הדין'. פירוש, שפרטי הדין לא מפריעים לנו מלקבל את המלך ומלכותו בשמחה. אז יהי מה נצחנו בדין, מכיון שהצלחנו להמליך את מלך מלכי המלכים על עצמינו.

יה"ר שנזכה כולנו לגאולת הכלל והפרט בקרוב ממש.

לתגובות ולקבל מד"ת של הגרי"א וינטרויב וצוק"ל: com.gmail@haravyew

קכבע' מש"כ למעלה שבר"ה יש קרב בין ישראל ואומות העולם.
קככתוב במדרש (תנחומא אמור כז) [הר"ד ברא"ש (סוכה ג כז)] וז"ל "ד"א ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'. זש"ה אז ירננו וכל עצי יער וגו' (תהלים צו יב), במי הכתוב מדבר, בישראל ובאומות העולם, שהקב"ה דן אותם ביום הכפורים, **אלו ואלו נכנסין לדין ואין אנו יודעין מי נוצח, למה הדבר דומה, לשני בני אדם נכנסין לדין לפני המלך, ולא היה אדם יודע מה ביניהן, אלא המלך בלבד, דנן המלך ולא היו הבריות יודעות מי נוצח לחבירו, אלא מי שהוא יוצא ואגוז בידו, הכל יודעים שהוא נוצח, כך ישראל ואומות העולם נכנסין לדין ביום הכפורים, ואין הבריות יודעות מי נוצח, אמר הקב"ה **טלו לולביכם בידכם, כדי שידעו הכל שאתם זוכים בדין**, לכך אמר דוד אז ירננו וגו', אימתי כי בא לשפוט את הארץ (תהלים שם צו יג). אימתי ביום הכפורים. מה ישראל עושין, ממתנינים לו עוד ד' ימים, כדי שידעו הכל שישראל זכו, לכך נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'".**

וכ"כ בתקו"ז (ל). "קם רבי אלעזר ואמר אבא אבא אמאי אתמר ביומא קדמאה דסכות (ויקרא כג) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר אמר ליה ברי מאני קרבא בימינא נטלין לון ובאלין מאני קרבא אינון ישראל רשימין דנצחין דינא מתל למלכא דהוה ליה דינא וקרבא בשבעין אומין ולא הוו ידעין מאן נצח דינא ושאלין ליה מאן נצח דינא אמר תסתכלון באלין דרשימין במאני קרבא בידייהו ותנדעון מאן נצח".

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן'

דיני ממונות הנוגעים לחג הסוכות

סיכם לקנות כמות אתרוגים וחזר בו באמצע הקניה

ראובן סיכם עם שמעון לקנות חמש מאות אתרוגים במחיר קבוע אחיד לכל אתרוג. העיסקה היתה בנויה על כך שיש בהם אתרוגים מובחרים, ויש אתרוגים פשוטים. לאחר שראובן לקח מאה אתרוגים אמר שמעון שחוזר בו מהעיסקה. האם כל העיסקה מתבטלת, או שהמאה אתרוגים שכבר לקח ראובן נקנו?

כל העיסקה מתבטלת, ואף שקבעו מחיר על כל אתרוג, מ"מ העיסקה היתה בנויה על כך שקונים את כל החמש מאות, אבל אם קונים רק מאה, הכל מתבטל.

מקור הדברים: פתחי תשובה סימן ר' ס"ק ד'.

*

חיוב תשלום על ד' מינים קודם החג

האם יש מקום להקפיד ביותר לשלם על ד' מינים שקונה קודם חג הסוכות, ולא לאחר החג, או שכיון שעושה קנינים אחרים בזה, לא צריך להגיע לקנין כסף? לכתחילה יש מקום להקפיד לשלם על הד' מינים.

מקורות: השו"ע (או"ח תרנ"ח ס"ג) כתב אין אדם יוצא י"ח ביום ראשון בלולב של חבירו שהשאילו, דבעינן לכם משלכם, ובמשנ"ב (סק"י) כתב יש אומרים דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי אחר החג לא יאות עבדי, דכל כמה דלא יהיב דמי לא קני אלא מדרבנן, ואנן בעינן לכם מדאורייתא, אם לא שהביאו לרשותו וקנהו בתורת חצר. ולכתחילה נכון להזהר בזה ולפרוע קודם החג. ומקורו מהשערי תשובה בשם המחנה אפרים. והיינו דחיישינן לשיטות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא.

*

לקח אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבודקם וחפץ להחזירם יום קודם סוכות

אדם נטל אתרוגים ממוכר אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבודקם, וחפץ להחזירם יום קודם החג. המוכר טוען שמזיק לו בכך, שהמחיר יותר זול, וכן שיותר קשה למכור את האתרוגים סמוך לחג, האם צודק המוכר בטענתו?

הנה בגזול אתרוג ומחזירו לאחר סוכות, דן הפתחי תשובה (חו"מ סימן שס"ג סק"א) בשם כמה פוסקים ובכללם הפרי מגדים, אם דינו כגזול חמץ ועבר עליו הפסח שיכול לומר הרי שלך לפניך, או שזה לא דומה. ולהלכה ר"ל שזה שונה, כיון שנחשב גרמי, כמו עיכב סחורה מלמכור וכעת הסחורה הוזלה, ול"ד לחמץ שעבר עליו הפסח שכיון שהוא לא שכיחא לכך לא עשו תקנה דגרמי. ומביא עוד הפתחי תשובה מהבית שמואל, שמחלק בין חמץ שעבר

עליו הפסח ששם הוא היזק שאינו ניכר, שהרי אין רואים על החמץ שעבר עליו הפסח, משא"כ אתרוג לאחר החג היזק ניכר הוא. אכן כתב הפתחי תשובה שתליא במחלוקת המחבר והרמ"א במטבע שפסלו המלך אם יכול לומר הש"ל, וא"כ יכול לומר קים לי.

ויעויין במשפט שלום למהרש"ם (חו"מ סימן ר' סק"י) שמביא כמה פוסקים ובכללם השואל ומשיב המחייבים בזה למעשה, וכן מחייב בנטל סחורה ביום השוק ומחזירה לאחר יום השוק, וכעת מחירה זול. וכן מסיק הפתחי חושן לחייב. טעם החילוק בין מטבע שפסלו המלך ללקח אתרוג והחזירו לאחר החג נראה, שבמטבע שפסלו המלך לא ידעו מראש בשעת הגזילה שהמלך עומד לפוסלו, משא"כ בסחורה ובאתרוג, שידוע מראש שיש זמן היוקר ויש זמן הזול, ולכן נחשב גרמי.

ונראה שה"ה כשמחזיר אתרוג קודם החג שמחירו זול יותר, שנחשב מזיק בגרמי.

*

האם אפשר לקנות ערבות מקטן

האם אפשר לקנות ערבות לד' מינים מקטן?

יסוד השאלה: כיון שקטן קונה ואינו מקנה, א"כ יש חסרון בלקחתם "לכם", ולכן ידוע שיש להזהר לקנות ערבות או שאר ד' מינים מקטן המוכרם.

הנתיבות המשפט (סימן קפ"ב סק"ב) מחדש, שמוכר שמסר חפץ לשליח אפי' גוי וכתב ללוקח על ידו לך משוך וקני, קנה הלוקח כשמשך, וכן אם הלוקח שלח ע"י גוי מעות למוכר לקנות ע"י הכסף קנה המשלח כשקיבל המוכר מעות. וכן בתרומה אם צויה לקטן לתרום, והמשלח אמר התבואה שיפריש קטן זה ויקרא לו שם תרומה, הוי תרומה. והביאור בזה, שכל שהשליחות לא מצריכה חלות אלא היא מעשה קוף בעלמא, יכול גם הקטן להיות שליח.

לפי"ז יוצא שקטן המוכר ערבות, אם האב או הבעלים של הערבות אמר לקטן לך תעמוד ותתן לאנשים שיקנו את הערבות, אין בכך חסרון לגבי לכם, דלגבי זה יש שליחות לקטן. אכן אם אמר האב לקטן לך תמכור להם לא מהני, כיון דנחשב שהקטן קנה ומכר להם, וזה הרי לקטן אין כח, שהרי קונה ואינו מקנה. וגם אם הוא בגיל שקונה מדרבנן, מ"מ מדאורייתא לא קני.

ועיין עוד כעין זה בביאור הלכה (סימן תמ"ח ס"ג ד"ה ובלבד) בשם מחנה אפרים. ובנתיבות המשפט (סימן רמ"ד סק"א). אכן יעויין שם בקצות החושן (סק"ב) וכן בסימן קכ"ו (סקט"ו) שחלק על הנתיבות, וסבר שבכל אופן אין שליחות לעכו"ם ולקטן. ויעויין עוד בענין הנתיבות במהרש"ם (ח"ג סימן שכ"ב), ובקרבן אורה (מעילה כ"א) ובמחנ"א (שלוחין ט"ו).

ומצינו עוד במחנה אפרים (שלוחין כ') שמחדש, שבאופן שהמשלח אמר לשליח תמכור לי בסכום מסויים, והיינו שקצב עמו דמים, נחשב שהמשלח מוכר, והשליח אינו אלא סרסור המעביר מכאן לכאן, וע"כ השליח אף יכול לקנות לעצמו באופן זה, כיון שנחשב שהבעלים מוכר לו, אבל כשהמשלח לא קוצב עם השליח סכום למכור, נחשב שהשליח מוכר, וממילא

אינו יכול לקנות לעצמו. ולפי"ז יוצא שכל שקצב המשלח עם השליח סכום נחשב שהמשלח מכר, וזהו עוד קולא לגבי מכירת ד' מינים ע"י קטן, שאם סיכם המשלח עם השליח על המחיר, אין זה נחשב שהשליח מוכר אלא שהמשלח מוכר, וא"כ אין הקטן מוכר אלא הגדול המשלח.

*

הזיק אתרוג יקר באמצע סוכות

הזיק לחבירו אתרוג ביום השני של סוכות, והאתרוג עלה לו קודם סוכות 150 דולר, כמה צריך לשלם לו?

נראה לענ"ד שצריך לשלם לו כפי המחיר שעולה בשוק אתרוג כמו שהזיקו ובשעה שהזיקו.

מקורות: במשל"מ (פט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז) רצה להוכיח מהגמ' ב"ק ע"ח:; שאדם שהזיק לאחד שור קרבן עולה, יכול להביא לו שה, כיון שסוף סוף מקיים המצוה, ואף שבשור הוא מצוה מן המובחר, שה"ה בהזיק אתרוג מהודר קודם סוכות יכול לשלם אתרוג הכשר לברכה, שהרי יוצא בזה ידי חובתו. ודוחה המשנה למלך, שכיון שיכול למכור את האתרוג בדמים שקנה, חייב לשלם לו אתרוג מהודר, משא"כ קרבן שא"א למוכרו. ומכאן נראה שחייב לשלם לפי המחיר שיכול למכרו בשעה שהזיקו, וכ"כ המהרש"ם (ח"ג נ"א) שמשלם על אתרוג כפי הראוי למוכרו, וכ"כ הפמ"ג (או"ח ריש סימן תרנ"ו) שמשלם על אתרוג באמצע החג כמו ששוא בשעה שהזיקו.

ואף שיש פוסקים שמשלם בכל אופן ואפי' כשהזיק קודם החג אתרוג כשר לברכה, מ"מ הפת"ש (שמ"ח סק"ד ובעוד מקומות) ועוד פוסקים הכריעו לא כן. ומסתבר שאי אפשר לומר קים לי לשלם אתרוג כשר לברכה, שהרי רוב הפוסקים סברי לא כן, ובפרט בימינו שיש ערך לאתרוג בעיני אנשים, וידוע שאנשים קונים אתרוג יפה גם בשביל להתפאר בו בעיני חבריהם, וברור שיש לו ערך אמיתי, ולא רק לקיים ידי המצוה.

ומסתבר כמשכ"ת שמשלם כמה שעולה אתרוג כזה בשוק. והסכימו עם פסק זה כמה דיינים. והגר"ש רוזנברג הסכים עם זה. אמנם טען שבאמת צריך לבדוק אם שווי האתרוג יורד שעה קודם החג.

אמנם יש צד אחר, שאם הזיק אתרוג שעה קודם החג משלם כפי שעלה לו, והיינו שאם קנה אתרוג ב 150 דולר משלם שעה קודם החג 150 דולר, ואפי' שעכשיו אתרוג זה מחירו בשוק 50 דולר, אבל אם הזיק אתרוג לאחר הברכה של היום הראשון של סוכות משלם הרבה פחות מהמחיר, כיון שבעיני אנשים הערך הוול.

הביאור בזה, שמה שיורד המחיר של האתרוג שעה קודם החג, אין זה המחיר האמיתי של האתרוג, אלא הוא יורד מסיבה טכנית בלבד, ואין זה קובע את מחיר האתרוג. ולדוגמה אדם שהזיק לאחד ירקות בע"ש סמוך לשבת, ובחנויות ירקות מסויימות מורידים בשעה זו את המחירים לחצי, וכי נאמר שיצטרך המזיק לשלם חצי מהמחיר.

ושמעתי שבצרכניה מסויימת היה מבצע שמכרו קילו עוף בשקל, וכי נאמר שאדם שקנה שם עוף ויבוא אדם ויזיק לו את העוף, יוכל לשלם לו שקל, ברור שלא, שהרי אין מחיר העוף שקל, אלא מחירו האמיתי.

וכי נאמר שאדם המחלק ספרים במתנה, וקיבל אחד ספר, ואחר הזיק לו את הספר, המזיק יפטר מלשלם, כיון שמחלקים את הספרים הללו במתנה, הרי ברור שיש לספרים שווי אמיתי.

ולכן באתרוג אפי' שעה קודם החג ישלם את המחיר הרגיל של האתרוג, משא"כ לאחר יום או יומיים מהחג שהערך האמיתי של האתרוג ירד, בזה ישלם פחות. וכביאור זה נטה לומר הגרמ"מ שפרן.

*

אמר שיראה לרב ורב אמר שיחליף

באחד הירידיים של ארבעת המינים שהיה בהם בית הוראה, קנה אחד אתרוג, וכשהראהו לרב אמר הרב שיחליפו כיון שהאתרוג חסר. המוכר אמר לקונה שלאור מה שאמר הרב, יכול לקנות את האתרוג ברבע מחיר, הקונה הסכים ולקח את האתרוג. לאחר מכן הראה הקונה את האתרוג לרבנים אחרים, וכולם טענו בבירור שהאתרוג כשר והרב הראשון טעה. האם הקונה צריך להוסיף על מחיר האתרוג?
ברור שלא.

הטעם: שהרי דעתו של המוכר היתה שכיון שהרב בבית הוראה אצלו אמר שהאתרוג חסר הוא מוריד את המחיר לרבע, וזה באמת מה שהרב אמר, ומה שרבנים אחרים אומרים אחרת, אי"ז משנה כלל וכלל. אמנם מסתבר שאם הרב עצמו מודה שטעה, בזה יצטרך הקונה לשלם את המחיר הרגיל של האתרוג.

*

האם אתרוגים נקנים בכסף

ראובן נכנס לחנות אתרוגים בירושלים, ביקש מהמוכר שישלח לבניו הגרים בחו"ל שלושה אתרוגים מהודרים, המוכר בחר בעבורו, וראובן שילם לו על כך, בלא שנגע באתרוגים. המוכר שלח את האתרוגים, אמנם המשלוח לא הגיע ליעדו מחמת אונס, וחזר אל המוכר לאחר החג. וכעת תובע ראובן מהמוכר את כספו ששילם על האתרוגים. האם צודק בתביעתו?

יש לדון אם ד' מינים נקנים בכסף, שהרי רבנן הפקיעו קנין כסף, אמנם במצוה יש דעות שמועיל קנין כסף. והנוגע לנד"ד, שאם קנין כסף מועיל, א"כ האתרוגים של ראובן, ואין ראובן מקבל כספו בחזרה, ואם לא היה קנין, אפשר שראובן לא קנה, וא"כ המוכר צריך להשיב לו את כספו בחזרה.

מקורות: עיין בספרי משפטי אהרן את המקורות לזה.

האם באתרוגים יש דין אונאה

ראובן קנה אתרוג בחנות אתרוגים, והמוכר היה עמוס בלקוחות, ושאל ראובן את המוכר כמה עולה אתרוג זה, אמר לו ראובן אני משלם עד 280 ש"ח, והמוכר לא ראה את האתרוג, ואמר שבסידר. וכעת לבו של ראובן נוקפו, כיון שהאתרוג היה באמת מיוחד במינו, ומחיר של אתרוג כזה בשוק הוא כ-600 ש"ח, ואולי יש בזה אונאה יותר משתות ובטל מקח, וא"כ לא קיים מצות נטילת לולב, דהאתרוג היה גזול, האם צודק הוא בחששותיו?

אין באתרוגים כלל דין אונאה, מלבד במקרים מסויימים.

מקור הדברים:

א. מחלוקת במקח טעות אם הוא גזל בידו: לגבי ביטול מקח: שיטת הרבה פוסקים וכן הובא בפת"ש (סי' רכ"ז סק"ו) בשם המשנה למלך (פ"ה מהל' אישות ה"ז) שמוכח מהרמב"ם (פ"ד מהל' ממרים הי"ג) שאין זה גזל, וא"כ אף אי הוי מקח טעות לא הוי גזל בידו, וקיים מצות נטילת ארבעה מינים. אכן שיטת הנתניבות (סי' רכ"ז סק"א) דהמקדש בטבעת באופן שהמקח הוי מקח טעות, נחשב שקידש בטבעת שאינו שלו, והקידושין בטלים.

ב. מחלוקת הפוסקים אי יש אונאה בדבר שאין שערו קצוב וביאור המחלוקת: בעיקר הדבר נחלקו הב"י והב"ח בריש סי' ר"ט בדבר שאין שערו קצוב וידוע אי יש בזה אונאה או לא, הב"י סבר דאין בזה אונאה, והב"ח והש"ך סברו דיש בזה אונאה, ובמחנ"א (אונאה כ"ד) הקשה על הב"י מהא דספרים יש בהם אונאה, אף דאין שערם קבוע, ומביא המחנ"א משו"ת הרא"ש (כלל י"ד סי' כ') דשם איתא דל"ש אונאה אלא בחפץ שדמיו ידועים ונתאנה בשומת החפץ, אבל במכירת אלמואנה של הקהל ל"ש אונאה, כי האלמואנה משתנית לפי הזמן.

והנה בהבנת המחנ"א מצינו ב' הבנות, הבנת הבית יצחק (או"ח סי' ק"ח סק"ב): שהבין דהמחנ"א בא להביא משו"ת הרא"ש דממנו משמע קצת כדברי הב"י, וע"כ כתב הבית יצחק להכריע להלכה דהמוחזק יכול לומר קים לי כהב"י שאין בו דין אונאה. אכן השבה"ל (ח"ה סי' רי"ח) הבין בכונת המחנ"א לא כן, אלא דהב"י והרא"ש מיירי בשני ענינים שונים לחלוטין, הב"י מיירי בדבר המשתנה מחמת איכות הדבר, וכגון קניית פרות שיש פרה מעולה באיכות טובה ויש פרה באיכות פחות טובה, והמחיר נקבע בכל אחד לפי מה שהוא, וזה לב"י נחשב דבר שאין לו שער ידוע שאין בו אונאה, ובזה חלקו עליו הב"ח והש"ך דיש בזה אונאה, ויש עוד דבר, שפעמים משלמים עליו יותר ופעמים פחות, ובזה לכו"ע אין בו אונאה, ובזה מיירי השו"ת הרא"ש.

לפי"ז כתב השבה"ל דבמח' הב"י והש"ך והב"ח בזה מסתבר טעמייהו דהב"ח והש"ך, ומסתפק אם אפ"ל קים לי כב"י, ומשמע דעתו דאפ"ל קים לי כב"י בהא, אכן בדבר שאין לו כלל שער ידוע, והיינו שהמחיר של הדבר עצמו משתנה, בזה לכו"ע אין בו אונאה, והיינו

שהדבר עצמו אין מחירו קבוע, שתלוי בהרבה גורמים. ובשבה"ל כתב שם דבסחורות בימינו בד"כ יש להם מחיר קבוע, וע"כ יש בזה אונאה.

לענין מעשה באתרוגים: עכ"פ לב' ההבנות, בין להבנת הבית יצחק, ובין להבנת השבה"ל, נראה דבאתרוגים אין בהם דין אונאה, כיון שהוא סוג דבר המשתנה לפי הזמן, ולפי זהות הקונה, ובאותו סוג אתרוג יכול להיות בשני זמנים שני מחירים שונים, וכמו שכתב הבית יצחק שם דבאתרוגים המחיר נד ומשתנה מרגע לרגע, וע"כ אף אי נימא דאפ"ל קים לי כב"י, זה דוקא בדבר שאין לו שער קבוע, כיון שיש סוגים כאלו ואחרים, אבל באתרוגים שבאותם סוגים ג"כ מצוי שמשתנים השערים, לפי המקום הזמן והקונים, בזה פשיטא שאין בו דין אונאה.

ויעויין בחכמת שלמה (סי' ר"ט ס"ב) דמיירי לענין הקונה אתרוגים בקופסאות סגורות, והוברר שהם מקולקלים, והפסיד הקונה הרבה, ודן אם יש בזה אונאה, וכתב "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שיבוא לתבוע אונאה וביטל מקח באתרוגים, ואנוכי יושב פה זה ל"ז שנים, ומקור קניית אתרוגים הוא פה ורוכלת עמים בזה, ולא נשמע מעולם שיבוא אחד ויפצה פיהו בזה, והטעם כי כן הוא מנהג התגרין שקונין אדעתא דהכי אם טוב אם רע... נעשה כן המנהג בין התגרים שלא יהיה בזה אונאה, כמו דמהני מנהג התגרים לענין קנין". ואמנם הוא מיירי לענין אתרוגים בקופסאות סגורות, אכן לאור דברינו הנ"ל, משמע דבכל אתרוגים אין דין אונאה. (חוץ מהיכא שקונה קופסא סגורה שכתוב ע"ז דרגת הידור מסויימת, ופותח ורואה שאין זה בדרגת הידור זו, דבזה פשיטא דנחשב מקח טעות, והחכמת שלמה מיירי שלא היה כתוב על הקופסאות כלום).

ג. עוד י"ל, דכיון דהמוכר הסכים למחיר שקצב הקונה אף בלא לראות את האתרוג, א"כ הרי ידע שישנה אפשרות שהאתרוג הוא מיוחד מאד, ואפ"ה הסכים למחיר, וא"כ נחשב כמו אחד שאמר ע"מ שאין לך עלי אונאה.

*

לא שילם על הלולב

בערב החג קודם החג ממש, אדם נטל לולב ממוכר בשוק ארבעת המינים לאחר שקצץ עמו את מחירו, ע"מ להראות לרב אם הוא מהודר, הרב אמר שהוא מהודר, אמנם כשחזר הקונה נכח לראות שהפקחים סילקו את המוכרים מהשוק, וכעת אינו מוצא את המוכר. ושאלתו בפיו אם יכול לברך על הלולב?

כן.

הרחבת התשובה: הנה בפשטות מסתבר שהמוכר התכוין להקנות לו את הלולב אם זכר ממנו, שהרי יודע המוכר שלאחר החג כבר אין מה לעשות עם הלולב, ויהיה שוה פחות מפרוטה, וא"כ מעדיף המוכר שישים הקונה את דמי הלולב בצד, וישתמש בלולב, וישלם לו כשימצאהו. כן נראה. והסכים עמדי הגר"ש רוזנברג, ואמר כן בשם חמיו הגר"נ קרליץ זצ"ל. וביאר דעתו, דממ"נ אם המוכר זוכר מכך הרי מתכוין להקנות לו, ואם אינו זוכר יש כאן השבת אבידה, באופן שחייבים למכור את האבידה, וכגון חמץ שעומד לעבור עליו

הפסח, ואין כאן בעיה של שום דמים, שהרי המוכר קצץ עמו את דמיו, ויכול להניח את דמי הלולב בצד ולהשתמש בו ולצאת ידי חובה, דנחשב לכם. ולאחר החג ינסה למצוא את המוכר, ואם לא ימצא, יהיה מונח עד שיבוא אליהו.

*

נטל אתרוג על מנת לבדוק ורוצה להחזיר קודם החג

אדם נטל אתרוגים ממוכר אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבדוקם, וחפץ להחזירם יום קודם החג. המוכר טוען שמזיק לו בכך, שהמחיר יותר זול, וכן שיותר קשה למכור את האתרוגים סמוך לחג, האם צודק המוכר בטענתו?

המוכר צודק בטענתו.

הרחבת התשובה: הנה בגזל אתרוג ומחזירו לאחר סוכות, דן הפתחי תשובה (חו"מ סימן שס"ג סק"א) בשם כמה פוסקים ובכללם הפרי מגדים, אם דינו כגזל חמץ ועבר עליו הפסח שיכול לומר הרי שלך לפניך, או שזה לא דומה. ולהלכה ר"ל שזה שונה, כיון שנחשב גרמי, כמו עיכב סחורה מלמכור וכעת הסחורה הוזלה, ול"ד לחמץ שעבר עליו הפסח שכיון שהוא לא שכיחא לכן לא עשו תקנה דגרמי. ומביא עוד הפתחי תשובה מהבית שמואל, שמחלק בין חמץ שעבר עליו הפסח ששם הוא היזק שאינו ניכר, שהרי אין רואים על החמץ שעבר עליו הפסח, משא"כ אתרוג לאחר החג היזק ניכר הוא. אכן כתב הפתחי תשובה שתליא במחלוקת המחבר והרמ"א במטבע שפסלו המלך אם יכול לומר הש"ל, וא"כ יכול לומר קים לי. ויעויין במשפט שלום למהרש"ם (חו"מ סימן ר' סק"י) שמביא כמה פוסקים ובכללם השואל ומשיב המחייבים בזה למעשה, וכן מחייב בנטל סחורה ביום השוק ומחזירה לאחר יום השוק, וכעת מחירה זול. וכן מסיק הפתחי חושן לתיב. טעם החילוק בין מטבע שפסלו המלך ללקח אתרוג והחזירו לאחר החג נראה, שבמטבע שפסלו המלך לא ידעו מראש בשעת הגזילה שהמלך עומד לפוסלו, משא"כ בסחורה ובאתרוג, שידוע מראש שיש זמן היוקר ויש זמן הזול, ולכן נחשב גרמי. ונראה שה"ה כשמחזיר אתרוג קודם החג שמחירו זול יותר, שנחשב מזיק בגרמי.

*

נתקע בלולב

אדם נתקע בערב סוכות בלולב שבלט מדוכן לולבים, ופסלו, האם חייב לשלם על הלולב?
חייב.

*

הרחבת התשובה: הנה נפסק בהלכה (חו"מ סימן תי"ב) כשיטה ריש פרק המניח שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, ולכן אם נתקל אדם בחפץ המונח ברשות הרבים פטור, אמנם כל זה דוקא בדבר קטן, אבל בדבר גדול שאמורים לראות העוברי דרכים, חייב הנתקל בו. עוד איתא בגמ' שם ונפסק בהלכה, שאם יש רשות להניח וכגון בית הבד שהניחו שם בחוץ את הכלים, חייב הנתקל, שהיה לו להזהר. ואף ששיטת הנימוקי יוסף המובאת

בדרכי משה שאין לחייב, מ"מ אי אפשר לומר קים לי כשיטה זו. לפי"ז נראה שבדוכן של לולבים שיש רשות מצד העירייה ומצד הרגילות להניחו, היה על העובר ושב להזהר בדרכו, וחייב לשלם על הלולב. אמנם אם זה בלט באופן חריג ולא מצוי, מסתבר שפטור. באופן שהלך שם בחושך ופסל לולב, בזה כתוב בהלכה שפטור אפילו אם יש רשות להניחו, וכן פסק השו"ע. אמנם הרעק"א מביא מהרש"ל שחייב אף באפילה. ולדינא ברור שאפ"ל קים לי ולהפטר באפילה.

*

קיבל אתרוג בריבית

קיבל אתרוג בריבית, האם יכול לצאת בו ידי חובת המצוה של ד' מינים?

נחלקו בזה הפוסקים.

הרחבת התשובה: אדם המלוה בריבית וקנה מהריבית אתרוג, או שקיבל אתרוג בריבית, יוצא ידי חובת המצוה בד' מינים בסוכות, ואין זה מצוה הבאה בעבירה. כיון שהריבית היא של המלוה, אלא שיש לו חיוב השבה, וזה לא מונע ממנו לקיים את המצוה באתרוג, וכ"כ היד אפרים (על ס"ה). אמנם המחנה אפרים (ריבית סימן ב') מאריך להוכיח שאף ריבית היא גזל בידו, ולפי"ז לא יוכל לקיים את המצוה באתרוג שקיבל בריבית.

והנה מצינו בחוות דעת (סי' קס"א סק"י) שכתב, בענין אחד שנטל הלואה בריבית של חפץ, וכתב שכשמחזירים את הריבית אין צריך להחזיר את החפץ, אלא את שווי החפץ, והטעם, כיון שהמלוה קנה את הריבית לגמרי, ואין לו אלא חיוב השבה. ובפתחי תשובה (סק"ט) מביא בזה מחלוקת המשנה למלך והשער המלך, ובחזו"א (אהע"ז סימן מ"ב סק"ב) מכריע שצריך להחזיר את החפץ עצמו, כיון שאל"כ הרי נחשב ריבית, שנהנה ממה שיש לו את החפץ עצמו. ויש בזה נפק"מ עוד, באופן שהחפץ הוזל משעת קבלת הריבית לשעת החזרת הריבית, שלחוות דעת מחזיר שווי החפץ כמו שהיה בעת נתינת הריבית, ולחזו"א מחזיר כמו השווי עכשיו.

*

קנה אתרוג וכשבא לביתו נוכח שהתיבש

קנה אתרוג מהודר קודם סוכות, ולאחר שעה נכנס לביתו ונוכח שהאתרוג נהיה בצבע חום והתיבש לגמרי, האם המוכר חייב להחזיר לו את כספו, או שיכול לטעון המוכר שכיון שאצלו האתרוג היה מושלם, אין בזה אפשרות חזרה?

באופן שברירא לן מילתא שהקונה לא יכל לעשות זאת בעצמו, וכגון כשהמוכר מאמין לקונה שהנזק לא נגרם באשמתו או שלא שייך לעשות נזק זה בידיים, מסתבר שזה מקח טעות, ואף שאין ראיה שזה קרה אצל המוכר.

*

עץ הפוסל סוכת חבירו

עץ בחצר של ראובן המסכך מעל סוכת שמעון, ופוסל את סוכתו, מי אמור לשלם את עלות קציצת העץ?

שמעון, שאין זה נחשב גירי דיליה, שהרי כשהעץ קטן אינו גורם נזק, והוא לא נזק מידי, ובזה נפסקה ההלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו.

*

נפל הפיטם בדרך חזור מהרב

ראובן נטל אתרוג ממוכר אתרוגים ע"מ להראות לרב. הרב אמר שעדיף לחפש אתרוג אחר. בדרך חזור לחנות הפיטם נפל באונס. האם ראובן חייב לשלם?

בעקרון המוכר אינו חייב להאמין לראובן שזה קרה באונס, ויכול לחייבו להשבע שבועת השומרים, ובימינו לשלם שלישי. אמנם אם המוכר מאמין לראובן שזה אירע באונס, אפשר שפטור, שמסתבר שזה היה פגם באתרוג, שבד"כ פיטם אינו נופל מעצמו.

ובעיקר הדין מצינו בסימן ר' סעיף י"א ב' דעות, בלוקח ע"מ לבקרו ונפסל בחזרתו, דעה א' שהוא שומר חנם, דעה ב' שהוא שומר שכר, ויש דעה ג' שמובאת בטור ואינה מובאת בשו"ע, שחייב אף באונסין. ולפי" קשה לחייב.

אמנם מצינו בנתיבות המשפט בסימן קפ"ו סק"ב שכתב חידוש גדול, שאם גילה דעתו בפני עדים שלא רוצה ליקח את האתרוג, ולא בפני המוכר, לכו"ע הרי הוא חייב באונסין, ורק אם גילה דעתו בפני המוכר פטור באונס, כמו אומן שגמר לתקן את החפץ ואמר לבעלים טול את שלך שהרי הוא שומר חנם. ולפי"ז בנד"ד הרי לא אמר לבעלים שלא רוצה את האתרוג, ולכן אפשר שיתחייב באונסין. אמנם פשטות הפוסקים לא נראה כנתה"מ, וכן ראיתי שכתב בספר משפטי הממון לגר"ע לויפר שפשטות הפוסקים אינה כן, ולכן קשה לחייב מכל הני טעמי באונס. ובפרט שאם באמת מאמין המוכר שזה היה באונס, מסתבר שהיה פגם באתרוג, שאחרת הפיטם לא היה נופל בלא סיבה.

*

מוכר אתרוגים שנתן אתרוג אחר בטעות

ראובן שלח שליח לקנות אתרוג ממוכר אתרוגים. המוכר שלח לו אתרוג וביקש עליו 400 ש. ראובן ראה את האתרוג, והתפלל לראותו, שהיה מובחר ביותר, ולכן שאל את השליח מה קרה שזה המחיר שביקש ולא יותר, אמר לו השליח שכנראה המוכר עשה לו הנחה כי הוא ידידו. בערב סוכות חיפש הבעלים של החנות את האתרוג ששמר לעצמו, ולא מצא. בנעילת יום ראשון של סוכות דיבר עם ראובן, ותוך כדי שיחה התברר, שבטעות שלח לו המוכר את האתרוג אותו הוא שמר לעצמו.

ונשאלו שתי שאלות:

א. האם ראובן יצא ידי חובת לכם, שהרי לא התכוין המוכר להקנות את האתרוג הזה לראובן.

ב. האם צריך ראובן להחזיר את האתרוג למוכר, וליקח אתרוג אחר במחיר שקנה?
מסתבר שצריך להחזיר את האתרוג, ולקבל אתרוג אחר במחיר ששילם. אמנם לענין לכם
מסתבר שיצא, שדעת המוכרים בד"כ להקנות לקונים, שהרי אם לא היה יוצא ידי לכם,
היה צריך להחזיר לו את מה ששילם לו. ושמעתי שהגר"מ שפרן הסכים לזה שיצא ידי
חובת לכם.

לתגובות: AA0548448710@GMAIL.COM

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' וש"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

הגאון רבי משה שמואל דיין שליט"א

מח"ס חמדת משה וש"ס

בני ברק

יום שלישי י"ט אלול. 'אליך זעקו ונמלטו בך בטחו ולא בושו' לפ"ק.

לכבוד ידידי הדגול איש חיל רב פעלים, מזכה הרבים, פריו קדש הילולים, מגזע אראלים ותרשישים, ולו שם בגדולים, כש"ת הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

אחדשה"ט באה"ר. על דבר שאלתו אודות מכת העכברים שישנה לאחרונה בעיר בני ברק, והרבה אנשים עושים את סוכתם בקומת קרקע או מאחורי בנינים, ומצויים שם עכברים לרוב, ונפשם לשאול הגיעה אם יוצאים י"ח בסוכה שאינה ראויה לישן בה, מפני שחוששים מהעכברים. ואם אינם יוצאים בה ידי חובתם, כמה צריכים לטרוח כדי שיוכלו לישן בסוכה. ואכתוב בקצירת האומר, ויאמר לקוצרים ה' עמכם.

סוכה שאינה ראויה לשינה, אם יוצא בה ידי חובתו באכילה

(א) הנה הדבר פשוט, שאם בנה את הסוכה מתחילה במקום ששורצים שם עכברים, שמסתמא אינה ראויה אפילו לאכילה, שהרי אין אדם יושב בסוכה כזו אפילו שעה אחת, שאינו יוצא י"ח בסוכה זו כלל, ולא נחשב שבנה סוכה, שהרי אינה ראויה לדירה כלל. וכיוצא בזה כתב בפשיטות בס' חוט שני (סוכות עמ' רנט ד"ה תשובה). ע"ש. אמנם יש להסתפק באופן שבנה את הסוכה במקום שאינו שורץ עכברים, אלא שמצויים שם עכברים, ולכן לא ירצה לישן שם, אבל יוכל לאכול שם, אם יוצא י"ח בסוכה זו על כל פנים באכילה, ומה צריך לעשות כדי לישן בסוכה. ומראש צורים אראנו להמרדכי בסוכה (סי' תשמ) שכתב בשם רבי אליעזר ממיץ (בספר יראים סי' קכג), דהא דמצטער פטור מן הסוכה, היינו דוקא שעשה סוכתו מתחלה במקום הראוי לאכול ולשתות ולישן בה ונולד לו הצער אחר כך, אבל אם עשאה מתחלה במקום הראוי להצטער באכילתו או בשתייתו או בשינה, כגון שירא מגנבים ומלסטים, לא מיבעיא דלא מיפטר בה, אלא אפילו אין סכנה באכילה ושתייה אלא בשינה, לא יצא י"ח כלל אפילו באכילה, דהא כעין דירה בעינן, כיון שאין יכול לעשות בה כל צרכיו אכילה ושתייה ושינה בלא צער, מתחלה לא הויא סוכה, כיון דלצעוריה קיימא. ע"כ. והובא בב"י (סי' תרמ ד"ה כתב המרדכי).

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

דעת רוב הראשונים, דסוכה שאינה ראויה לשינה, אינו יוצא בה י"ח אפילו באכילה

(ב) וכן ראיתי להרמב"ן במלחמות לסוכה (ג: מדפי הרי"ף) שכתב דכל שהסוכה אינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה, אינה סוכה. ע"ש. וכ"כ בהגהות מיימוניות (פ"ו מסוכה אות א) בשם הרא"ם. וכ"כ התוספות רי"ד שם (י: ד"ה מכלל), דסוכה שאינו יכול לישן בתוכה, לאו שמיה סוכה, והיושב שם אינו יוצא י"ח. ע"כ. וכ"כ התרומת הדשן (סי' צב). וכ"כ בתשו' אבני נזר (או"ח סי' תעט) בדעת רש"י שם. וכ"כ החזו"א (או"ח סי' קנ סוף אות ג) בדעת הרי"ף שם (יג.). ע"ש. וע"ע בתשו' בית הלוי (ח"ג סי' נג אות ב). וכ"כ רבינו עובדיה מברטנורא (סוכה פ"ב מ"ד), שאינו יוצא בה י"ח אפילו באכילה, כיון דלא הוי כעין דירה. וכן פסק הרמ"א (סי' תרמ ס"ד). וכן הסכימו החיי אדם (כלל קמז סי"ט) והגר"ז (סי' תרמ ס"ו). וכ"כ בתשו' מים רבים (סי' נג). וכן נראה דעת מרן החיד"א בברכ"י (שם סק"ו), שהביא דברי המים רבים (הנ"ל) באחרונה. וע"ע במחב"ר (שם סק"ד). וכ"כ בתשו' אבני נזר (ח"א סי' תעט) ובס' ערוך השלחן (שם ס"ט). ע"ש. וע"ע בכה"ח (שם ס"ק לג) ובחזו"א (או"ח סי' קנ אות ג). ולפי"ז ה"נ בנידון שלנו, כיון שהסוכה אינה ראויה לישן בה, שהרי מתיירא מפני העכברים, א"כ אפילו באכילה אינו יכול לצאת בה, שהרי אינו יכול לעשות שם כל צרכיו. וכ"כ בקובץ באר התורה (אביטבול מס' רכו עמ' 103) בשם הגאון רבי עמרם פריד שליט"א, שאינו יוצא י"ח בסוכה זו כלל, כיון שאינו יכול לישן בה מפני העכברים. ע"ש.

דעת הסוברים שאע"פ שאינה ראויה לשינה, יוצא בה י"ח באכילה

(ג) כל קבל דנא ראיתי להגאון חכם צבי בתשובה (סי' צד) שהביא דברי המרדכי הנ"ל, וכתב שאין דבריו נראים כלל, דהא דבעינן תשבו כעין תדורו, אינו על הסוכה עצמה, באיזה אופן תהא עשויה, אלא על צורת הישיבה של האדם, באיזה ענין תהא, ולכן אם עשה שתי סוכות, אחת לשינה ואחת לאכילה, אע"פ שאותה של אכילה, אינה ראויה לשינה, מ"מ יוצא בה י"ח אכילה. והביא לזה ראיה מדברי הגמ' בסוכה (כג.). עכת"ד. ע"ש. קב"ד [וע"ע בתשו' מים רבים (או"ח סי' נג) ובתשו' שמן רוקח (תליתאה סי' כד) מה שכתבו על דבריו].

קב"ד וחזי הוית להגאון בית הלוי (ח"ג סי' נג אות ב) שהביא דברי החכם צבי (סי' צד) הנ"ל, ותמה עליו, דהנה הרי"ף בסוכה (ד.) כתב דטעמא דב"ש דמי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית לא יצא י"ח, היינו משום דגזרינן שמא ימשך אחר שלחנו. והרי טעם זה אינו שייך רק באכילה, ואפ"ה תני ב"ש פוסלין, והיינו שהסוכה פסולה לגמרי, ואסור אפילו לישן בה אם אין בה שבעה טפחים. ומוכח דכיון שגזרו חכמים שאסור לאכול בה, שמא ימשך אחר שלחנו, ממילא אינו יוצא בה גם בשינה. וכן מבואר מדברי הרמב"ן במלחמות שם שכתב שלדעת הרי"ף דהטעם הוא שמא ימשך אחר שלחנו, א"כ אפילו לישן בה ולטייל בה או לאכול ופיתו בידו פסולה, דכל שאינה ראויה לאכילה כדרכו, אינה סוכה לכל הדברים. והנה בש"ע (סי' תרלד ס"ד) מבואר שפסק כדעת הרי"ף הנ"ל, שגם בסוכה קטנה הטעם שאינו יוצא בה הוא משום דגזרינן שמא ימשך. [וכ"כ המשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה אפילו) בדעת מרן הש"ע. ע"ש]. וא"כ מוכח שצריך שהסוכה תהיה ראויה לכל התשמישים. עכת"ד. וע' בחזו"א (או"ח סי' קנ סק"ג). ותחילה יש להעיר עליו, דמה זה שהקשה על דברי החכם צבי ממה שמרן הש"ע פסק כדעת הרי"ף, הרי כשם שהחכם צבי כחו יפה לחלוק על דברי המרדכי וסיעתו, כן לא יעלה מורא על ראשו לחלוק על דברי מרן הש"ע. ובעיקר מה שהעיר מדברי הרי"ף, הנה לכאורה נראה דלא קשיא, דשאני התם דכיון שגזרו שמא ימשך אחר שלחנו, א"כ שוב לא שייך לצאת י"ח בסוכה זו כלל, כיון שחכמים הפקיעו ממנה שם סוכה, ולכן גם אינו יכול לישן בה. ומשא"כ בסוכה שמצטער בשינה ואינו מצטער באכילה, יש לומר שלא הפקיעו ממנה שם סוכה, כי אע"פ שהוא מצטער בשינה, מ"מ באכילה אינו מצטער, וא"כ י"ל שיכול לאכול שם, אע"פ שאינו יכול לישן שם.

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

וכ"כ מר בריה הגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' תרמ). וכ"כ בתשו' זרע אמת (ח"א סי' צא). ע"ש. ויש סיוע לדבריהם מדברי המאירי בסוכה (כו. ד"ה שומרי) שכתב וז"ל ומכאן סמכו בקצת מקומות, שכל שיש בישיבתם בסוכה חשש גנבים או לסטים, עושין סוכה בחצר בית הכנסת, ומברכין ברכת לישיב בסוכה לשם, והולכים בבתייהם לישן ולאכול בלא סוכה, ואף אנו נוהגים להקל שלא ליתן מטות שלנו בסוכה ולשכב שם, מפני סכנת הצננה שהיא מצויה בלילות במחוזות הללו. ע"כ. ומבואר שאע"פ שהסוכה אינה ראויה לשינה, מפני הלסטים או מפני הצנינה, מ"מ יוצאים בה י"ח באכילה ומברכים עליה. וע' בשערי תשובה (סי' תרלט סק"א) שהביא דברי החכם צבי והזרע אמת, וסייעם מדברי רב האי גאון בתשובה שהובאה בברכ"י (שם). ובא לציון בשער הציון (סי' תרמ ס"ק כה). וכ"כ בתשו' שואל ומשיב (רביעאה ח"א סי' כט, דף כא ע"ב). וי"ל. והמשנ"ב בביאור הלכה (שם ד"ה דמתיירא) כתב שמדברי היד אפרים (על המג"א סק"ו) משמע שדעת המג"א להקל בזה, ויש לצרף לזה דעת החכם צבי (הנ"ל) שמיקל בעיקר הדין, ולכן המיקל בענין זה יש לו על מה שיסמוך, ומכל מקום אם יוכל לעשות הסוכה במקום אחר, בודאי יותר טוב. עכת"ד. ע"ש. וע"ע בשער הציון (שם ס"ק כה). וכן נראה דעת מרן רבנו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצז) שהביא דברי הביאור הלכה הנ"ל. ע"ש. קכה ולפי"ז נראה, דכיון שמסתמא אינו מוצא מקום אחר לבנות שם סוכה, יכול לסמוך על דברי הפוסקים הנ"ל, ולכן אע"פ שאינו יכול לישן בסוכה, מפני שחושש מהעכברים, מ"מ יכול לצאת בה ידי חובתו באכילה.

אם לא מצא מקום אחר לבנות סוכה, לכ"ע יוצא בה ידי חובתו באכילה

ד) ובר מן דין נראה, שאפילו לדעת רוב הראשונים דסברי מרנן דכל שאינו יכול לישן בסוכה, אינו יוצא בה ידי חובתו אפילו באכילה, היינו דוקא באופן שיכל לעשות סוכה במקום כזה שלא יהיה לו צער כלל, לא באכילה ולא בשינה. ומשא"כ בנ"ד, שמסתמא לא מצא מקום אחר לבנות לו סוכה (דא"כ לא היה בונה סוכה במקום שמצויים בו עכברים), שפיר יוצא בה י"ח עכ"פ באכילה. וכן מוכח מדברי המרדכי בסוכה (סי' תשמא) שכתב

קכה **ואמנם** מדברי החזון עובדיה (שם) משמע שיכול אפילו לברך על האכילה בסוכה, שהרי העתיק דברי הביאור הלכה בסתימות, ומדבריו משמע שיכול גם לברך על האכילה בסוכה, דאל"כ היה לו לפרש. וכ"כ במשנ"ב מהדורת תפארת (שם הערה 13) בדעת החזו"ע. ע"ש. וע"ע בחזון עובדיה (שם עמ' קצח). אולם לדינא מסתברא שיש לחוש לספק ברכות, ובפרט שכן דעת רוב ככל הראשונים הנ"ל, וכן נראה דעת מרן בב"י (סי' תרמ), שהביא דברי המרדכי בשתיקה, וכן פסקו הרמ"א והאחרונים הנ"ל, וא"כ היאך לא נחוש לדעת כל הני רבוותא בספק ברכות. [ולכן נראה לפע"ד, שאין לדייק מסתימת החזו"ע הנ"ל]. וכ"כ בס' מקראי קדש (הררי עמ' 571, הערה קב), שאין לברך שם על האכילה. ע"ש.

ומכאן יש להעיר על אותם שאוכלים במסעדות הנמצאות על אם הדרך, ואינם ראויות לשינה לרוב בני אדם (מפני שהם פרוצות, והרבה פעמים מסתובבים שם אינשי דלא מעלי), שאפילו אם נאמר שיש להם על מה לסמוך בעצם אכילתם שם, מה שאינו ברור, שהרי לכתחילה אין לאכול בסוכה שאינה ראויה לשינה, וכמבואר בביאור הלכה הנ"ל, ויותר מזה בשער הציון (שם ס"ק כה). וע"ע בס' פסקי תשובות (שם הערה 18). וה"נ הרבה פעמים יכול לאכול בסוכה הראויה לשינה, ואמאי יכנס בפלוגתא דרבוותא. מכל מקום ודאי אין להם לברך על האכילה שם, כיון שהסוכה אינה ראויה לשינה, וספק ברכות להקל. וכן מצוי בסוכות שעושים ליד בית הכנסת, שהרבה פעמים אינם ראויות לשינה לרוב בני אדם כלל, וא"כ אין לברך על האכילה שם. וע' בתשו' מנחת שמואל (פנחסי ח"ג או"ח סוף סימן כה). וי"ל. וצ"ע.

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

שהטעם שנוהגים לישן מחוץ לסוכה, היינו משום שיראים מן הצינה. וכ"כ המאירי בסוכה (כו. ד"ה שומרי) וז"ל ואנו נוהגים שלא לתת המיטות שלנו בסוכה ולשכב שם, מפני סכנת הצינה שמצויה בלילות במחוזות אלו. עכ"ל. וכ"כ הרמ"א (סי' תרלט ס"ב). ע"ש. וע"ע בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצו) ובס' אור לציון (ח"ד עמ' קצ). וקשה דא"כ נמצא שהסוכות בזמנם לא היו ראויות לשינה, שהרי היה קשה לישן בהם מחמת הצינה, וא"כ גם לא היו יוצאים בהם י"ח אכילה בסוכה, וכמ"ש המרדכי והרמ"א הנ"ל. אלא ודאי דכיון שבזמנם לא היתה אפשרות לבנות את הסוכה באופן שלא יהיה להם צער בשינה, שפיר יוצאים י"ח אכילה בסוכה זו, אע"פ שאינם יכולים לישן בה. ושוב מצאתי שכן כתב הפמ"ג (סי' תרמ בא"א סק"ו), דאע"פ שאין ישנים בסוכה במקומות הקרים, מ"מ יוצאים בה י"ח באכילה, ושפיר מקרי כעין תדורו, כיון שאי אפשר בענין אחר. עכת"ד. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק יח). וכן מצאתי להגאון רבי משה לוי בתשו' תפלה למשה (ח"ב סי' לט אות ה). ע"ש. [נמוזה יש להשיב על דברי הגאון שערי תשובה (ר"ס תרלט) שהביא סיוע לדברי החכם צבי (סי' צד) דפליג על דברי הרמ"א הנ"ל, ממש"כ רב האי גאון בתשובה כת"י, שהובאה בברכ"י (שם סק"א). ע"ש]. ולפי"ז ה"נ כיון שמסתמא לא מצא מקום אחר לבנות לעצמו סוכה, רק במקום שמצויים בו עכברים, א"כ אע"פ שאינו יכול לישן שם, מ"מ יוצא בה י"ח באכילה.

אם רוב העולם היו ישנים בסוכה זו, אע"פ שהוא חושש לישן בה, יוצא בה י"ח באכילה

(ה) ועוד נראה לפע"ד, שאם בנה את הסוכה במקום שרוב העולם היו ישנים שם, אע"פ שלפעמים מצויים שם עכברים, א"כ אע"פ שהוא אסטניס, ואינו יכול לישן שם, מ"מ שפיר יוצא בה ידי חובתו באכילה, ויכול לברך (ברכת לישב בסוכה) על האכילה שם. וכן מוכח מהא דאיתא בסוכה (כו.). רבא שרא ליה לרבי חייא בא אדא למגנא בר ממטללתא משום סירחא דגרגישתא (קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה. רש"י), רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה. ע"כ. וקשה דכיון שאינו יכול לישן שם, א"כ היאך היה יוצא י"ח באכילה בסוכה זו, הרי לפי דברי המרדכי והרמ"א הנ"ל, אם הסוכה אינה ראויה לאכילה או לשינה, אינו יוצא י"ח כלל בסוכה זו. אלא ודאי דכיון שהסוכה ראויה לשינה לרוב בני אדם, א"כ אע"פ שהוא אינו יכול לישן בה מחמת שהוא איסטניס, מ"מ אין הסוכה נפסלת בכך. וכ"כ הר"ן שם (יב. מדפי הרי"ף) וז"ל ולא שיהא ריחה מאוס לכל, דאי הכי מפסלה סוכה כדאמר לעיל הני שוצי ושוצרי אין מסככין בהו, דכיון דסני ריחיהו שביק להו ונפיק, אלא הכא במצטער איהו לחודיה עסקינן. עכ"ל. וכ"כ המשנ"ב בשער הציון (סי' תרמ ס"ק מא) בדעת הר"ן, דכיון שכל העולם אינם מצטערים לישן שם, גם הוא יוצא עכ"פ באכילה. ותמה מזה על דברי הנהר שלום (שם סק"ב), ונשאר בצ"ע. והובא בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצו), ושכן כתב כיוצא בזה בתשו' בית שערים (או"ח סי' שלו). ע"ש. וע"ע בתשו' זרע אברהם (סי' צא). [ובזה ניחא קושית המג"א (סי' תרלט סק"ח). ושוב ראיתי שכן כתב בתשו' בית שערים (שם). ע"ש]. והן אמת כי בתשו' משיבת נפש (תנינא יו"ד ס"ס כ) הביא דברי הגאון חכם צבי הנ"ל, וכתב שבודאי מסתברא כדבריו, וכדמוכח מדברי הגמ' בסוכה (הנ"ל), דרבא התיר לרב אחא בר אדא לישן מחוץ לסוכה משום סירחא דגרגישתא.

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

ומוכח דאע"פ שהסוכה אינה ראויה לשינה, מ"מ יוצא בה י"ח באכילה. ע"ש. אולם באמת נראה, שבזה גם הרמ"א מודה שיצא י"ח, כיון שהסוכה ראויה לשינה לרוב העולם, ולכן אע"פ שאינה ראויה לו לשינה, מ"מ יוצא בה י"ח באכילה. ושוב ראיתי בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצח) שהרגיש בזה. ע"ש. ולפי"ז גם בנידון שלנו, אם רוב העולם היו ישנים שם, שפיר יוצא בה י"ח באכילה.

בנה סוכה במקום שאין עכברים מצויים, ובלילה הגיעו עכברים לסוכתו, פטור משינה בסוכה

(ו) עוד רגע אדבר בדין מי שבנה סוכה במקום שאינו שורץ עכברים וכדומה, אלא שבמהלך הלילה באו עכברים וכדומה לסוכתו, ויש לו צער להמשיך לישן שם, אם פטור משום מצטער. ולכאורה הדבר מפורש בדברי מרן בש"ע (סי' תרמ ס"ד) שכתב וז"ל מצטער פטור מן הסוכה וכו', איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם או מפני הריח. ודוקא שבא לו הצער במקרה אחר שעשה שם הסוכה, אבל אין לו לעשות סוכתו לכתחילה במקום הריח או הרוח ולומר מצטער אני. ע"כ. ומבואר שהמצטער מפני הפרעושים או הזבובים, ולא עשה סוכתו לכתחילה במקום שהם מצויים, פטור מן הסוכה כדין מצטער. וה"נ בנידון שלנו. וכ"כ בתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קטו אות ג). ע"ש. ואמנם י"ל דהיינו דוקא אם מצערים אותו ממש, אבל אם אינם מצערים אותו, אלא שחושש לישן בקרבתם, אינו נפטר משום מצטער, ואע"פ שקשה לו לישן, מ"מ איבעי ליה ליתובי דעתיה, וכמ"ש בסוכה (כה:): לגבי אבל. ע"ש. אולם נראה, דשאני התם שהצער הוא מחמת דבר שהיה כבר, ובזה אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. ומשא"כ בנ"ד, שהוא צער מחמת העתיד לבא עליו, דזה שפיר מקרי צער, כי דרך כל אדם לדאוג מחמת צרה שעתידיה לבא עליו, וא"כ י"ל דשפיר חשיב מצטער כבר משעה שהולך לישן. וכן מוכח מדברי הרמ"א (סי' תרמ ס"ד) שכתב שהמתיירא מלסטים או מגנבים בשעה שהוא בסוכה, הרי הוא פטור מן הסוכה. ע"ש. ומוכח דאע"פ שבשעה זו עדיין לא באו גנבים או לסטים, ואינו אלא מתיירא מפני העתיד לבא עליו, מ"מ פטור מן הסוכה משום מצטער, ולא אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. וה"נ בנידון שלנו. [ואע"פ שיש לחלק קצת, דשאני התם שעלולים להזיק לו, מ"מ גם בנידון שלנו יכולים להזיק לו, או לעלות עליו באמצע שינתו, ואינו צער על העבר]. ואמנם אם אין לו טורח ללכת לסוכת חבירו (או הוריו וכדומה), צריך לעשות כן, וכמ"ש כיוצא בזה הרמ"א (שם). וע' במשנ"ב (שם ס"ק כג). וע"ע בתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה והנלפענ"ד). אבל אם יש לו טורח גדול בדבר, ובפרט באמצע הלילה, פטור משינה בסוכה, ויכול ללכת לישן בביתו. וכ"כ בקובץ באר התורה (מס' רכו עמ' 102). ע"ש.

אם צריך להתארח בשינה אצל קרובו או חבירו

(ז) פש גבן לברורי אם מאחר שאינו יכול לישן שם, מפני שחושש מהעכברים, יש לחייבו למצוא פתרון אחר, שהרי גם לדעת הפוסקים דס"ל דסוכה שאינה ראויה לשינה, יוצא בה י"ח באכילה, היינו דוקא כשעבר ועשה סוכה שאינה ראויה לשינה, או שעשה שתי סוכות,

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

אחת שראויה לשינה (ואינה ראויה לאכילה), ואחת שראויה לאכילה (ואינה ראויה לשינה), אבל לכתחילה ודאי צריך לבנות סוכה שראויה גם לשינה. [וכן מבואר בהדיא מדברי החכם צבי (סי' צד). ע"ש]. ומעתה יש להסתפק כמה צריך לטרוח בשביל זה. והנה אם יכול לאטום את הסוכה היטב, באופן שלא יחשוש לישן בסוכה, או שיכול להניח מלכודות סביב לסוכה, ובזה תנוח דעתו ויוכל לישן בסוכה בהשקט ובשלווה, ודאי שצריך לעשות כן. אבל יש מקומות שהעכברים מצויים הרבה, ומסתמא הרבה בני אדם לא ירצו לישן בסוכה במקום כזה, כיון שיכול להכנס מלמעלה או בשעה שהדלת פתוחה וכדומה (ובפרט בסוכות העשויות מבוד, שהעכברים יכולים לכרסם את הבד). ולכאורה י"ל שצריך ללכת לחבירו או לשארו הקרוב אליו, או דודו או בן דודו יגאלנו. ואמנם מדברי הרמ"א (סי' תרמ ס"ד) מבואר שאם יש לו טורח גדול, אין צריך ללכת לסוכת חבירו, ורשאי לאכול חוץ לסוכה. וע' במשנ"ב (שם ס"ק כג). וע"ע בתשו' שבות יעקב (ח"ב סי' כט). אולם היינו דוקא אחר שכבר בנה סוכה, וכעת יש לו טורח ללכת לסוכת חבירו לאכול שם. אבל אם לא בנה סוכה כלל, ודאי אין לפטרו משום טורח, וכמבואר במשנ"ב (שם ס"ק כד). ע"ש. וא"כ ה"נ שאין לו אפשרות לעשות סוכה הראויה לאכילה ולשינה, יש לחייבו ללכת להתארח עכ"פ בשינה (כי באכילה יכול לאכול פחות משיעור החייב בסוכה). וע' בתשו' מנחת שמואל (פנחסי ח"ג או"ח סי' כה אות ח). ולפי האמור יש להשיב על דבריו. וע' בחיי אדם (כלל קמז ס"ו) ובתשו' מהרש"ג (ח"א סי' לג) ובאשל אברהם (מבוטשאטש סי' תרמ) ובס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קפה) ובס' הליכות שלמה (סוכות פ"ט סי"ח) ובתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קטז) ובס' גדרי המועדים (לוי ח"ב ענף ד). וי"ל.

אם יכול למצוא מקום לבנות סוכה הראויה גם לשינה, חייב לטרוח בשביל זה

ח) והן אמת שאם יכול לבנות סוכה במקום המרוחק מעט מביתו, שאין שם חשש עכברים, נראה שחייב לעשות כן, אע"פ שיש טורח בדבר, וכמ"ש בהגהות חתם סופר (סי' תרמ ס"ד), דפשיטא דמי שאין לו מקום בחצירו לבנות לו סוכה, צריך להמציא לו מקום לבנות שם סוכה, ואז שם ביתו, כדרך שגם כל השנה רגילים לפנות מבית לבית, ואז שם ביתו, ודלא כהמשתבשים (לומר) שאינם מחויבים לבנות להם סוכה במקום אחר שאין שם דירתו. ע"כ. וכ"כ הבכורי יעקב (שם ס"ק יג), שאין ללמוד מדברי הרמ"א (שם), לפטור אדם מסוכה כשאינו יכול לעשות סוכה בביתו, וצריך לאכול בסוכה בבית אחר, אע"פ שהדרך רחוקה ויש טורח בדבר, דדוקא אם יש לו כבר סוכה, ועתה מפני סעודה אחת יטלטל כליו לשם, פטור משום מצטער, אבל לעשות סוכה, אינו נפטר משום מצטער, דאל"כ כל אדם יפטר מהסוכה, שהרי יש טרחה בעשייתה. אלא ודאי דלא מקרי מצטער אא"כ מצטער בעת ישיבתו בסוכה. וא"כ ה"נ לא חשיב מצטער במה שיש לו טורח ללכת לסוכת חבירו. עכת"ד. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק כד) בשם הגאונים הנ"ל. והובא בכה"ח (שם ס"ק לח). ע"ש. וע"ע בס' הליכות שלמה (סוכות פ"ט הע' 117) ובס' אור לציון (ח"ד פ"ל ס"ו ובמקורות), ובמה שכתבתי בס"ד בתשובה שנדפסה בס' גם אני אודך (מתשובותי, ח"ה סי' יח וסי' יט). [וע' בס' מקראי קדש (פראנק סוכות ח"א סי' לו אות ב). וי"ל]. ומכל מקום היינו דוקא בסביבת

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

חצירו, אבל לא למרחקים, וכמ"ש בתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה עוד נראה לומר). ע"ש. ולפי"ז ה"נ בנידון שלנו, אם יכול להמציא לעצמו מקום בסביבת ביתו, לבנות סוכה באופן שאין שם חשש עכברים וכדומה, או להוציא מרפסת מביתו, ודאי צריך לעשות כן, ואפילו אם יש לו טורח בדבר. וכן אם יוכל לאטום את הסוכה מלמטה וכיוצא בזה, ודאי צריך לעשות כן. אמנם יש לדון באופן שאינו מוצא מקום אחר באותה עיר שגר בה, ואינו מוצא פתרון כדי שיוכל לישן בסוכה, אם מחויב להשכיר דירה עם סוכה בעיר אחרת, או ללכת לבית מלון (שיש בו סוכה) לכל ימי החג.

גדר החיוב להוציא בשביל לשבת בסוכה

ט) והנה מדברי הפמ"ג (סי' תרמ בא"א ס"ק טו) מבואר דאע"פ שבכל מצות עשה צריך לבזבז עד חומש מנכסיו, וכמ"ש הרמ"א (סי' תרנו), מ"מ בסוכה אינו צריך להוציא חומש מנכסיו כדי לעשות סוכה, אלא רק כמו שדרך בני אדם להוציא לדירה לשבעה ימים, שהרי תשבו כעין תדורו, וכל מה שעושה בדירה יעשה בסוכה, ודבר מועט יתן ממון. עכת"ד. וע"ע בתשו' דברי מלכיאל (ח"ג סי' לב ד"ה והנה בפוסקים) ובס' ביכורי יעקב (שם ס"ק כה) ובתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה ולפום ריהטא). ק"י נויש אומרים שצריך להוציא עד חומש מנכסיו, כמו בשאר המצות, וכמ"ש הרמ"א (סי' תרנו ס"א). וע' במשנ"ב (שם סק"ח) ובביאור הלכה (שם ד"ה יותר מחומש). וה"נ במצות סוכה. וכ"כ בס' אשרי האיש (או"ח ח"ג פכ"ו סעיף לט) בשם הגרי"ש אלישיב. וכ"כ בתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קיז). וכן מבואר בס' חוט שני (סוכות עמ' רנח ד"ה ומסתברא). ע"ש]. ולפי"ז לכאורה ה"נ בנידון שלנו, יש לחייבו להשכיר לעצמו מקום שיוכל לישן בו במשך כל ימי החג (דבאכילה יכול לאכול פחות משיעור החייב בסוכה), וכמה שהיה מוציא לשכירות דירה לשבעה ימים (בשכירות או בבית מלון), צריך להוציא כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה, כל אחד לפי השגתו. ואע"פ שמדברי הריטב"א בסוכה (כו. ד"ה פרצה) מבואר שאם יש לו הפסד ממון בדבר, פטרינן ליה משום תשבו כעין תדורו. ע"ש. ומשמע שאפילו פחות מחומש אינו צריך להפסיד כדי לקיים מצות סוכה. וע"ע בתשו' דברי מלכיאל (שם) ובתשו' משנה הלכות (שם). מכל מקום נראה, דהיינו דוקא אם ההפסד ממון נגרם לו מחמת ישיבתו בסוכה, אבל פשוט שצריך

ק"י ואמנם המשנ"ב בביאור הלכה (סי' תרמ ס"ח ד"ה הולכי) כתב שההולך בדרך ובא בלילה למלון, חייב לעשות שם סוכה, כיון שחשש, ואפילו אם לן אצל נכרי, אם יש לו ממה לעשות סוכה. והוסיף שאפילו אם צריך להוציא ע"ז מעט מעות, אפשר שצריך להשתדל ע"ז. ע"ש. וקשה שהרי על כל המצות צריך להוציא עד חומש מנכסיו, ועכ"פ עשירית מנכסיו, וכמ"ש המשנ"ב עצמו (סי' תרנו סק"ח). ע"ש. וע"ע בביאור הלכה (שם ד"ה יותר). וא"כ אמאי בזה צריך להוציא רק מעט מעות, וגם זה בגדר אפשר שצריך. ונראה דס"ל דכיון שגדר החיוב הוא תשבו כעין תדורו, א"כ כיון שאינו צריך סוכה אלא ללילה אחת, לא היה מוציא ע"ז הרבה ממון, ולכן ה"נ אינו חייב להוציא רק מעט מעות, כיון שגם בשביל דירה ללילה אחת לא היה מוציא הרבה. [אבל לצורך דירה לשבעה ימים, ודאי היה מוציא יותר]. ומכאן תשובה מוצאת למ"ש הגר"י זילברשטיין שליט"א בס' חשוקי חמד בסוכה (כו. עמ' קסח), להוכיח מדברי הביאור הלכה הנ"ל. ע"ש. ופשוט. וע' בס' פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א סי' תרמ הערה 36) מ"ש בדעת הפמ"ג והמשנ"ב הנ"ל. ואין דבריו מוכרחים (בדעת הפמ"ג).

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

להוציא ממון כדי להעמיד לעצמו את האפשרות לקיים מצות סוכה, וכמו שחילקו כיוצא בזה החת"ס והביכורי יעקב הנ"ל.

אם חייב לנסוע לדירה בעיר אחרת או לבית מלון כדי לקיים מצות סוכה

(י) **ואמנם יש מקום בראש לומר**, שאינו מחויב לנסוע לעיר אחרת כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה, וכדמוכח מדברי המרדכי בסוכה (סי' תשמא) שכתב וז"ל וגם מסקינן בשמעתין שאסור לישן חוץ לסוכה, אכן סומכין העולם על דבר זה שיראים מן הצינה, והוי כחולה שאין בו סכנה דפטור מן הסוכה, או כמי שמצטער דפטור מן הסוכה. ע"כ. והובא בב"י (סי' תרמ). וכ"כ הרמ"א (שם ס"ד). וכיוצא בזה כתב הבית חדש (שם). ע"ש. וקשה אמאי פטורים מן הסוכה, הרי יכולים להרחיק נדוד למקומות החמים, כדי שיוכלו לקיים מצות סוכה כהלכתה. אלא ודאי שאינו מחויב לעזוב את עירו ואת שער מקומו כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה. וא"כ ה"נ בנידון שלנו, אינו מחויב לנסוע לעיר אחרת, כדי שיוכל לישן בסוכה. אולם יש לחלק, דשאני התם דמיירי בארץ אחרת לגמרי, ובפרט בזמנם שהיתה טירחה גדולה מאד ללכת עם כל משפחתו לארץ אחרת. ובפרט שצריך להמציא לעצמו מקום בארץ אחרת, וכן כלים לבניית הסוכה, ומצעים כדי שיוכל לשבת בה, ולכן לא הטריחוהו בדבר. [וכן מוכח מדברי רש"י בסוכה (כו. ד"ה כעין תדורו). ע"ש. ודו"ק]. ומשא"כ בנ"ד, שיכול לשכור לו דירה עם סוכה בעיר קרובה, או ללכת לבית מלון, ואין טורח גדול בדבר, שהרי הרבה אנשים עושים כן ביומי דפגרא, לשוט בארץ ולהתהלך בה, ואמאי לא יעשו כן כדי לקיים מצות סוכה כהלכתה, דלא תהא כהנת כפונדקית. וע' בחיי אדם (כלל סח בנשמת אדם סק"ג). וע"ע בס' אמרי בינה (אהע"ז סי' לב) ובס' מועדים וזמנים (ח"א סי' ג) ובתשו' דבר יהושע (אהרנברג ח"א סי' א אות ב).

אם אינו מוצא מקום בסמיכות לביתו, צריך לטרוח ולהוציא ממון בשיעור שהיה מוציא לדירה לשבעה ימים

(יא) **וכיוצא בזה מוכח מדברי מרן בש"ע** (סי' תרפה ס"ז) שכתב וז"ל יש אומרים שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותה מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין, צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו, כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. ע"כ. וע' במשנ"ב (שם ס"ק טז). ומוכח שצריך ללכת אפילו לעיר אחרת כדי לקיים מצוה דאורייתא, ואפילו קודם שהגיע החיוב. וע' במנ"ח (מצוה ה אות יג). וע"ע בצל"ח בפסחים (ג: ד"ה מאליה). ועמש"כ בזה בתשובה שנדפסה בס' גם אני אודך (ח"ו סי' כו אות ה). ולפי"ז נראה דה"נ בנידון שלנו, אם אינו מוצא מקום סמוך לביתו, שיוכל לבנות שם סוכה בלי חשש עכברים, יש לחייבו להשכיר דירה בעיר אחרת (עם סוכה), או לנסוע לבית מלון, כדי שיוכל לקיים מצות סוכה כהלכתה. ובפרט לדעת הפוסקים הנ"ל, שגם למצות סוכה צריך להוציא עד חומש מנכסיו, ומסתמא להוציא חומש מנכסיו קשה לאדם יותר מלנסוע לעיר אחרת כדי לקיים מצות סוכה. וכיוצא בזה כתב בתשו' אבני נזר (אהע"ז סי' א אות ח). ע"ש. [וי"ל]. וכן שמעתי מהגאון רבי עמרם פריד שליט"א, שאם אינו יכול לקיים מצות סוכה בסמיכות לביתו (מאיזה טעם שיהיה), יש לחייבו אפילו ללכת לעיר אחרת, ולהוציא

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

הוצאות עד חומש מנכסיו, כדי שיוכל לקיים מצות סוכה כהלכתה. עכת"ד. וכ"כ בתשו' משנת יוסף (ח"ז סי' קיז), דכיון דתשבו כעין תדורו, א"כ היינו גם לענין הוצאות ממון וטירחה כדי ללכת לסוכה, דהיינו כמה שאדם היה שוכר מלון ללון, כל אחד לפי השגתו, כן צריך להוציא בשביל לינה בסוכה. וכן כמה שהיה טורח כדי להגיע למלון, כן צריך לטרוח כדי להגיע לסוכה. ולכן אדם שבדיעבד יישן על ספסל בביהמ"ד, גם בלינה בסוכה יש להקל לו, שאינו צריך לטרוח יותר ממה שהיה רגיל לטרוח לצורך לינתו. עכת"ד. וכן מבואר בס' חוט שני (סוכות עמ' רנח ד"ה ומסתברא) שכתב שאם אין לו אפשרות לבנות סוכה במקום אחר שאינו מצטער שם, חייב לבנות סוכה באופן שיכול לקיים בה מצות סוכה, וחייב להוציא הוצאות לזה כמו שמוציא על עצם הסוכה או שאר המצות. ע"כ. וע"ע בתשו' משנה הלכות (ח"ו סי' קטו ד"ה ולענין מרחק). ונהובא להלכה בס' פסקי תשובות (מהדורת תשפ"א סי' תרמ אות ח). ע"ש. וי"ל ע"ד. ולכן ה"נ צריך לשער כמה כסף היה מוציא כדי לשכור לעצמו דירה לשבעה ימים ללון בה (כשלא היה לו מקום אחר ללון בו), וכמה היה טורח בשביל כך, ושיעור כזה צריך להוציא ולטרוח כדי שיוכל לישן בסוכה. ואם מכיר את עצמו, שאם לא היה לו היכן ללון, לא היה לן בבית המדרש, אלא היה נוסע לעיר אחרת, כדי ללון שם, או שהיה מוציא הוצאות כדי לשכור חדר בבית מלון, ה"נ צריך להוציא כדי שיוכל לקיים מצות סוכה כהלכתה. אבל אם היה ישן על ספסל בבית המדרש, אינו צריך להוציא או לטרוח יותר ממה שהיה מוציא לצורך לינתו, והכל לפי מה שהוא אדם.

יב) המורים מכל האמור: א. מי שגר באזור שורץ עכברים, עד שרוב בני אדם לא היו אוכלים ולא ישנים שם כלל, אינו יוצא י"ח סוכה באותו מקום כלל.

ב. אם הסוכה ראויה לאכילה, וגם ראויה לשינה לרוב בני אדם, יוצא בה ידי חובתו באכילה, ויכול לברך על אכילתו שם, אע"פ שהוא עצמו לא ישן בה. ואם במהלך הלילה שמע רעש של עכברים וכדומה, וחושש להמשיך לישן בסוכה, הרי הוא פטור מהשינה כדין מצטער.

ג. אבל אם אינה ראויה לשינה לרוב בני אדם, כגון שמצוי שם עכברים, ורוב בני אדם היו חוששים לישן שם בלילה (אפילו אם יניחו מלכודות על יד הסוכה), צריך למצוא אפשרות לעשות סוכה, כגון להוציא מרפסת סוכה, או לאטום את הסוכה היטב, באופן שלא יחשוש לישן שם.

ד. אם אין לו אפשרות להוציא מרפסת (ואטימת הסוכה לא תעזור, כגון שעדיין חושש לישן בסוכה, מפני שעלולים להכנס מלמעלה וכדומה), יוצא בה י"ח עכ"פ באכילה. [אבל לא יברך שם ברכת לישב בסוכה]. ומכל מקום צריך ללכת לישן בבית חבירו או בבית הכנסת (באופן שאינו חושש מעכברים וכדומה).

ה. אם אינו מוצא מקום לבנות סוכה בסמיכות לביתו, באופן שאין שם חשש עכברים, ואין לו היכן להתארח לשינה, צריך להוציא ממון ולטרוח בשיעור שהיה מוציא וטורח כדי להעמיד לעצמו מקום ללינה לשבעה ימים, ואפילו לנסוע לעיר אחרת, ולשכור דירה עם

בענין מכת העכברים בבני ברק לגבי סוכות

סוכה. ואם לא היה מוציא הרבה ממון כדי לישן בדירה רגילה שבעה ימים, אלא היה ישן בבית המדרש וכדומה, אינו צריך להוציא ממון או לטרוח אלא מה שהיה מוציא או טורח כדי שיוכל לישן בדירה רגילה (ולא בבית המדרש). הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

משה שמואל דיין

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

סוכות

לְמַעַן יֵדְעוּ דַרְתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי
ה' אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כג, מג)
ה' הוציא אותנו ממצרים.

כידוע - היה זה מצב של 'מצרים'. מיצר. מקום צר. מקום 'אשר אין דרך לנטות ימין
ושמאל'.

מה זה מיצר?

מיצר, זה משהו ש'תוקע' את האדם לכיוון אחד. אין שם 'ימין' ו'שמאל', אלא רק -
להמשיך הלאה.

- אל היעד שרוצה מי שבנה את המיצר הזה. במקרה דנן - פרעה, המצרים.

מי שפוסע בתוך מיצר, הוא לא חופשי לנפשו. יתכן שהוא רוצה בכלל משהו אחר. ימין,
שמאל. אבל הוא במקום 'צר'. אין דרך אחרת בכלל.

קורה גם שאדם בונה לעצמו מיצר.

הוא פוסע בדרך שהוא לא באמת רוצה בה. היא גם לא הדבר הנכון עבורו. הבעיה היא,
שאין 'צד שני'. אין 'דרך' של ימין או שמאל. יש לו בראש רק - ישר. אל תוך האובססיה,
אל תוך ההרס העצמי.

- כמה פעמים אנחנו עושים דברים שאנחנו לא באמת רוצים בהם?...

לפעמים אנחנו 'נסחפים'. לפעמים זה סוג של משהו 'נפשי'.

וגם זה היה במצרים של אז.

פרעה הצליח לגרום להם להיות 'עבדים' - במהותם. עבדים, שעיניהם נשואות אל הארון.
סוג של מה-אתה-אומר-אני-עושה. וזהו.

לא היתה שם דרך 'לנטות ימין ושמאל'. זה לא היה בתודעה בכלל.

*

היציאה

וה' - הוציא אותנו משם.

- רגע, שוב: מי הוציא??

- השם.

'השם'. שמו יתברך.

וכמו שהוא עצמו העיד באזנינו לאחר מכן: 'אנכי הוי"ה אלוקיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים'.
דהיינו:
מי זה 'אלוקיך'?
- הוי"ה.
הוא זה שהוציא אותנו מכל ה'מיצרים' הנוראים הללו.
הוא 'פתח' לנו את העינים. פתח לנו עולם חדש. עולם של בחירה. עולם של חופש.
עולם - שגם בו יש רק דרך אחת אמיתית; אבל יש לנו בחירה, האם לצעוד בה - או לנטות ימין ושמאל.
וגם, ואולי בעיקר - הדרך הזו היא מה שהנפש שלנו צריכה. מה שהנשמה שלנו צריכה.
ומשכך, אף אחד אינו רוצה לנטות ימין ושמאל מהדרך הישרה הזו.
- נו, באמת. אף אחד לא רוצה...
ומה עם היצר הנורא שלנו? מה עם כל ה'נטיות' שאנחנו 'נמשכים' אליהם? הרבה מאוד 'ימין'. וגם הרבה מאוד 'שמאל'. תסתובב קצת ברחוב ותראה.
- אמת. יש נטיות, ויש יצרים. והם גם חזקים מאוד.
אבל ננסה לשאול שאלה. ונבקש לענות עליה בכנות:
- מי שיעשה את מה שצריך, יעבוד את ה', וב'דעת' הנכונה - האם הוא ירגיש 'מיצר'...?
האם הוא ירגיש שמישהו 'חוסם' אותו, שאין לו דרך 'לנטות'?
- לא!!
ואם הוא מרגיש - אז הוא לא ב'דעת' הנכונה.
- הוא אוחז ב'לא אותי קראת יעקב - כי יגעת בי ישראל! וכמשל המפורסם של המגיד מדובנא, על אותה תיבת יהלומים קלה לנשיאה.
הבעיה היא, שאנחנו לא תמיד מרגישים את זה.
ויש כאלו שאצלם זה לא 'לא תמיד מרגישים' - אלא 'תמיד לא מרגישים'.
לך תתקן את הדעת. תנסה. אולי גם תצליח. דבר איתי בעוד שבעים שנה פלוס מינוס.
- זה לא נראה מציאותי.
מה עושים?
- יש פיתרון.
צריך לעשות 'ריסט'. להתחיל מהתחלה. לחזור לשורש - ולבנות מחדש. על קרקע בטוחה, חלקה. בלי כל הבעיות שאני 'סוחב' איתי.

שם, בשורש, הכל נקי. הכל טוב. בלי חטא ועוון, בלי דעת קלוקלת. בלי 'מיצרים'. התחלה חדשה.

והיכן נמצא השורש הזה?

- ביציאת מצרים.

*

מי הוציא אותנו?

אז נשאל שוב:

מי מוציא אותנו ממצרים?

- 'מ"י'!

'מ"י ברא אלה'.

'מ"י מטהר אתכם'.

'מ"י. חמישים שערי בינה.

- ה'בינה'.

ומהי אותה 'בינה'?

- אנחנו לא באמת מסוגלים לדעת. היא ממידותיו של הקב"ה, ואין לנו השגה אמיתית בהן.

אנחנו רק יודעים, ש'מבשרי - אחזה אלוך'.

אנחנו מכירים, פחות או יותר, את מה שיש - ב'בשר' שלנו; במציאות שלנו; ב'צורת אדם' שלנו.

ומזה, אנחנו יכולים להתקדם ל'אחזה אלוך'.

אנחנו - המשל; הוא יתברך, מידותיו - זה הנמשל.

אז אצלנו זה עובד ככה:

יש את הרצון הראשוני, הפנימי. החבוי אי שם במעמקי התודעה. והוא כל כך ראשוני - עד שאין לו הגדרה באמת מה הוא רוצה. זה יכול להיות אינספור דברים. השם שלו, זה 'כתר'.

ואז יש את ה'חכמה'. היא - הידיעות. יש לנו הרבה מאוד ידיעות. כמו ספריה ענקית. וכשיש את הידיעות, אז הרצון הראשוני ההוא יכול 'להתביית' על משהו. על ידיעה כלשהי.

אבל זה עדין לא מספיק. צריך את ה'בינה'.

הבינה נוטלת את הידיעה, ו'מתבוננת' בה. מפתחת אותה. 'בונה' ממנה משהו שאפשר לממש במציאות. היא מתכננת את המהלכים - עד ה'למעשה'.

כי אם אתה יודע שיש סוכר, ושיש קפה, וגם חלב, לא תוכל לעשות עם הידיעות הללו מאומה - עד שה'בינה' שלך 'תחבר' ביניהם. היא תעשה אחד ועוד אחד, ו'תבין' - שיש כאן 'פוטנציאל' של כוס קפה.

אחר כך יש את מערכת ה'מידות'. ההשפעה, ה'חסד'; [בדוגמא דלעיל - החסד 'דוחף' לשים קילו סוכר בתוך הקפה]. העצירה, ה'גבורה'; [לא, זה לא בריא; עדיף לא לשים סוכר בכלל]. ה'מכריע' ביניהם - ה'תפארת'. [כפית וחצי. המידה הנכונה]. אלו עיקרי המידות.

ובסופו של דבר הכל מתמצה אל ה'יסוד'. הוא מרכז את הכל לכדי משהו גולמי - שעדין אין אפשרות להשתמש בו. הכל נמצא בו 'בכח'; [הוא גם נקרא בשם 'כל']. אבל זה כמו גרעין של זרע. אין שם פרי בפועל.

וכשהיסוד מעביר את ה'משהו' שלו אל ה'מלכות' - אז הכל מתממש למעשה במציאות. המלכות, היא ה'מעשה'. בדוגמא של גרעין הזרע - המלכות היא האדמה שמכילה אותו, ומצמיחה ממנו עץ נושא פירות.

- כל זה 'על רגל אחת' ממש. אלו סוגיות עמוקות ורחבות מאוד; רק 'נגענו' - בקושי בקצה.

*

הבינה

אז - הבינה.

היא זו ש'מבינה'. היא זו שמסיימת את כל שלבי התכנון, וממנה והלאה מתחיל התהליך האמיתי.

היא גם נקראת בשם 'אמא'. היא הרה - ומולידה את המציאות.

'עולם - חסד יבנה'. העולם, מתחיל מהמידה שלאחריה. מה'חסד'. והוא 'יבנה' - על ידי הבינה. היא בונה אותו.

אז הכל פועל. הגענו למידת המלכות. ה'למעשה' מתחיל 'לנסוע'.

ופתאום משהו נתקע. משהו לא בסדר. מנסים לתקן, ולא הולך.

אז חוזרים לאחור. ל'הריון' של הכל. לבינה. חוזרים לשלב התכנון. שם אפשר להתחיל מההתחלה.

שם, אין 'תקיעות'. אין בעיות. אין חסימות. שם אפשר 'לעצב' את הכל מחדש, כפי שרוצים, לפי המטרה.

האמת היא - שיש חסימות. ויש בעיות. אבל אנחנו בני אדם, אנחנו לא ה'התחלה' של הכל. לא אנחנו תיכננו את המציאות.

אבל כל הבעיות שתלויות בנו, כל ה'מיצרים' שאליהם נכנסנו בבלי דעת - יכולים להיפתר, ברגע שאנחנו עושים 'הפעל מחדש'.

זה ה'מבשרי'.

אצל השי"ת, הבינה היא ההתחלה האמיתית. בלי משהו ש'קדם' לה. וכשהיא מתגלית, זו אחת מהמתנות הגדולות ביותר שאנחנו יכולים לקבל. בכוחה 'להכניס' אותנו ל'עיבור', ולהתחיל אותנו מחדש לגמרי. היא זו שיכולה להוציא אותנו ממצרים. מהמיצרים. מה'אין דרך לנטות'.

*

כח אדיר

ביום הכיפורים, היא התגלתה. ואז היינו בתוך 'מקוה ישראל ה"'. טבלנו בפנים. יצאנו בני אדם חדשים לגמרי. אבל כל זה היה - כלפי הנשמה. כלפי ה'פנים' הרוחני שלנו. כעת, בחג הסוכות, היא מתגלית במציאות. בגשמיות. - זו הסוכה שלנו. כן. הסוכה שאנחנו בנינו מקרשים. שהנחנו עליה סכך. שקישטנו אותה. בסוכה הזו מתגלית - הבינה. ה'אמא'. זו שמולידה את המציאות מחדש. היא כוללת את כל המציאות שתחתיה. יש בה 'סוכ"ה'. היינו - 'כ"ו' ה"ס'. כ"ו - בגי' שם הוי"ה (תפארת, כלל המידות); ו'ה"ס', שם אדנ"י (מלכות, ה'למעשה'). הכל נמצא שם. [לכאורה. עי' תיקון"ז כד ע"א בדפי דפוס וילנא.] והיא 'מסוככת' עלינו. כמו אמא. מגינה עלינו. הרבה יותר טוב מאשר מנעול הפלדה הכי חדיש שיש. אנחנו גם 'נושאים' את שמו יתברך. במציאות שלנו. וכבר חזרנו פעמים מספר: יהודי - זה 'יו"ד ה"י'. שם י"ה. זה בשם שלנו. במציאות שלנו. 'שמך הגדול והקדוש עלינו קראת'. וכשהמציאות האמיתית שלנו כיהודים, פוגשת את הסוכה הקדושה - אז זה יכול 'להתחבר' נפלא. - ובתנאי שנאמין בכל זה. שנסמוך על הבינה. שנדע את כוחה - ונדע שהיא פועלת בנו. שהיא 'פוגשת' בנו את היעד שלה. בבינה, יש את כח ה'חירות'. כח השחרור. זהו כח אדיר! - אנחנו יכולים להשתחרר מכל החסימות שלנו!! שוב - אם נאמין בזה. בלב שלם.

*

המטרה

אבל לא זו המטרה.

להתנקות ולהיטהר - זה טוב מאוד; גם להרגיש מוגן ואהוב בחיקה החמים של הסוכה, זה נפלא. אין טוב מזה.

אבל לשם מה?

כדי לקבל גם עדן? כדי שלא נקבל את עונשי שמים? כדי שיהיה כאן שפע של פרנסה-בריאות-הצלחה-זש"ק-וכו'?

- גם זה יהיה. אל דאגה.

אבל זה לא העיקר. לא זו התכלית.

זה - מה שאנחנו רוצים. שיהיה לנו פרנסה-בריאות-הצלחה. שיהיה לנו נעים וטוב. שיהיה לנו גן עדן מושלם, שם למעלה - וגם כאן, למטה.

- אבל לא רק אנחנו בסוכה! לא רק הרצונות שלנו!!

מלכות ה' יתברך - גם בסוכה. היא ה'ס"ה' של הסוכה.

והיא המטרה של הבינה.

כי אם הבינה היא ה'אמא', אז תפארת (כלל המידות) ומלכות - הם ה'בנים' שלה. הם המטרה שלה.

- כמו אצלנו. אתה מתכנן, כדי להגיע - ל'למעשה'.

אז כשה' מתכנן - היעד שלו זה ה'למעשה' שלו. המלכות. שהוא יתגלה כאן - בעולם הזה - כמלך.

מלכות, זו השכינה הקדושה. והיא - איתנו. חלק מאיתנו. בטוב - ובמוטב.

וכשעם ישראל ב'בעיה' - אז גם היא בבעיה. כשעם ישראל ב'מצרים' - או ב'מיצרים' - גם היא שם!

כשאינ בית מקדש, אז היא בבעיה גדולה מאוד. גם אנחנו, אבל ההבדל הוא שהיא גם 'מרגישה' את זה הכי חזק. כביכול. היא בוכה, ומתפלשת בעפר. לא טוב לה.

וכשאנחנו בסוכה, עם הבינה, אז יש לה סוג של מנוחה. יותר טוב לה. היא יכולה 'לקבל'.

כי החיבור שלה עם מה שלמעלה ממנה - תלוי בנו.

יותר מזה:

החיבור הזה, נוצר - בנו!!

והוא תלוי - בדעת שלנו. עד כמה אנחנו מודעים לו, מחפשים אותו. משתוקקים לו.

הבינה מתגלית כאן - עבודה!!

סוכות

אנחנו, וכל החסימות שלנו, זה איתה ביחד; אז כשהיא תתחבר עם הבינה - גם אנחנו נהיה שם. וגם החסימות שלנו ישתחררו.

אבל כל זה - אם נדע. ונאמין. ונפנים. וגם נשתוקק לכך, עד כמה שיעלה בידינו. הסוכה, היא 'דירת עראי'.

- זה לא לתמיד. זה שבעה ימים - וזהו.

אבל היוזוהו' הזה, גם הוא תלוי - בנו.

עד כמה ש'נשאב' ממנה - בדעת שלנו - זה יהיה גם הלאה. כאן אנחנו 'נטענים'. מתחדשים. יחד עם השכינה.

ואחר כך - אנחנו יוצאים לחיים.

- ביחד איתה.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

אתרוג רומז לישראל

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל בכמה מכתבי תודה על שהביאו לו אתרוג מצרף דרוש נפלא בענין רמז של אתרוג עם בני ישראל. דהנה האתרוג בתחילת גידולו הוא בגדר ירק שגדל על כל מים (סוכה דף ל"ט ע"ב) ומברכין עליו בורא מיני דשאיין כמבואר בירושלמי כלאים (סופ"ה), ואחר כך נעשה בריה חדשה דנתנה לו התורה דין פרי עץ הדר הדור לפני קונו (ברכות דף נ"ז ע"א הרואה אתרוג בחלום הדור לפני קונו) קכו. כן אחינו בני ישראל נעשים בכל ראש השנה בריה חדשה כדאיתא בירושלמי ראש השנה (פ"ד ה"ח), בריה חדשה ממש ואין עליהם שום פגם, ועדיפי מקטן שנולדקכו.

מוסיף רבינו בדרך דרוש ענין אקטואלי לשעתו ולדורות. הנה בראש השנה דף ט"ו ע"א איתא דאתרוג קשה לו משמושי הידים. ומבאר רבינו שמכיון שזה ענינו לכן מורכב פסול (כיון שאז אין קשה לו משמושי הידים). כמו כן לגבי בני ישראל הנעשים בריה חדשה בראש השנה זהו כל זמן שלא שלטו בהם ידי אדם רע - דיעות זרות, והנקודה הישראלית (שהיא צורת יעקב בכסא הכבוד, עיין רש"י חולין דף צ"א ע"ב ותענית דף ד' ע"א) היא בלבו. השוואה נוספת מצא רבינו בענין זה, כשם שאתרוג צריך לנטוע את האילן עבור הפרי כמבואר בירושלמי ערלה פ"א ואח"כ כשיוצא הפרי הוא בגדר ירק, ושוב כשגדל נהיה בגדר פרי עץ הדר. והיינו שלמרות שנהיה דבר חדש פנים חדשות, מ"מ עדיין נשאר בו השם שהיה מתחילתו ל'פרי'. כמו כן ישראל שקדושתן בגדר קדושת כלי שרת, וקדושת כלי שרת כשהתיכן אף שפנים חדשות באו לכאן (רמב"ם בהל' כהמ"ק פ"א הי"ד) מ"מ הקדושה שלהם נשארה, אף הם קדושתן קדושה בעצם "קודש ישראל"קכו, ולא פקעה קדושתן גם בחידוש דראש השנה דהו יותר מקטן שנולד.

רמז נוסף, הקשור עם ההגדרה הזו שפנים חדשות באו לכאן, מוצא רבינו באתרוג, שחדרי הזרע שלו דומין למוח עם הקרום ולכן בניקב פסול דהוי כטריפה (סוכה דף ל"ו ע"א) ובחולין דף קכ"ה ע"א מבואר דמוח אף שכלה חוזר וגדל וכל שעה פנים חדשות בא לכאןקל.

קכו הגם שנשאר בו דין ירק לענין לקיטה.

קכח דקטן שנולד עדיין הוא המשך של אביו אבל כאן - ביום הרת עולם - בריאת אדם הראשון והתחדשות כל המין האנושי מחדש.

קכט רבינו כתב בזה בכמה מקומות (צ"פ עה"ת תצוה (ל י) והפטרת בהעלותך והפטרת מטות ועוד) על תואר 'קודש' לעומת קדוש, שמורה על קדושה בעצם שהיא נצחית.

קל רבינו מוסיף שבגדר זה הם מקבילים ללוחות שניות שגם היו בבחינת פנים חדשות ראה לעיל (חג השבועות) על קדושת ישראל המקבילה ללוחות שניות. (ובפ' בחוקותי) על גדר ישראל "כאבידה המתבקשת".

[מקורות: שו"ת צ"פ החדשות ח"א מכתבים מכתב כ"א וח"ב מכתבים מכת' כ"א ומכות
דף כ"ד ע"א]

*

שמחת בית השואבה ונענועי ד' מינים - ושמחתם לפני ה' אלוקיכם וגו'

לפנינו ציטוט לשון קדשו של רבינו הרוגצ'ובר זצ"ל באיחול לרגל החג (בתוספת
המקורות בשולי הגליון): "ונזכה אי"ה לקיים במקדש גדר ושמחתם קלא כמבוא בירוש'קלב
ות"כקלג ורש"י ר"הקלד וסוכהקלה דקאי רק על מקדש בשמחת לולב, וזה ניענועים שזה
במקדש מ"ע מה"תקלו ובמדינה רק שיירי מצוהקלו. וע"י מתבטלים רוחות רעות סוכהקלח
ומנחותקלט ופרענות, ורוחות רעות הוא גדר דיעות כוזבותקמ אשר כופרים בהשגחה
עליונהקמא (דיעות כוזבות) וכופרים בערבה ובניסוך המיםקמב.

קלא ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים (ויקרא כ"ג מ').
קלב פ"ג מסוכה הי"א. כתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים. אית תניי תני בשמחת לולב הכתוב מדבר כו'.
והזכירו גם בצ"פ פ"ו הי"ב.
קלג אמור פרק ט"ז. ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים. ולא בגבולים כל שבעה. ושמחתם לפני ה' וגו'. נהיינו
במקדש שם צריך ליטול הד' מינים כל השבעה ימים. ולא בגבולין כל שבעה, היינו רק ביום הראשון בלבד כו' - ביאור
הח"ח ז"ל].
קלד דף ל' ע"א ד"ה בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה. דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים, ובמדינה
יום אחד כו'.
קלה דף מ"ג ע"ב ד"ה לולב נמי נדחו. בשאר ימים במקדש, כדי לפרסמו שהוא מן התורה כל שבעה, דהא לא מפרשא
בהדיא, דאיכא למיטעי ולמימר דהאי ושמחתם לפני ה' שבעת ימים, לאו שמחת לולב קאמר.
קלו עיין מכתבי תורה מכתב [קנ"ב] קנ"ד ושו"ת צ"פ נ"י סי' פ"א אות ב'.
קלז עיין סוכה דף ל"ח ע"א - להלן אות הבא. ועיין שו"ת צ"פ נ"י הנ"ל.
קלח דף ל"ז ע"ב. א"ר חמא בר עוקבא א"ר יוסי ברבי חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי
לעצור טללים רעים. א"ר יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבילא זאת אומרת שירי מצוה מעכבין את הפורענות שהרי
תנופה כו' ואמר רבא וכן בלולב.
קלט דף ס"ב ע"א. כנ"ל באות הקודם.
קמ"ע עיין לעיל ח"א מכתבים ואגרות מכתב י"ב.
קמ"ז עיין בהנ"ל בקונט' מתנו"ע סוף מכתב י'.
קמ"ח עיין סוכה דף מ"ג ע"ב ... לפי שאין בייתוסין מודים שחיבוט ערבה דוחה את השבת. ועיין שם דף מ"ח ע"ב מעשה
בצדוקי אחד שניסך ע"ג רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. [וברש"י לפי שהצדוקין אין מודין בניסוך המים]. ועיין
בצ"פ עה"ת על הפטרת וילך עמוד רע"ב [ובהערות על זהר הרקיע אות כ"ח. - רא"מ באקאן].

ואז אי"ה יתבטלו דיעות [רעות] וזה ר"ל הך דעירובין דף י"טקמג כמעין של שיתין וזה שפכי כמים לבך דתמיד דף ל"ב ע"בקמ"ד ע"ש. [מקור: שו"ת צ"פ החדשות ח"ב מכתבים ואגרות מכתב ו'].

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

קמ"ג ע"א. דא"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה. עוברי בעמק אלו בני אדם שעוברים על רצונו של הקב"ה, עמק שמעמיקין להם גיהנם, הבכא שבוכין ומורידין דמעות כמעין של שיתין, גם ברכות יעטה מורה שמצדיקין עליהם את הדין ואומרים לפניו רבש"ע יפה דנת וכו'. [ועיין לעיל ח"א מכתבים ואגרות מכתב י"א. ולקמן בתשובה הבאה. - רא"מ באקאן].

קמ"ד תנא רבי חייא כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו, שנאמר קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני ה'.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

נטילת הד' מינים בסוכה - הידור מיוחד

הנה בסוכות נצטוינו בשתי מצוות עקריות, מצות סוכה ומצות נטילת לולב, ויש להבין שלכאורה שתי המצוות הללו נראות מסמלות דברים הפוכים זה מזה. דמצות נטילת לולב נראית מסמלת שמחה על היותינו אוספין את התבואה הביתה, ואילו מצות סוכה מסמלת את היציאה מאותו בית... כמו שאמרו חכמים במסכת סוכה דף ב' ע"א, **בסכת תשבו שבעת ימים אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי**. הלא דבר הוא?!

אמנם אחר העיון וההעמקה נראה שאדרבה הדברים מתאימים להפליא.

ונשאל שאלה נוספת, אם אכן המצוה של נטילת לולב באה עקב ועבור היותינו אוספים התבואה, מה יהיה באדם שלא זכה לאסוף כלל תבואה, האם פטור הוא ממצות לולב או שהוא חייב בכל אופן.

ובודאי התשובה תהיה שחייבים בנטילת לולב גם מי שלא אוסף כלל תבואה, וגם מי שרעב ללחם, אם רק בידו ליטול לולב, הרי הוא מחוייב לקיים המצוה, ככל יהודי אחר אשר ברכו השם בתבואה לרוב כחול אשר על שפת הים.

ונראה הטעם בזה, משום שהשמחה שיש לאדם לשמוח בהשם ובחסדו, היא על ידי שהאדם יודע ומבין ומאמין בכל לבו, שהקדוש ברוך הוא הוא דואג לכל מה שצריך לו, כפי אשר גזרה חכמתו לטוב לו, וזהו היותר טוב לאדם ממה שהוא היה מחליט לעשות לעצמו, כי הקדוש ברוך הוא דואג לטובת האדם באמת, וגלוי וידוע לפניו, מה באמת טוב לו, ולזאת צריך כל יהודי ליטול לולב בעת האסוף, ולשמוח בין אם יש לו תבואה ובין אם לאו, דממה נפשך אם יש לו הרי טוב, ואם לאו, הרי בהכרח שזהו הטוב האמיתי והמתאים עבורו, וזו סיבה נפלאה לשמוח ולהודות לבורא שבראו וגמלו טובות.

ונראה שאם קשה לנו להבין זאת, הרי הסיבה לכך מפני שאנו תולין הטובה רק כשהתנאים הם לפי טעמינו, ומוצאים חן בעינינו, דהיינו שיש לנו תאוותנו בידינו, ואילו אם חסרים אנו אותם דברים שנפשינו מחמדת, אנו מלאים טענות כרימון.

ואולם העצה לשפר את מבטינו על החיים ועל מה שהם באמת, היא היציאה מדירת קבע לדירת ארעי, שעל ידי ההתנזרות ממנעמי העולם הזה, אנו הופכים לרוחניים יותר, ומתמקדים יותר בתכלית החיים, שהיא עבודת השם אהבתו ויראתו ועשיית רצונו בלב שלם, שהיא הקביעות האמיתית שלנו, ואילו דירת הקבע היא בעצם דירת ארעי, ולכן בדווקא בזמן האסוף, יש לנו לצאת מדירת קבע לדירת ארעי. והיינו כדי לשפר את מבטינו על החיים. וזו הסיבה הטובה ביותר לשמחה אמיתית. והיית אך שמח, בלא שום חשש של הוללות וסכלות...

ונמצינו למידיים ומבינים כי אדרבה ואדרבה: **משפטי השם אמת, צדקו יחדיו... דווקא**
כאשר הם יחדיו, הם משלימים זה את זה.

ולא זו בלבד אמרו, אלא שהובא בפוסקים (עי' מגן אברהם סי' תרנ"ב סק"ג ומשנה ברורה
שם סק"ד), הידור מיוחד כאשר נטילת הלולב נעשית בסוכה... החיבור הזה שבין המצוות
מפעים את הלב, נטילת הלולב בסוכה, יש בה הידור מיוחד. והמבין, יבין...

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת "משכן העדות" ומח"ס "תורת אמך"

הסוכה קודש קדשים

נעים זמירות ישראל דיבר בקדשו (תהלים כ"ז ה'): "כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו". ופירש רש"י וז"ל: כי יצפנני בסכה, בטוח אני שיצפנני בבית מקדשו, ושנינו בסדר עולם (פי"ח) שהמקרא הזה נאמר על יואש בן אחזיה שהסתירתו יהושבע אחותו בעליית בית קדשי הקדשים, כענין שנאמר (מלכים ב' י"א ג') ויהי אתה בית ה' מתחבא שש שנים. ע"כ. ורש"י במלכים פירש (שם פסוק ב') עה"פ ותקח יהושבע בת המלך יורם אחות אחזיהו את יואש בן אחזיה ותגנוב אותו מתוך בני המלך המומתים אותו ואת מניקתו בחדר המטות מפני עתליהו ולא הומת, וז"ל: בחדר המטות, בעליית בית קדשי הקדשים וכו' עליו אמר דוד כי יצפנני בסכה יסתירני בסתר אהלו, וקורא אותה חדר המטות על שם בין שדי ילין (שה"ש א' י"ג) וכו'. ע"כ.

מתוך שהפסוק קורא כי יצפנני "בסכה" על הסתרת יואש בן אחזיה בבית קודש הקדשים, משמע שיש צד שוה בין בית קודש הקדשים לבין הסוכה שנצטוו ישראל לשבת בה שבעת ימים קמה, ויש לבאר את הצד השוה שבהם קמו.

ונראה בעז"ה לבאר, הן זאת מצאנו להדיא שבסוכה יש השראת השכינה, כך איתא בגמ' סוכה (ט' א'): ריב"ב אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה'. ובס' פחד יצחק (סוכות מאמר קי"ט) כתב וז"ל: בפרשת הרגלים ב"ראה" נאמר בפסח ובשבועות "במקום אשר יבחר השם לשכן שמו שם", ואילו בסוכות נאמר רק "במקום אשר יבחר השם", היינו שבסוכות נשמטו התיבות "לשכן שמו שם" בנוגע לבית המקדש, מכיון שיש עוד מקום שחל שם שמים עליו, היינו הסוכה, לכן התואר של ביהמ"ק נשאר רק "במקום אשר יבחר השם". וכשם שמצינו הנהגות פרידה מירושלים אחרי עלייתם למקום של "לשכן שמו שם", כך יש ענין מיוחד של פרידה מסוכה, שאף בה מתקיים שיכון שמו. ע"כ.

קמה הנה ידועה מאמר חז"ל ד"כי יצפנני בסכה הוא רמז לסוכות", ולכן אומרים מזמור לדוד ה' אורי עד לאחר חג הסוכות, כן הובא המטה אפרים באלף למטה (סי' תקפ"א ס"ו אות ו') בשם המדרש שוחר טוב על תהלים, וכן הביא גם הקצשו"ע (סי' קכ"ח ס"ב) ובס' מורה באצבע להחיד"א (סי' ל"ז). אבל כבר העיר באלף למגן שם (אות ט') דלא נמצא כן במדרש הנ"ל וגם לא במדרש רבה ויקרא (פר' כ"א ס"ד), ורק בפסיקתא רבתא יש שם רמז על סוכות. ובאמת המ"ב (סי' תקפ"א סק"ב) הביא את המנהג לומר מזמור לדוד ה' אורי רק מר"ח אלול עד יוהכ"פ. אך השפת אמת (ויקרא פסח) כתב דהרמז לחג הסוכות לפ"ד המד"ר הנ"ל הוא בפסוק "שבת בבית ה'". אך פשוט הוא שהדיוק הנ"ל נכון גם אם אין הפסוק "כי יצפנני בסכה" רומז לחג הסוכות, דהדיוק הוא מעצם זה שדוד המע"ה כינה את קודש הקדשים בשם סוכה.

קמו ע"י היטב בזה מש"כ בזה מו"ר הגאון הגדול והמופלא רבי יצחק אייזיק הלוי פרג שליט"א ר"י מרכז התורה וחבר ביד"צ אגו"י, בספרו "ציץ השדה" קונטרס "בחודש השביעי" מאמר י"ג י"ד, דברים בהירים ונפלאים.

והשפת אמת (סוכות תרמ"ב ותרמ"ד) ביאר לפ"ז מדוע בעינן שתהא הסוכה גבוהה עשרה טפחים וז"ל: ולכך צריך להיות גבוה עשרה טפחים, משום דמעולם לא שרתה שכינה למטה מעשרה, ע"ש פ"ק דסוכה. היינו בהיות שיש דין שחל שם שמים על הסוכה ואם יהי' הסכך נמוך מי' טפחים לא יוכל לחול ע"ז שם שמים כי מעולם לא ירדה. ע"כ.

זאת ועוד, שם שמים שחל על הסוכה הוא גם שם הוי"ה ב"ה וגם שם אדנו"ת, וכפי שכתב בהגהות חשק שלמה בשלהי מס' סוכה בשם הפרי עץ חיים (שער חג הסוכות פ"ד) ועוד באיזה ספרי מקובלים, ד"סוכה" מלא עולה במנינו צ"א, כמנין יו"ד ה"י ואל"ף דלי"ת. והיינו דבעצם תוכנה של הסוכה טמונים שמותיו של השי"ת הוי"ה ואדנו"ת. וא"כ מצאנו גם מצאנו שחל שם שמים על הסוכה, ויש בה השראת השכינה ויש בה צד השוה למקדש בכללו, אבל עדיין לא מצאנו את הצד השוה שבין הסוכה לקודש הקדשים.

והנה בהגהות חשק שלמה שם בתחילת דבריו כתב וז"ל: סוכה שהיא גבוהה, נ"ב בכל ספרי הש"ס בבלי וירושלמי וברב אלפס והרא"ש נדפס תיבת סוכה בוא"ו אחר הסמ"ך, אבל נראה דהוא טעות סופר דהרי כל תיבת סכה הנמצאת בתנ"ך כתיב סכה בלא וא"ו ונקוד בשורוק. ע"כ. דהיינו שעיקר תיבת סכה הוא בלא וא"ו, ו"סכה" עולה בגימטריא "פה".

ונל"פ את סוד הענין ע"פ מה שהובא בס' דברי אליהו בשם הגר"א עה"פ בתהלים ל"א "תצפנם בסוכה מריב לשונות", וז"ל: מצות סוכה הוא להכניע יצרא דלשון הרע, להיות כי בשם סוכה נמצאו בו ארבעה אותיות מארבעה מוצאות, סמ"ך מזסשר"ץ שהוא מהשינים, וא"ו מבומ"ף שהוא מהשפתים, כ"ף מגיכ"ק שהוא מהחיק, ה"א מאהח"ע שהוא מהגרון, וממוצא דטלנ"ת שהוא מהלשון אין בו, וזהו מפני שהד' מוצאות אלו מסבבות את הלשון ושומרים אותו לבל יפרוץ בלשון הרע, וזשה"כ תצפנם ב'סו'כ'ה' מריב לשונות, ע"כ. ומבואר בזה סוד הענין ש"סכה" מרמזת על ה"פה", כיון שהסוכה שומרת את האדם מחטאי הלשון.

ויש להטעים את סוד הדבר ע"פ דברי הגמ' בסוכה (כ"ז ב'): וחכמים אומרים אע"פ שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו, אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חבירו, דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת. נמצא שעיקר קיום מצות ישיבת סוכה צריך להיות באופן שכל ישראל ישבו יחדיו בסוכה אחת, ואף דרש"י פירש שם שישבו שם בזה אחר זה, אבל הגר"א בביאורו (סי' תרל"ד סק"ב) כתב דהך גמ' שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, הוא מקורו של השו"ע שכתב דלענין גודל הסוכה אין לה שיעור למעלה, וכן ביאר השפת אמת בגמ' שם,

ובע"כ הכוונה שכל ישראל ראויים לישיב יחד בסוכה אחת באותה שעהקמ"ו. ואם כל ישראל ראויים לישיב יחדיו בסוכה אחת, הרי זה מביא לאחדות בישראלקמ"ח.

וז"ל הגר"ח פלאגי' בס' מועד לכל חי (ס"כ סמ"ח): כתב הרב לחמי תודה ז"ל בפתיחת שערים דף ט' ב', וז"ל: לפי שענין הסוכה הוא מדת האחדות, משום דקי"ל שהוא זכר לענני כבוד שהקיפו כל ישראל ונשאו אותם, כאילו כולם נחשבים לאיש אחד, וזהו שרמזו רבותינו ז"ל על מה שכתוב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מלמד שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, דהיינו לרמז על ענין האחדותקמ"ט. ע"כ.

ומהו הגורם היותר גדול לבטל את מידת האחדות בישראל, ולחלקם לאגודות אגודות שלא יוכלו לישיב יחד בשלום, הוי אומר זהו החטא הגדול של לשון הרע, וכפי שכתב מרנא

קמ"ו בשו"ת דובב מישרים (ח"ג סי' פ') כתב בפשיטות דסוכה חשיב לכו"ע עשה דרבים לענין שדוחה עשה דיחיד, כיון דיושבין באסיפה בסוכה, כמבואר בש"ס סוכה דף כ"ז ע"ב דקרא כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, א"כ שפיר הוי מצות עשה דרבים.

ועי' עוד בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ל"ח) שביאר עפ"ז באופן נפלא את דברי הרוקח (סי' רי"ט) שהביא את הכתוב בספר נחמיה (פ"ח פסוקים י"ד - י"ז): וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחדש השביעי ואשר ישמיעו וגו' לעשות סוכות ככתוב. ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סוכות איש על גגו וגו'. ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד. והביא את הגמ' בערכין (ל"ב ב'): אפשר בא דוד ולא עשו סוכות [בא שלמה ולא עשה סוכות], עד שבא עזרא וכו', ואידך דבעי רחמי על יצר דע"ז ובטליה ואגין זכותא עליהו כי סוכה, והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע וכו'. וכתב הרוקח ליישב ולפרש דברי הפסוקים בנחמיה, דבאמת ישבו בני ישראל בסוכות כל זמני המלכים "אלא מאי לא עשו אלא בימי עזרא, שלא נבנו בתים הרבה בירושלים כי אם מעט, ומעט עם, ובימי המלכים היו בתים הרבה וחצרות, חצר לבעל הבית ועשו בהן הסוכות, ובימי עזרא כתיב אין בתים בנוים, ועשו סוכות ארוכות ורחבות ורוב עם יושבים בסכה אחת ושמחים יחד" ע"ש.

וביאר הצי"א את כוונת הרוקח, דר"ל דעזרא חידש לנו הלכה מחודשת שהמצב הדחוק של השבים מן השבי הביא אותו לכך, ובהקדם דברי הגמ' בסוכה (כ"ז ב') דפליגי רבי אליעזר ורבנן אם אדם יכול לצאת יד"ח בסוכתו של חבירו, דר"א סבר שאינו יכול, ורבנן סברי דיכול דכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות מלמד שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת וכו', ופירש"י דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה ואי אפשר שיהא לכלן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה, ויעו"ש גם בתוס' ד"ה כל האזרח. וא"כ י"ל דזהו שבא עזרא וחידש הלכה מחודשת זאת, דעד שבא עזרא בגלל שלא הוצרכו לכך לא עלה בדעתם לחדש לנו ההלכה שכל ישראל יכולים לישיב בסוכה אחת אף על פי שלא יגיע שו"פ לכל אחד ולדייק זאת מקרא דכל האזרח, וסברו כר"א וכל אחד עשה סוכה לעצמו בחצירו, עד שבא עזרא, ובגלל הצורך אסתיעא מילתא בידיה, וקרא אשכח ודרוש, הוא מקרא זה דכל האזרח בישראל ישבו בסוכות, שנלמד מזה שכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, וציוה ועשו סוכות ארוכות ורחבות ורוב עם יושבים בסוכה אחת ושמחים יחד, מבלי להקפיד אם לא יגיע לכל או"א שוה פרוטה. והמלכים הקודמים לא הבינו לדורשו כנו', וביתר דיוק דמתוך שלא הוצרכו לכך כי היו בתים הרבה וכל אחד היה יכול להקים סוכה לעצמו, לא נתנו לבם להבין ולתת לבם לכך לדרוש הלכה זאת שיוצאין בסוכת השותפין ושכל ישראל ראויים לישיב בסוכה אחת, עד שבא עזרא שראוי היה שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא קדמו משה כדאיתא בסנהדרין (כ"א ב'), והופיע רוח הקודש בבית מדרשו, ובסוד ה' ליראיו דריש קרא דכל האזרח דראויים כל ישראל לישיב סוכה אחת, ועשו כן למעשה והיתה השמחה בכפלים על הקרא דקא דרוש וחידשו הלכה, ועל קיום המצוה ברוב עם, ובאחדות נפלאה.

קמ"ח וע"ד מה שביאר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר) את דברי הגמ' בסנהדרין (כ' א'): אמרו חכמים עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי, שהיו ששה תלמידים מתכסים בטלית אחת ועוסקין בתורה. שהאופן היחיד שיתכן הדבר הזה הוא מחמת האחדות שהיתה ביניהם, שכל אחד מהם חיפש והשתדל לפנות מקום בטלית עבור חבירו, ולא היה עסוק בכיסויו של עצמו.

קמ"ט והוסיף שם עוד וז"ל: והיינו שארז"ל בפ"ק דמס' ע"ז, שאמר הקב"ה לאומות העולם, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, דהיינו שרמז על מידת האחדות שבו, דהיינו שכל ישראל יוצאים בסוכה אחת, שבזה אין מגיע שוה פרוטה לכל אחד, עד שנחשב לדבר שאין בו חסרון כיס, והיינו שניסה אותם במצוה זו דוקא, לפי שהיא תשובה ניצחת על מה שאומרים הגויים כלום כפית עלינו הר כגיגית, והראה להם שבהם אין שייך ענין קבלת התורה בענים כפיית הר כגיגית, לפי שאין בהם מידת האחדות, וזהו שניסה את הגויים במצות סוכה, לפי שהיה צפוי לפניו שבודאי לא יקיימוה, לפי שענין סוכה מרמז על מידת האחדות, ובגויים אין מידה זו של האחדות. ע"כ.

החפץ חיים בהקדמה לספרו זו"ל: ועוד מקרא מפורש בפרשת ברכה (דברים ל"ג ה') ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ופירש רש"י שם והוא מאמר הספרי, שאימתי הוא מלך בישורון, דוקא כשהם ביחד שבטי ישראל ולא אגודות אגודות, וידוע דדבר זה רגיל לבוא על ידי לשון הרע. ע"כ. נמצא שעצם האופן של קיום מצות סוכה שהוא באסיפה אחת של כל ישראל, דעיקר מצות סוכה היא באופן שכל ישראל ישבו בסוכה אחת, הוא הוא המונע מחטאי הלשון וגרורותיו שרגיל לבוא כאשר שבטי ישראל מחולקים לאגודות אגודות, והסוכה מכניעה את יצרא דלשון הרע.

החטא של לשון הרע הוא מסלק את השכינה מישראל, כמש"כ החפץ חיים שם קודם לכן, זו"ל: ועוד נמצא מפורש במדרש רבה פרשת תצא אמר הקדוש ברוך הוא בעולם הזה על ידי שהיה לשון הרע ביניכם סילקתי שכינה מביניכם. ובס' שמירת הלשון (ח"א שער הזכירה פ"ד) הוסיף עוד: דכעין זה אמרו ג"כ בערכין (ט"ו ב') אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמר הקדוש ברוך הוא אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, אל תיקרי אותו לא אוכל אלא אתו לא אוכל. ואם נתבאר שחל שם שמים על הסוכה, פשוט הוא שדיבורי לשון הרע בסוכה ח"ו יסלקו את שם שמים שחל על הסוכה, שהרי לשון הרע מסלק את השכינה מישראל. בא וראה מש"כ המ"ב (סי' תרל"ט סק"ב), זו"ל: ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאד, ראוי למעט בה בדברי חול, ולדבר בה כי אם דברי קדושה ותורה, וכ"ש שיהיה זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות. ע"כ.

והנה הבאנו במאמרנו הקודם ("הפה קודש קדשים") את דברי אדוננו הגר"א שכתב באיגרתו ש"הפה קודש קדשים", ומעתה מצאנו את הצד השווה שבין קודש הקדשים לסוכה, שהרי ה"סוכה" מגינה מפני חטאי הלשון ומכניעה את יצרא דלשון הרע, וכפי שנתבאר שהסוכה מאחדת את כל ישראל ומונעת את הפירוד והחלוקה לאגודות אגודות אשר הוא רגיל לבוא ע"י לשון הרע, והפה נקרא "קודש קדשים".

וזה נרמז דוקא בהך קרא ד"כי יצפנני בסכה", כיון דכתיב לשון הצפנה בסוכה "יצפנני בסכה", שבזה נרמז הענין של שמירת הסוכה מלשון הרע, כדוגמת הפסוק "תצפנם בסוכה" מריב לשונות שכתב הגר"א שנרמז בזה מה שהסוכה מצפינה ושומרת מחטאי הלשון. ולכן גם כתוב "בסכה" חסר וא"ו [וכבר עמד בזה רבינו בחיי בפר' אמור ויקרא פכ"ג פמ"ג] עי"ש, דבכתיב זה "סכה" עולה בגימטריא "פה", וזה מרמז על כך שהסוכה מונעת מחטאי הפה ולכך היא נקראת קודש קדשים.

והנה במאמרנו הקודם ("הפה קודש קדשים" הבאנו את דברי מו"ר מרן המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א שביאר שמקורו של הגר"א ש"הפה קודש קדשים" הוא מדברי התקו"ז (תקונא עשרין וחד ועשרין דף מה עמוד א ובעוד מקומות): ורזא דמלה אם תשכבון בין שפתים אל תקרא אָם אלא אָם. דהיינו שידוע בתורת החן שאָם זה השכינה הקדושה, והשכינה שרויה בין שפתי האדם, והרי המקום הגדול ביותר של השראת השכינה הוא בקודש הקדשים, נמצא שהפה הוא קודש קדשים. וא"כ מתוק לחיך מה שכתוב במדרש בשיר השירים רבה (סוף פ"ג) דיש ג' בחינות, יש בחינת "בת", יש בחינת "אחות" ויש בחינת

"אם", והם מכוונות כנגד ג' הרגלים, פסח הוא בבחינת "בת", שבועות הוא בבחינת "אחות" וסוכות הוא בבחינת "אם" קי, דשפיר הוי חג הסוכות בבחינת "אם", כיון שה"סכה" עולה כמנין "פה" ויש בה שמירה מחטאי הלשון, ולכן היא "קודש קדשים", נמצא שהסוכה היא מקום של השראת השכינה, ושכינה נקראת "אם".

ויש להוסיף בזה דבר נעים ונחמד, שהרי ידוע מש"כ הטור (סי' תי"ז) בשם אחיו רבינו יהודה שהמועדים נתקנו כנגד האבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, סוכות כנגד יעקב. ומדוע סוכות הוא כנגד יעקב, כתב שם הטור דכתיב "ולמקנהו עשה סוכות".

אך לפי משנ"ת יל"פ באופן אחר, דהנה איתא בפסחים (פ"ח א'): ואמר רבי אלעזר, מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב וגו', אלקי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק, אלא לא כאברהם שכתוב בו הר, שנאמר אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ולא כיצחק שכתוב בו שדה, שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה, אלא כיעקב שקראו בית, שנאמר ויקרא את שם המקום ההוא בית א'ל. והגר"א בפירושו לישעיה (פ"ב פ"ב) כתב דאברהם שקראו "הר" היא קדושת הר הבית, יצחק שקראו "שדה" היא קדושת העזרה, ויעקב שקראו "בית" היא קדושת קודש הקדשים קניא. הרי דיעקב שוי לקדושת קודש הקדשים, וא"כ נפלא מאד הוא מדוע סוכות הוא כנגד יעקב, שהרי נתבאר שהסוכה נקראת קודש הקדשים, ויעקב הוא כנגד קודש הקדשים.

והנה בבראשית רבה פר' ויצא (פרשה ע'), ז"ל: אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך, מלשון הרע היך מה דאת אמר (ירמיה ט') וידרכו את לשונם קשתם שקר וכו', ואין דרך אלא לשון הרע שנא' (בראשית ל"א) וישמע יעקב את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב. ע"כ. הרי מצינו בזה שיעקב אבינו התפלל להקב"ה לפני צאתו לדרכו הארוכה,

קי עי' במשך חכמה (דברים פ"ה פט"ו) שביאר בזה באופן נפלא ז"ל: והנה כאשר נתבונן על המועדים נראה כי הוראת חג הפסח הוא על הופעת והשפעת האלקים יתברך על עמו ישראל מצדו, שהוציאם ממצרים ונגלה בכבודו ובעמו ענן, אבל ישראל בעצמם "גוי מקרב גוי", הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (שיר השירים רבה ו' ב')... א"כ מצדם לא היה הכנה רבה והתקרבות לאלקות, רק מצדו יתברך. ובחג העצרת היה שקול משניהם, התקרבות ישראל לאביהם שבשמים בפרישה ג' ימים באחדות האמיתי, שע"ז נאמר "יוחן שם ישראל נגד ההר", בקבלת מצוותיו "נעשה ונשמע", ומצדו יתברך הופעת אור אלקי, וגילוי כבודו, ומתן תורתו... לא כן בחג הסוכות, היה ההתקרבות מצד ישראל, שהם עשו תשובה גמורה על חטא העגל שלא מיחו בערב רב, והם הביאו נדבתם בבוקר בבוקר, והכינו יותר מדאי לכל מלאכת המשכן, והשי"ת החזיר להם ענני כבוד שהיה להם משעה שיצאו ממצרים [כדברי הגר"א בשיר השירים (א, ד)].

וע"ז מצאנו מדרש מופלא בחזית בשיר השירים ס"פ ג': עה"פ צאנה וראינה בנות ירושלים במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו: שאל רשב"י את ראב"י, אפשר ששמעת מאביך מהו "בעטרה שעטרה לו אמו", דחזרתי בכל המקרא ולא מצאתי שעשתה בת שבע עטרה לבנה, א"ל הן, משל למלך שהיה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה "בתי", ולא זו מחבבה עד שקרא אותה "אחותי", ולא זו מחבבה עד שקראה "אמי". כך היה מחבב הקב"ה לישראל יותר מדאי, וקראן "בתי", ולא זו מחבבם עד שקראן "אחותי", ולא זו מחבבם עד שקראן "אמי". וזה מורה על ג' זמנים האלה, על מה שהיה בעת יציאת מצרים, שאז בבחינת השפע היה בחינת בת, שהיא מקבלת שפע לבד, ובעת מתן תורה היה בגדר אחותי, ששניהם משפיעים ומקבלים זה, ואח"כ בעת עשיית המשכן היה בגדר אמו, שרק היא המשפעת והיא הפועלת מצדה לבד. ע"כ.

קיא מיהו המבי"ט בספרו קרית ספר (הל' בית הבחירה פ"ה), וז"ל: ונראה דקדושת הר הבית שוי לה אברהם אבינו שקראה "הר", וקדושת העזרה יצחק אבינו שקראה "שדה" דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה, והעזרה היא כשדה שאינה מכוסה, וקדושת הבית עצמו יעקב אבינו שקראו "בית" דכתיב אין זה כי אם בית אלקים. ע"כ. הרי דכתב דיעקב שוי לקדושת בית המקדש בכללותו ולא הדגיש כדברי הגר"א שיעקב הוא כנגד קודש הקדשים.

גלות רבת שנים, שינצל מהחטא החמור של לשון הרע, ולהנ"ל הוא מבואר מאד, דכיון שמידת יעקב הוא כנגד קודש הקדשים, עליו להתפלל שלא יכשל בחטאי הלשון ע"י פיו ש"הפה קודש קדשים".

זאת ועוד, מקום התפילה של יעקב אבינו שלא יכשל בחטא הלשון היה במקום קודש הקדשים, שהרי מבואר בזה"ק (כרך א' פר' נח דף ע"ב ע"א) ובמדרש תהלים (שוחר טוב מזמור צ"א) עה"פ "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים", שזהו אבן שתיה אשר היה בתוך קודש הקדשים כמבואר ברמב"ם (פ"ד מהל' בית הבחירה ה"א), ובמדרש הנ"ל ובפרקי דר"א (פל"ה) כתוב שיעקב נפל על פניו ארצה לפני האבן שתיה והתפלל, ואין לך מקום יותר מתאים שיעקב אבינו שמידתו קודש הקדשים, יתפלל על חטאי הלשון שהפה קודש קדשים, מאשר במקום קודש הקדשים בעצמו.

ויש להוסיף עוד בזה, שהרי כידוע מידתו של יעקב הוא "אמת" כדכתיב בסוף מיכה "תתן אמת ליעקב", והכוונה לקנין התורה, וכדפירשו בע"ז (ד' ב') עה"פ "אמת קנה ואל תמכור" שהכוונה לקנין התורה, ויעקב הרי תיקן את עמוד התורה, וכפי שכתב הגר"ח מוולאז'ין בס' רוח חיים עמ"ס אבות, שאברהם תיקן עמוד גמ"ח, יצחק תיקן עמוד העבודה, ויעקב תיקן עמוד התורה שהיה יושב אהלים. והתקנה של מספרי לשה"ר הוא בעסק התורה כדאיתא בערכין (ט"ו ב'): אמר רב חמא ב"ר חנינא מה תקנתם של מספרי לשה"ר, אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בהקיי. וא"כ שפיר מובן מה שסוכות כנגד יעקב, כיון שהסוכה היא מונעת ומשמרת מפני חטאי הלשון, ויעקב שהוא עמוד התורה, הוא תיקן את התיקון של מספרי לשה"ר.

ובאמת הגר"א הנ"ל בישעיה, כאשר ביאר שיעקב הוא כנגד קודש הקדשים, הוסיף שם וז"ל: וקודש הקדשים שם התורה מונח והיינו בית, ע"כ. ומבואר שעצם זה שיעקב הוא כנגד קודש הקדשים זה מחמת התורה שמונחת שם, ויעקב הוא עמוד התורה, נמצא שהכל עולה בקנה אחד, שהפה החוטא בלשונו הוא פוגם בקודש הקדשים, והשמירה לחטאי

קיי וז"ל הח"ח בס' שמירת הלשון (ח"א שער התורה פ"א) על דברי הגמ' הנ"ל, וז"ל: ומה שאמר הפסוק בלשון עץ חיים, משום דהמות והחיים ביד הלשון, וא"כ מי שמספר לשה"ר קנה לו המות הנצחי. להכי יעצו הכתוב דמי שרוצה לרפאות את לשונו, יאכל מעץ החיים דהוא התורה, ואכל וחי לעולם. אך יזרו את נפשו עכ"פ מכאן ולהבא להשמר מזה החטא, כדרך האדם שהכניס בשגגה לפיו סם הממית ועוסק ברפואות לזה, שאין לו לאכול עוד הסם הממית, ובאופן זה תועיל לו הרפואה על העבר. גם לימוד התורה הוא תקנה שלא יבוא לידי לשה"ר, כמ"ש שם מה תקנתו שלא יבוא לידי לשה"ר אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה. והטעם הוא פשוט, כדאיתא (סנהדרין צ"ט ב) אדם לעמל יולד, איני יודע אם לעמל מלאכה אם לעמל פה, כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה, ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה, כשהוא אומר וכו' הוי אומר לעמל תורה נברא, והענין הוא דניתן לאדם טבע מעת שניתן לו הדיבור, שכלי המבטא יעשו את שלהם ולא יתעצלו בזה, כמו שאר אברי האדם שצריך האדם לעורר את עצמו לזרום, לא כן כח הדיבור, וזה שאמרו לעמל פה. אך יתבונן שלא ניתן לו כח זה כי אם כדי שיזכה בתורה, ולזה אמר דהתקנה שלא יבא לידי לשה"ר הוא רק בעסק התורה. דאי לאו הכי בודאי יכשל בדבורים אסורים, כי מטבע האדם שכלי המבטא שלו לא יהיו סגורים, אם לא מי שיכול להתגבר על יצרו ולעשות עצמו כאלם כמ"ש בחולין פ"ט. ונמצא לפי זה נוכל להבין כמה יש לנו להתחזק בלימוד התורה, הן מצד החיוב העצמי כמו שנבאר איה"ש לקמן, והן מצד שינצל ע"י מכל חלקי דבורים אסורים וכנ"ל. ע"כ הנוגע לענינו.

הלשון הוא ע"י הסוכה הנקראת קודש הקדשים, והתיקון לחטאי הלשון הוא ע"י התורה המונחת בקודש הקדשים.

ובפשוטו זה עומק הביאור במה שהבאנו במאמרנו הקודם ("הפה קודש קדשים") את דברי החפץ חיים שכתב בס' שמירת הלשון (ח"ב פ"ה), וז"ל: ויותר מזה נוכל לראות דבר נפלא ונורא מאד, שהכהן הגדול כשהוא נכנס פעם אחת בשנה בבית קודש הקדשים, העבודה הראשונה שלו קודם קבלת דם הפר וזריקתו היתה הקטרת הקטורת כדכתיב בתורה, ואיתא ביומא דף מ"ד שהקטורת היתה מכפרת על חטא הלשון, וכמו שאמרו שם יבוא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. מזה נוכל להבין גודל קלקולו של הלשון שהגיע עד בית קודש הקדשים לפני ולפנים, ושם צריך לזה כהן גדול שהוא האיש המקודש מכל כלל ישראל והוא יראה לכפר שם לפני ה'. ע"כ. דהכפרה על החטא של לה"ר נעשית ע"י הקטורת שמכפר על לה"ר, דוקא בקודש הקדשים ששם מונחת התורה והתורה היא התיקון למספרי לשה"ר.

בוא וראה מש"כ השפת אמת (דברים לסוכות תרמ"ד): מצות הסוכה אחר ימי תשובה, עפ"י הגמ' דסוכה בפסוק מאחז פני כסא פרשז עליו עננו פירש מזיו שכינתו עליו, וזה הענין מתקיים בכללות בני"י, שעושין תשובה ואמרו חז"ל שמגעת עד כסא הכבוד, לכן יורד אח"כ הארה מזיו כסא כבודו וסוכך וגונן עלינו, כאשר חכמים הגידו שחל שם שמים על הסוכה, לכן צריך להיות למעלה מי' ע"ש בגמ' הנ"ל ואמרם אשתרביב לי' כסא כו'. וזה הענין הי' ג"כ בזמן המקדש שנכנס הכה"ג לפני ולפנים ביוה"כ בענן הקטורת, לכן המשיך הארה שישרה ענני כבודו על בני"י אח"כ בימי החג. ועיין בזה"ק אמור ק"ג א' שמביא הפסוק וכסה ענן הקטורת למצות סוכה. ע"כ. ולדברינו זה נפלא עד מאד, דלאחר שנתקיים ביוה"כ"פ "וכיסה ענן הקטורת" ע"י הכה"ג בקודש הקדשים בשביל לכפר על חטאי הלשון, מגיע חג הסוכות שהוא שומר על חטאי הלשון, ולכן מביא הזוה"ק את הפסוק וכסה ענן הקטורת למצות סוכה. [ועי' עוד מש"כ בזה המהרש"ק בהגהות חכמת שלמה על השו"ע (סי' תרכ"ה) שמצוה לתקן הסוכה מיד אחר יוה"כ, ועפ"ד הירושלמי בפ"ק דיומא].

עולמות / הרב זאב קופילוביץ

ארבע 'בריתות' וחמש מגילות

מבין כ"ד ספרי התנ"ך קובעות ברכה לעצמן חמשת המגילות אשר שמן 'מגילות' מלשון גילוי מעיד על מטרותן: לגלות ולהאיר רובד נוסף בדרכי ההשגחה לפי ה'סגנון אחד' של כל מגילה ומגילה. המגילות גם נקראות, או כחובה או כמנהג ישראל קדושים, בעיתות רצון של חגים ומועדים לששון, והמה מתמזגות באופן נפלא עם מה שמכונה 'האור של החג' הטמון במסכת שלו, ואולי גם במגילה של החג.

בפשטות ישנו לכל הפחות 'מכנה משותף' אחד בין כל המגילות, במה שכולן נקראות בשם מגילה, ומאחר שרק נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה, הרי כל חמשת המגילות נצרכו להיכתב לדורות בצורת מגילה. איך שלא יהיה ביאור המושג 'מגילה' הוא כולל בתוכו את כל המגילות גם יחד. יוצאות מהכלל הם מגילת אסתר שנקראת ספר ונקראת אגרת [דבר בעל השלכות הלכתיות וגם הגותיות-נשמתיות], וכן מגילת איכה המכונה 'ספר קינות' - אסתר מצד אחד 'סיפור דברים' של מגילה, אך ברובד מעמיק יותר הריהי בבחינת 'ספר' העמקה עיוני. גם איכה מקפלת את הממד העיוני.

הצד השווה בין כל המגילות, שהן מגוללות או סיפור דברים כמו אסתר ורות, המספרות את סיפורן של רות המואביה ואסתר המלכה, או שקלא וטריא ומשא ומתן רווי נכספות בין הרעיה לדודה בשיר השירים, בין האדם המתבונן בהוויות העולם למסקנותיו הקודרות בקהלת, ובין המקונן לכאבו במגילת איכה. סיפור דברים חותר אפוא, להפקת מסר כלשהוא, ושקלא וטריא למסקנה כלשהיא.

בספר מעשה רב המתאר את הנהגות הגר"א מתועדת בין השאר באות ק"צ הנהגה ייחודית של רבינו הגר"א, לומר בכל שנה בערב פסח, את ארבעת הפסחים שבתנ"ך: א. פסח מצרים. ב. פסח יהושע. ג. פסח חזקיהו. ד. פסח יאשיהו. כל הפסחים היו מלווים בכריתת ברית מיוחדת, ופן נוסף, בקשר האלמוות בין הבורא לעמו - רצוננו במאמר זה לערוך אפוא השוואה בין ארבעת המגילות (לבד קהלת) לארבע הבריתות. גם אם ניתן להבין את הדברים באופן שונה, אך זהו 'קרוב לאמת'.

השוואה הראשונית המתבקשת היא בין מגילת אסתר לברית של מעמד הר סיני, שכן כידוע מחז"ל בימי מרדכי ואסתר 'הדר קבלוה מרצון' את כריתת-הברית של מעמד הר סיני, שנעשה בשעתו באופן של כפה עליהם הר כגיגית. הרמב"ם מבאר כידוע את העניין של 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני', שהרצון האמתי של יהודי הוא, לעשות את רצון ה' בכל מצב, והכפיה מורידה את המחסום מעל הרצון הפנימי.

ה'כפה עליהם הר כגיגית' נחשב לכאורה כביטוי לעבדות של 'כי לי בני ישראל עבדים' ולא עבדים לעבדים, ויתכן שה'הדר קבלוה ברצון' בימי מרדכי ואסתר גילה את הרצון הפנימי של כל יהודי, ושפך אור על הכפיה שתבוא בקרוב לידי ביטוי בעמל תורה שבעל

פה בידי אנשי כנסת הגדולה שלא כרת הקב"ה ברית אלא עליה, שהיא אינה רק קבלת עבדות, אלא יגיעה מוציאה לאור את הרצון היהודי האותנטי.

דעת לנבון נקל, שמגילת אסתר שנועדה לזמני הסתר, עיתה וזמנה אינם ליל מורא גדול זו גילוי שכינה, אלא בחודש שנים עשר הוא חודש אדר, שאז ישנו הסתר אך מתגלה הרצון הפנימי כמבואר במזמור כ"א בתהילים הרומז לימי אסתר שהגם שנדמה כתולעת ולא איש: 'יצילהו כי חפץ בו'. לחילופין מנהג ישראל קדושים לקרוא בליל הסדר מגילת שיר השירים המהווה שיא התעצמות של כריתות הברית.

בנוגע לברית השניה של ימות יהושע, הרי התוס' בסוטה מצטטים ירושלמי, שהערבות בין יהודי לרעהו על הנסתרות חלה רק לאחר כניסת ישראל לארץ בימי יהושע, כאשר מעין מעמד הר סיני היא נעשתה בירדן ויהושע אמר להם אם אין אתם מקבלים ערבות על נסתרות תטבעו בנהר, ובוטלה בימי יבנה הנודעים לתהילה.

גויים העושים מעשה טוב 'לגרמיה עבידין', אך יהודי עושה בשם כל ישראל (ע"פ זוהר). ומה נאה יותר מאשר קריאת מגילת רות ביום מתן תורה שהיה 'כאיש אחד בלב אחד'. 'המלך' הרי 'ליבו לב העם' כלשון הרמב"ם, וממילא מגילת רות המתארת את השתלשלות רקימת משפחת מלכות בית דוד, שייכת לברית הערבות...

'הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם' - רש"י מבאר, שמאחר שאין אדם יכול לדעת מה שבלבו של חבירו, לכן הערבות בימי משה הייתה רק על הנגלות. יתכן, שערבות על הנסתרות אפשרית, רק אם עם ישראל נחשב כגוף אחד, וכשם שהידיים לא התאוננו על הרגליים, כך באופן טבעי מעשה הפרט מזיק לכלל.

ברית מיוחדת היא הברית של 'אני ה' שוכן איתם בתוך טומאתם' - ראשיתה בפסח חזקיהו, שנעשה בפסח שני עקב טומאת רוב ישראל, ואיתא בנביא, שחזקיהו ביקש מהקב"ה שיחשב להם הפסח ההוא שנעשה שלא בשלמות. מחד גיסא הדבר רומז לפסחים של שנות הגלות, ומאידך גיסא 'השוכן איתם בתוך טומאתם' מקומו במגילת איכה בימי תשעה באב. כידוע, הכרובים היו מעורים זה בזה בשעת החורבן.

אחרון אחרון חביב 'פסח יאשיהו' שנערך לאחר שיאשיהו עליו העיד הפסוק שלפניו לא היה מלך בישראל אשר שב אל ה' בכל ליבו ובכל נפשו ובכל מאודו, את העבודה זרה מארץ ישראל, הכנה לימים בהם 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ', ועל פסח יאשיהו נאמר בנביא שמימות שמואל הנביא לא היה כפסח הזה, ופסח כזה לא יהיה עוד עד 'השיר יהיה לכם בליל יתקדש חג' לעתיד לבוא. שיר השירים שכזה.

בשונה משאר המגילות שיש להן בן זוג בכריתת ברית מקבילה, הרי קהלת 'אין לה בן זוג' בדמות כריתת ברית מיוחדת. כדברי האלשיך, ספר קהלת המהביל את ענייני העולם, נקרא אפוא בחג הסוכות, בו יושבים בסוכה צרה המהבילה את כל ענייני העולם. לא בכדי נקרא חג הסוכות בשם 'חג שמחתנו' יען כי כדברי המשנה "איזהו עשיר השמח בחלקו" בלא לפזול לצדדים... קהלת עניינה 'שמחה אמיתית'.

כפי שניסח איש תבונות בעל שיעור קומה: השמחה אינה מצב רוח, אלא השקפת עולם. מצבי רוח הם חלק בלתי נפרד ממבנה הרגש של כל אדם, והשקפת עולם זו צורת הסתכלות על העולם. שמחה לפי זה נגזרת מצורת הסתכלות על העולם באופן של 'איזהו עשיר השמח בחלקו' - לא עשירות של 'יש לו מנה רוצה מאתים', אלא עשירות שאדם מלא וגדוש בעשירות, עד שהוא אינו נזקק לתאוה של 'יש לו מנה רוצה מאתים', כדי להשביע את רצון העשירות. די לו רק בשמחה בחלקו.

לאחר שהתייאש קהלת מחכמה המובילה לכעס ודעת המביאה למכאוב, והוללות נעדרת מחשבה מה יהיה סוף האדם, בא למסקנה 'את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם', ואם אתה עושה כן **אשריך בעולם** הזה וטוב לך לעולם הבא, ורשב"י שהיה טמון בחול במערה י"ג שנים נאמר עליו: **בר יוחאי נמשחת אשריך**. [הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, מאחר שעלו יותר מדרגתם].

מגילת קהלת מושתתת ברובה על 'חכמתו של שלמה'. לכן אולי היא נקראת בחג הסוכות שמקריבים בו שבעים פרים כנגד שבעים אומות, לרמז על כך, **שמשמשים בחכמת האומות** כדי לבוא דרכה לתכלית הנרצה: 'סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם'. חכמי האומות עצמם נאמר עליהם 'יוסיף דעת יוסיף מכאוב', כידוע ליודעים שבאו בסוד פרשת חייהם מעבר לזרי התהילה וכביכול זירי דופנה, זו **אפופת טרגדיה מראשיתה ועד אחריתה**.

מכלל הדברים משמע, שסוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם, לא רק בא לפתור את בעיית ההוללות, אלא גם את היוסיף דעת יוסיף מכאוב - או שכאב בעל תכלית נחשב אצל הבאים בסוד הדבר כייסורים של אהבה, בבחינת 'יוסיף מכאוב יוסיף דעת', והלווי שיוסיף מכאוב והעיקר שיוסיף דעת, או שעצם 'את אלוקים ירא' מוביל לשמחה, **סיפוק עילאי שהאדם חש שחיו מובילים לתכלית הנרצה**. כאשר גדול בישראל בשיעור קומתו של הרמב"ם משתמש בחכמת האומות למען התורה, מאחר שנהירים לו גבולות ההבנה האנושית, העיון בחכמת אריסטו ואפלטון, וממנו ניקח לעבוד את ה', נעדרי כאב של תסכול של העדר הבנה, [הלא הרמב"ם אבי בעלי החקירה הוא זה הממליץ שלא לעסוק בחקר דברים משוללי הבנה, ומזהיר שאדם שיעשה כן יאבד את חוש ההבנה גם בדברים שבכוחו].

כאשר עוסקים בשמחה יש לנו לדעת, שישנם כמה סוגי שמחה, הבאות לידי ביטוי נרחב בשבע הלשונות של שמחה. כפי המשתמע הרי המרכזיות שבהם הן: **ששון ושמחה**. ישנה שמחה טבעית של ילד, ולחילופין אצל אדם מבוגר יש או 'אור זרוע לצדיק' - אור ההשגה שהצדיק משיג בהכרה בהירה את שורשי הדברים ופנימיות העניינים, ומואר לו העניין שמעשיו מובילים לתכלית הנרצה ריח ניחוח לה' ככליל לאישים, או 'לישרי לב שמחה' - **שמחת 'ישרי לב' נעדרי חשבונות רבים**.

כמבואר בדברי המהר"ל, אדם חושב הינו **אדם פחות שמח**, [ולכן הריקוד לעתיד לבוא יעשה על ידי הצד הפחות חושב בבריאה], ולמעשה מקור דברי המהר"ל הוא לכאורה

הפסוק הנזכר מקהלת "כי ברוב חכמה רוב כעס יוסיף דעת יוסיף מכאוב", מחמתו חדל קהלת להעריץ את החכמה, המביאה בדרך כלל היפך המטרה.

עצם החשיבה אינה בהכרח מונעת מהאדם החושב את היכולת לשמוח, אלא שהמחשבה מביאה לכמה מוטציות המונעות שמחה, שאינן קיימות בהיגיון התורה כמקרא שכתוב: 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב'. ואלו הן על רגל אחת: א. מחשבה מעצם טבעה חוסמת בדרך כלל את הטבעיות שבנפש הגורמת לשמחת הילד ונאבדת בבגרות. ב. מחשבה מובילה אדם להעפיל מעבר לדרגותיו ולהתאכזב עמוקות. ג. מחשבה גורמת לאבד את הגבול הדק בין מה שבתחום ההבנה למה שלע"ע, או לעולם ועד, אינו בתחום ההבנה. ד. אדם בעל מחשבה עסוק רבות במחשבות על עצמו, ועצם החטטנות סוחטת כוחות. ה. המחשבה מביאה מטבע הדברים ספיקות רבים, וקושי לעמוד באי וודאות, ו'אין שמחה בהתרת הספיקות'.

התורה מבטאה את הטבעיות שבאדם, שכן 'אין אדם למד אלא מה שליבו חפץ', כמו כן התורה מותאמת לפי כוחו של כל אחד ואחד, והלומד יודע לתרגם את האי הבנה לניגון של חווית קושיא, והתורה מיישבת דעתו של אדם ומודיעה לו את חטאיו וחסרונותיו כמו אימא דמודעא לברא במילין רכיכין (אמא המחנכת את בנה ברכות) כלשון הזוהר, וכן התורה מכירה בעולם הספיקות כחי נושא את עצמו שאינו פוגם כהוא זה בוודאות - 'אשר נתן לנו תורת אמת', ואלו ואלו דברי אלוקים חיים'.

התורה מחד גיסא מפתחת כידוע את השאיפות ורצון להשיג עוד בבחינת 'הרחב פיך ואמלאהו', וכן 'שש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב', שמחה על מה שהספיק לקחת באמתחתו, ועצב על מה שעדיין לא הספיק לקחת, ומאידך גיסא אדם הלומד מה שליבו חפץ ויש לו חדרי חדרי בתורתו הייחודיים רק לו, כאשר כיוון שעמל בה נקראת תורתו, יש לו שמחה טבעית ורצינית על שהוא 'מצא את עצמו', נואמנם 'תלמידי חכמים קצירי ומריעי' שהם 'חולי חולי האהבה', אך באה שבת באה מנוחה, שבשבת נותנים לאדם משאלות ליבו שידע מהם משאלות ליבו, ממילא מאחר שכל מלאכתך עשויה אפילו ברוחניות הלומד אינו מודאג מהקושיות].

חג הסוכות הינו 'חג שמחתנו', ומשמחה זו היו שואבים רוח הקודש לפנים בישראל בזמן שבית המקדש ניצב על מכונו וטרם עלה בלהבות. מאחר שבמצוות השמחה מתחייב מדאורייתא רק מי שכבר אינו ילד, לא מפתיעים אפוא דברי הגר"א ששמחה היא המצווה הקשה ביותר בתורה. השמחה של ניסוך המים הריהי בבחינת 'הפכת מספדי למחול לי' - הכאב והבכי של המים התחתונים 'אנן בעינן למהוי קמא מלכא' הופכים לפסגת השמחה של מה שמכונה 'שמח בחלקו ברוחניות'.

ילד אינו שמח בגלל מה שהוא מבין, ואדרבה מבואר בחובת הלבבות ברשימת חסדי הבורא, שאחד החסדים המופלאים שהעניק הבורא לברואיו הוא שהקטן אינו מבין לגמרי את מגבלותיו... המים התחתונים מרמזים לאנשים הקולטים היטיב את שפלות מצבם והדבר מקשה עליהם את השמחה, ובסוכות שורה עליהם השמחה, למרות ובגלל שהם אינם מבינים מדוע ערבה שונה מהאתרוג.

אליבא דמשנת השפת אמת, בחג הסוכות כל מדרגה משפיעה לדרגה נמוכה ממנה, והגם שלרדת לרמה רוחנית נמוכה ממך, זו משימה קשה, אך זאת היא השמחה בסוכות שהנברא **שמח בחלקו ברצון בוראו**: להשפיע לזולתו הנמוך ממנו, הגם שעבורו זו ירידה. זוהי האחדות של הערבות ההדדית, ש'הצדיקים שנמשלו לאתרוג' **הם הלב של עם ישראל**. הערבה כמו החלבנה היא 'חלק מהקומה השלמה'.

גם קהלת נגע בעניין העשירות והעניות (בגשמיות וברוחניות), שלכאורה ההיגיון האנושי העלה בעבר אפשרות שמומשה לבטל את ממסד העשירות, והעלה יגון ואנחה בחלקו. אדרבה לדבריו, חלק מעניינו של ירח האיתנים בכלל וחג הסוכות בפרט, שישראל משפיעים לאומות העולם למרות שזו ירידה מבחינתם. כמבואר בכתבי בעל התניא, יש כלל גדול בקדושה 'סופו נעוץ בתחילתו', ובאיזה אופן שהוא תמיד האנשים הנמצאים בדרגות גבוהות יצטרכו את המעלות של האנשים הנמוכים ולפי אזהרתו בהעדר הבנה זו לא שורה הקדושה. היא הנותנת, לא לחשוב על עצמך בלבד, וכוח הנתונה וההשפעה, הם אלו שכידוע צוררים בכנפיהם את השמחה - לא נתינה מ'למעלה למטה', אלא נתינה שהאדם יודע שלא פחות ממה שבעל המדרגה הנמוכה זקוק לבעל המדרגה הגבוהה, בעל-מדרגה זקוק לפשוטי-עם.

די בברכת 'שלא עשני גוי' כמו השבעים פרים של אומות העולם לשמח. אפילו בעל התניא אבי שיטת החכמה הבינה והדעת מבאר את עניין השמחה שהוא כפשוטו מעצם מה שהנך יהודי. זהו אפוא המכנה המשותף בין הצדיקים לפשוטי עם 'שמחו צדיקים בה' והודו לזכר קודשו' - אמנם הצדיקים נפשם זרועה אור, והם משיגים אפוא באר היטיב עד היכן הדברים מגיעים, אך שמחתם לא מחמת ההשגה. תכלית הידיעה שנדע שלא נדע, והרבה יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן. השמחה היא 'שמחו צדיקים בה' והודו לזכר קודשו', הודאה פשוטה על עצם עובדת היותך יהודי.

פתחי הלכה / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

פסולי ד' מינים בשאר ימי החג

וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּרֶךְ כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֶבֶת וְעֶרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם
לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים (ויקרא כג-מ)

תנן בסוכה פ"ג מי"ב, 'בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב
בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש'.

מקור הדברים הוא בתורת כהנים אמור פרשה י"ב אות ט', דדריש את הפסוק לפרקים,
דרישא דקרא וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן - קאי על הגבולין, וסיפא דקרא וּשְׂמַחְתֶּם לְפָנַי
ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים - קאי על המקדש.

עוד תנן התם ריש פרק רביעי, 'לולב וערבה ששה ושבעה ... לולב שבעה כיצד יו"ט
הראשון של חג שחל להיות בשבת לולב שבעה ושאר כל הימים ששה', דהיינו דכשחל
יו"ט ראשון בשבת - היו נוטלים בו לולב, אך שבת שבשאר ימי החג - לא היו נוטלים בו
לולב, ומבואר בגמ' שם דף מ"ג ע"א, דדוקא יום ראשון דוחה שבת, דכיון דחיובו מן התורה
גם מחוץ למקדש - ע"כ לא גזרו בו רבנן כלל, עוד מבואר התם, דהאידינא דלא בקאינן
בקביעותא דירחא, גזרו ביה רבנן - אף ביום ראשון.

והנה זה פשוט, דכיון דחיוב הנטילה בגבולין בשאר ימים - הוא מדרבנן, ע"כ יש להקל
בהם בספיקות, מדין 'ספק דרבנן - לקולא', משא"כ ביום הראשון דהוא מדאורייתא -
דנקטינן להחמיר ספיקות, וכפי שנקטו הפוסקים גבי חזוית אחת באתרוג - עי' להלן אות
י"ב. קנג

אלא שמלבד זה, עולה מהגמ' דישנם דינים שמקילים בהם לכתחילה בשאר ימים, ומקור
הדברים הוא בגמ' דף ל"ו ע"ב, 'איתמר אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר איני
והא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולר' חנינא קשיא מתני' בשלמא מתני' לר' חנינא ל"ק
כאן ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני אלא לרב קשיא אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי א"ד
אמר רב זה הדר דהא ר' חנינא מטביל בה ונפיק בה ולרבי חנינא קשיא מתניתין ל"ק כאן
ביו"ט ראשון כאן ביו"ט שני, דהיינו דרבי חנינא היה אוכל מקצת מהאתרוג ביום השני,
ואח"כ היה נוטל את הנשאר בברכה, ומבואר מזה דפסול חסר הנוהג ביו"ט ראשון - אינו
נוהג בשאר ימי החג.

הבדל נוסף בין ימי החג, כבר מבואר במשנה בסוכה פ"ג מי"ג, 'שאמרו חכמים אין אדם
יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חבירו ושאר כל ימות החג אדם יוצא ידי

חובתו בלולבו של חבירו, ומבואר בגמ' דף מ"א ע"א, דמקור הדין הוא מדכתיב 'לָכֶם - משלכם ... מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט הראשון של חג בלולבו של חבירו אלא אם כן נתנו לו במתנה'.

מאידך בריש פ"ג תנן 'לולב הגזול והיבש פסול', ואיתא עלה בגמ' דף כ"ט ע"ב, 'קא פסיק ותני לא שנא ביו"ט ראשון ולא שנא ביום טוב שני בשלמא יבש הדר בעינן וליכא אלא גזול וכו', מבואר דפסול יבש נוהג בכל ימי החג.

והדברים צריכים ביאור, הלא כל פסולי הד' מינים נלמדים מהפסוק וְלִקְחֶתֶם לָכֶם וכו', ואי תקינו רבנן בגבולין שיטלו כל שבעה, אמאי חלק מהפסולים נוהגים בהם, וחלקם אינם נוהגים.

וכתבו התוס' בדף כ"ט ע"ב ד"ה בעינן, דתקנת חכמים בנטילה בשאר הימים - היתה רק על עיקר הלקיחה, וכגון החיוב על כל אחד ואחד בנטילת ד' מינים, והו"ה שכל המינים מעכבים זה את זה, ושצריך לנטלם כאחת, קני' אך לא תיקנו בהם חכמים את שאר התנאים המסוימים של נטילת ד' מינים, וע"כ אין בהם לא את הדין של לָכֶם, ולא את הפסול של חסר. קני'

אלא שנחלקו הראשונים ביסוד הפסול של חסר (ביום הראשון), דברמב"ם פ"ח הל' ט' מבואר, שפסול חסר הוא - משום שאינו 'הדר', קני' ומתוך כך עולה שגם פסולי הדר - יש להכשירם בשאר ימים, אולם שיטת רש"י שם ד"ה ומשנינן, שפסול חסר אינו מטעם 'הדר', אלא משום שנאמר 'וְלִקְחֶתֶם' ודרשינן ביה 'שתהא לקיחה תמה', ועפי"ז כתבו התוס' שיש להכשיר בשאר ימים - רק את פסולי 'חסר', אבל פסולי 'הדר' - פסולים אף בשאר ימים, קני' וכן דעת הרא"ש פ"ג סי' ג'. קני'

והעולה מהדברים: א' הדינים שהם בעיקר נטילת ד' מינים - כו"ע מודו דנוהגים כל שבעה, ב' הפסול של 'לכם' - כו"ע מודו שאינו נוהג בשאר ימים, ג' הפסול 'חסר' כו"ע מודו שאינו נוהג בשאר ימים, ד' בפסול של 'הדר' - נחלקו בו הראשונים, דדעת התוס' והרא"ש דנוהגים הם כל שבעה, ודעת הרמב"ם דנוהגים רק ביום הראשון.

קני' והו"ה דיש לפסול בשאר דינים שהם בעיקר הלקיחה, כגון: א' אינו מינו, ב' פסולי אכילה והנאה, ג' חסר בשיעור, וכפי שיבואר להלן.

קני' ועי' להלן אות ב' בדין יבש, האם הוא דין מעיקרי המצוה, או דין מסוים במצוה, ומש"כ שם בשם המשנת יעקב. קני' כן כתב המ"מ שם בהסבר דברי הרמב"ם.

קני' והא דראו חכמים לפסול את 'פסולי הדר' כל שבעה - אף שאינם מעיקר המצוה, היינו משום הדין של 'הידור מצוה'.

קני' ודו"ק דמבואר בתוס' וברא"ש, דהחילוקים הנ"ל שייכים דוקא בגבולין, אך במקום המקדש - אין חילוק בין יום ראשון לשאר ימים, ואף דין 'לכם' נוהג כל שבעה, אולם להלן בסוף הדברים, הובאה שיטת הרמב"ן דס"ל דאף במקדש נוהג דין 'לכם' - רק ביום הראשון.

להלכה, נחלקו בזה השו"ע והרמ"א, דדעת השו"ע סי' תרמ"ט סעי' ה', לפסוק כשיטת הרמב"ם - דפסולי 'הדר' כשרים בשאר ימים, אך הרמ"א פסק כשיטת הרא"ש - דפסולי 'הדר' פסולים כל שבעה ימים. קנט

והנה אף דנתבאר דכו"ע מודו דפסול 'חסר' כשר בשאר ימים, מ"מ כתב הראב"ד בספר תמים דעים סי' רל"ג, דמשום 'הידור מצוה' - אין לקחת חסר בשאר ימים, וכ"כ המאירי בסוכה דף ל"ו ע"ב. וביאר דבריהם במקראי קודש ח"ב סי' כ"ו, דאיי"ז מטעם 'הדר', אלא מהדין הכללי של 'זֶה אֵלֵי וְאֶנְהוּ', קס וכיון שכן, פשוט דאזלינן בזה בתר ראייה רגילה - ולא בהתבוננות, כמו"כ אזלינן בזה בכל ענין לגופו, אי מוריד ממראיתו המהודרת.

והנה נידון זה יש בו נפק"מ בכל שנה ושנה, לידע אלו פסולים נוהגים רק ביום הראשון, ואין לחוש להם אם נתהוו רק בימים המאוחרים של החג, אולם בשנה שיו"ט ראשון של סוכות חל בשבת - יש לכך משנה תוקף, דבכה"ג כבר בקניית הד' מינים קודם החג, נוכל להקל לכתחילה בדינים מסויימים.

השתא דאתינן להכי, נראה להביא את כל הפסולים המצויים בארבעת המינים, קסא ולבאר בכל אחד מהם משום מה הוא פסול, והאם פסול הוא בכל הימים:

א. חסר בשיעור (בכל המינים)

שיעור אתרוג הוא לכה"פ כביצה, שיעור הלולב ארבעה טפחים, ושיעור ההדס והערבה שלשה טפחים. ומבואר במ"מ (שם) דכל שחסר בשיעורו - הוי בכלל 'מיכתת שיעורייהו', ופשוט שאין יוצאים בהם כל שבעה. קסב

ב. יבש (בכל המינים)

איתא בגמ' ריש פרק לולב הגזול דף כ"ט ע"ב, 'בשלמא יבש הדר בעינן וליכא', וכבר נתבאר שנחלקו (הראשונים ובעקבותם) השו"ע והרמ"א, אי פסול הדר נוהג כל שבעה. קסג
אולם בירושלמי סוכה פ"ג ה"א (דף ט"ו ע"ב), מבואר דפסול יבש הוא משום דהוי בכלל לא הַמְתִּים יְהִלְלוּ יְהוָה, וביאר הראב"ד בהלכות לולב ד"ה מיהו, דהוא משום דיבש חשוב כמת - וכמי שאינו, וכן פירש בקרבן העדה שם, וא"כ יש לפוסלו כל שבעה, וכ"כ השערי תשובה סי' תרמ"ט ס"ק נ"ג, דאף המקילים בשעת הדחק בפסולי הדר בשאר ימים, מ"מ אינם מקילים ביבש. קסד

קנט ועי' בשעה"צ ס"ק נ"ג, דמלשון הגר"ז והחיי"א מבואר, דס"ל דבשעת הדחק יש להקל בפסולי 'הדר' כל שבעה, שכן דעת רוב הראשונים, חוץ מיבש - דהוי בכלל לא הַמְתִּים יְהִלְלוּ יְהוָה, אמנם השע"צ נשאר בצ"ע.

קס כדתניא בגמ' בשבת דף קל"ג ע"ב, 'דתניא זֶה אֵלֵי וְאֶנְהוּ'התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין'.

קסא תחילה יובאו הפסולים השייכים בכל ד' מינים, ואח"כ פסולים השייכים באתרוג, לולב, הדס וערבה.

קסב שלחן ערוך סי' תרמ"ט סעי' ה'.

קסג אולם עי' במשנת יעקב הלכות לולב פ"ח ה"א, דהאריך להסביר בדברי רש"י, דס"ל דפסולו אינו משום 'הדר', אלא משום 'זֶה אֵלֵי וְאֶנְהוּ', ומשום הכי נוהג דין זה כל שבעה.

קסד ועי' להלן אות י"ב בענין חזוית, האם מועיל שיקלף את היבשות שבו.

ג. שאול (בכל המינים)

מבואר בגמ' דף מ"א ע"ב, דשאול פסול ביו"ט ראשון משום שאינו בכלל 'לכם', וכבר נתבאר דפסול 'לכם' הוי רק ביום הראשון, וע"כ אפשר לכתחילה ליטול לולב שאול בשאר הימים. קס"ה

ד. גזול (בכל המינים)

נחלקו האמוראים בדף כ"ט ע"ב, בדין גזול בשאר ימים, דעת רבי יוחנן דאעפ"י דלא בעינן 'לכם', מ"מ הא הוי 'מצוה הבאה בעבירה', וע"כ לא יוצא בו אף בדיעבד, אולם דעת שמואל דברבנן לא חיישינן ל'מצוה הבאה בעבירה', וכשם שיוצא בשאול - הו"ה דיוצא בגזול.

והנה מפשטות דברי השו"ע מבואר דנקט בזה לקולא, שהרי כתב בסי' תרמ"ט סעי' ה', 'כל אלו שאמרנו שהם פסולים משום מומין שבארנו, או מפני גזל וגנבה - ביו"ט ראשון בלבד, אבל בשאר ימים הכל כשר', אולם דעת הרמ"א לפסוק כרבי יוחנן, דאף בשאר הימים אינו יוצא בלולב גזול.

ודו"ק דמדברי השו"ע בסעי' א', משמע דאוסר לגנב והגזולן עצמו - אף בשאר ימים, וכבר עמד בזה המג"א ס"ק ט"ו, וכתב לפרש בדברי השו"ע, דאף הוא ס"ל דלכתחילה יש לחוש לגזול אף בשאר ימים, ורק בדיעבד יוצא בו בכל שבעה. אולם עי' בביאור"ל ד"ה מפני, דיש מהאחרונים שהבינו בדעת השו"ע, דאף הוא ס"ל להחמיר בזה - אף בדיעבד. עו"כ המשנ"ב בדבריו, דבכל אופן לא יברך עליו.

והנה אף שנתבאר שלדעת הרמ"א אינו יוצא בלולב גזול, וע"כ פשוט שחייב ליטול שוב לולב אחר, מ"מ כתב הפמ"ג משב"ז ס"ק ו', דאין לברך על נטילה שניה, דלענין ברכה חיישינן לשיטת השו"ע שכבר יצא ידי חובתו בגזול, וספק ברכות להקל.

עוד מבואר ברמ"א (תרמ"ח סעי' ה'), דרשאי ליטול ד' מינים של חברו בלא ידיעתו, ואי"ז בחשש גזול, אלא דינו כשאול - דכשר בשאר יומי, אולם דוקא בנוטלו באותו מקום שהניחו בעליו, ומ"מ אף בזה ראוי ליטול רשות מבעליו.

ודו"ק בנטל מחברו אתרוג ועדין לא שילם לו, ובעליו עייל ונפיק אזוזאקסו, דלכאו' דינו כגזול.

ה. אתרוג ערלה קס"ו

קס"ה שלחן ערוך סי' תרמ"ט סעי' ב'. ועי' בסוף הדברים האם קולא זו נוהגת גם במקדש.

קס"ו עי' ביאור"ל ריש סי' תרמ"ט ד"ה כל, שציין לעיין בדבריו בסי' י"א ס"ק כ"ז, שם כתב שאם לקח ציצית בהקפה והמוכר 'עייל ונפיק אזוזי', מדינא אין הציצית שלו, ולא יצא יד"ח, (דאף התם איכא דינא ד'לכם'), וכ"כ גם בסי' תנ"ד ס"ק ט"ו גבי מצה. אולם עי' דרשו תרמ"ט הע' 16, דדעת הגרש"ז אויערבך דמ"מ סמוך לחג - קונה הוא את האתרוג, דהרי בזמן זה כבר לא יוכל המוכר למוכרו לאחר, וברור שניחא ליה שיקנה לאוחז בו, כדי שלכה"פ אחרי החג יקבל עבורו מעות, וכבר מצאנו יסוד זה בדברי הערוך השלחן סי' י"א סעי' כ"ב. מאידך דעת הגרי"ש אלישיב דכל שהמוכר דחוק במעותיו ונפיק ועייל אזוזי - המקח בטל.

קס"ו מבואר בשלחן ערוך יו"ד סי' רצ"ד סעי' כ"ד, דאפילו נטע את האילן רק לצורך מצות ארבעת המינים - ואין דעתו לאכול כלל מהפירות, נוהג בו דין ערלה.

תנן בסוכה פ"ג מ"ה, 'אתרוג ... של ערלה פסול', ובטעם הדין איתא בגמ' דף ל"ה ע"א, 'מ"ט פליגי בה ר' חייא בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון', וביאר רש"י דשני פסולים אלו (היתר אכילה ודין ממון) הוו מדין 'לכם', ולפי"ז הו"ל להכשירו בשאר ימים. אלא דכבר נתקשו האחרונים הא ערלה הרי היא בכלל הנשרפים, והו"ל לפוסלו משום 'כתותי מיכתת שיעורא', ועי' בערוך לנר ובחתם סופר מה שישבו בזה, ואכן בתוס' שם ד"ה לפי, מבואר דאתרוג של ערלה פסול כל שבעה מטעם 'כתותי מיכתת שיעורא', ובבית מאיר כתב שיש לפרש כפי שכתב הכפות תמרים (שם), דכתיב פְּרִי עֵץ הָדָר, וכל שאינו ראוי לאכילה אינו קרוי פְּרִי.

ועי' ברמב"ם פ"ח ה"ב, שהביא את פסול ערלה, קסח ובה"ט כתב דכל פסולי אכילה - פסולים כל שבעה, מבואר בדבריו דגם ערלה פסול כל שבעה. קסט קע

ו. אתרוג טבל קעא

דעת התוס' דף ל"ה ע"א ד"ה לפי, דהפסול בערלה - הוא משום דיש בו איסור הנאה (כעבודת כוכבים ועיר הנדחת), אך אי"צ שיהא בהם היתר אכילה, וכיון שכן אין לפסול טבל - המותר בהנאה, קעב אך מדברי רש"י התם ד"ה ומאן דבעי, מבואר שבעינן שיהא בהו אף היתר אכילה, וע"כ אתרוג של טבל - פסול, וכפי שהובא לעיל דברי הכפות תמרים בדין ערלה, דכל שאינו ראוי לאכילה - אינו קרוי פְּרִי. וכן מבואר בדברי הרמב"ם פ"ח ה"ב, ופסק הרמב"ם שם ה"ט והשו"ע, דפסול זה נוהג כל שבעה ימים. קעג

ועי' דרך אמונה הל' תרומות פ"ב ה"ב ביאור"ל ד"ה זרען, דדעת המהרשד"ם יו"ד סי' קצ"ב, דהנוטע אתרוג למצוה אינו חייב כלל במעשר, ויוצא בו יד"ח מצות ארבע מינים, מאידך הכפות תמרים סוכה דף ל"ד ע"ב, פליג על המהרשד"ם וס"ל דאף הנוטע אתרוג למצוה - חייב הוא במעשר, ומ"מ מסיים בדרך אמונה, 'מיהו אלו שנוטעין בשביל למכור האתרוגים, אין תלוי בדעתם, דאולי הלקוחות ירצו לאכול הפירות ... וחייב מדרבנן. קעד

כתב המג"א ס"ק כ', דאתרוג של דמאי כשר, (משום דהרי הוא מותר לעניים, ומיגוי דאי בעי מפקר ליה לנכסיה), אולם דו"ק דהאידינא אי"ז מצוי, דדמאי - היינו כשרוב עמי

קסח וכבר תמה הבאר הגולה סי' תרמ"ט סעי' ג', אמאי השמיט השו"ע דין ערלה.

קסט ועי' במג"א סי' תרמ"ט ס"ק כ', שהבין בדברי השו"ע שיש לפוסלו משום שחסר בהיתר האכילה, אלא דנתקשה בזה, דהרי דין 'היתר אכילה' הוא מדין 'לכם', ופסולו רק ביום הראשון, וע"כ כתב לחדש דכיון שהפסול הוא בגופו של האתרוג - ע"כ ראו חז"ל לאוסרו.

אולם בבי' הגר"א מבואר, דס"ל להשו"ע דפסול 'היתר אכילה' - הוי מדין 'כתותי מיכתת שיעורא', וע"כ פסול כל שבעה.

קע ועי' משנה ברורה סי' תרמ"ט ס"ק מ"ה, דערלת חו"ל כשר אפילו ביום ראשון.

קעא עי' במרכבת המשנה ע"ד הרמב"ם הנ"ל, דמבואר ברמב"ם בפיה"מ דהואיל ואינו ראוי לאכילה - אין עליו שם 'פרי', וע"כ מובן שפסולו כל שבעה ימים.

קעב אלא דדעת הר"ן בשם הרמב"ן, דכשר אף ביום הראשון, אך דעת התוס' הנ"ל דהפסול של 'חסרון היתר אכילה' - הוא משום דאי"ז 'לכם', וע"כ פסול אף ביום הראשון.

קעג פשוט דדין 'טבל' שייך רק באתרוג, שמתוך הד' מינים - רק הוא עומד לאכילה, וכמבואר בדרך אמונה הנ"ל.

קעד ודו"ק דבזמנינו הוי מיעוט דמיעוט שאוכלים אתרוגים, ואף האוכלים - בד"כ הוי רק לסגולה ללידה קלה וכדו'.

הארצות מעשרים, אלא שגזרו חכמים משום מיעוטם, אך האידנא דאין רובם מעשרים -
הוי 'ספק טבל'.

ז. אתרוג המורכב

אתרוג המורכב אינו בכלל פְּרִי עֵץ הָדָר, וע"כ פשוט שפסול כל שבעה ימים. קעה

ח. אתרוג חסר

מבואר בסי' תרמ"ח, דאתרוג שנחסר מבשרו, ניקב, נסדק, נימוחקעו וניטל עוקצוקעו - כולו
פסולים משום דאי"ז 'לקיחה תמה', וכבר נתבאר דלכו"ע אין נוהג פסול 'לקיחה תמה'
בשאר ימים. קעח

ולפי"ז, אם מתנה על האתרוג שמקצה אותו רק לאחד מימי חג הסוכות, יכול למחרת
אותו היום לאכול חלקו (ולשייר בו שיעור אתרוג), ואח"כ לצאת בו ידי חובה, דהא חסר
כשר בשאר יומי. אלא דדעת הר"ן בעינן שנשתייר רובו, אך בפסקי מהרא"י משמע דדי
בנשתייר מיעוטו. קעט

ט. נקב מפולש באתרוג

עי' בשו"ע סי' תרמ"ח סעי' ב', דסתמות דבריו לפסול בנקב מפולשקפ - אף בלא חסרון
כלל, וי"א דפסולו דוקא בחסר משהו מבשר האתרוג, וכתב המשנ"ב ס"ק ח', דקיי"ל
להחמיר - אם לא בשעד"ח שאין לו אתרוג אחר.

והנה יש לעיין משום מה נפסל בנקב מפולש, דבשלמא בנחסר מבשר האתרוג - מובן שיש
לפוסלו מדין 'לקיחה תמה', וא"כ יש להכשירו בשאר ימים, (דהא כבר נתבאר דכו"ע ס"ל
דאין דין 'לקיחה תמה' בשאר ימים), אלא דאם פסול הוא אף באין בו חסרון - משום מאי
פסלינן ליה.

ועי' בתוס' דף ל"ו ע"א ד"ה אי נסדק, ומבואר בדבריהםקפא דפסולו הוא משום דדמי
לטריפות דבהמה, דניקב קרום המוח מעבר לעבר, או הלב לבית חללו - הוי טריפה, ולטעם
זה לכאו' יש לפוסלו כל שבעה. קפב

קעה משנה ברורה סי' תרמ"ט ס"ק מ"ה, (ועי' בסי' תרמ"ח ס"ק ס"ה, דמשמע דחש להו אף בספק מורכב).

קעו בבכורי יעקב ס"ק ל"א, מבואר דג' אלו - פסולם מדין 'לקיחה תמה'.

קעז במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק ל"ג, מבואר דפסולו מדין 'חסר', וכן מבואר ברמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה'.

קעח דו"ק דבכה"ג דנראה לא יפה, יש מקום להחמיר בו מדין 'הדר', כפי שנתבאר לעיל בשם הראב"ד.

קעט ועי' ברמ"א סעי' ו', דמ"מ אין לחתוך אתרוג לשנים או שלשה חלקים, דיש להתיר דוקא בנחסר - רק בנשאר עיקרו
קיים, אבל כה"ג נקרא 'חתיכת אתרוג', ואינו כשר כלל.

קפ עיי"ש בסעי' ג', דיש מפרשין דהיינו שניקב מצד לצד, ויש מפרשין שניקב עד חדרי הזרע, וכתב המשנ"ב ס"ק י"ד,
דיש להחמיר כשיטה אחרונה - אם לא בשעד"ח שאין למצא אתרוג אחר.

קפא וכן מבואר במ"מ ע"ד הרמב"ם פ"ח מהל' סוכה ה"ז.

קפב עי' בחוות דעת סי' ל"ו ס"ק ג', דבנימוח - (דנסתפק ביה רבא בגמ' בדף ל"ו ע"א, דשמא) הו"ל כטרפה, היינו דאין
עליו נשם פרי, וכעיי"ז כתב בספר משנת יעבץ (או"ח מועדים סי' ס"ו אות ג'), דדמי למש"כ בירושלמי בדין אתרוג יבש,
דהוי בכלל לא הַמְתִים יְהַלְלוּ יְהוָה.

אולם כבר מבואר במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק ה', דכיון דדין 'נקב מפולש בלא חסרון' שנוי במחלוקת הראשונים, ע"כ יש להקל בזה ביו"ט שני ליטלו **בברכה**, קפ"ג כיון דהוי ספק דרבנן, ולפי"ז כש"כ שיש להקל בו בשאר ימים.

י. אתרוג שניטלה פטמתו

תנן בסוכה פ"ג מ"ה, 'אתרוג ... נטלה פטמתו ... פסול', וכתב הרמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה', דפסולו משום חסר, וע"כ לכו"ע כשר בשאר ימים, אולם במג"א ס"ק י"ז כתב דבמגיד משנה מבואר דפסולו משום 'הדר', וא"כ פסול הוא גם בשאר ימים, ובמשנ"ב ס"ק ל"ו הביא מהאחרונים דבשעד"ח אפשר לנוטלו, אלא דנחלקו אם אפשר גם לברך עליו, אולם בהצטרף ספק נוסף קפ"ד - יכול אף לברך, קפ"ה ומ"מ משמע דלכתחילה יש להחמיר בדאפשר - אף בניטל חלק מהפיטם. קפ"ו

יא. ניטל עוקצו של אתרוג

אזה דתנן פ"ג מ"ה, אתרוג ... נטלה פטמתו ... פסול', איתא עלה בגמ' דף ל"ה ע"ב, 'תנא ר' יצחק בן אלעזר נטלה בוכנתו, ונאמרו בזה כמה פירושים בראשונים, ולפי' השני ברש"י, היינו שניטל העוקץ קפ"ו של האתרוג ונעשה בו גומא, וכך עולה גם מדברי הערוך המובא בתוס' שם. ופשוט שפסולו הוא מדין 'חסר', דהא המסתכל על האתרוג אינו רואה כלל את הגומא, וע"כ לכו"ע אין בו פסול כלל בשאר ימים. וכן כתב הרמ"א במפורש בסי' תרמ"ט סעי' ה'. קפ"ח

יב. חזוית באתרוג

במשנה דף ל"ד ע"ב, מובא הפסול של חזוית באתרוג, ואיתא עלה בגמ' דף ל"ה, 'על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו והמקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה **כמנומר** ופסול', ומשמע דפסול חזוית הוא משום דאינו 'הדר', וא"כ לגבי שאר ימים - תלוי במחלוקת (הראשונים ובעקבותם) השו"ע והרמ"א הנ"ל, וכן כתבו התוס' בדף כ"ט ב' ד"ה קפסיק, (דלשיטתם) ה"ה פסול כל שבעה.

קפ"ג וז"ל השעה"צ ס"ק י', הכא דבלאו הכי יש דעות דכשר אפילו ביום ראשון - מקלינן לגמרי בשני. קפ"ד עי' משנ"ב סי' תרמ"ח סעי' ז', דאף בניטל כל הפיטם, אם לא נעשה גומא - י"א כשר, וא"כ בדין יש יותר מקום להקל בזה.

קפ"ה דהו"ג ספיקות, א שמה אינו בכלל 'ניטל פטמתו', ב שמה פסולו משום 'חסר', ג שיטת הרמב"ם ורוב הראשונים, שאף פסולי 'הדר' - כשר בשאר ימים.

קפ"ו ועי' ברמ"א שם סי' תרמ"ח, דאתרוג שלא היה לו פיטם מעולם - כשר, ועי' דרשו הע' 61, דנחלקו הפוסקים באתרוג שהיה לו פיטם, אך תכונותו דבעודו באילן - מתייבש ונופל, (כפי שמצוי בזן חזו"א), דדעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכות פרק י' סעי' י"ח) שהוא כשר, מאידך דעת הגר"ש אלישיב ('הערות' סוכה דף ל"ה ע"ב) דיש להכשיר דוקא בנפל מהאתרוג קודם שהגיע לגמר פריו (שליש גידולו), אך בנפל אח"כ - פסול. ויש לדון, אי יש להחמיר בזה (בדאפשר) - אף בשאר ימים.

קפ"ז היינו שארית העץ שבו מחובר האתרוג באילן.

קפ"ח בספר ארבעת המינים השלם (ויספיש) ח"א הוספות עמ' שכ"ב אות ד', הביא מפי השמועה, דהחזו"א דהחמיר בזה.

אולם בהמשך דבריהם כתבו התוס', דבירושלמי מבואר דכל הפסולים - אינם אלא ביום ראשון, ומבואר דס"ל דפסול חזוית - משום חסר, וע"כ כשר הוא בשאר ימים, אלא שכתב הרא"ש פ"ג סי' ט"ו, דהירושלמי נחלק בזה על הבבלי.

עפ"ז כתב הרמ"א סי' תרמ"ט סעי' ה', דחזוית פוסלת כל שבעת ימים, וביאר המשנ"ב ס"ק מ"ח, דזהו דוקא לשיטתו - דפסול 'הדר' נוהג כל שבעה, ואכן לדעת השו"ע דפסול 'הדר' אינו נוהג בשאר ימים, יש להכשיר גם החזוית בשאר ימים.

ועי' במשנ"ב ס"ק מ"ט, דבשעת הדחק יש לסמוך להקל בחזוית בשאר ימים, וביאר בשעה"צ ס"ק נ"ג, דהוי כעין ס"ס, ספק שמא פסולו רק משום 'חסר' (דאינו פסול בשאר הימים), ואף את"ל דפסולו משום 'הדר', הלא שיטת הרבה ראשונים דגם פסולי 'הדר' כשרים בשאר ימים, והביא מהפמ"ג (משב"ז סי' תרמ"ט ס"ק ט'), דאף יכול לברך עליו.

והנה מצאנו מחלוקת אחרונים בעיקר פסול חזוית (ביום ראשון), האם פוסל אף בחזוית אחת, דדעת המבי"ט ח"ג סי' מ"ט, דאינו פסול אא"כ יש בו לכה"פ שתי אבעבועות, אולם דעת הכפות תמרים שם, דפוסל אפילו באבעבוע אחת. והביאם המשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק מ"ט ונוטה לדעת המחמירים, אלא שכתב בשעה"צ ס"ק נ"ד, דכיון דהוי מחלוקת הפוסקים, יש להקל בזה בשאר ימים, (אף שלא בשעד"ח).

והנה, כיון דכו"ע מודו דיש להכשיר 'חסר' בשאר ימים, היה אפשר למצוא פתרון להכשיר אתרוג שיש בו חזוית, ע"י שיקלף בזהירות את החזוית, אלא שברמ"א מבואר דלא מהני, משום הכלל ש'בא מכח פסול - פסול', אולם הגר"א מוכיח דס"ל לשו"ע דבא מכח פסול - כשר, וע"כ הכריע המשנ"ב ס"ק ל"ח, דבמקום הדחק יש להקל לקלפוקפט מס"ס, (ספק אין דין 'בא מכח פסול', וספק אי הלכה כהרמב"ם דהדר כשר בשאר יומי - וא"כ לא חשיב כלל פסול). קצ

יג. אתרוג מנומר במראות כשרות

עי' משנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק כ"ו, קצא שנחלקו האחרונים באתרוג המנומר במראות כשרות, ומיקל בזה בשעד"ח, ומבואר בפוסקים דפסול מנומר הוא משום 'הדר' - כפסול חזוית, וא"כ פסולו לגבי שאר ימים - תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, אלא דאפשר דיש להקל בהו משום 'ספק ספיקא', שמא הלכה כשי' הפוסקים המקילים במנומר במראות הכשרים, ואף את"ל כהמחמירים בזה - שמא הלכה כשיטת רוב הראשונים דלית להו פסול 'הדר' בשאר ימים. קצב

קפט דו"ק דאי הוי שעד"ח, הלא מקילנן ביה - אף בלא לקלפו.
 קצ לכאור' הו"ה דיש להקל בספק חזוית, כגון צבע מסופק, או ספק נראה לעין כל.
 קצא גם בס"ק נ"ד הביא מחלוקת זו, אך התם לא הכריע הלכה כמי.
 קצב ולכאור' יש להקל בזה בשעד"ח, כנ"ל לענין חזוית.

יד. אתרוג שנקרוהו עכברים

בגמ' בדף ל"ו ע"ב, איתא ב' איכא דאמרי בדין נקרוהו עכברים, וכבר הובא בב"י דנחלקו הראשונים אי קיי"ל כל"ק האוסרת, או כל"ב המתירה, וטעמא דל"ק - דאף ד'חסר' כשר בשאר ימים, מ"מ בנקרוהו עכברים - ה"ה מאוס.

ולכאור' דין זה שנוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, דהשו"ע לא הביא כלל דין זה, (וכן משמע בדבריו בב"י, דקיי"ל כשי' הראשונים הפוסקים כל"ב), אולם הרמ"א קצ"ג הביא דין זה להלכה.

אלא שמבואר במשנ"ב ס"ק ל"ז, דכיון שאין פסולו מצד עצמו, א"כ לכו"ע לא הוי בכלל 'בא מכח פסול', וע"כ מועיל לקלף ניקוב העכברים, ושוב הו"ל רק בכלל חסר - דלכו"ע כשר בשאר יומי.

טו. אתרוג עגול

כתב השו"ע סי' תרמ"ח סעי' י"ח, 'העגול ככדור פסול', ופירש הלבוש דפסול משום שאין דרכו להיות כן, וכ"כ גם בשו"ע הרב שם, וכתב השע"ח צ"ח ס"ה, דמשמע מדבריהם דלא הוי בכלל אתרוג - וא"כ פסול כל שבעת הימים.

מאידך בשע"ח צ"ח ס"ה, כתב דלענ"ד אפשר לומר דפסול משום שאינו 'הדר', קצ"ד ולפי"ז לשיטת הרמב"ם (והשו"ע) המכשיר פסולי 'הדר' בשאר ימים - יש להכשירו, וכך גם מוכח ברמב"ם פ"ח הל' ח-ט - דכשר בשאר ימים. קצ"ה

טז. נקטם ראש הלולב. קצ"ו

במשנה ריש פרק לולב הגזול, מבואר דלולב שנקטם ראשו - פסול, וביאר רש"י (דף כ"ט ע"ב) דפסול משום שאינו הדר, קצ"ו וכן הביא המג"א סי' תרמ"ה ס"ק ו', מהירושלמי פ"ג ה"א (דף ט"ו ע"ב), דפסול נקטם הוא מדין 'הדר', קצ"ח וכיון שכן הרי זה תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א, אי פסול 'הדר' שייך כל שבעה.

ועי' בסי' תרמ"ה סעי' ו', דנחלקו השו"ע והרמ"א בגדרי 'נקטם', דדעת השו"ע דדוקא בנקטמו רוב העלים העליונים, אך הרמ"א מחמיר אף בנקטם העלה האמצעי (התיומת) בלבד, ואף הרמ"א ס"ל, דבדליכא לולב אחר - אפשר ליטול בברכה לולב שנקטם העלה האמצעי בלבד, (לכה"פ בנקטם מקצתו), וא"כ אפשר דיש להקל בזה לכתחילה בשאר ימים, דהא איכא ס"ס, ספק אי נפסל רק בעלה אמצעי בלבד, וספק אי 'הדר' כשר בשאר ימים.

קצ"ג סי' תרמ"ט סעי' ה'.

קצ"ד וכך אכן מבואר במחזור ויטרי סי' שס"ג, ובסידור רש"י סי' רצ"ז.

קצ"ה ועי' בפמ"ג סי' תרמ"ט משב"ז ס"ק י"ב, דלשיטת הרמ"א הפוסל הדר כל שבעה, יש לפסול עגול גם בשאר ימים.

קצ"ו משנ"ב סי' תרמ"ה ס"ק כ"ז.

קצ"ז ואכן יש לעיין, אמאי אינו פסול משום 'חסר', הלא ניטל ראשו.

קצ"ח ודו"ק דמבואר במשנ"ב סי' תרמ"ח ס"ק מ"ו בשם המבי"ט, דפסולי 'הדר' - היינו דוקא כשנראה לעין כל, אך מה שנראה רק ע"י התבוננות - אינו פוסל, ולפי האמור דנקטם ראש הלולב - פסול משום 'הדר', א"כ אי"צ כלל התבוננות ע"י זכויות מגדלת וכדו'. (שו"מ שכן כתב בספר 'כשרות ארבעת המינים' (שטרן) עמ' ק"ג).

יז. לולב שנחלקה התיומת או נסדק כהימנך

כתב המג"א סי' תרמ"ה ס"ק ו' בשם רבנו ירוחם, דתרוייהו פסולים מדין לקיחה תמה קצט וע"כ כשר בשאר ימים, אולם הרע"א בהגהת השו"ע ובסוף ספר דרוש וחידוש ח"א, הקשה דמדברי התוס' בדף כ"ט ע"ב ד"ה נקטם, מבואר דנחלק פסול משום 'הדר'.

ובמשנ"ב סי' תרמ"ה ס"ק י"ז, נקט כדברי המג"א הנ"ל, וכתב במפורש דפסולו הוא רק ביום הראשון, ועי' בספר חיים וברכה סי' קפ"ג, שהביא בשם המהרש"ם (מברעזאן), דלדינא יש לפסוק כמג"א, דהרי איכא ספק ספיקא, שמא הלכה כרבנו ירוחם - דנחלקה ונסדקה התיומת פסולו רק משום לקיחה תמה, ואת"ל כדמשמע מתוס' - דהוא משום הדר, שמא הלכה כדעה זו דהדר כשר ג"כ מיום ב' ואילך'.

יח. הדס שוטה

מבואר בשו"ע סי' תרמ"ו סעי' ג', דהדס שהיו שני עלים יוצאים בשוה, והעלה השלישי למעלה מהם, אי"ז 'עבות' - אלא נקרא 'הדס שוטה', וכתב הביאווה"ל ריש סי' תרמ"ו בשם הראב"ד, דפסולו כל שבעה, וכ"כ המשנ"ב סי' תרמ"ט ס"ק מ"ו.

יט. הדס וערבה שנשרו רוב העלים

היה מקום לומר, דדוקא הדס שתחילת גידולו אינו משולש - חסר הוא בשם 'עבות', אך בהיה תחילה 'עבות' ואח"כ נשרו רוב עליו - פסולו הוא מדין 'חסר', וע"כ יש להכשירו בשאר ימים, אולם כבר מבואר בשו"ע סי' תרמ"ו סעי' ד-ה ובמשנ"ב שם, דאף הדס שהיה 'עבות' ואח"כ נשרו רוב עליו - אינו 'עבות', וא"א וממילא פסולו כל שבעה ימים, וכן הביא השע"ת ריש סי' תרמ"ו בשם שו"ת פני יהושע (או"ח) סי' ג', וכ"כ החיי אדם כלל ק"נ סעי' ג', דהעולם נכשלים בהדס שנשרו רוב עליו, ופסול זה הוא מגופו - שאין שמו עליו, ופסול כל שבעה.

וכן מבואר בריטב"א ריש פ"ג דסוכה, דהדס וערבה שנשרו רוב עליהם - אין עליו שם הדס וערבה, ופסולים כל שבעה.

כ. הדס ששלושת עליו העליונים כמושים

עי' בשו"ע סי' תרמ"ו סעי' ח' ובמשנ"ב שם, דהדס שיבשו שלשת העלים העליונים - פסול, רב אלא דבסעי' ט' הביא השו"ע מחלוקת בהיו עלים אלו כמושים, ובמשנ"ב ס"ק כ"ז נקט להלכה, דביום ראשון דהוא דאורייתא - ראוי להחמיר, אך בשאר ימים שהם דרבנן - אזלינן לקולא. רי

קצט ואכן יש לעיין, אמאי פסול משום 'לקיחה תמה', הלא אינו חסר כלום.

י ועי' להלן אות י"ט, בהיה 'עבות' - ואח"כ נשרו רוב עליו.

יא כן מבואר בריטב"א ריש פ"ג דסוכה, דהדס שנשרו רוב עליו - אינו בכלל 'עבות', ופסול כל שבעה.

יב עי' לעיל בדין 'יבש', אי פסולו משום 'הדר', או משום לא ה'מתים' י'ה'ללו י'ה'.

יג ודו"ק דאי פסולו משום 'הדר', א"כ לשיטת השו"ע - אף בלא זה יש להכשירו, דהא מיקל הוא בדין 'הדר' בשאר ימים.

כא. צפצפה (ערבה)

איתא בגמ' בסוכה דף ל"ד ע"א, 'ת"ר אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה ערבה קנה שלה אדום ועלה שלה משוך ופיה חלק, צפצפה קנה שלה לבן ועלה שלה עגול ופיה דומה למגל, וכל שאין לה סימני ערבה - הרי היא בכלל 'צפצפה', ואי"ז בכלל מין האמור בתורה, ופשוט שפסולו כל שבעה.^{יד}

והעולה למעשה, דבשנה שיו"ט ראשון חל בשבת, באתרוג אין לחוש לחסר, ולשו"ע אף לא בחזוית, ובלולב אין לחוש לנחלק, ולשו"ע אף לא לנקטם, (ונקטם היינו דוקא בראיה רגילה).

פסולי ארבעת המינים השכיחים - המחודשים מודגשים

הערות	לבני ספרד	לבני אשכנז	מהות הפסול	
	פסול	פסול	אין שמו עליו	חסר בשיעור
	פסול	פסול	לא הִמְתִּים יְהַלְלוּ יְה	יבש
	כשר	כשר	לָכֶם	שאול
גם לשו"ע אינו יוכל לברך עליו	פסול	לא לכתחילה	מצוה הבאה בעבירה	גזול
	פסול	פסול	כתותי מיכתת שיעורא	אתרוג ערלה
	פסול	פסול	אין שמו עליו	אתרוג טבל
	פסול	פסול	אין שמו עליו	אתרוג מורכב

^{יד} משנה ברורה סי' תרמ"ט ס"ק מ"ה.

אתרוג חסר	לקיחה תמה	כשר	כשר	אם נראה מכוער - יש מקום להחמיר
נקב מפולש באתרוג	כטריפה	כשר	כשר	
ניטל פיטמתו	חסר / הדר	כשר	כל שלא נהייתה גומא - כשר	יש מקום להחמיר
ניטל עוקצו	לקיחה תמה	כשר	כשר	
חזזית באתרוג	הָדָר	כשר	פסול	יש מקום להקל בספקות
אתרוג מנומר במראות כשרות	הָדָר	כשר	פסול	יש מקום להקל
אתרוג שנקרוהו עכברים	מאוס	כשר	פסול	אפשר לקלף
אתרוג עגול	איך שמו עליו / הדר	←	פסול	לשו"ע - יש מקום להקל.
נקטם ראש הלולב	הָדָר	כשר	פסול	בנקטם רק התיומת - יש מקום להקל

נחלקה התיומת (הימנק)	לקיחה תמה	כשר	כשר	י"א דפסול משום הדר, וא"כ לרמ"א יש להחמיר
הדס שוטה	אינן עליו	פסול	פסול	פסול
הדס וערבה שנשרו עליהם	עבות	פסול	פסול	פסול
הדס שכמשו עליו	עבות	פסול	פסול	פסול
צפצפה	אינן עליו	פסול	פסול	פסול

חיוב ד' מינים במקום המקדש

כבר הובאו לעיל בריש הדברים, דברי המשנה בסוכה, דמהתורה לולב ניטל במקדש כל שבעה, ובגבולין יבום ראשון בלבד, וא"כ כל ספק דאית לן בנטילת לולב, במקדש יש להחמיר בהו - מדין 'ספק דאורייתא', כמו"כ כתב הריטב"א דף כ"ט ע"ב, דבמקדש נוהגים כל הפסולים - כל שבעה ימים.

והנה בדברי רש"י שם דף מ"א ע"א, מבואר דדוקא במקדש עצמו נוטלים כל שבעה, אך ירושלים דינה כגבולין - דמדאורייתא ניטל בה רק יום ראשון.

וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ז מהל' לולב הי"ג, שכתב 'מצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים',

אולם בפירוש המשניות כתב, 'מדינה היא כל העיירות שבארץ ישראל - מלבד ירושלים', ומבואר שס"ל דדין ירושלים כמקום המקדש, שנוהג בה מדאורייתא כל שבעה, וכתבו הערוך לנר ועוד מפרשים, דצ"ל דהרמב"ם (בהלכות) סמך עמש"כ בפ"ב מהל' שופר ה"ח, דהא דתוקעים בראש השנה שחל בשבת, לאו דוקא במקדש לבד, אלא בכל ירושלים.

וכבר הביא ברבנו מנוח על הרמב"ם הנ"ל בהל' לולב, שבירושלמי בסוכה פ"ג הלכה א' (דף י"ז ע"א), ובראש השנה פ"ד הלכה ג' (דף י"ט ע"א), מפורש כדברי הרמב"ם, דתני התם **יְשַׁמְחֶתֶם לְפָנַי ה' אֶלְקֵיכֶם שְׁבַעַת יָמִים בִּירוּשָׁלַם**.^{יה}

ועי' בביכורי יעקב סי' תרנ"ח ס"ק א', שהביא משו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ג, שקבלה ביד אנשי ירושלים, ששכונות היהודים אינם בתוך ירושלים המקודשת, אלא בתוך 'ציון' - שלא נתקדש בקדשות ירושלים, אולם מבואר בדבריו שם, שקברי בית דוד וקבר חולדה הנביאה (בראש הר הזיתים) - הם מקומות שנתקדשו בקדושת ירושלים, וגם מקום המקדש משמע דהוי בכלל ירושלים, וכמבואר בתוס' בפסחים דף ס"ו ע"א ד"ה תוחב.

אלא דאכתי יש לדון אי קדושת ירושלים קדושה אף בזה"ז, דבדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' בית הבחירה ה"ז, מבואר דקדושת ירושלים לא בטלה, שכתב 'אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר **אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ וּמִקְדָּשַׁי תִּירָאוּ** מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאף על פי שחרב בקדושתו עומד', וכ"כ שם בפ"ו הי"ד, 'ובמה נתקדשה בקדושה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשן לעתיד לבא', אולם הראב"ד שם בפ"ו פליג עליה, וס"ל דבין למ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא, ובין למ"ד דלא קידשה לע"ל, תרוייהו ס"ל דקדושת ירושלים והמקדש - לא קידשה לעתיד לבא.

ועי' במגן אברהם סי' תקס"א ס"ק ב', דדעת רוב הפוסקים כשיטת הרמב"ם, דקדושת ירושלים קדשה אף לעתיד לבא.

עפ"ז כתב בביכורי יעקב הנ"ל, 'ולכן מי שנוטל לולב סביבות מקום המקדש או אצל קברי בית דוד וקבר חולדה, גם בזמן הזה מקיים מצות עשה דאורייתא כל שבעה (לפי מה שהוכחתי), **וצריך להחמיר שם בכל החומרות של יום ראשון** ... ובודאי חכמי ירושלים אין צריכים לי ולהוראתי, מ"מ הנעל"ד כתבתי להלכה'.^{יז}

עוד הביא הבכור"י דדעת הריטב"א ריש פ"ג דסוכה, דאף במקדש נוהג דין 'לכם' - רק ביום ראשון, אולם שיטת התוס' בסוכה שם ד"ה בעינן, דדין 'לכם' - נוהג במקדש כל שבעה, ועי' בתוס' רע"א ריש פ"ג דסוכה, שגם הוא הביא שדעת התוס' דפסול 'לכם' - נוהג במקדש כל שבעה, אלא שדעת הרמב"ן דשאל כשר בשאר ימים במקדש.

מאידך מצאנו באחרונים דפליגי על עיקר יסודו של הביכורי יעקב הנ"ל, ועי' בחידושי רבנו מאיר שמחה (בעל ה'משך חכמה'), שהאריך להקשות על דבריו, דא"כ אמאי הוצרך רבי יוחנן בן זכאי לתקן בגבולין כל שבעה - **זכר** למקדש, הלא אף בימינו אנו איכא חיוב

^{יה} עי' בביכורי יעקב סי' תרנ"ח ס"ק א', שהביא משו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרל"ג, שקבלה ביד אנשי ירושלים, ששכונות היהודים אינם בתוך ירושלים המקודשת, אלא בתוך 'ציון' - שלא נתקדש בקדושת ירושלים, אולם מבואר בדבריו שם, שקברי בית דוד, וקבר חולדה הנביאה (בראש הר הזיתים) - הם מקומות שנתקדשו בקדושת ירושלים, וגם מקום המקדש משמע דהוי בכלל ירושלים, וכמבואר בתוס' בפסחים דף ס"ו ע"א ד"ה תוחב.

^{יז} והרוצה לחוש לשיטת הביכורי יעקב, אכן גם בשנה זו □ עליו להקפיד בכל הפסולים שבשאר שנים.

תורה במקום המקדש, וא"כ אי"צ לעשות זכר לכך, ובסיום דבריו כתב 'וחלילה לא תהא הוראה כזאת בישראל'.

עי' גם בשו"ת אגרות משה ח"ח, קדשים סי' ס"ג ס"ק ח', שהאריך להוכיח בשיטת הרמב"ם, דחיוב הנטילה כל שבעה הוא רק במקדש - ולא בירושלים. וכ"כ גם בשו"ת דברי יציב או"ח ח"ב סי' רע"ג.

ובהנהגת גדולי הדור זצ"ל, מובא בהליכות שלמה (סוכות פי"א דה"ל אות כ"ו), דהגרש"ז אויערבך בהיותו בכותל המערבי, היה מהדר ליטול לולב שנית, ו"כ כתב בספר אמרי שפר (עמ' רל"א), שכך נהג גם הגרי"ש אלישיב, אולם החזו"א מחמת הספק לא היה נוסע לירושלים בחג הסוכות, וכן דעת הגר"ח קניבסקי, שאין להכניס עצמו לחיוב דאורייתא.

לתגובות: YR4295@gmail.com

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

משמחת הסוכה - לעורו של לויתן

בחג הסוכות היו ישראל מקריבים 70 פרים כדי להגן על 70 האומות. וגם לעתיד לבוא כשיבואו הגויים ויבקשו מה' לתת להם מצוות- "תנה לנו מראש ונעשנה", ייתן להם הקב"ה את מצוות הסוכה, כיוון שהיא מצווה קלה שאין בה חיסרון כיס. (ע"ז ג.) וצריך ביאור מה השייכות של הגויים למצוות סוכה.

וכתב הגרא"א דסלר זצ"ל (ממ"א ח"ב עמ' 107) שמהות הסוכה הוא ביטול היש, שאדם מבין את אפסיות העוה"ז, וכי כל השואפים והרודפים אחר הצלחה והתבססות חומרית, בסופו של דבר העלו חרס בידם, וזה דבר שאפי' גוי יכול להשיג (לכה"פ לעתיד לבוא) ולכן הקב"ה נותן להם את מצוות הסוכה.

ואפ"ל שלכן דווקא בסוכות זהו הזמן להגן על שבעים האומות ע"י הקרבנות, משום שיש להם שייכות למצווה זו.

ולכן גם בית המקדש נקרא סוכה- בשיר של יום דיו"ט א' דסוכות (כשלא חל בשבת) שנא' "ויהי בשלם סוכו, ומעונתו בציון". לפי שבית המקדש כולו רוחניות, ושם מגלים את אפסיות העוה"ז, ומקבלים את המבט האמתי על כל העולם.

והנה בגמ' ע"ז הנ"ל מבואר שלאחר שהגויים יקבלו את מצוות סוכה הקב"ה יוציא עליהם חמה מנרתיקה, ומיד הגויים מבעטים בסוכתם ויוצאים והקב"ה משחק עליהם.

ומבאר הגר"מ שפירא שדבר זה לא יהיה מיד בחג הסוכות הראשון אלא בסוף ימות המשיח כשיגיעו סוף השית אלפי שנים וזה יהיה מבחן לגויים לראות האם הם הפנימו את מצוות הסוכה.

משום שהאלף השביעי כולו רוחניות, וע"ז אמרו חז"ל שהקב"ה עושה לצדיקים כנפיים ועפים על פני המים. כלומר שגופם מתעלה מעל הגשמיות ואינם צריכים אכילה ושתייה, כמו משה רבינו כשעלה למקום המלאכים. (דעת תבונות)

וא"כ כשמגיע השלב הזה, הקב"ה רוצה לראות האם הגויים ראויים לעלות מעל גשמיותם, אך כשהקב"ה מוציא עליהם חמה מנרתיקה, הם מיד מבעטים בסוכתם, משום שהם מצטערים על פרישותם מהעוה"ז שהוא מהותם היחידה, ואין להם מהות פנימית רוחנית כעם ישראל.

אך היהודי כשזוכה להתנתק מהגשמיות הוא שמח בתוספת הרוחנית שהוא מקבל, ובזמן הזה אנו אט אט מתנתקים מהגשמיות ע"י כל השקעה בתורה ובמצוות, ובפרט כשיושב בסוכה ושמח בדירת העראי שלו ובביטול היש הטמון בה, ולכן לעתיד לבוא יזכו כנגד זה להגנה מאותה חמה, ואדרבה, כמה שאנו פורשים מהעוה"ז בשמחה עכשיו, אנו נזכה שתהיה השמש הזו מרפא בכנפיה כמ"ש ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק.

וזהו הסוכת עורו של לויתן שמגינה על הצדיקים באותו הזמן, ולכן ביציאה מהסוכה אנו מתפללים שנזכה להיות בסוכת עורו של לויתן, שזה בזכות מצוות הסוכה שמהותה שמחה בפרישות מהעוה"ז, ועי"ז נזכה להינצל מהיום הבא הבוער כתנור.

לתגובות bztaube@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

למה אנו חוששין שמא יעבירונו ד' אמות ברשות הרבים

כשחל יום ראשון של סוכות בשבת אין נוטלין הד' מינים ובטעם הדבר איתא בגמ' סוכה (מב:): "אמר רבה גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה אי הכי יום ראשון".

ורבים שאלו ותמוהו למה הפקיעו חז"ל מצות דאורייתא של תקיעת שופר ונטילת לולב מכל בני ישראל מחשש רחוקה שמא יהא יהודי אחד שישכח שאסור לטלטל ברשות הרבים ובטעות יוציא השופר או הלולב ברשות הרבים, וכבר כתבו הרבה ספרים מהלכים שונים בזה.

בשו"ת שואל ומשיב (מה"ק ח"א סי' קי"א דל"ד ע"ד) העלה דבר יסודי בטעם גזירה דרבה (סוכה מב:): וכתב השואל ומשיב, וז"ל "לכאורה תמוה, מהיכי תיתי נחוש לחששה רחוקה כזו שילך אצל בקי ללמוד ויוצא ד' אמות ברשות הרבים.

נלפע"ד דבר חדש, דהנה כבר נודע מ"ש הקדמונים בהא דאמרו (גיטין ב.) סתם ספרי דדייני מגמר גמירי ורבנן הוא דאצרוך כו' דהענין הוא דבאמת בכל מקום אזלינן בתר רובא, אך זהו כשאנו דנין על איש פרטי אזלינן בתר רוב, אבל אם אנו עושין תקנה בשביל העולם ובכל העולם יש מיעוטים דלא בקיאים, לכך אצרכו לומר בפני נכתב כדי לתקן את המיעוט ג"כ.

ומעתה נלפע"ד דבדבר שהוא כולל כל אדם ויש בהם שאינם בקיאים וכל אחד צריך לשמוע קול שופר, שפיר חשו חז"ל ועשו תקנה כוללת שלא לתקוע בשבת כדי שיתקנו את מי שאינו בקי בהלכה שיוציא ד' אמות ברה"ר וזה ברור.

ובזה נלפע"ד מה שהחמירו במיני קטניות בפסח והרחיקו משום חשש שמא יתחלף בחמשת המינים, משום דכיון דלכל מסור והוא מידי שנה בשנה, ולכך חשו גם על המיעוט המצוי שאחד יכשל באיסור חמץ, ולכך הרחיקו חז"ל שלא לאכול מיני קטניות אף שהוא חששא רחוקה כנלפע"ד עכ"ל השואל ומשיב.

וביסוד דבריו יש להבין למה אין אנו מדקדקים ללכת בתפילין בעת תפילת מנחה וכבר תמהו הרבה פוסקים ומפרשים שהגם בזמנינו אין אנו לובשין תפילין כל היום מפני שאנו יראים שלא ננהוג בהם כראוי קדושת תפילין ונסיח דעת מהם, עכ"ז היה לנו להניח תפילין גם לתפלת מנחה וכמו שאנו עושים בתפלת שחרית, וכן כתבו הראשית חכמה והשל"ה הק' והיוסף אומץ שכן יש לנהוג להניחם במנחה.

בקובץ עץ חיים לחסידי באבוב (גליון לו) הובא תשובה כתב יד מהגאון ר' שמואל יהודה קאצינעלינבוגען זצ"ל בעל מהר"י מינץ ובנו של מהר"ם פאדווא שחי לפני ה' מאות שנה, שנשאל על זה למה אין מניחים תפילין במנחה, והשואל כתב קונטרס בה החזיק שצריך

כל אחד להניח תפילין במנחה ורצה שמהר"י מיינץ יסכים עמו ויתחילו להניח בתפילין בתפלת מנחה.

והשיב לו מהר"י מיינץ וז"ל בקיצור "בימי קדם וקדמאי דקדמאי לא הניחו תפילין בתפלת המנחה, ואע"פ דאין לנו ראיה מכרחת, ניכרים דברי אמת מהמנהג שנתפשט בכל תפוצות ישראל. ולדעתי שמנהג זה קדום מאוד מיום שפסקו מלהניחם כל היום.

כמוני כמוהם מודים דעיקר מצותן בכל עת תפלה ואין הפרש בין תפלת שחרית לתפלת מנחה בזה, ואעתיק לכל מ"ש בעל ספר ראשית חכמה בשער הקדושה (פר' ו) 'ולכן ראוי הוא שכל תפלה תהיה בעטיפת ציצית ותפילין חוץ מתפלת ערבית, וכן ראוי לנהוג'.

ועכ"ז לבי נוקפי בפרט לתקנת חק ומנהג הזה בין המון העם כל לא מלבם יחזיקו מצוה זו עד אשר נתנה שיוסיפו להזהר בטהרה ובנקיון רק כי זה דרך בני אדם לאהוב חדושים ויש לחוש פן ח"ו עם הזמן יתרשלו בנחת תפילין בשחרית ויסמכו על הנחתן בשעת בשעת המנחה ולא אאריך עוד באלה".

ומדבריו נראה שהיה חושש שאם נתקן להניח תפילין במנחה, יש לחוש שיהיה בני אדם שיתרשלו מלהניח תפילין בשחרית משום שיסמכו על תפלת מנחה, ואולי יהא אונס או שוגג וישכח להתפלל מנחה ועל ידי זה לא יניח תפילין באותו יום ח"ו, ואם כן מוטב לא להנהיג שכל אחד יניח תפילין גם בעת מנחה מחשש הנ"ל. (ודבר זה כבר ראינו לגבי תפילין דר"ת, דיש אנשים שמתעצלים מלהניחם בשחרית ואומרים לעצמם שיניחו אותם אחר כן בצהרים או בתפלת מנחה, ובסופו של דבר שכחו לגמרי או שהתפללו מנחה אחר שקיעת החמה ורק אז זכרו שעוד לא הניחו התפילין דר"ת).

ורואים אנו בזה הראיה הרחוקה של גדולי ישראל שהעדיפו שכלל ישראל יוותרו על מצות הנחת תפילין בעת מנחה מחמת החשש שאולי יהא יהודי אחד שעקב כך לא יניח תפילין כלל באותו יום.

וכה הם דבריו הברורים של הישועות יעקב (יו"ד ס' ט"ו סוף סק"א) שקבע כלל גדול בענין הוראה וז"ל "אמרתי דלא אמרו ליזיל בתר רובא רק כשאנו דנין על ענין פרטי, אמרינן דהך מילתא הוא מן הרוב, אבל כשאנו דנין לעשות תקנה כוללות צריכים אנו לתקן גם בעבור המיעוט, דהרי גם המיעוט הוא בעולם ואם כן המיעוט יבוא לידי כלל איסור, ואיך יתוקן הדבר, כי מה לי אם הרוב יבוא לכלל איסור או המיעוט, והארכתני בכלל זה בדוכתא טובא והיא יסוד מוסד אצלי ומינה לא אזוע".

והגאון מטשעבין זצ"ל הביא את דבריו בספרו שו"ת דובב מישרים (ח"ג ס' מ"ט) וז"ל "וכבר נודעים דברי הישועות יעקב יו"ד דתקנה שעושים לתמידות יש לחוש גם למיעוטי דמיעוטי והוא כעין דברי הרמב"ן (ע' רמב"ן גיטין יז:): דבתקנה חוששין גם למיעוט כסברא הנ"ל, משום דברוב ימים יזדמן גם המיעוט, ועיין במשנה למלך פ"ד מהל' מלוה ולוה הל' י"ד ד"ה מהריב"ל, ובשו"ת חכם צבי ס' ס"א ובשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' ע"ט אות ד, ואם כן הכי נמי יש לחוש" עכ"ל הגאון מטשעבין.

ומשום דברוב הימים יזדמן גם המיעוט לכן פסק המגן אברהם (ס' ש"ל ס"ק ג) בשם המגיד משנה דמותר לחלל שבת עבור יולדת ורק צריך לשנות מפני שכאב היולדת דבר טבעי הם, "ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה לפיכך החמירו לשנות".

הרי שמשום שיוולדת אחת מתוך אלף נעשה מסוכנת זה מתיר לנו לחלל השבת לכל אשה יולדת, ורק שצריכים לעשות כן בשינוי, וצריכים להבין למה לגבי הריגת עכבשים (שממית) בשבת פסק המגן אברהם (ס' שט"ז ס"ק כ"ג) שאסור לעשות כן הגם שיש שאחד מאלף הם מסוכנים וז"ל "ואותם אנשים שהורגים השממית שקורין שפיין בלשון אשכנז נ"ל דאיסור גמור הוא דהא אינה מזקת ואף דיש לחוש שיפול לתוך המאכל מ"מ מלתא דלא שכיחא הוא ויכול לכסות המאכל, וגם אחד מאלף שהיא מסוכנת במאכל לכן יש למחות בידם".

ולפי דברי השואל ומשיב והדובר מישרים מבואר, דמשום דברוב הימים יזדמן גם המיעוט ויש אשה אחד מאלף שנעשה מסוכנת לכן מותר לחלל שבת בעבור כל אשה יולדת, משא"כ בשממית שהגם שאחד מאלף מהם היא מסוכנת, אבל מי יימר שאותה שממית שנמצא אצלו היא אותה שממית המסוכנת ויכול להיות שלעולם לא יקרה שהשממית המסוכנת יזדמן לפניו או לפני אחרים, משא"כ ביולדת זה דבר של ודאי שברוב הימים יזדמן גם מקרה של יולדת מסוכנת.

ובשו"ת חלקת יעקב (יו"ד ס"ב) הביא דברי הישועות יעקב וכתב סימוכין לדבריו מתוס' בכתובות (ב. סוף ד.ה. שאם) וז"ל "אי נמי הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו חשו אפילו לזנות אע"ג דלא שכיח", הרי בדבר תמידי חיישינן אף למיעוטא.

והביא עוד ראיה מדברי הריטב"א על המשנה (גיטין כח.) "המביא גט והניחו זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים", וכתב הריטב"א "ואי קשיא לך הא דאמרינן בפרק המפקיד (ב"מ ט:): דלמא שכיבא סבתא דילמא שכיבא ברתא, דאלמא דחיישינן למיתה? איכא למימר דשאני התם דכיון דהדבר תלוי בבית דין לעשותו, אית להו לבית דין למיחש לכל מה דאפשר, כדי שלא יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידם, אבל הכא מוקמינן לה אחזקתיה ולא חיישינן". (וראה עוד שם בחלקת יעקב ששאל למה בחלב בהמה סומכין על הרוב וגם בשר בלא בדיקת ח"י טרפות).

והיוצא מכל זה שיש חילוק יסודי מתי חוששין למיעוט ומתי אין חוששין למיעוט, דכאשר אנו דנים רק על מעשה בודד של אדם פרטי אז אין חוששין למיעוט, אבל כאשר אנו דנין על הכלל או על דבר שנוגע לשנים רבות, אז אנו צריכים לחשוש גם להמיעוט וכדבריו הברורים של הישועות יעקב.

וכזה כתב גם הנצי"ב בספרו שו"ת משיב דבר (ח"ב ס"ז) וז"ל "באיסורא יש נפקא מינה בין יחיד בפני עצמו בין המוכר לרבים, דבית דין מחויבים לראות שהוא מוחזק בכשרות, כמש"כ התוס' יומא (ט.) בשם הירושלמי דמאי, ומזה הטעם כתב הגהת הרמ"א (ס' קי"ט ס"א) בשם הרמב"ם דאין קונין יין וכדומה ממי שאינו מוחזק בכשרות אע"ג שמותר לאכול בביתו, מכ"מ ברבים בעינן שיהא מוחזק בכשרות, מטעם שלא רבים יחכמו לדקדק אחריו אם יהא דבר שיהא מקום לחשוד".

וכן כתב המהרש"ם בתשובה שפירסם בשנת תרס"ט בתכבי העת (ונדפס מחדש בספר פוסק הדורות ח"א עמ' תע"ז) בזהירות כשרות משקאות וז"ל שם "הלא בכל יום מתחדשים שמנים חדשים לבקרים ומהנמנע לבחון בכל עת וגם יש לחוש לאחלופי והשומרים לא יידעו בין ימינם לשמאלם, ובמקום שיש רוח גדול בחילופיהם בטח אין נאמנות לאינו יהודי, וגם כבר כתבו התוס' בכתובות כ"ח והר"ש בפתיחה דאהלות דהגם שספק טומאה ברשות הרבים טהור, מכל מקום בדבר תמידי כבית הפרס אין לקהל, ומכל שכן בדבר שקרוב יותר לאיסור ונוהג תמיד בודאי אין לסמוך להקל ולפגל ולטמא נפשות ישראל".

וכעין זה כתב גם הגר"ש וואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"י ס' ק"כ): "ועל כל הנ"ל אומר כלל גדול שבארתי בעניי בכמה מקומות, דאף דכזה וכיוצא בזה אפשר למצוא גם ע"פ הלכה ופוסקים היתרים דיעבד, ח"ו להשתמש בעניי דיעבד בהנהגת הכלל בדבר הנצרך באופן תמידי, דרוב עניי דיעבד נאמרו על מקרה יחיד או בהפסד או בשעת הדחק, אבל להעמיד כשרות הכללית והנהגה כללית על דיעבד לפי ענ"ד נוגד דעת תורה האמיתית, ועל כן טוב וישר עשיתם לעמוד על משמרת טהרת הכשרות ויהי ה' עמכם".

*

עבודת הנענועים

אצל צדיקי בית רוזין היתה עבודת הנענועים בסוכות מן העבודות הגדולות והקשות, והיו מאריכים שעות רבות במצות נענועים, ואכן בזהר הק' קורא להד' מינים "מנא קרבא" שהם הכלי נשק שלנו לערוך אתם מלחמה נגד אויבי ה', וכן סיפר אדמו"ר הפחד יצחק מבאיאן זי"ע (אמ"ק עמ' כז) שהיו צדיקים שהיו מכניעים מלכי אומות העולם עם הלולב, וכאשר סיפרו לפניו שהיה צדיק אחד שאמר שהכניע את נאפוליען בהלולב וכאשר קרא את המגילה קרא נפול תפול נאפוליען תיפול, השיב להם הרבי מבאיאן שהיה צדיק אחד שכתב שם מלך אחד ידוע על נייר והיה נוקר אותו בהלולב ואמר הרבי מבאיאן שהגמרא אומר היינו טעמא דשופר היינו טעמא דלולב היינו טעמא דמגילה.

הרי שכמו השופר מהפך מידת הדין למידת הרחמים וכמו שבקריאת המגילה מקיימים מצות מחיית עמלק (כדאיתא במדרש תנחומא פר' כי תצא, סוף אות ו) כן על ידי הנענועים אנו מתגברים על אומות העולם, והד' מינים הם המנא קרבא שלנו להחליש את כוחם, וכן ביאר בזה הרבי מבאיאן שלכן כתיב (תהלים קמ, ח) "ה' אלקים עוז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק" שבסוכות יש לנו כלי נשק בידינו.

וכך איתא במדרש רבה (במדבר יד, ח) "הקב"ה עשה סוכות לבניו ביציאתם ממצרים (ויקרא כג) כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו' ובארץ ישראל (תהלים קמ) סכותה לראשי ביום נשק מהו ביום נשק ביום זיונם של ל"א מלכים". וביאר שם המתנת כהונה והעץ יוסף "זיונם שהיו מזיינים עצמם ללחום עם ל"א מלכים".

ובפסיקתא דרב כהנא איתא "ה' אלקים עוז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק (תהלים קמ ח) א"ר פנחס הכהן בן חמא סכותה לראשי ביום נשק אמר הבורא ברוך הוא אף אני לעתיד

לבא, עתידיים כל אומות העולם להכנס על ארץ ישראל ולעשות מלחמה עמהם ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה (זכריה יד ב) ומה הקב"ה עושה יוצא ונלחם עם הגוים שנאמר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (שם שם ג) היאך כיומו של פרעה שנאמר כיום הלחמו ביום קרב (שם) ומהו עושה מסכך על ראשם של ישראל שנאמר סכותה לראשי ביום נשק (תהלים ק"מ ח) מהו נשק א"ר שמואל בר נחמני כיום שישיקו שני עולמות זה לזה העולם הזה והעולם הבא".

ואדמו"ר הזקן זי"ע מטשארטקוב בנוסף לעבודתו הקדושה בנענועים שעשה כל ימי סוכות, בהושענא רבה האריך כמעט כל היום, וכדהעיד הגרי"מ היבנר זצ"ל אב"ד ניזנוב בהספדו הילולא דרבי על אדמו"ר זי"ע "מי יכול לשער גודל יקר תפארת עבודתו שהיה בימים ההם בזמן הזה בהנענועים, בפרט בהושענא רבה היה משתעשע בהם עד סמוך לערב והעם עמדו צפופים לשמוע הגה מפיו יצא, ולראות כוחו וגבורתו במאנא קרבא בח"י נענועים לכל סטר (תיקוני זוהר תיקון כא: "ואתקריאת לולב מסטרא דח"י עלמין דאיהו כליל ח"י ברכאן דצלותא, ולקיבליהו עבדין ח"י נענועין בלולב בשית סטרין, תלת לכל סטרא וסטרא"), ולא תשבע עין לראות הדר כבודו באור פניו ולב נשבר ונדכה".

הרי שהד' מינים הם הכלי זיין שלנו ועמהם אנו יכולים להחליש אויבנו וכך היה עבודת הצדיקים. ובטור (בס' ת"צ) מביא בשם רב האי גאון ששמע מפי חכמים כי נצחון גוג ומגוג עתידה להיות בחודש תשרי, והרע"ב (מגילה ג,ה) כותב "מסורת בידינו דמלחמת גוג ומגוג בסוכות". וכן הוא הפטרת שבת חול המועד סוכות ביום בוא גוג (מגילה לא:). והנה הם לא גילו באיזה יום בסוכות תהיה מלחמת גוג ומגוג, אבל במדרש תלפיות (אות ג ענף גוג ומגוג) גילה שתהיה ביום הושענא רבה, וכתב רבי חיים וויטאל (פע"ח שער הלולב פ"ה) שלכן נקראת היום הושענא רבה על שם הישועה הגדולה שניושע מהם.

ובזה מבואר למה אנו צריכים הכלי זיין שלנו בידינו בסוכות ובפרט ביום הושענא רבה, אבל הדבר עדיין צ"ב מה שאנו צריכים לעשות ולכווין כדי שיהא הד' מינים שלנו נחשבים כלי קרב ושנוכל לנצח בהם את אויבנו.

ובגנוזי ישראל מהאדמו"ר מטשארטקוב זי"ע ביאר בכמה מקומות יסוד נפלא איך להפוך הד' מינים למנא קרבא, וכך הם דבריו (סוכות תרע"ג) "איתא במדרש (עי' שהש"ר ב, ו) "שמאלו תחת לראשי" (שה"ש ב, ו) זה סוכה, "וימינו תחבקני" זה ד' מינים. הענין הוא, כי עפ"י טבע, הזמן הזה שבו חל סוכות, הוא זמן שאדם אוסף וצובר עצמו בביתו. אך ישראל מראים שהמה למעלה מן הטבע, ויוצאים דוקא בעת הזאת מביתם אל הסוכה לקיים מצות סוכה דירת ארעי (עי' טור או"ח סי' תרכ"ה), ולכן זוכין המה על ידי זה שהקב"ה גם כן מתנהג עמהם שלא כדרך הטבע, ע"ד "ה' צלך" (תהלים קכא, ה).

והנה הד' מינים נקראים בתיקוני הזוה"ק (תי"ג כט.) "מנא קרבא", ועל פי דרך הטבע בודאי לא יוכל אדם לעשות קרב ומלחמה בד' מינים אלו, רק המה מ"מ "מנא קרבא" שלא כדרך הטבע, ע"ד הנאמר באברהם אבינו ע"ה (ישעיה מא, ב) "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו", וכדברי הגמ' (תענית כא.) "הוה שדי עפרא הוה סייפיה, גילי הוה גירי".

והנה הנהגה טבעית נקראת בשם שמאל, והנהגה נסית בשם ימין, כדברי רש"י ז"ל על הפסוק (שמות טו, ו) "ימינך ה' נאדרי בכח", כשעושין רצונו של מקום נעשה משמאל ימין. וזהו "שמאלו תחת לראשי", שהטבעיות היא תחת ראשי - שאני מושל עליו, ר"ל שכנסת ישראל אומרת כיצד אני מושלת על הטבע, בחינת שמאל, "זה סוכה", על ידי הסוכה שאנו עושים בניגוד לדרך הטבע, ובזכות זה "וימינו תחבקני", שהקב"ה מתנהג עמנו בהנהגה נסית, "זה ד' מינים", שנעשים בעת הצורך לכלי קרב אמיתיים דוגמת עפרו של אברהם אבינו ע"ה, והכל נעשה בחינת ימין, ודידן נצח".

הרי שאנו יכולים להפוך הד' מינים לכלי קרב וכמו שאברהם אבינו הפך עפרו לכלי קרב. ובמקום אחר (חנוכה תרס"ו) כתב הרבי ביאור נפלא איך אברהם אבינו הפך את העפר לכלי קרב, דבגמרא תענית (כא). הובא מעשה אודות נחום איש גם זו לטובה, שפעם אחת רצו לשלוח דורון לבי קיסר, ושלחו ביד נחום איש גם זו ארון מלאה אבנים טובות ומרגליות, ובלילה באו גוים והוציאו כל האבנים טובות ומרגליות ומלאוהו בעפר.

כי מטא התם ראה הקיסר שהביאו לו ארון מלא עפר וכעס ואמר שהיהודים מצחקים ממנו ורצה להרגם, אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו אמר ליה **דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא** דכי הוה שדי עפרא הוה סייפיה גילי הוה גירי דכתיב יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו. הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה, עיילו לבי גנזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה".

ושאל הרבי דהיכן מצינו בתורה אצל אברהם אבינו ע"ה שהיה עפר כזה? אמנם נראה, **דידוע שכדי לפשוט צורה וללבוש צורה אחרת, צריכין להיות מקודם בחינת אין.** והנה אברהם אבינו ע"ה, שה' בירך אותו בבחינת "בכל", להיות משפיע (עי' זהר ח"ג רעו:), היה צריך ג"כ קודם השפעה מלמעלה ולהיות מקבל, ואז היה גם הוא יכול להשפיע, והנה לזה נצרכה לו בחינת אין, וזה מה שאמר (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר".

(ויש להוסיף על זה ממדרש עה"פ "וה' בירך את אברהם בכל" (בראשית כד, א) "מכאן שקיים אברהם אבינו מצות סוכה", וביאר הגר"א ש"בכל" ר"ת בסוכות תשבו שבעת ימים, **"כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל"**.)

וזו כוונת חכו"ל, אולי הוא מהעפר של אברהם אבינו ע"ה, כלומר שאברהם אבינו היה עניו עד שהיה בעיניו בבחינת עפר, ע"כ היה ראוי לקבל השפעה, ולעשות על ידו נס למעלה מהטבע, לנצח את אויביו ורבים ביד מעטים.

והנה, נחום איש גם זו, היה גם כן צריך לאותו נס שיהפך מעפר עצמו לכלי תותח, ע"כ רמז לו אליהו הנביא, כי יתקן עצמו בבחינת עניויות עד שמגיע לעפר, כדוגמת אברהם אבינו ע"ה, ונעשה לו ג"כ נס למעלה מהטבע.

והנה במדרש רבה (פרשה ל, טו) עה"פ ולקחתם לכם ביום הראשון מובא דבר פלא וז"ל "אחר כל אותו החכמה שכתוב בשלמה (ד"ה ב א) החכמה והמדע נתון לך (מ"א ה) ותרב חכמת שלמה ויחכם מכל האדם **ישב לו תמיה על ד' מינין הללו שנאמר (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממני ג' המה פסח מצה ומרור וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב,**

שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקדוש ברוך הוא והם נראים קטנים בעיני אדם וגדולים המה לפני הקדוש ברוך הוא."

והדבר צ"ב למה שלמה המלך החכם מכל אדם שהבין הכל, הוא התקשה ולא הבין ענין ד' מינים עד שהתבטא ואמר וארבעה לא ידעתים אלו ד' מינים שבלולב.

וכתב הרבי מטשארטקוב הסבר נפלא וז"ל "נוכל לומר ולהאיר ולפרש מדרש סתום אחד (ויק"ר ל, טו) "שלשה המה נפלאו ממני (משלי ל, יח) - זה פסח מצה ומרור, וארבעה לא ידעתים - אלו ארבעה מינים שבלולב". והוא פלא, דלכאורה מה שייכות זה לזה, ומה נתפלא דוקא באלו המצוות.

וכבר ידועה דרשת חזו"ל (שם ל, יב) בד' מינים, שהם נגד ד' דרגות בני אדם, ורומז על האחדות, שהלולב שהוא בחינת "צדיק כתמר יפרח" (תהלים צב, יג), מאחדם ומקשרם. וזה שהשיב המדרש לתרץ קושית שלמה המלך ע"ה "וארבעה לא ידעתים - אלו ארבעה מינים שבלולב", ר"ל שמורים על התקשרות כל סוגי אנשים, ולזה מסוגל יותר איש עניו שהוא במדריגת 'לא ידעתי', ר"ל שמנמיך עצמו ומתקשר עם המדרגות הנמוכות, ועי"ז הוא משפיע ומקשר עצמו עמהם, כמו בד' מינים הרומזים לזה.

ועניויות יתירה מביא לידי אחדות לקשרם יחד, וזהו שמרמז בעל ההגדה "כן עשה הלל וכו' היה כורך מצה ומרור ואוכל ביחד", שהלל בשביל שהיה עניו ביותר (שבת ל:), כרך יחד מצה ומרור, מצה - שהיא מדריגה גבוהה, עם מרור - שהיא מדריגה נמוכה, ואחדם וקשרם יחד, לתקנם ולהאיר עליהם מזיו אור הלילה הזה".

הרי שהדרך איך להפוך הד' מינים לכלי לקרב היא להיות בעיני עצמו כאין ואז יכול לפשוט צורה וללבוש צורה ולהפוך הד' מינים לכי זיין. והנה כל שנה כאשר אני מחפש לעצמי אתרוג נאה ליו"ט הנני נזכר תמיד ששנה אחת לפני חג הסוכות כאשר הייתי בבית מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן והוא היה מעיין בכמה אתרוגים נאים המונחים לפניו לבחור לעצמו אתרוג פרי עץ הדר, פתאום פנה אלי ובאנחה גדולה התבטא ואמר: "הרי האתרוג צריכה להיות דומה להלב, וכל האתרוגים האלו הם יפים עד מאוד ואין בהם חסרון, אבל החסרון נמצא בי שאין לבי דומה להאתרוג, אין לי לב יפה כמו שצריכים! כך אמר באנחה גדולה.

ובדבריו יש להבין רש"י על הגמרא יומא (ע). "תנו רבנן ושאר התפלה רנה תחינה בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכין להושע וחותרם בשומע תפלה, ואחר כך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו לרבים" וכתב שם רש"י "להראות חזותו לרבים, להראות נוי של ספר תורה, ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה, שנאמר (שמות טו), זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, לולב נאה, ספר תורה נאה, בקלף נאה, בדיו נאה, בלבלר אומן".

הרי שרש"י ביאר שזה שמהדרים במצות וקונים לולב נאה וכו' צריך להיות נובע "מתפארת בעליה" שגם האיש העוסק במצות צריך להיות מהודר בפנימיותו, וכך דייק הבן יהוידע (נזיר ב:) במה שאמרו חז"ל "התנאה לפניו במצוות, לולב נאה" וכו' "דברייתא נקיט

הנוי לאדם, דאמר התנאה לפניו במצות, שהאדם יתנאה לפניו במצות, ואז מצד היופי הזה שאני מתנאה לפניו במעשה המצות, אתן נוי ויופי לגוף המצות, שאעשה לו סוכה נאה לולב נאה, שיהיה להם יופי ונוי מצידי, יותר ממצות שעשו אחרים, כי מאחר שאני מתנאה במצות לפניו בקדושת הכונה והמחשבה, אז ממילא יהיו המצות ההם שאני עושה נאים מכח הנוי שלי, שתהיה הסוכה נאה ביותר והלולב נאה ביותר".

והיינו שלא רק החפצא של הד' מינים צריכים להיות נאה אלא שגם הגברא הנוטל האתרוג צריך להתנאה לפניו דאם לאו חסר בשלימות ההידור. וכך כתב הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (דרש משה ח"א ריש פר' יצא) על דברי רש"י "בזמן שצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה" וכתב שם הגר"מ פיינשטיין: "הדר הוא עצם היופי בהדבר כאתרוג הדר היינו שלא יהיה בצדיקים פגם דיהיה נאה דורש ונאה מקיים. ועצם מעלת הצדיק והגאון אינו רק מצד התועלת שיש לנו ממנו, אלא שבעצמיותו הוא גדולה מאוד בעצם וכמו שמצינו לשון הדר באתרוג שהוא רק מצד עצמו שהוא דבר הדר וזהו עניון היותר גדול" עיי"ש עוד.

וכך היה מספר הרה"ק ר' משה מרדכי מלעלוב זי"ע (הובא בספר משה איש האלקים ח"א עמ' נד) דכשהיה אברך צוה לו אביו הרה"ק ר' שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע לנסוע לבקר את אדמו"ר הק' רבי ישראל מטשארטקוב זי"ע וללמוד ממנו משום "שהוא צדיק בבחינת אתרוג מהודר בתכלית היופי".

ויש לציין לדברי הזוהר הק' המובא בעבודת ישראל פר' ויגש ד"ה ויאסור יוסף וז"ל: "בזוהר הק' פר' תצוה איתא: 'פרי עץ הדר' (ויקרא כג, מ) זה צדיק, אמאי איקרי הדר והא אתר טמירא איהו דלית ליה גילויא וצריכא לאתכסיא תדיר, ולית הדר אלא מאן דאיתגליא ואיתחזי, אלא אע"ג דאיהו דרגא טמירא הדורא איהו דכל גופא ולא אשתכח הדורא לגופא אלא ביה".

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

ביאור דברי הרמב"ם שניסוך המים היה נעשה בבת אחת עם

ניסוך היין

כתב הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"י ה"ו-ז) ועם ניסוך היין של תמיד של שחר היה מנסך המים לבדו, ואם עירה המים לתוך היין או היין לתוך המים וניסך שניהם מכלי אחד יצא, הכסף משנה הביא הגמ' (יומא כ"ו ע"ב) שזמן ניסוך המים הוא בשעת תמיד של שחר, ובתוספתא (פ"ג ה"ה) אמרו שמנסכין אותם עם איברי התמיד, ומשמע לרמב"ם שהוא בשעת ניסוך היין שהיה בא עם התמיד.

ובלחם משנה (שם) כתב להוכיח כן ממה שמבואר במשנה (סוכה מ"ח ע"א) שהיו בראש המזבח שני ספלים של כסף מנוקבים, באופן שנקב של כלי אחד היה מעובה והוא בשביל ניסוך היין, ונקב אחד היה דק והוא בשביל ניסוך המים, וכאשר היה מנסך את שניהם כאחד היו כלים המים והיין כאחד כיון שהיין יותר עב, ומוכח במשנה ששעת ניסוך המים הוא באותה שעה שמנסכים את היין על גבי המזבח, וכן מבואר במאירי (שם) שהיו עושים כן לפי שניסוך המים היה נעשה בבת אחת עם ניסוך היין.

ובמקדש דוד (סי' י' אות ד') כתב מקור לרמב"ם שמנסכים את המים והיין בבת אחת, דלכאורה ניסוך היין צריך להיות קודם לניסוך המים כיון שהוא תדיר, אמנם מצד השני ניסוך המים הוא מקודש שהוא בא בשביל הרגל וכמו מוספים שהם מקודשים כיון שבאים מחמת הרגל, אלא דצ"ב דהרי מבואר (זבחים צ"א ע"א) שמוספי שבת או ראש חודש אינם חשובים יותר מתמיד של שבת ושל ראש חודש, משום שגם התמיד עצמו נחשב מקודש מחמת מה שהוא תמיד של שבת או של ראש חודש, וא"כ נמצא שגם היין נחשב מקודש שהוא בא מחמת הרגל ואין המים מקודשים יותר ממנו.

אכן כתב המקדש דוד שכל דברי הגמ' הם דווקא בקרבנות עצמם שתמיד של שבת גם דינו להיקרב בשבת ולכן התמיד עצמו גם נחשב מקודש כמו המוסף, אבל נסכי היין כיון שאין חיוב להביאם בשבת שהרי יכול להביא את הנסכים אפילו אחרי עשרה ימים, לכן היין לא נחשב מקודש, מה שאין כן נסכי המים כיון שלא יכול להביאם לאחר הרגל אלא דווקא ברגל כמבואר בירושלמי לכן המים נחשבים מקודשים לגבי היין.

נמצא שהיין נחשב תדיר לגבי המים, ואילו המים נחשבים מקודשים לגבי היין, והדבר תלוי בספק הגמ' (זבחים צ"א ע"א) בתדיר ומקודש איזה מהם קודם, ולכן כתב הרמב"ם שינסך את שניהם בבת אחת שכל הספק בתדיר ומקודש הוא לענין קדימה של אחד לגבי השני, אבל לעשות את שניהם בבת אחת ודאי שמועיל, וזה מקור דברי הרמב"ם שינסוך המים והיין בבת אחת ובאותו הזמן ממש.

אין עושים מצוות חבילות חבילות, והאיך מותר לנסך המים והיין ביחד.

הקהילות יעקב (מנחות סי' ח') הקשה על הרמב"ם שהיה מנסך את המים והיין בבת אחת, דלכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים האם ניסוך המים הוא מדיני התמיד או מדיני היום, שאם ניסוך המים הוא מדיני התמיד א"כ דינו כמו ניסוך היין ששניהם באים עם התמיד ולכן יכול לעשות את שניהם בבת אחת, אבל אם ניסוך המים הוא מחובת היום (וכך ס"ל להרמב"ם כמבואר בהערה) איך יכול לנסך את המים והיין בבת אחת הרי אין עושין מצוות חבילות חבילות, וכאן הרי מוטל עליו שתי מצוות שונות גם ניסוך היין שהוא מחובת קרבן התמיד וגם ניסוך המים שהיא מצוה שונה ובא מחמת חובת היום, וכשם שאמרו בגמ' (סוטה ח ע"א) שאין משקין שתי סוטות כאחת, כיצד מנסכים שני ניסוכים שונים כאחד.

בשני כהנים שונים האם איכא איסורא של אין עושים מצוות חבילות.

י"ג בגמ' (תענית ב ע"ב) אמר רבי אליעזר זמן הזכרת משיב הרוח ומוריד הגשם הוא מיום טוב ראשון של חג הסוכות, ונסתפק הגמ', איבעיא להו ר' אליעזר מהיכא גמיר לה מלולב גמר לה או מניסוך המים גמר לה מלולב גמר לה מה לולב ביום אף הזכרה ביום או דלמא מניסוך המים גמר לה מה ניסוך המים מאורתא דאמר מר (במדבר כט, יח) ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה אף הזכרה מאורתא, ומבואר פשוט הגמ' דניסוך המים כשר בלילה. התוס' (ד"ה איבעיא) ביאר דאף דניסוך היין של הקרבן נעשה דווקא אחרי הקרבת הקרבן, וא"כ הא דאפשר להקריב נסכים בלילה זהו דווקא מלילה השני, מכל מקום ניסוך המים בחג אפשר לנסכו גם בלילה הראשון. אכן רש"י (שם ד"ה מה ניסוך) ביאר שכוונת הגמ' היא שמילוי המים לניסוך היה כשר בלילה, כמבואר (שם נ"א ע"ב) שהיו שואבים את המים מן השילוח בלילה, אבל עצם ניסוך המים לא היה בלילה, וכן דעת המאירי (תענית ב ע"ב ד"ה ניסוך) שאין ניסוך המים כשר בלילה, דהרי מבואר (תמורה י"ד ע"ב) דנסכים הבאים מחמת הזבח אין זמנם אלא ביום, וניסוך המים דינו כנסכים הבאים מחמת הזבח.

הריטב"א (סוכה נ ע"א) הביא שהראב"ד ס"ל כרש"י דניסוך המים פסול בלילה, והביא שהרמב"ן חולק וס"ל כתוס' דשאני ניסוך המים מניסוך היין, דהיין בא מחמת הזבח, אך ניסוך המים חובת היום ולא בא מחמת הזבח ולכן כשר גם בלילה. הערוך לנר כתב (שם) דהדבר תלוי במחלוקת תנאים (תענית ב ע"ב) במקור דין ניסוך המים, שלפי רבי עקיבא שהוא ממה שנאמר (במדבר כט, לא) 'ונסכיה', בשני ניסוכין הכתוב מדבר, א"כ ניסוך המים שייך לקרבן התמיד שהרי בפסוק זה נאמר 'מלבד עולת התמיד מנחתה ונסכיה', וכן לדעת רבי נתן דס"ל שהמקור הוא ממה שנאמר (שם כח, ז) 'הסך נסך' שפסוק זה נאמר לגבי קרבן התמיד, אכן אם דין ניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני, או שנלמד משינוי האותיות בתורה מה שכתוב בפרשת מוספי חג הסוכות, א"כ יש לומר שהוא מצוה בפני עצמו, ולא שייך לקרבן תמיד. ועל דרך זה כתב הגרי"ז בשם הגר"ח (זבחים ק"י ע"ב) דאם ילפינן לה מקראי דפרשת התמיד מדיני התמיד היא, אך אם הלכה למשה מסיני היא הוזה חובת היום, והגר"ח ביאר בזה את הגמ' (שם) אמר רבי אליעזר אף המנסך מי החג בחג בחוץ חייב, ובגמ' אמרו שבשיטת ר' עקיבא רבו אמרה דתניא ר' עקיבא אומר 'ונסכיה' בשני נסכים הכתוב מדבר אחד ניסוך היין ואחד ניסוך המים, והקשו בגמ' אי מה להלן בשאר ימות השנה אף כאן בשאר ימות השנה, ור"א בחג קאמר, ותירצו אישתמיטתיה הא דר' אסי עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני.

וביאר הגר"ח דקושיית הגמ' היא דאם ילפינן ניסוך המים מקרא הרי הוא חובת התמיד וניסוך היין וא"כ יתחייב המנסך בחוץ גם בשאר ימות השנה, דהרי הוי ראוי לפנים, שהרי אדם מביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים (מנחות ט"ו ע"ב), ולמה אמר ר"א במשנה שדוקא המנסך מי החג בחג בחוץ חייב, ותירצו דכיון דהלכה הלכה למסיני הוא, חובת היום הוא ולא מחמת הזבח הוא, ואין לו תשלומין לאחר החג ולא הוי ראוי לפנים, ומובן שפיק שאינו חייב בחוץ אלא בחג עכ"ד.

הרמב"ם פסק שניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני ונוהג כל שבעת ימי החג, ולא רק בימים המרומזים בתורה, ומבואר דס"ל לרמב"ם דניסוך המים הוא מחובת היום ולא מדין קרבן, וכן מבואר ממה שפסק הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"י ה"ז) שיכול לנסך קודם הקרבן וגם אם נסכם בלילה כשר, ומוכח דס"ל דניסוך המים אינו מחובת הקרבן אלא מחובת היום

ומכח זה הוכיח הקהילות יעקב שניסוך המים וניסוך היין נעשין בשני כהנים שונים ולא כהן אחד היה עושה את שניהם, וכך מוכח מהמשנה (יומא כ"ו ע"ב) לענין הפיס שכל יום היו תשעה כהנים עסוקים בתמיד ואחד מהם היה נוטל את נסכי היין, ובתמיד של שחר שבחג הסוכות היה נוסף כהן אחד שהיה נוטל את הצלוחית של המים, ושי' רש"י (סוטה ח ע"ה ד"ה בכהן) שבשני כהנים שונים אין איסור להשקות שתי סוטות כאחד, ובאופן זה לא נחשב שעושה מצוות חבילות חבילות.

אכן המגן אברהם (סי' קמ"ז סקי"א) כתב בדעת הרמב"ם להיפך מדברי רש"י ובשני כהנים נחשב שעושה מצוות חבילות חבילות, וא"כ קשה דאמנם שני כהנים שונים היו מנסכים את נסכי המים והיין, אבל כיון שהרמב"ם עצמו כתב שהיו עושים כן בבת אחת והרי שתי מצוות שונות הם, שנסכי היין מחובת התמיד ונסכי המים הם מחובת היום, ואיך מנסים את שניהם בבת אחת.

שי' הרמב"ם דהכלל אין עושים מצוות חבילות זהו רק בשתי מצוות באותה דרגה.

ונראה ליישב הרמב"ם לשיטתו דס"ל דהכלל של אין עושים מצוות חבילות חבילות נאמר רק היכא שעושה שני מצוות באותה דרגה, שניהם מדאורייתא או שניהם מדרבנן, משא"כ היכא דעושה מצוה מדאורייתא יכול לעשות באותו זמן גם מצוה שהוא מדרבנן.

דכתב הרמב"ם (שבת פכ"ט הי"ג) לא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין עושין שתי מצוות בכוס אחד, שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצוות של תורה הן, ופירש החתם סופר דכוונת הרמב"ם ללמד שכאשר אחת מהמצוות היא דאורייתא ואחת מדרבנן מותר לעשותן חבילות.

וכתב החת"ס שמה שאמרו בגמ' שהבדלה וברכת המזון חשובות חבילות, מבאר עפ"י שיטת הרמב"ם (שם ה"א) שמצות הבדלה היא מן התורה, וכיון שברכת המזון והבדלה שתייהן מן התורה אין לצרפם יחד עכ"ד.

ניסוך המים האם הוא מה"ת או רק הלכה למשה מסיני.

ניסוך המים האם הוא מה"ת מבואר בגמ' (תענית ב ע"ב) דנחלקו התנאים במקור דין ניסוך המים, דעת רבי עקיבא שניסוך המים הוא מן התורה ממה שנאמר במוספים של ימי חג הסוכות 'מלבד עולת התמיד ומנחתה ונסכה', ואילו במוספי היום השישי שינתא התורה ונאמר (במדבר כט, לא) 'מלבד עולת התמיד ומנחתה ונסכיה', דהיינו לשון רבים, ומזה דרשו אחד לניסוך המים ואחד לניסוך היין.

ועוד רמז דרשו ממה שנאמר בנסכי היום השני (שם כט, יט) 'ונסכיהם', וביום השישי נאמר (שם כט, לא) 'ונסכיה', וביום השביעי נאמר (שם כט, לג) 'כמשפטם', ומכל השינויים האלו יוצא אותיות 'מים', וזהו רמז לניסוך המים מן התורה, עוד תנא מבאר שם בגמ' שהרמז הוא ממה שנאמר (שם כח, ז) 'הסך נסך שכר לה', בשני ניסוכים הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין, ודעת רבי יהושע דניסוך המים היא הלכה למשה מסיני.

מדברי רש"י (שם ג ע"א ד"ה אלא) מבואר שרמזו זה הוא לימוד גמור, אמנם התוס' (מועד קטן ג ע"ב ד"ה ניסוך) כתבו בשם רבינו חננאל שרמזו זה אינו לימוד גמור אלא אסמכתא, והמקור לניסוך המים הוא הלכה למשה מסיני, הרמב"ם פסק כדעת רבי יהושע וז"ל (תמידין ומוספין פ"י ה"ו) שכל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח, ודבר זה הלכה למשה מסיני, ובפירוש המשניות (סופ"ד סוכה) כתב הרמב"ם נסוך המים בחג הלכה למשה מסיני ויש לו רמזים נסתרים בתורה.

ומעתה יש לומר דהרמב"ם אע"ג דס"ל דניסוך המים הלכה למשה מסיני, מ"מ הרי ס"ל להרמב"ם דהלכה למשה מסיני דין דרבנן יש לו לעניין ספיקות, כיון דאינו מפורש בתורה אין לו אותו החומר של תורה, ועי' גם מה שכתב הר"ן (שבת ע"ג ע"ב ד"ה והמוציא ל"א ע"ב) שאין עונשין על דבר שאיסורו מהלכה למשה מסיני.

הרמב"ם לשיטתו דניסוך המים הוא רק הלכה למשה מסיני וממילא אין משום אין עושים מצות חבילות.

וא"כ הרמב"ם לשיטתו אתי שפיר, דס"ל להרמב"ם דניסוך המים הוא רק הלכה למשה מסיני, משא"כ ניסוך היין הרי הוא מפורש בתורה, וממילא שפיר כתב הרמב"ם דניסוך המים ביחד עם היין וליכא בזה משום אין עושים מצות חבילות, דהרמב"ם לשיטתו דהכלל של אין עושים מצות חבילות זהו רק היכא דשני המצות הם באותה דרגה, כגון שניהם דאורייתא או שניהם דרבנן, משא"כ ניסוך המים דלפי הרמב"ם הוא רק הלכה לשמה מסיני (וס"ל דאין לו את החומר של דאורייתא), וניסוך היין שהוא מדאורייתא, שפיר נסכו את שניהם ביחד.

אמנם במהרי"ץ חיות (ד"ה מכאן) הביא מהרמב"ם ומהרמב"ן בספר המצות (שורש שלישי) שלשון רמז (לניסוך המים) הוא דבר תורה, וא"כ ניסוך היין הוא מדאורייתא, ולפי המהרי"ץ חיות הדרא קושיית הקהילות יעקב.

וכן יש לעיין לפי מה שכתב הכתב סופר (שו"ת או"ח סי' כ"ו) דאף שהרמב"ם התיר לעשות יחד מצוה דאורייתא ומצוה דרבנן, זהו רק כשעושה תחילה את המצוה דאורייתא ואחר כך את המצוה דרבנן, משום שאין בזה גנאי למצוה דאורייתא, שהרי היא העיקר, ומצוה דרבנן אין גנאי במה שנטפלת למצוה דאורייתא החשובה ממנה, אבל כשעושה תחילה את המצוה דרבנן ואחר כך את המצוה דאורייתא, יש בזה משום חבילות, שכיון שעשה את המצוה דרבנן תחילה, המצוה דאורייתא נטפלת לה ויש בזה גנאי למצוה דאורייתא, ואדרבה הוא חמור יותר מעושה שתי מצוות דאורייתא יחד.

לפי הכתב סופר כשעושה ב' מצוות, אחד מדאורייתא ואחד מדרבנן ביחד באותו זמן ממש, לכאורה גם בזה איכא איסורא, דמראה בזה שהוא משווה את שניהם באותו דרגה, ורק כשמתחיל קודם את המצוה דאורייתא וממשיך במצוה דרבנן רק אז מותר, וא"כ לגבי ניסוך המים והיין הרי כתב הרמב"ם דאם עירה המים לתוך היין או היין לתוך המים וניסך שניהם מכלי אחד יצא, הרי שגם בניסוך שניהם ביחד ממש באותו זמן יצא ידי חובתו, הגם

דניסוך היין הוא מדאורייתא, וניסוך המים לפי הרמב"ם הוא רק הלכה למשה מסיני, וא"כ הדרא קושיית הקהילות יעקב דאין עושים מצוות חבילות חבילות.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין ני"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל
לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

*

למה סוכות הוא ראשון לחשבון עונות

ולקחתם לכם ביום הראשון (ויקרא כג, מ), וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, ואת אמרת ביום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עונות (מדרש תנחומא פ' אמור סימן כב).

בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות נמשך אור הפנימי מאיליו, ובסוכות נמשך ע"י עבודתו.

ויש לבאר עפ"י מה שאיתא מהאריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ג) דבסוכות תיכף ביום הראשון מתחיל להיכנס המקיפין, אבל כבר קדם כניסת המוחים הפנימיים בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות, אלא דהבדל גדול יש בין שני בחינות אלו, כי את המקיפים אנו ממשיכין ע"י מצות הסוכה, משא"כ בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות אין מצוה מיוחדת, והפנימיים נמשכים מאיליהם ולא מצד עבודתו, ולכן לפי ערך זה לא ניכר שנמשכים הפנימיים ונראה בחיצוניות שממשיכים מקיפים בלא פנימיים.

והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א (תולדות יהודה מסטיטשין, תשע"ט) דלכן אומות העולם סוברים שבמצות סוכה משתוים ישראל אליהם שמקבלים אור מקיף בלא אור פנימי, וזה גורם שיש לנו כח לרדת לתוך הקלי' ולבררם, כי אין מניעה מצד אומות העולם כיון שנראה להם שהשתוו ישראל אליהם, אבל באמת הרי יש מוחין פנימיים אלא שאין ניכר, ועי"ז מעלים בסוכות מן החיצוניים ניצוצין רבים ונכבדים, וזהו ענין שהסוכה נעשה מפסולת גורן ויקב, כי פסולת גורן ויקב הוא הקלי' של הפרי ללא הפרי בחי' מקיף בלא הפנימי, כי עי"ז אפשר לברר הרבה מן אומות העולם עכ"ד, עיי"ש מה שביאור בזה עוד.

ביאור הענין דרשעים יש להם רק אור מקיף ולא פנימי.

מבואר בספרים הק' דרשעים יש להם רק מקיף ואין להם פנימי, וקשה דהרי כלל גדול הציב לנו האריז"ל (פע"ח שער הסליחות פ"י) דלעולם לא יומשך המקיף זולתי אם יקדים לזה כניסת המוחין הפנימיים, וביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א (שם) דודאי אי אפשר להיות מקיף בלי פנימי, אלא דהמקיף שלהם נעשה פנימי, ונמצא דאין להם רק מקיף כי הפנימי שלהם נעשה מהמקיף, ואחר שנכנס המקיף להיות פנימי אין להם מקיף.

והנה כל מקיף הרי סובב מבחוץ כעין קליפה הסובבת מחוץ לפרי, וכל קליפה הרי היא בחי' שומר על הפרי, וזהו כאשר יש הפרי והקלי' מקפת את הפרי, אבל כשמקלפים את הקליפה מן הפרי נשאר הקליפה ריק לגמרי ונעשה פסולת, ולכן כיון שהפנימי של הרשעים הוא מן המקיף נמצא שיש להם רק הקליפה בלתי הפרי שבתוכו, ולכן נקראים קליפות כי הם כל כולם רק קליפה.

וי"ל דבתיבת מקיף מרומז ג"כ ענין זה, דכל מקיף צריך להקיף על פנימי, כי קי"ף של תיבת מקיף גימ' פנימי, ואות מ' סובבת מד' רוחות מורה על מקיף הסותם מבחוץ מכל צדדיו, ונמצא דבתיבת מקיף מרומז מקיף על פנימי, כי כן כל מקיף צריך להיות על פנימי דייקא עכ"ד.

ומבואר עוד באריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ג ובדרוש ד) דע"י מצוות סוכה ממשיכין בחי' מקיפין משא"כ עבודת הד' מינים ע"י הנענועים ממשיכים אור פנימי.

ביום ראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עונות האם ראוי שיומשך על ידו אור פנימי.

ויש לפרש בזה דברי המדרש הנ"ל, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וגו' וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, אלא ראשון לחשבון עונות, דע"י הד' מינים ממשיכים אור פנימי, ורשעים הרי אין להם אור פנימי, ובד' ימים בין יוה"כ לסוכות הפנימיים נמשכים מאיליהם ולא מצד עבודתינו, וביום הראשון של חג הסוכות מושכים אור פנימי ע"י עבודת הד' מינים והנענועים, ממילא ביום ראשון של חג הסוכות הוא ראשון לחשבון עונות, האם הוא ראוי שיומשך על ידו אור פנימי.

ביאור ענין הצלם שמסתלק בליל הושענה רבא.

ועוד יש לבאר דברי המדרש עפ"י מה שאיתא מהאריז"ל (שעה"כ סוכות דרוש ז, פע"ח שער הלולב פ"ה) סוד הצלם שמסתלק מן האדם ליל הושענה רבא, ומבאר ע"ד שאמרו חכמינו ז"ל (יבמות קכ"ב ע"ב) כי האדם יש לו בבואה ובבואה דבבואה, אך השדים אין להם בבואה דבבואה, רק בבואה לבדה, והעניין כי כל הדברים שבעולם כולם יצאו ונולדו מזיווג זעיר ונוקביה, ואפילו נשמות שדים כולם נבראו על ידי זיווג זעיר ונוקביה, כי הכל מעשה ידיו יתברך.

כי האדם כשמזדווג בנוקבא מוליד נשמות בני אדם, וכשהוא מוציא זרע לבטלה מוליד נגעי בני אדם, שהם רוחין ושידין, וכן הענין למעלה, כי לפעמים הזעיר אנפין רוצה להשפיע בעולם ומזריע נשמות, אם אז חס ושלום בעת ההיא חוטאים ישראל למטה וגורמים שנוקבא עליונה תרד למטה ותתרחק מבעלה, ואז החיצונים מקבלין אותן טיפות, ונעשו שידין ורוחין באופן כי נשמות בני אדם באים מזיווג זעיר ונוקביה, אך השדים הם מדכורא לבד בלי נוקבא, לכן בני אדם יש להם שני צלמים, בבואה ובבואה דבבואה, אחד מן דכורא ואחד מן נוקבא, אך שדים אין להם רק בבואה אחת דדכורא לבד, כי דנוקבא אין להם.

גוף האדם הוא מנוק' שם אהי"ה דקנ"א.

גוף האדם היא מן נוקבא, כי תוך תשעה חדשי העיבור נגמר בחינת הגוף, אמנם יש שלש בחינות אחרות באדם, והם שלשה צללים שיש באדם, ואלו הצללים נחלקים לשתי חלוקות, כי עליון שבהם נקרא 'צלם', ושנים אחרים נקראים 'צללים', כי חסרים מן צלם ונשארים צל, וסוד הענין כי אחר שנפש רוח נשמה חיה יחידה של אדם ניתנו בנוקבא בעת הזיוג, ונוצר האדם בתוך הרחם של אמו בתשעה חדשים, והנה גם כן צריך ליקח אותה נשמה כח הארת חותם דיסוד נוקבא שהוא בחינת שלשה אהי"ה במילוי העולים חותם, ונחלק אותה חותם באותה נשמה, וכשיצאה לזה העולם היא באה עם החותם, ונשמרת מן היצונים שלא יאחזו בה.

נגד שלשה אהי"ה אלו נחלקים בנשמה שלשה צללים, צל של קמ"ג הוא דכורא, ואהי"ה דההי"ן הוא נוקבא, ושני צללים אלו נקראים בבואה ובבואה דבבואה, כי צלם הוא עליון ואינו ניכר, אמנם השדים אין להם רק הצל של דכורא, דקס"א וקמ"ג שהוא בחינת צלם וצל הראשון, והם מספר שד, לכן נקראים שדים, כי אין להם רק שני צללים דכורא, אך בבואה דבבואה שהוא דקנ"א סוד נוקבא אין להם, כי אינם רק מדכורא לבד, ובזה תבין למה שדים הם רוחין בלא גופין, והענין כי האדם נשלם בכל שלשה חלקים, לכן יש כח לעשות גוף, אך שדים חסר מהם צל אחרון, וכיון שלא נשלם הצללים כולם שהם יותר עליונים מהגוף אין כח בהם לעשות בחינת גוף ובפרט כי עיקר הגוף אינו נוצר רק בכח קנ"א סוד נוקבא, לכן אין להם גוף.

סוד הסתלקות הצלם בליל הושענא רבה, כי ודאי שאותו צל המסתלק הוא בבואה דבבואה שלו שהוא הצל דקנ"א, כי זה הצל מיותר באדם על שדים, ועל ידו נשלם ונגמר החותם, כדי שישמור ממקרים רעים ומן החיצונים, אמנם בליל הושענא רבה כשגוזרים חס ושלום מיתה על איזה אדם, וסוד המיתה שיש לנשמה מהגוף ותשאר בלתי גוף, לכן מסתלק ממנו אותו צל שהוא בבואה דבבואה, ועל ידי זה נחלש כוחו ונאבד, כי גורם קיום הגוף הוא זה הצל השלישי הנזכר, וגם טעם אחר כי עתה היה החותם שלם ועתה נחסר ממנו אותו חותם, ועל ידי זה יכולים החיצונים לשלוט בו, ונמסרו התפקין של דינו בידיהם כבר.

בליל הושענא רבה נוהגים לראות הצל בצל הלבנה, והוא סוד מה שאמרו רבותינו ז"ל (אבות ב, י) שוב יום אחד לפני מיתתך, והסוד הוא, כי הנה אמרו שלשים יום קודם מותו מסתלק הצלם מעל ראשו, וחוזר, דאם לא כן לא היה יכול לחיות, 'כי צל ימינו עלי ארץ' כתיב (איוב ח, ט), לכן באותו הלילה הרואה שמסתלק הצל מעל ראשו שהוא יום אחד קודם מותו, צריך לחזור בתשובה, שודאי ימות תוך שלשים יום, וזהו שוב יום אחד לפני מיתתך, שנסתלק לפני מיתתו, ומפני שאין כל אדם זוכה שידע זה, לכן אמרו רבותינו ז"ל יעשה תשובה כל ימיו, כי אינו יודע אימתי ימות.

ומבואר עוד מהאריז"ל (שעה"כ חג הסוכות דרוש ד') אהא דכתיב בתורה ב' פעמים סכ"ה חסר ופעם אחת סוכ"ה מלא, דב' חסרים מכוונים א' לדכר וא' לנוק', והמלא כולל בחי'

דבר ונוק' יחד, סכ"ה הראשונה גימ' אלקים והוא בחי' אימא המקפת את בחי' הדכר, והסכ"ה השניה גימ' פ"ה הוא בחי' הנוק' דמלכות פה קרינן לה.

צל הסוכה רומז לאהי"ה דקנ"א.

והוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א (תולדות יהודה מסטיטשין, תשע"ט) דמבואר מדבריו דבהסוכה של הדכר רמז את האימא המקפת עליו, משא"כ בהנוק' רמז על הנוק' עצמה, וי"ל הטעם בזה כי אימא מקפת באמת בעיקר על הדכר ולא על הנוק', כי הרי מצינו (ע"ח שכ"ג פ"א) ג"כ דאימא נכנסת בז"א ונעשה עצם מעצמיו ובשר מבשריו, ולכן מיוחדת הקפת האימא על ז"א, משא"כ בנוק' אין הארת האימא כ"כ כמו בז"א, ולכן רמז בדכר על האימא ובנוק' על עצמה, ומ"מ י"ל דנוק' הרי הוא בחי' אדנ"י, וכשנוסיף אלקים בחי' אימא על אדנ"י, דהיינו בחי' אימא המקפת על הנוק' הרי הוא גימ' קנ"א שהוא אהי"ה במילוי בחי' אימא.

והנה ההארה שיש בנוק' מאימא איתא (ע"ח של"ט פי"א ט') דהוא שם בוכ"ו שהוא האותיות שאחר שם אהי"ה, והנה אלקים עם בוכ"ו גימ' צ"ל, רומז לצל סוכה, וכשנצרף לזה שם אדנ"י שהיא הנוק' יהיה גימ' הק"ף, רומז להמקיף של אימא על הנוק', וכן צל של סוכה י"ל דהוא המילוי של סוכה [מ"ך ו' ה' ה'] שהמילוי כמו הוא הצל של האות, ומילוי של סוכ"ה גימ' גם כן קנ"א בחי' אימא, וגימ' אלקים אדנ"י הקפת אימא על הנוק' עכ"ד.

יום ראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עונות כיון שמאיר שם אהי"ה דקנ"א, וצריך לעשות חשבון הנפש שלא יסתלק ממנו בליל הו"ר.

ובזה יש לבאר דברי המדרש, ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וגו' וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, אלא ראשון לחשבון עונות, דאיתא דהעץ הוא בחי' דכר, והפרי הוא בחי' נוק', הרי כשלוקחים את האתרוג שהוא פרי עץ הדר בחי' נוק' בא לעורר בחי' אהי"ה דקנ"א שהוא בא מכח נוק', ומבואר דמיום הראשון של סוכות יש הארה משם אהי"ה דקנ"א שהוא הצל של הסוכה, וכיוון דאיכא הארה משם אהי"ה דקנ"א, הרי דהאדם צריך לעשות חשבון הנפש ולעשות תשובה שלא יסתלק ממנו בליל הושענא רבה הצלם דנוק' שהוא אהי"ה דקנ"א, וזהו דביום הראשון של סוכות הוא ראשון לחשבון עונות.

להצלחת נישואי בתי עב"ג הרב המופלג יצחק אהרן ברנשטיין נ"ו שהזיווג יעלה יפה ובניין עדי עד, דורות ישרים מבורכים.

לע"נ אבי ר' משה בן הר"ר מנחם מנדל ז"ל : לע"נ ר' אברהם בן הר"ר בן ציון ז"ל

לע"נ מנחם מנדל בן הר"ר חיים דוד ז"ל : לע"נ שרה זיסל בת הר"ר יוסף ז"ל

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

שני מועדים שנועדו במועד אחד

א. המשך חכמה שמות פרק כג פסוק טז חידש חידוש גדול בענין חג הסוכות. ודייק שם מדוע בפסוקים בסוף פרשת משפטים, וכן ב"כי תשא" נקרא החג "חג האסיף". ואילו בחומש דברים (טז, יג) נקרא החג "חג הסוכות". וביישוב הדבר כתב:

"הטעם על פי דברי הגר"א (שיר השירים) כשניתן לוחות השניים ומשה ירד מן ההר וחזרו ענני הכבוד בט"ו לחודש תשרי נצטוו על סוכות כידוע. ולכך, אז קודם דברות שניות נקרא חג האסיף ולא חג הסוכות."

והנה לשון הגר"א היא כך: "...סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן, וכתוב 'והעם הביאו' ובזה מתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד. היה ראוי לעשות בניסן כי בניסן היה תחילת היקף עננים אבל נראה לפי שכשעשו העגל נסתלקו העננים ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן ומשה ירד ביום הכיפורים ובמחרת יום הכיפורים 'ויקהל משה' (שמות ל"ה, א) וציוה על מלאכת המשכן וזה היה בי"א בתשרי וכתוב 'והעם הביאו בבוקר בבוקר' עוד שני ימים הרי י"ג בתשרי ובי"ד תשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במניין ובמשקל ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי".

ויש שהבינו שהגר"א לא חידש דבר בעיקר עניינו של חג הסוכות, ולא בא בדבריו אלא ליישב את שאלת הטור מדוע נקבע חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שבו בני ישראל התחילו להיות מוקפים בעננים, ותירץ הגר"א שאנו עושים זכר לכך שאף שהעננים נסתלקו בחטא העגל, בכל זאת חזרו בתחילת בניית המשכן.

אבל בדברי המשך חכמה מבואר שלדברי הגר"א עיקר הטעם לחג הסוכות הוא כזכר לענני הכבוד אחר שחזרו, ואינו זכר לענני הכבוד שהיו ביציאת מצרים.

ובספר פחד יצחק על סוכות (מהגר"י הוטנר זצ"ל) האריך ביסוד זה, ובהטעמת הקשר בין חג הסוכות למערכת הימים הנוראים, שהוא חג השמחה על התשובה, ועל קשר האהבה הנצחי בין הקב"ה לעם ישראל.

והנה ידועה השאלה מדוע ציוותה התורה לעשות זכר לענני הכבוד, ולא למן ולבאר. ולדברי הגר"א, כפי שביארם המשך חכמה, אכן אין כלל ציווי לעשות זכר לג' המתנות שניתנו לדור המדבר, ועיקר הזכר הוא לחזרת ענני הכבוד, אחר החטא והתשובה.

ב. ועוד מבואר בדברי המשך חכמה, שאף קודם שהייתה מצווה לשבת בסוכה, כבר היה חג בט"ו תשרי, והוא חג האסיף. ונמצא שנועדו שני מועדים במועד אחד.

וגיסי הרב רפאל צבי פלדמן שליט"א הביא ראיה נפלאה ליסוד זה, שחג הסוכות מורכב משני חגים החלים באותם ימים, מקרבנות החג. בכל הימים שבהם מקריבים קרבן מוסף (מלבד שבת) מקריבים איל אחד ושבעה כבשים סוכות הוא החג היחיד שבו מוכפל המספר

- בכל יום מקריבים שני אילים וארבעה עשר כבשים. הרי לנו שיש כאן שני מועדים שחלים במקביל, וכיוון שכל אחד מהם בפני עצמו גורם חיוב של איל אחד ושבעה כבשים, לכן מקריבים שני אילים וארבעה עשר כבשים.

ג. אמנם, בעיקר דיוקו של משך חכמה יש מקום ליישב באופן נוסף.

כתב המב"ט (בספרו בית אלוקים, שער היסודות פרק לו) "ואפילו מצות סוכה שהיא רמז לענני כבוד שסככו עליהם כל ארבעים שנה אפשר שהיתה נוהגת במדבר מדי שנה בשנה, רמז למה שהיה הווה בכל השנה כולה שהיו מסוככים בענני הכבוד, כמו שהיו נוהגים שבעת ימי חג המצות באיסור חמץ ואכילה בליל ט"ו וחג השבועות שהם חובת הגוף, וכמו שהיו נוהגים בה הראשונים אברהם יצחק ויעקב וזרעם רמז למה שיקרה לזרעם בצאתם ממצרים.

ואפשר כי גם שחג המצות והשבועות נהגו במדבר, חג הסוכות לענין ישיבה בסוכה לא נהגו שהרי היו מסוככים בענני כבוד ואיך יעשו סוכה תחת שם סוכה, ולכך אמר הכתוב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', כי לא נצטוו במצוה זו מיד כ"א לדורות הבאים אחרי דור המדבר."

ולדרכו של המב"ט יש ליישב את שאלת המשך חכמה באופן אחר, ויש לומר שרק בחומש דברים הוזכר חג הסוכות בשם "חג הסוכות", ולא קודם לכן. והטעם הוא משום שבמדבר לא היו עושים סוכות ועדיין לא היה החג 'חג הסוכות', ורק בחומש דברים שעיקר עניינו הוא ההכנה לכניסה לארץ (כמו שהעמיד הרמב"ן בהקדמתו לחומש דברים), שייך לקרוא לחג "חג הסוכות" ע"ש העתיד.

ד. והנה ידועה השאלה מדוע בתורה נכתבו בתחילה מצוות ארבעת המינים, ורק אח"כ מצוות הסוכה, ואילו המשניות במס' סוכה התחילו במצוות הסוכה, ורק אחרי שני פרקים באו מצוות ארבעת המינים.

ואחייני הרב אברהם שלוסברג שליט"א הביא בשם חמיו, הגאון ר"י קנר שליט"א (רב הגבעה הדרומית במודיעין עילית) שע"פ דברי המשך חכמה מיושב הדבר היטב. כיון שהסדר הראוי הוא להקדים את מצוות הסוכה (שנוהגת כבר בלילה, ומצוות מדאורייתא כל שבעה), ורק בתורה הוקדמה מצוות ארבעת המינים כיון שקדמה למצוות הסוכה בזמן המדבר, וכדברי המשך חכמה.

ולמה שנתבאר ע"פ המב"ט גם יש ליישב כישובו, שהוקדמה בתורה מצוות ארבעת המינים, כיון שבדור המדבר לא נהגה מצוות הסוכה.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

לעצור רוחות רעים

רווח רוח ורווחים | הרוחות הרגשיים והנפשיים ותנודתם | רוח רעה או רוח
נדיבה | שני מהלכים להבין יראת אלקים | מה מלמד ומאיר הנענוע של הלולב

טוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח: (קהלת ד, ו).

ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי סמך משה את ידיו עליו (לד, ט).

נעיין בס"ד בשורש 'רוח'. הענין של 'רעות רוח' מוזכר כמה וכמה פעמים במגילת קהלת,
ובכלל התיבה 'רוח' נזכרת הרבה פעמים במגילה, הפעם הראשונה היא 'סובב הולך הרוח
(א, ה), והפעם האחרונה היא 'והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה' (יב, ז).

ויש לעיין בשורש זה, כי הפשטות של 'רוח' היא התנועה של אויר, אולם הפסוקים מרבים
לתאר ענינים של השראה והרגשות כ'רוח', יש 'רוח טובה' ויש 'רוח רעה', ואת זה מצינו
גם ב'רוח' כפשוטו, כמו שרואים שהנענועים של הלולב באים לבטל 'רוחות רעות', למרות
שהעולם זקוק תמיד ל'רוח' וכמו שמברכים על 'משיב הרוח', אולם יש עוד הרבה סוגי
'רוחות' שאין להם דמיון ל'רוח הפשוטה', וכמו שאפשר לראות בתהלים (פרק נ"א) שלשה
פסוקים בזה אחר שבאחד מבקש 'רוח נכון חדש בקרבי', ובשני מבקש 'רוח קדשך אל תקח
ממני', ובשלישי מבקש 'רוח נדיבה תסמכני'.

ובתפלה שאומרים בשלש רגלים בפתיחת הארון מבקשים לזכות ב'רוחות' שהנביא מייעד
למלך המשיח וככתוב (ישעיה יא, ב): וְנָחָה עָלָיו רוּחַ ה', רוּחַ חֲכָמָה וּבִינָה, רוּחַ יַעֲזָה וּגְבוּרָה,
רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה':

וגם בפרשת וזאת הברכה שלפנינו (לד, ט) נאמר ויהושע בן נון מלא רוח חכמה פי סמך
משה את ידיו עליו, ורואים שיש כל מיני השראות טובות ונפלאות המוגדרות כ'רוח' והפלא
הוא שאף שהפשטות של 'רוח' היא תנועה, בכל זאת על הרוחות הללו נאמר 'ונחה עליו',
משמע שהיא 'רוח' ללא תנועה, וזה פלא שהרי משהו ללא דחף של תנועה הוא היפך
ה'רוח'.

ולעומת הרוחות הטובות הללו יש לפנינו את הענין של 'רעות רוח', ובפשטות הכונה
לענינים הגורמים להרע ל'רוח', לגרום להשראה עם הרגשה רעה, אך הנה רש"י (א, יד)
מפרש 'רעות' מלשון שבר [כמו משהו מתרועע] כי סוף המעשה בא לידי 'כאב לב', והאבן
עזרא מפרש מלשון 'רעיה' דהיינו שאדם זה ה'רוח' רועה אותו, מובל על ידי משהו שאין
בו ממש, עוד מפרש שהכונה ל'מחשבת רוח' כמו 'רעיון רוח', וצריך להבין למה לא פירשו
כפשוטו.

הרווח והרוח - בעולם הממשי והרגשי

השורש 'רוח' אינו רק 'תנועה', אלא גם ההיפך מתנועה וממשות, כמו 'ורוח תשימו בין עדר ובין עדר', שהכוונה לשטח ריק, וכן מצינו 'רווח והצלה יעמוד ליהודים', והיינו, שכאשר אדם נמצא בצרה, המחשבות והרגשות שלה ממלאות אותו, אינם נותנים מקום למחשבות ורגשות אחרות, וכאשר זוכה לישועה יש לו 'רווח', יש לו מקום פנוי לקבל ולהתעסק עם משהו אחר.

ולכאורה לא מובן איך מתקשרים ה'רווח' וה'רוח'?

אך ההסבר פשוט, כי הרווח חולפת במקום שיש 'רווח', והמכין מקום של 'רווח' הוא כאילו מזמין את ה'רוח', כי הרוחות מצויות ומחפשים מקום של 'רווח'.

אך לפעמים הרוח עצמה מייצרת את ה'רווח' וזה כאשר פוגשת בדרכה חפצים קלים, ואז מעיפה אותם, מצרפת אותם לתנועה שלה.

זהו מצב ה'רווח' בעולם הממשי.

וכמו כן יש ב'עולם הרגשי', יש אדם עמוס במחשבות וכו', הם ממלאים אותו ותוקעים אותו, כי הם מחשבות דמיוניים לא מעשיים, וכל זמן שהם ממלאים אותו, אין מקום לרצון ורגש פעיל לחלוף בתוכו, אך לעומת זאת, יש אדם מלא ב'רווח', מרוקן ממחשבות, ואז, יכול להתעורר ולחלוף בו רצון מסוים כלפי פעולה מסוימת, והרצון הזה הופך להיות 'רוח', נותן תנועה לאדם, מתחיל להתקדם ולפעול. אלא שגם האדם הראשון המלא במחשבות, אין הכרח שהוא תקוע במקומו ואינו זו כלל, אלא גם לו יש תנועות, אלא שאינם תנועות בחירות, אין להם קשר לרצון האישי שלו, אלא רצונות אחרים של אנשים שסביבו הם גוררים אותו עמם, וכך מתנופף הוא 'כמוץ אשר תדפנו רוח', אין לו רוח פנימית הנותנת לו תנועה של רוח, אלא רוח חיצונית גוררת אותו אחריה.

והנה בודאי שיש לאדם כל מיני תנועות פעילות שאינם מגיעים דוקא מהנקודה של 'רוח', וכגון מה שאדם מרגיש רעב ואוכל כדי לשבוע, או שנמשך אחר חשקו והרגילו ושאר צרכים והכרחים. אלא ההפעלה בסגנון של 'רוח' היא כאשר מרגיש דחף להתקדם, או להשיג משהו, להתפשט להתרחב, זהו מצב שרואה לפניו 'רווח', רואה ריקנות מסוימת בחייו ורוצה למלאותה, ולמשל, אם יש לו ביום שעה של בטלה, ולא נוח לו עם זה, מיד מתעוררים בו רצונות שונים להשיג כל מיני הצלחות על ידי שיפעל באותה שעה, ואם מוצא רעיון טוב ומתאים ומתחיל להתקדם בו, מרגיש שה'רווח' מתמלא בתנועה ופעולה, וזוהי תנועה של 'רוח'.

אולם לפעמים לאחר שעה של פעולה, לא מרגיש ש'הרוויח' משהו, אלא מרגיש ש'הפסיד', וכאן אנו מגיעים לעוד ענין בשורש 'רווח' [בארמית], שהוא ההיפך מהפסד, דהיינו שהזמן מתמלא במשהו מועיל, ולא שאדם גם טורח וגם נותן מזמנו ואין לו תועלת מזה, ונמצא שהוציא כוחות כדי לנצל את הזמן, ולמעשה התברר שהזמן לא נוצל, אלא גם היגיע היה לריק, ולכן 'להרוויח' הכונה שהרווח המפעילה ממלאה את הריקנות בצורה מועילה ומשתלמת.

רעות רוח - רוח רעה

והנה הפסדים שכאלו הם הם ה'רעות רוח', ואין להם שייכות ל'רוח רעה', כי 'רוח רעה' הכונה שמשום מה אדם מוכן להעביר את הזמן בתנועה של פעולות רעות או של הרגשה רעה, ולמשל, כאשר אדם בוחר לתת זמן למחשבות של עצבות והתמרמרות או לדיבורים של תלונה וכעס, ויש לו סיפוק מזה, כי כמו שאדם יכול להתמלאות ולשבוע מענינים משמחים כך יכול ליהנות ולשבוע מטעמים מרירים, כך היא המציאות, וכאשר מתעורר גם לפעול ולשפוט ולהעניש מכח הטענות והתלונות המרירים הללו, הפעולות הללו מסתעפים מ'רוח רעה' -

אך 'רעות רוח' היא כאמור, שאדם סבור שממלא את זמנו במשהו מועיל, במשהו שהוא 'רווח', ולבסוף מתברר שטעה בהשערתו, הפעולה רק הגדילה את ההפסד... וזהו מה שרש"י מגדיר כ'שבר', מרגיש מפסיד כמו שנשבר לו משהו, וזהו גם כן מה שאומר האבן עזרא שמתברר לאדם שה'רוח' שהפעילה אותו - לא היתה רוחו שלו, דהיינו, לא היה זה משהו המגיע מרצונו האמתי, אלא איזה מחשבה משכה אותו בדמיונה, הצטיירה לפניו כמו 'רועה', והלך אחריה כצאן אחר הרועה, והנה התברר שלא היה פה איזה 'מקור שכלי' אשר הפעיל את הרוח אשר הפעילה את האדם, אלא רוח בלבד הצטיירה לפני האדם והפעילה אותו, כמו שמגיע מישהו הרוצה לגזול את הצאן ולשחטם, ולכן מתחפש לרועה, ומגיע לפני הצאן משורר להם בחלילו, וממשיכם אחריו, והם נמשכים אחריו 'כצאן לטבח', מעולם לא חשב על טובתם ותועלתם.

'רוח נכון חדש בקרבי'

ולכן, כאשר אדם רוצה להיזהר מה'רעות רוח' יכול הוא לעסוק במגילת קהלת וללמוד לזהות את כל פיתויי השקר, לזכור שהמציאות היא שהרוח מסובבת הרבה את האדם, יש לו רצון למלאות את חייו, לנצל את חייו, וזה גורם לו לכל מיני פעולות וטעויות, אך הנה גם ברוח הממשית הפשוטה, ההתחלה שלה היא מ'אוצר הרוחות', וככתוב 'מוצא רוח מאוצרותיו' ויאמר ויעמד רוח סערה', וכמו כן יש לכל אדם 'רוח' פנימית שהיא הנחוץ לה להרגיש את התקדמות החיים וההצלחות, אולי על הרוח הזו נאמר 'על כרחך אתה חי, שמשוה דוחק באדם ודורש ממנו לחיות ולפעול, וה' הוא המקור לרוח הזו, הוא ה'נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה', אלא שהרוח הזו יכולה לטעות ולשנוות כיוון, ולסבב את האדם בכל מיני תנועות של הבל וריק, עד אשר 'הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה', תגיע למסקנה של 'סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור', שיתברר שכל הפעלה של ה'רוח' צריכה להיות מתוך 'יראת אלקים' לחשב 'הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסידה'.

אבל אפשר ללמוד כיצד מזהים את ה'רוח' המועילה והטובה, וזהו לכאורה הסדר הנזכר בתהלים בפרק התשובה, הסדר של 'רוח נכון, רוח קודש, רוח נדיבה'.

כי אחר שאדם נוכח שנגרר אחר רוח שבר והפסד, מבקש מה' 'רוח נכון חדש בקרבי', רוצה 'רוח' מכוונת המתאימה לו באמת, מציעה לו להתעסק עם מי שיועיל לו באמת, מה

לעצור רוחות רעים

ש'נכון ומזומן' לו, משהו שהרצון הפנימי שלו חפץ בו באמת, משהו השייך למהותו, לא משהו חיצוני הרוגש ורועש ומטלטל אותו כמוץ לפני רוח, וצריך לעצור מתוך יראת שמים ולחפש להרגיש שאכן זו היא הרוח המפעילה אותי...

וזה עדיין לא מספיק, אלא גם לאחר שנראה לו שחולפת בו 'רוח נכון', צריך להרגיש שהיא 'רוח קודש', להרגיש שהתנועה שלו מקדשת אותו, מרגיש כמו ש'רוח אלקים' מניעה אותו, כל מה שעושה נעשה מתוך השתייכות לה', מתוך הרגשה שנמצא לפני ה', ומתרצה לפניו... אך אם חלילה מרגיש כשייך לעצמו ולהנאתו, וכעושה מעשה שיש לו במה להצדיק עצמו לפני ה', אין זה מעשה הנעשה מתוך 'רוח קודש'...

וגם בבירור הזה לא די, אלא בהמשך צריך להרגיש 'רוח נדיבה', להרגיש שהנאת התועלת שיש לו אינה הנאה אנוכית, אלא הנאה נדיבה, נהנה מהתועלת שיהא לאחרים או לתיקון העולמות, מתי שמתחזק תוך כדי העבודה - החיזוק שלו הוא אינו מזה שיש לו תועלת אישית, אלא מזה שמוסר עצמו לעבודתו של מקום.

והנה לבירורים האלו מגיעים כאמור לאחר שאדם נכשל וטעם את הטעם של 'רעות רוח', לומדים שצריך למצוא 'רוח נכון', ולומדים איך מזהים מהי 'רוח' טהורה...

'רוח חכמה ובינה'

אולם הרוצה להיות מלכתחילה ישר כמו שעשאו אלקים, ולא להיגרר כלל אחר הרוח הזרות, צריך ללכת במהלך של המשיח, המהלך של 'רוח חכמה ובינה', רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת אלקים' -

והיינו, שכאשר מרגיש בתוכו תנועה של רוח, בודק שהמקור שלה אינו מגיע מהתעוררות או סחף חיצוני, אלא מגיע מה'חכמה ובינה', כי הנה ה'חכמה' של אדם הוא המקום שבו גנוז כל הקוד האישי שלו, צפון שם כל המידע על מדותיו וכוחותיו ויכולותיו, אלא שהבינה שהיא כח המדמה יכולה לדמות שיש לו כל מיני כוחות אחרים, וכאשר הרוח מתעוררת מתוך 'חכמה ובינה', זהו מצב שה'בינה' מקשיבה ל'חכמה', מרגישה את הרצון המהותי ומתכננת ומעצבת אותו כראוי.

והנה הרוח הזו צריכה לעבור עוד בירור, כי אם נראה לו על איזה פעולה שזהו ענינו ומהותו, ונראה לו שעליו רק למסור עצמו לענין זה, והנה יתחיל לפעול כמו רוח, באופן אוטמטי, עלול הוא לטעות, אלא צריך להשיג 'רוח עצה וגבורה', להרגיש שחלק מהתנועה של ה'רוח' הוא הרצון לתכנן, ולמצוא עצות כיצד להתקדם, להיות גם מוכן להתגבר כנגד ספיקות ורפיונות, שלא כל ספק קטן יעצור אותו, שזהו סימן שהרצון אינו אמת.

ואז, כאשר מוצא את העצה והדרך ברורה, צריך 'רוח דעת ויראת אלקים', לעיין היטב מה תהא התוצאה לבסוף, האם התועלת של התוצאה הזו היא אכן משהו שכביכול נותן תועלת לה' מעולמו, או שמא זוהי תועלת שלי ושל אנוכיותי, להרגיש שה' מפעיל אותי למען התועלת הזו, להרגיש שפונה לזה מתוך 'יראת אלקים' הדוחקת בו, ולא מתוך איזה רעש ובלבול עצמי -

אשרי מי שלא חטא...

והיינו שיש שני מהלכים כיצד להגיע לחקר האמת, אפשר להגיע לאחר שטעה, וה'יראת אלקים' רוגשת בו, ודורשת 'רוח נכון', ופונה להרגיש 'רוח קודש ורוח נדיבה'. ויש מהלך מקורי של 'אשרי מי שלא חטא', שיכול להרגיש את היראת אלקים המקורית ללא הצער של הביקורת והטעות, וזוהי דרגה גדולה, כי למעשה העולם מתנהל בצורה שאדם טועם מעץ הדעת טוב ורע, לפני שטועם את ה'דעת ויראת אלקים'.

אך על כל פנים ב'שמחת בית השואבה' היו משוררים 'אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב ונסלח לו', וזוהי השירה שאחר הכפרה של יום כפור, כאשר מבררים את ה'יראה' בעקבות הטעות, ואז, כאשר כבר טעמו את הטעם של 'סילוק רוח הקדושה', אפשר להכיר את האמת על ידי הרגשת 'רוח הקדושה', וזהו הענין שבשמחת בית השואבה - שואבין רוח הקודש רוח נדיבה, מרגישים את החילוק בין המסואבות שלפני הכפרה, לקדושה שאחר הכפרה, ולומדים שגם כאשר נראה על משהו שהוא 'נכון', עדיין צריך להרגיש בו את רוח הקודש רוח נדיבה.

מוליך ומביא ומנענע

והנה התבאר לנו איך שהתשובה והשמחה מתקנים את ה'רעות רוח', וכעת נברר איך נענועי הלולב עוצרים את ה'רוחות רעים', כי כמבואר הענין של 'רוחות רעים' הוא שבוחרים למלאות את החיים ולנהלם מתוך רוח עצב והתמרמרות וזעפה וכו', אך ה'לולב' הוא גמטריא 'חיים', ואדם החוזר בתשובה בשמחה, ומבקש להתחיל לחיות חיים של רוח נדיבה, מבקש שמעתה כל הקומה שלו תתנענע מתוך רצון של רוח קדושה ורוח נדיבה, מתוך זלזול בהבלי עולם הזה וכל קניני אנוכיותו עם מכאוביו ואכזבותיו, כל הערך שלו הוא לחיים של שמחה בקבלת עול מלכות שמים, שמחה לתקן עולם במלכות ש'די - שמחה לארצך ותקוה טובה לדורשך ופתחון פה למייחלים לך, זוכר שהעולם הזה הוא עולם ארעי והבל, והעיקר הוא 'לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו', וכידוע אין השכינה שורה מתוך עצבות ועצלות, אלא מתוך שמחה של מצוה, ולכן כאשר רואה שיש מסביבו ד' רוחות, ומכל צד יש רוח חיצונית הסוחפת ומטלטלת, והמציאות היא שהעולם החיצוני וההמוני מתנהל מתוך סחף של רוחות אנוכיות שסופם עצבות ואכזבה - מחליטים בעוז לנענע כלפי כל רוח את הלולב ומיניו, המינים הרומזים על הקומה השלימה של יהודי, והמינים הללו כולם פורחים וזורחים, משמחים לב רואיהם, מראים שכל יהודי יש לו רצון מהותי מאיר ושמח, צריך לתפוס את הצורה האמתית הזו ולהושיט אותו מולו, לראות את האמת הפנימית הזו, לעומת הרוחות הרעים המגיעים מהכיוון השני, ולתת שאקל -] נענוע[לעורר את ה'דעת עליון - רוח דעת ויראת אלקים', לבחור ב'רוח נכון', לומר לעצמו זה מה שאני רוצה באמת, וכך ישיב את הלולב אל לבו, יתן לו להרגיש שהחיים הללו נותנים הרגשה של 'רוח קודש', ונותנים לו עוז לחיות עם 'רוח נדיבה', שאמנם חי ומתהלך בצורה הישרה שהתאים לו ה', אבל דוקא כאשר חיים כך, אפשר לחיות מתוך התנדבות לה', לא מתוך התגברות אנוכית -

לעצור רוחות רעים

וזהו הפלא, שדוקא כאשר אדם מפעיל את עצמו מתוך רוחות חיצונות, אז הם מנסים לקדש את עצמם כדי להטעותו, מציירים לו כל מיני השגות והצלחות שכאילו הם משהו שה' מאד דורש ממנו, וכאילו רק כך יזכה להיות קדוש וקרוב לה', וכאילו בהם הוא מתנדב לה'... וממילא גם קורע את עצמו, וגם לא כל כך מצליח ונותר עם אכזבות ועצבון, בתחילה יש לו 'רעות רוח' ולבסוף נותר עם 'רוח רעה'... ודוקא כאשר לכאורה מבקש להיות אנוכי, דהיינו, להיות כמו שעשאו אלקים, לפעול מתוך רוח נכון, דוקא בזה פורש הוא מהרע והקליפה, וזוכה לקדושה, ומקבל רוח נדיבה...

סיום

ובזה אפשר לפרש את הפסוק שפתחנו בו, 'טוב מלא כף נחת ממלא חפניים הבל ורעות רוח', כי אדם מצוי בעולם מבולבל בהרבה רוחות זרות עם טעויות, ומקוים שבכל שנה ושנה נזדכך יותר ויותר, נבחין יותר מהם רוחות רעים, ומהי 'רוח הקודש', ולזה צריך תמיד לחפש 'מלא כף נחת', לטעום טעם של מעשים הנעשים מתוך נחת, לא מתוך רוחות, מעשים מהסגנון של 'ונחה עליו רוח אלקים', להרגיש את טעם החיים שבזה, את הרוח קודש רוח נדיבה, להרגיש איך שהיושר הזה ממלא ונותן סיפוק יותר 'ממלא חפניים' של רעות רוח הממלאה את האדם בחיים של רוח רעה.

וזהו מה שאומר הפסוק ויהוֹשֵׁעַ בֶּן נֹון מֵלֵא רֹוח חֲכָמָה כִּי סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו, כי הענוה של משה וכח הנבואה של משה לראות את האמת לאמיתה, השפיעה עליו לקבל את המילוי של 'רוח חכמה', להיות לגמרי שייך למהות העצמית האמתית שלו, עם הכח וההדר הזה היה יכול לנגח יחדיו אפסי ארץ, לעצור את כל רוחות הרעות של העמים, לברר כי 'אמת מלכנו ואפס זולתו'.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א (חלקם טרם נדפסו) / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

הלכות סוכה וחווה"מ

אם קודם מברכין לישיב בסוכה או קודם מברכין על המאכל

פה] ש. או"ח תרמ"ג. ר"ט חכ"א אמר לי שראה את מרן שליט"א בסוכות תשס"ז מברך אקב"ו לישיב בסוכה ואח"כ ברכת בורא מיני מזונות על עוגיה קטנה. האם כך ס"ל למרן שצריך לברך, ואם הטעם הוא משום הפסק בין ברכת ב"מ מזונות לאכילה. (ואם זהו הטעם, לפי"ז צ"ל שגם היכן שצריך לברך שהחיינו על פרי מרן מברך קודם שהחיינו ואח"כ בורא פה"ע, האם זהו כך באמת).

ת. נכון.

*

בטעם שאסור לישון עראי חוץ לסוכה

פון] ש. מ"ט אסור לישון עראי חוץ לסוכה, הרי "תשבו" כעין תדורו, ובביתו ישן גם עראי חוץ לסוכה. (מח"א).

ת. אין עראי לשינה.

*

באיסור מלאכה בחווה"מ

פז] ש. כתב המחבר (סי' תק"ל) חול המועד אסור בקצת מלאכות ומותר במקצתן, וכתב הרמ"א, לפי צורך הענין שהיה נראה לחכמים להתיר, וכתב במשנ"ב (סק"א) והנה בעיקר איסור מלאכת חול המועד יש דעות בין הראשונים יש שסוברים שהוא מדברי סופרים כו' והרבה פוסקים סוברים דהוא מן התורה והא דהקילו בכמה דברים הנ"ל הוא ע"פ הרשות שניתן לחכמים מן התורה במלאכת חול המועד לפי צורך הענין להתיר כו' וזהו שסיים הרמ"א לפי צורך הענין וכו' ומאוד כו'.

ר"ט ז"ל השו"ע (שם ג'), בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא ונוהגים לברך על הסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעמו. וכתב במשנ"ב (סק"ז) וז"ל, אחר ברכת המוציא, כדי שיתחיל בסעודה דעל ידה הוא עיקר חיוב הסוכה ואח"כ יברך ולא הוי הפסק בין ברכת המוציא לאכילה דצורך סעודה הוא כמו קידוש, עכ"ל יעו"ש.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

והנה מבואר בזה דהרמ"א ס"ל דאיסור מלאכת חול המועד הוא מן התורה, שלכן כתב לפי צורך הענין כו' וכנ"ל.

וצ"ב מהלכות תפילין (סי' ל"א) דכתב המחבר, בחול המועד גם כן אסור להניח תפילין מהטעם הזה בעצמו שימי חול המועד גם הם אות, וכתב הרמ"א, וי"א שחול המועד חייב בתפילין וכן נוהגין כו'. וכתב במשנ"ב (סק"ו) והי"א ס"ל כיון שמותרין בעשיית מלאכה מן התורה ליכא אות.

ובזה מבואר דהרמ"א ס"ל דאיסור מלאכת חול המועד אינו מן התורה, שלכן הביא הי"א שחובה"מ חייב בתפילין. וצ"ב.

ת. עיקרו מה"ת מפני כבוד המועדים. יי

*

קביעת מזוזה בחוה"מ

פח] ש. מעשה באוצר ספרים שהחליפו דלת ולא הספיקו לקבוע מזוזה לפני יו"ט, האם מותר לקבוע בחוה"מ.

(המעשה היה באוצר ספרים ואולי זה נידון כביהכ"נ שפטור ממזוזה כי לפעמים גם מתפללין שם. אבל כמו כן השאלה גם בבית רגיל החייב וודאי במזוזה).

ת. יפקירוהו. ייא

*

הלכות לולב

*

נטל ארבעת המינים בשתי ידיו באיזה אופן לא יצא

פט] ש. כתב המשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק ט"ו) וז"ל, הימנית. משום דהני תלתא מצוה והאתרוג חדא, ואפילו בריך עליו כבר ואח"כ נוטלו פעם שני כגון בשעת אמירת הושענות צריך ליטלו בימין, ואם נטל שניהם בידו אחת כתב בארחות חיים דלא יצא כו' ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה וצריך לחזור וליטלו בלא ברכה עכ"ל, הנה מש"כ המשנ"ב 'ואם נטל שניהם בידו אחת כו' דלא יצא, בפשוטו הכונה להפעם הראשונה שנוטל הד' מינים והיינו אותו הפעם שמברך עליהו, אבל בפעם השניה שנוטל כגון בשעת אמירת ההושענות ע"ז לא כ' המשנ"ב דלא יצא כו', כי ע"ז לכאו' אין נידון אם יצא או לאו מאחר שכבר בירך בפעם הראשונה שנוטל וברך. האם זהו נכון.

יי ובעל פה השיב לי מרן שליט"א: זה לא ראוי, זה באמת לא דאוריין, רק הרמ"א הסביר לפי הדעה שזה דאוריין איך חכמים התירו.

ייא ובעל פה השיב מרן שליט"א: אם משתמשים צריך לקבוע.

ת. נכון. ייב

*

בענין הנ"ל

צ] ש. בהנ"ל. **מש"כ המשנ"ב**, ואפילו ברך עליו כבר ואח"כ נטלו פעם שני כגון בשעת אמירת הושענות, ולא כתב כגון בשעת אמירת הלל, בפשוטו הטעם כי כשנטל הד' מינים בשעת אמירת ההלל זה לא נקרא שנטל פעם שני, רק זה נקרא שנטל פעם ראשון כי אז נוטלים הד' מינים והיינו שמברכים עליהו קודם ההלל ולא מניחין אותם עד שגומרים ההלל, ולכן המשנ"ב שדיבר על הפעם השני שנטלו כתב כגון בשעת אמירת הושענות ולא כתב כגון בשעת אמירת הלל.

אמנם יש לשאול לענין מי שאצלו נטילת הד' מינים זהו הפעם השניה (וכגון שהי' צריך להשכים ולצאת לדרך ולכן נטל הד' מינים משעלה עמוד השחר כמ"ש להלן סי' תרנ"ב ס"א ואח"כ כן הזדמן לו ד' מינים בשעת ההלל. או כגון שהוא מהמהדרים לברך על הלולב בתוך הסוכה בהנץ החמה ולנענע ואח"כ בהלל מנענעים שוב כמ"ש המשנ"ב סי' תרנ"ב ס"ק ד') ונטל אז בידו האחת האם יצא. וצדדי הספק הם, האם נימא דאף שכבר נטל ובירך קודם מ"מ כיון שעיקר מצות הנטילה היא בהלל כמ"ש סי' תרנ"ב ס"א א"כ כיון שנטל בידו האחת לא יצא, או"ד דכיון שכבר נטל פעם ראשונה כפי הדין ג' מינים ביד ימין והאתרוג בשמאל א"כ נימא דיצא אע"פ שכשנטל בהלל נטל בידו האחת ואף שעיקר מצות הנטילה בהלל מ"מ כיון שכבר נטל פעם אחת כדין נימא דיצא. ויל"ע.

(וחשבתי דלפי מש"כ המשנ"ב (סי' תרנ"ב ס"ק ד') שהטעם שעיקר מצותו בשעת הלל הוא כדי לנענע בהודו והושיעא נא, א"כ מסתבר שכשנטל אח"כ בהלל בידו אחת אי"ז מעכב ולא יצטרך ליטלו שנית, והיינו כי עצם דין הנענועים אינם מעכבים כמ"ש המשנ"ב סי' תרנ"א ס"ק מ"ט).

ת. יזהר. ייב

*

בדין איטר לענין נטילת לולב והחילוק מדין איטר לענין הנחת תפילין

צא] ש. כתב המשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק י"ח) וז"ל, דבתר ימין ושמאל דעלמא וכו'. דדוקא תפילין שהוא דאורייתא אזיל בתר ימין דידיה אבל לולב דנטילתו בימין הוא דרבנן משום חשיבותא בעלמא דיש בה תלתא מצות איטר הוא ככל אדם, וטעם הי"א דסבר דאזלינן

ייב ומ"מ חובת ומצות הושענות לא קיים כדין. מחכ"א. ועי' ס' שמחת ישראל [להרה"ג ר' ישראל דרדק שליט"א] פרק ג' סעיף ו' ובהערות שם.

ייב לכאור' משמע מל' התשו' דבאמת הי' מקום לומר כמו שכתבנו לעיל ד"ה וחשבתי כו', אך מ"מ צריך ליזהר שגם בפעם השניה יטול בשני ידיו ולא בידו אחת והיינו שאם נטל בידו אחת אף בפעם השניה יתכן להיות שזה מעכב.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

בתר דידיה כמו בתפילין^{ר"ד} עכ"ל, והנה לדעה הראשונה לכאוי יש לשאול כך, דנהי דלולב נטילתו בימין הוא דרבנן מ"מ הא נטילת לולב עצמו הוא דאורייתא (ויש בזה נפק"מ גדולה לדינא כמ"ש המשנ"ב בס"ק א'. וכע"ז כ' המשנ"ב לענין שופר בסי' תקצ"ה) וא"כ למה לא יהא הדין בלולב כמו בתפילין לענין זה שיטול בימין דידיה. וקצת צ"ב.

(והנה המשנ"ב לא פירש בהדיא טעמייהו של הי"א דאזלינן בתר דידיה כמו בתפילין, ואולי טעמייהו כמ"ש הכא, ומ"מ טעמייהו של הדעה הראשונה לכאוי צ"ב וכנ"ל).

ת. בתפילין שניהן דאורייתא.

*

הנחת תפילין בחול המועד

[צב] ש. כתב הרמ"א (שם סעי' ז') וז"ל, ונהגו להחמיר להסיר התפילין כו' מידם כו' עכ"ל, הנה לא נזכר לא ברמ"א ולא במשנ"ב שאי"ז נפק"מ למעשה שהרי האידנא לא מניחין תפילין בחוה"מ, ולכאוי מ' מזה דלכתחילה מניחין תפילין בחוה"מ, וכן מ' בסי' תרמ"ד, והא לא מצינו כן ולכאוי אמאי באמת אין מניחין.

ת. יש מתירינן^{ר"ט} וכן נהגו בחו"ל.

*

בדיני הנענועים

[צג] ש. כתב המשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק מ"ז) וז"ל, ונכון שגם יכסכס בעלין בשעת הולכה והבאה, ובשעת הבאה יקריבו הרבה אל גופו נגד החזה כו' הכל מוליך ומביא שלש פעמים כמו במזרח עכ"ל, הנה לשון המשנ"ב כאן בכל דבריו קצת משמע דדוקא ההולכה וההבאה צריך לעשות כמו במזרח והיינו ג' פעמים, אבל שאר דברים שכתב שעושין במזרח כמו כיסכוס העלין והקרבת הלולב הרבה אל גופו נגד החזה זה אי"צ לעשות בשאר הצדדים שמנענעים. האם זה נכון, והיינו, האם מה שצריך לכסכס בעלין וכן להקריבו הרבה לגופו נגד החזה זה דוקא כשמטה הלולב לצד מזרח, או גם כשמטה לשאר צדדים דרום מערב צפון מעלה ומטה והיינו שגם בשאר צדדין אלו צריך יהי' לכסכס בעלין ולהקריבו הרבה לגופו נגד החזה.

ת. נכון.^{ר"ט}

*

אם צריך לעשות כל הנענועים כשנוטל כל מין ומין בפני עצמו

^{ר"ד} ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ' סעיף ב' ובהערות שם.
^{ר"ט} לכאוי הכונה לדעת הרמ"א לעיל סי' ל"א סעי' ב' דמניחין תפילין בחול המועד, ומשא"כ להמחבר שם יעו"ש. ועי' בס' שמחת ישראל פרק מ"ח סעיף ג' ובהערה 1605. וע"ע שם פרק א' סעיף כ"ח הערות 66 67.
^{ר"ט} ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ"א סעיף ג' ובהערות שם.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

צד] ש. כתב במשנ"ב (סי' תרנ"א ס"ק נ"ב) וז"ל, והכא אשמועינן יותר רבותא דאפילו אם הלקיחה לא היה בבת אחת רק בזה אחר זה ג"כ יצאריז עכ"ל, יש לשאול האם באופן הנ"ל צריך לנענע כל מין ומין והיינו כשנוטל הלולב צריך לנענעו לד' הרוחות ומעלה ומטה, ואח"כ (כגון) שנוטל ההדס ינענע לכל הרוחות, וכן בכולהו. או"ד שרק את הלולב צריך לנענע. או"ד שכשאינו נוטל כל הד' מינים יחד אין ענין בנענעויו כלל.

וביותר יש לשאול כנ"ל, באופן שנוטל כל מין לחוד ומברך על כל מין לחוד וכהאופן שכ' המשנ"ב ס"ק נ"ו, האם צריך ניענוע בנטילת כל מין בפני עצמו (דיתכן דהיכן שאינו מברך ע"כ מין לחוד וכנ"ל בשאלה קודמת אולי שם אי"צ ניענוע של כל מין לחוד, אבל כאן שמברך על נטילת עץ עבות או על נטילת ערבה וכו' אולי יש יותר מקום לומר שיצטרך לנענע, שאולי ע"י הניענוע מקיים טפי מה שמברך על נטילת, ויל"ע).

ת. יש ענין.

*

בסדר אמירת הושענות

צה] ש. או"ח תר"ס. בהושענות כמעט כל הסדר אותו הסדר, מלבד שאם יום א' בסוכות חל בשבת אז אומרים אום נצורה, ושם יום א' דסוכות חל ביום שני אז אומרים אום אני חומה. מי תיקן נוסח הושענות. ומי תיקן סדר הושענות דלמה זה משנה באיזה יום חל סוכות. ולמה משנים הסדר.

ת. כמדומה שלבוש כ' הטעם לכולם. יי"ח

*

קריאת משנה תורה בליל הושענא רבא

צו] ש. האם לשמוע קריאת המשנה תורה בליל הושענא רבה.

ת. לא. יי"ט

*

בענין הנ"ל

צו] ש. בהנ"ל. ר"כ האם יש ענין לשמוע חלק מהמשנה תורה וכגון באופן שלא הי' יכול לבוא בזמן שהתחילו כגון שהוצרך לילך באמצע הקריאה.

ת. לא.

י"ח ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ' סעיפים י"ד ט"ו ובהערות שם.
י"ח עיין לבוש הלכות סוכה סימן תרמ"ג סעיף א' באמצעו ועד סופו יעו"ש. ועיין שם אליה רבה ס"ק ג'. וע"י בס' שמחת ישראל פרק נ"ג סעיף י"א ובהערה שם.

י"ט ע"י בס' שמחת ישראל פרק נ"ו סעי' ב' ג' ד' ובהערות שם.

י"ב שאלה זו נשאלה יחד עם השאלה דלעיל ובאמת לפי התשו' על השאלה הקודמת אין כאן שאלה כלל.

*

בדין מי ששמע מאמצע פ' וזאת הברכה

צח] ש. כתב הרמ"א (סי' תרס"ט) וז"ל, ונהגו עוד להרבות הקרואים לס"ת וקורים פרשה אחת הרבה פעמים ואין איסור בדבר כו' עכ"ל. יש לשאול באופן ששמע הקריאה כגון משני של פ' וזאת הברכה והלאה ואח"כ שומע שוב מתחילת פ' וזאת הברכה עד שני. האם מהני, או שצריך לשמוע הפרשה כסדר מתחילת וזאת הברכה עד הסוף.

ת. מהני.

*

בדעת מרן החזו"א שאומרים תחנון אחר סוכות

צט] ש. איתא בדינים והנהגות למרן החזו"א זצ"ל שהי' אומר תחנון אחר סוכות^{רכא}, ויש לשאול כך, דהנה אי' בשו"ע שאין אומרים תחנון כל חודש ניסן, וכ' במשנ"ב משום שרובו קודש שי"ב ימים הקריבו הנשיאים וכל א' הי' יו"ט שלו ועוד ז' ימי הפסח ואיסרו חג ולכן עושין כולו קודש. ולכאו' בתשרי נמי שייך האי טעמא, והיינו, כי רובו קודש, וכך החשבון, ב' ימים טובים דר"ה (ער"ש שובה ושבת שובה) עיוה"כ ויוה"כ, ד' ימים שבין יוה"כ לסוכות, ז' ימי סוכות, שמיני עצרת, אסרו חג, סה"כ שבע עשרה ימי קודש (מלבד ער"ש ושבת שובה שעמהם זה עוד ב' ימים וסה"כ תשע עשרה ימים של קודש), וכיון שכן, למה אין עושין כולו קודש כמו ניסן, ועכ"פ תשרי לא גרע מניסן, כי החשבון בניסן הוא ע"י י"ב נשיאים שאי"ז ימים טובים השתא, ומשא"כ בתשרי שכולו יו"ט עתה, והי' צריך להיות תשרי קודש כולו יותר מניסן. וצ"ב טובא.

ת. בעשי"ת אומרים תחנון. רכב

*

^{רכא} עי' דעת נוטה ח"א דיני השכמת הבוקר ובהערה 19 שם.
^{רכב} לכאו' צ"ב הכונה דהא זה גופא מה ששאלנו למה אומרים בעשי"ת מאחר שרובו קודש. וחכ"א ר"ל דכונת מרן שצריך רוב חודש מתחילתו בלא הפסק כמו בניסן, אך לכאו' אי"ז הכונה, כי גם בניסן אין רוב החודש מתחילתו קודש בלא שום הפסק כי בי"ג ניסן כבר אין הטעם די"ב נשיאים וא"כ נמצא שיש הפסק, ועי' הגהות חתם סופר באו"ח סי' תכ"ט טעמים לומר דגם יום י"ג הוא קודש יעו"ש, אמנם במחצית השקל שם כתב דבאמת יום י"ג אינו יום קודש ואע"פ שיש יום שמפסיק מ"מ אי"ז גורע כיון שעכ"פ רובו של החודש הוא קודש, דז"ל שם, ובאמת יום א' מפסיק ביניהן עכ"פ יצא רוב החודש בקדוש' עכ"ל יעו"ש. (הנידון שם במחה"ש ובחת"ס הוא ל' המג"א שכתב ו'אח"כ' שהרי אח"כ הוא יום י"ג ולא ער"פ יום י"ד יעו"ש והבן).

(והנה במשנ"ב לא מנה גם יום י"ד ניסן בין ימי הקודש שמנה שם ובאמת צ"ב אמאי כי ודאי אין אומרים בו תחנון כי הוא נחשב כבר ליו"ט. אמנם גם בלא יום י"ד עדיין יש הפסק של יום י"ג ניסן וכנ"ל).

וחכ"א אמר לבאר כונת מרן שליט"א באופן אחר, והיינו, דעל עשרת ימי תשובה אין כלל נידון ופשוט הוא שצריך לומר בהם תחנון מאחר שהם ימי רחמים ותחנונים שלכן ג"כ אומרים תחנון בסליחות, וכיון שממילא אין כל החודש כולו קודש כי על כרחנו חייבים לומר תחנון בעשי"ת מצד שהם ימי רחמים ותחנונים וכנ"ל, לכן כבר אין נפקא מינה במה שאנו נמנה ימי החודש ונמצא שרובו קודש, כי מאחר שלא יתכן להיות החודש כולו קודש [מהטעם הנ"ל שעל כרחק עשי"ת אומרים תחנון] א"כ כבר אין נפק"מ אפי' אם נמצא רוב החודש קודש, ולכן ניחא מה שאומרים תחנון אחר סוכות.

רשימות מתוך ספרנו ארחות שיח

סעודת הו"ר

קא - קב] בשילהי חשון תשע"ח ניגשתי למרן זצ"ל עם פיתקא:

א. בהושענא רבא עשינו סעודה עם פת והיה עיכוב ולמעשה בירכתי ברכת המזון אחרי השקיעה, והשאלה איך היה צ"ל ביעלה ויבא האם חג הסוכות או יום השמיני חג העצרת. ומרן אמר: זהו שאלה, אבל מאחר שעיקר הסעודה היתה ביום צריך להזכיר חג הסוכות.

ב. עד מתי היה מותר להתחיל הסעודה, האם עד ט' שעות לפני יו"ט, או עד פלג המנחה [כי היה לנו עיכוב ולא הצלחנו להתחיל סעודת הושענא רבא רק לפני פלג המנחה]. ומרן אמר: לכתחילה היית צריך לאכול קודם אך בדיעבד אפשר עד יו"ט.

*

שמחת תורה

תיאור שמחת תורה תשע"ג

קג, וכו'] ברשימה שכתבתי אור לב' חשון תשע"ג. בהו"ר סמוך ליו"ט דשמח"ת נכנסתי לקודש פנימה וישב מרן שליט"א בסוכתו, הבאתי הספר החדש תשובות הגר"ח ואמרתי שמרן אמר לי להביא לו הספר לפני שמדפיסים אותו, ואמר מרן שאביא את זה אחרי שמח"ת כי יש הרבה אנשים ובלגן ויכול לאבד. ובקשתי ברכה... ומרן בירך בו"ה, והוספתי גם ל... ומרן בירך ברכה לכולם.

בליל שמח"ת התפללתי עם מרן מעריב והקפה א' בבהכ"נ לדרמן ואח"כ ו' הקפות עד סוף התפילה בבית מרן.

ביו"ט שמח"ת שחרית התפללתי עם מרן בנץ בביתו וסיימנו התפילות וההקפות בשמונה וחצי, בשחרית והלל הש"ץ היה המשב"ק הגר"י אפשטיין שליט"א ובמוסף היה הש"ץ בנו הגרי"ש שליט"א. הגרי"ש שליט"א חילק כל הכיבודים והעליות וכו' ונתן לי גלילה בס"ת של מפטיר (ההגבהה עשה חבירי הנכד הג"ר שניאור צביון שליט"א). כל הקפה היה לערך ג' מינוטין בלבד. לאחר התפילות עברנו לומר גוט יו"ט. אח"כ מרן הלך לבהכ"נ לדרמן (למנין של הנץ שם) וקיבל בשנית חתן תורה (כי בראשונה היה חתן תורה במנין שבביתו. החתן בראשית היה שם הג"ר עמוס טבצ'ניק שליט"א). לאחמ"כ חזר מרן לביתו, אז חבירי הרה"ג ר' נפתלי אפשטיין שליט"א ביקש מאביו הצ' ר' ישעי' שליט"א לסדר אצל הרב ר' סנדר פרייזלר שליט"א שאוכל לסעוד עם מרן סעודת יו"ט, והצדיק הג"ר גדליה הוניגסברג שליט"א נתן לי מקום די סמוך למרן בסעודה. והיה נפלא עד מאוד. וארשום מההליכות וההנהגות שראיתי שם:

מרן עשה קידוש כך - אמר 'ברשות' ובירך בפה"ג והתאמץ לשתות מעט ממש, השאר שתה הרב גדלי' הנ"ל. אח"כ הרב גדלי' חילק בגביעים שמרן מעטר בהם הגביע כד' הגר"א

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

ע"פ קבלה (והגרי"ש אמר לי שמרן מקפיד ע"ז מאוד) וגם הנני קבלתי כן. אח"כ הביאו למרן נט"י מבלי שיצטרך לקום ממקומו. והמתין מרן קצת הרבה עד שכולם נטלו.

וסדר בציעת הפת היה כך: מרן עשה רשימה עם הסכין בחלה באמצע החלה, והיה זה חיתוך קצת ולא רק רשימה בעלמא. אח"כ כשגמר הברכה לקח החלה ובדק היכן החיתוך שעשה קודם הברכה, ריב וחתך שם החלה לשנים, אח"כ לקח א' מהחציים וחתך משם פרוסה עבה מאוד מאוד. אח"כ לקח הפרוסה השמנה ההיא וחתך ממנה מהצד שבה חתיכה קטנה והטביל מעט בדבש כמדומה ב' פעמים (כתוב במשנ"ב ג' פעמים. יכ"ו ואולי לא ראיתי טוב). אח"כ לקח הרב גדלי' הפרוסה השמנה וחתך ממנה חתיכות קטנות לכולם (חתיכות קטנות כמו שמרן חתך לעצמו. וזכורני באיזה ליל שבת בחיי הרבנית ע"ה זי"ע שמרן חתך הפרוסה השמנה לב' חתיכות והא' לקח לעצמו והשני שלח לרבנית ע"ה). אח"כ לקח מרן החלה השניה וחתך מהצד שבה חתיכה ואכלה. אף שזה היה שמיני עצרת מ"מ טבלו הפת בדבש דווקא ולא במלח ושמעתי מהרב גדלי' בסעודה שם שכך ס"ל למרן וכך נהוג בבית מרן. ובתחילת הסעודה אכל מרן הרבה חלה עם שתיה.

מרן אכל צלחת קציצת דג עם סלטים שהכינו לו שם ושאלוהו אם לשים גם סלט עגבניות והשיב בחיוב ואכל כל מה שהיה שם. ריב אח"כ הביאו לו מים ונטל בין דגים לבשר את ידיו הק'.

ריב עי' עומקא דפרשה פ' בשלח על מה שאמר מרן זצוק"ל להקפיד לחתוך ממקום שסימן אע"פ שהיה צריך לחפש את המקום. ידידי הגר"י ברנר שליט"א.

ריב ובאמת פ"א הייתי גם בסעודת שבת אחת ואז ראיתי את מרן טובל ג' טבילות את החלה במלח. והעירוני שבספר 'אלא' איתא שמרן זיע"א היה טובל בדבש ג' פעמים יעו"ש.

ובאותה שבת, אחר הסעודה כשמרן הלך מהסלון [חדר הספרים] בו אכלו הסעודה, קודם צאתו מהפתח, הגה"צ ר' גדלי' אמר למרן: הנה הר' גרנרש. ומרן נעמד וחיך בחום, ושאל: מה שלומך וכו'. ובירכני ברכות לרוב בס"ד. אח"כ כשמרן יצא מפתח החדר ניגש בחור לשאול שאלה, והיה עם כובע קנייטש, ומרן שאל את בנו הגרי"ש: מותר להרים את זה בשבת. ומיד מרן הרים ידו אל הכובע והרים בעצמו את קימוט הקיינשט שכלפי מטה ללמעלה. כך ראיתי בעיני, והרבה פעמים ראיתי איך שמרן מרים לאנשים את הקנייטש, שלא היתה דעתו נוחה מזה, ולפי הרגשתי מרן זיע"א סבר שאף שאפשר שיהיה הכובע נקי לגמרי והוא יפה מבחינת נקיותו מ"מ עצם הדבר שהוא כובע מקומט לא ראוי לברך עליו עוטר ישראל בתפארה, שאין זה פאר כזה בגד מקומט. ומלבד זה מן הסתם מרן רצה לעצור הידרדרות שמי יודע להיכן היא תגיע, שהנה קא חזינן שהיום כבר יש חתיכה מוזהבת על גבי כובעי הקנייטש ועליה כיתוב באנגלית של שם החברה, ומרן בחל מהכיתוב באנגלית, שכמה פעמים אמר על זה שזה 'גוי' 'גויים', לא קרא לזה אנגלית אלא גוי גויים, וממש סלד מזה, ומלבד הכיתוב לא הוה ניחא ליה למרן שיתפללו עם כזה כובע שמו"ע שאיך זה נראה ת"ח כעומד לפני המלך וכורע לפניו יתברך עם כיתוב באנגלית של איזה שם של חברה לפרסומת, שזהו ממש חוסר דרך ארץ כלפי שמיא וכו', וכבר אמר לי אחד מתלמידי מרן, שכשמרן ראה אצלו בכובע את הזהב, כשהרעיון הרע הזה התחיל, מיד אמר לו להוריד את זה מהכובע בזה"ל: **תוריד את הגוי הזה**. כל זה כתבתי לפי הרגשת הלב כתלמיד שהכיר מעט [שוודאי א"א להתקרב לעוצם קדושתו הנוראה] את גינוני הקדושה של מרן רבינו הקדוש זצ"ל זיע"א. גם פעם אחת בני הרב דוד נ"י כשהיה בחיידר, והגיעו להיבחן אצל מרן בהיותם בכיתה ח', מרן משך לבחור אחד מהכיתה שלו בעניבה שלו, ושאל אותו: **מה זה הזנב הזה?** ובאותו פעם היה גם דבר גילוי רוח הקודש, כשמרן שאל א' הבחורים: **למה אתה הולך עם שרוולים קצרים?** והבחור הזה במכוון לבש חליפה כדי שמרן לא יראה את זה ולא יגיד לו כלום, ודווקא לו מרן אמר את זה, והיה זה ממש נורא נוראות.

ריב כידוע שעשה כן ע"פ הירושלמי כפי שהביא בספר 'אלא' נכדו הגראי"ש שטיינימן שליט"א דצריך לטעום מכל דבר הנאה שה' ברא ובפרט לכבוד שבת רק מרן זצ"ל מערב כפית מכל סלט דהכל ערב לחיכו כי אין לבו בזה ולא מרגיש חסרון שמעוררב מכל מין איזה גריר בשיעור של כפית מכל מטעמי השולחן. ידידי הגרי"ב גולדנטל שליט"א.

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

אח"כ הביאו למרן צלחת עם בשר ותפוא"א וניסה לאכול ולא הצליח ושאל את הרב סנדר פרייזלר היכן הבשר (היה נראה שמרן לא הבחין מהו הבשר ומהו התפוא"א) והרב סנדר הפריד שם הבשר לחתיכות ומרן אמר לו יישר כוח ואכל וכמדומה אכל קודם כל הבשר ואח"כ אכל התפוא"א והקיגל ואכל מרן כל הצלחת ולקחנו משם חתיכת בשר שנשארה שם.

אח"כ הביאו קומפוט תפוחים מבושלים כמדומה ואכל מרן ג"כ הכל.

במהלך הסעודה מהקידוש עד אחר ברכת המזון מרן ישב עם החליפה, ובקידוש ובברכת המוציא ובברכת המזון ישב מרן גם עם השטריימל. ביו"ט מרן יושב עם שטריימל בסעודות, ופעם היה לו של בעל הלשם זצ"ל זיע"א והתפורר לגמרי וקנו חדש. בין הדגים לבשר שר מרן ואיני זוכר מה. בין הבשר לקומפוט שר מרן ושמחת בחגך הרבה זמן. ותוך כדי ששר ראיתיו מגלגל הרבה את עיניו הקוה"ט הרבה למעלה. בין האכילות שאלוהו שאלות והשיב עליהם וגם הנני שאלתי וארשום ונתחיל משל אחרים:

הרה"ג ר' יעקב חלופסקי שליט"א שאל: שמרן אומר שלא אומרים יזכור בשנה ראשונה (נ.ב. וכ"כ לי מרן בתשובות הגר"ח ח"ב) והאם מי שבלא"ה אומר יזכור על מי שכבר עברה שנה מפטי' אם יכול לומר כבר יזכור גם למי שעדיין זה בתוך שנה לפטי'. והשיב מרן: **יכול להיות**. עוד שאל, מי קודם האם כהן קטן או ישראל גדול כשקוראים פ' וזאת הברכה כדי שכולם יעלו לתורה. ומרן לא הכיר בזה וחזר ואמר כמה פעמים **שילדים יש כל הנערים**.

הרה"ג ר' סנדר פרייזלר שליט"א שאל: מי שרוצה לשתות יין בתוך הסעודה אם צריך לברך בפה"ג, ושאלו מרן: **מה כיון בקידוש**, ואמר הרב סנדר שלא חשב שישתה בתוך הסעודה וגם לא חשב שלא לשתות, רק בסתמא, והשיב מרן: **שכבר יצא בבפה"ג של הקידוש ואינו צריך לברך**.

והנני שאלתי: למה עושים יו"ט רק זכר לענני כבוד ולא עושים יו"ט גם זכר למן זכר לבאר שהרי ג' מתנות טובות ניתנו כדאיתא בתענית ומאי שנא. ומרן השיב: **זכר למן עושים שלוש סעודות ביו"ט**. ושאלתי: שלוש ? והשיב מרן: **כן כמו שכתוב ברמב"ם**. ולענין זכר לבאר, הרב סנדר פרייזלר אמר למרן שאולי הזכר הוא ניסוך המים, ומרן **הסכים עימו**.

אח"כ נטלו מים אחרונים ולא שמתו לב היאך מרן נטל. וכשנטלתי המים אחרונים ראיתי שמרן בדק היטב היאך הנני נוטלם. אח"כ בירכו ברהמ"ז ואמרו למרן שהיום יש עשרה ושמח מאוד. וגם אמרו לו שהיום יש כהן (הגר"ר בצלאל כהן שליט"א) ומרן שמח מאוד וכיבדו בזימון על הכוס, ובכל ברהמ"ז מרן בירך מתוך בירכון ולא בעל פה. כשהגיעו ליעלה ויבוא מרן הגביה קולו כשאמר זכרנו ה"א בו לטובה כו' לברכה כו' לחיים וכולם ענו אמן וכן בירך בקול בונה ברחמיו ירושלים וכולם ענו אמן (וכמדומה שאמר אמן אחר שכולם גמרו לענות אמן). מרן אמר כל 'הרחמן' עד ה' יברך את עמו בשלו'. אח"כ הרב בצלאל

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

כהן בירך בפה"ג ומרן שתה מכוס של ברכה וכולם וגם הנני. אח"כ מרן הלך לישון ובדרך
אמרנו גוט יו"ט והשיב ג"כ. רכו

לתגובות: A0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

רכי זכורני שמרן ישב באכילה עם מגבת על החליפה, גם, שלא התכופף אל האוכל אלא הרים כל פעם את האוכל אל
פיו, גם, כשאכל אכל כשפיו סגור ולא נשמעה האכילה כלל, ופ"א ראיתי שהביט באחד שאכל בסמוך למרן בקולות
הלעיסה ומרן הביט עליו בפנים כאומר שאי"ז יפה אבל בפיו הק' לא אמר לו כלום.

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"ד

עמוד קעד

שו"ת בהלכות וענייני: סוכות, הושענא רבה ושמיני עצרת

הלכות לחודש תשרי מאת עמוד ההוראה הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א רב
ואב"ד צפון ירושלים עיה"ק - מפעל "משיב כהלכה"

ירח האיתנים תשפ"ד

הלכות סדורות מאת מורנו הגאון רבי נפתלי נוסבוים שליט"א

מחרת יוכ"פ והימים שבין יוכ"פ לסוכות .

א. למחרת יוכ"פ משכימין לתפילה , וזה אחד מהחמש השכמות , והטעם כדי שלא יקטרג השטן שרק ביוכ"פ התנהגנו כראוי.

ב. מצוה לתקן הסוכה ולבנות כולה למחרת יוכ"פ , דמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה , והסוכה צריך שתהיה ראויה וכשרה כדי לקיים מצות סוכה , ואת הנוי סוכה וכו' אפשר לעשות גם אח"כ.

ג. בטור כתב דימים אלו הם כנגד השם הקדוש שבגימ' כו כל יום נגד אות אחרת , ואין נחשב עוונות שעושים לחשבון , עד יום ראשון של סוכות.

הלכות עשיית סוכה

הסכך

א. יש להקפיד לקנות סכך שאין בו חשש גזל .

ב. קטנים יכולים לעזור בבניית הסוכה , אך את הסכך עצמו יניח גדול שנתמלא זקנו , ויזכור להניח לשם צל (דזה מעכב) .

ג. כשקונים הסכך ממחצלת , גם אם הוא חדש , יש לבדוק בחנות אם הוא נקי מתולעים , וגם אלו שהמוכר אומר שהגיעו השנה , כי יתכן והיו במקום הקודם באחסון לא נקי , ואפי' הגיע נקי , כי מספיק חבילה אחת נגועה להעביר משם לכל החבילות.

ד. כמו"כ לפני שמניחים סכך משנה קודמת גם אם רססו ושמו בניילון אטום , יש לבדוק מתולעים , הדרך לבדוק ע"י שמוציאים מהניילון קצת ושמים נייר לבן וכשהוא מגולגל נותנים כמה דפיקות על הנייר , ואז מסתכלים על הנייר , ואם יש חרקים מיד רואים תזווה על הנייר , ואם מכל הדפיקות ירד חרק אחד א"כ הסכך לא מאוד נגוע , וירסס לפני שמניח , ושוב יבדוק על נייר לבן וכשלא נופל כלום סימן שזה נקי.

ה. סכך שנגוע היינו שירדו כמה חרקים מהדפיקות, ירסס טוב ויסגור בניילון אטום וימתין לראות אם נהיה נקי , או שישאיר לשנה הבאה.

ו. גם סוכה לשינה בלבד לא ראוי להשתמש עם סכך נגוע , כי יכולים ליפול עליו , ויכול ח"ו להיכשל , וק"ו במקום שאוכל , יזהר מסכך נגוע כי כמעט לא ימלט מחשש רח"ל .

ז. יש לשים לב שאין אפשרות כלל לתת הכשר לסכך בענין תולעים , כי אף אם יצא מהמפעל נקי יש בכח חרק אחד שבא מבחוץ לקלקל סחורה שלימה.

ח. יש לסכך בסכך שנעים לשהות בסוכה שבעה ימים , ולא בסכך שנושרים עליו , או מתולע , או מעופש וכדו'.

ט. יש להקפיד בסכך מחצלת שהוא אכן קשור עם דברים שכשר לסכך בהם, ולכך יקנה עם הכשר טוב, אם יש לו רק סכך מחצלת שקשור בדבר שאין לסכך בו, העצה, לשים קורות מלמעלה ומלמטה באופן, שיחזיק את עצמו גם בלי הקשר של הסכך.

י. אין לסכך בדברים הראויים לאכילה, ואם זה מועט נגד הרוב, מותר, ובמקרה כזה אסור לאכול מזה במשך החג, כי הוקצו למצוותם.

יא. לכתחילה, מקפידים שהמעמיד של הסכך, היינו מה שהסכך עומד עליו, יהיה מדבר שאינו מקבל טומאה, אך כשאינן אפשרות אחרת, או כשנקלע לסוכה שהמעמיד הוא מדבר המקבל טומאה, ניתן לסמוך על הדיעות שאפשר לסכך על מעמיד.

יא. לא נהגו להחמיר את חומרת החזו"א בענין מעמיד דמעמיד.

יב. כשהסכך עומד ברוח מצויה בכח מעמיד שאין מקבל טומאה, אפשר להוסיף אזיקונים, או מסמרים וכדו', ולא נחשב שמעמיד בדבר המקבל טומאה.

יג. כשיש קורות מברזל לכתחילה אין לסכך על הברזל לבד, וגם לא מועיל שישים קורות מעץ לכל האורך וישים על הברזל לבד את הסכך, אלא, אם הקורות מונחים לאורך יניח הקורות לרוחב, וע"ז הסכך, ואם מונחים לרוחב, יניח לאורך, וע"ז הסכך.

יד. כשיש קורות מביטון מצד לצד מעיקר הדין, מותר לסכך על זה, ונהגו שמניחים לאורך קורות מעץ, וע"ז את הסכך, ואם היו מונחים הקורות מביטון לאורך, מניח הקורות האחרים לרוחב, ואם מונחים לרוחב מניחים לאורך, אבל זה רק מצד מידת חסידות, דמעיקר הדין מותר להניח על הכתלים.

טו. מותר לסכך בפלפונים דקים, ולכתחילה ראוי שיהיו פחות מ- 5 ס"מ, ועכ"פ לא יותר מ- 8 ס"מ, ומותר שיהיו צבועים בצבעים שונים.

טז. כשמסכך במרפסת עם גג, יפתח קודם את הגג ואז יניח הסכך, ולא יסכך כשיש גג, דאז כשפותח הגג ונמצאת הסוכה מסוככת, נחשב לעשוי מאליו והלא כתוב סוכות תעשה ולא מן העשוי.

יז. אחרי שמניח הסכך יכול לסגור הגג, ויזכור לפתוח לפני יו"ט, שבכניסת החג יהיה הגג פתוח.

יח. כמו"כ יזהר לשים קודם את הדפנות ואח"כ את הסכך, ולכן אלו שיש להם מרפסת עם תריסים שזזים וכשפותחים אין הכשר סוכה, יש לסגור התריסים באופן שיש הכשר סוכה, ואחר כך ישימו את הסכך, ולכתחילה לא יפתח את התריסים באופן שאין הכשר סוכה קודם כניסת החג, ובדיעבד המיקל רק לסגור את התריסים, יש לו על מי לסמוך (והמהדרים, יסגרו את התריסים, וינענעו שוב את הסכך), כמו"כ יזהר בחג בשעת אכילה ושינה שיהיה סגור.

יט. מרפסת שיש חגורת ביטון סמוך לגג בגובה טפח, יכול לשים את הסכך לפני הדפנות, דהטפח נחשב לדופן.

כ. נפלו המחיצות אחרי ששם את הסכך, אם זה נפל אחרי כניסת החג אם זה בחג עצמו או בשבת אסור להרים את הדפנות, ואם זה בחוה"מ, יכול להרים את הדפנות, ול"צ לשים שוב את הסכך, ואם נפל לפני כניסת החג יש שיטות בזה, והמיקל להרים את הדפנות, יש לו על מי לסמוך.

כא. חבלי כביסה או סורגים הנמצאים מעל הסכך, אינם פוסלים את הסכך, ואפשר לשבת תחתיהם, אך ראוי להמנע מלתלות כביסה בחג מעל הסכך, אך אם הסורגים מגיעים ל-4 טפחים (32 ס"מ) ע"י שיצרפו את עובי החבלים והאוויר שביניהם, לכתחילה אין לשבת תחת זה, אא"כ ישים סכך בין הרווחים, להפריד בין הברזלים, ובדיעבד אפשר לסמוך על המקילים, אבל אם הסורגים עצמם יש בהם 4 טפחים, לדוגמה: 2 טפחים סורג, ואוויר פחות משלוש טפחים, ו-2 טפחים סורג, אין להשתמש, עד שישים באמצע סכך להפסיק, (ואם א"א לתקן, ואין לו סוכה אחרת כתב המשנ"ב דלא יברך שם לישב בסוכה).

דפנות הסוכה

- א. לכתחילה עושים לפחות 3 דפנות שלימות לסוכה ויותר טוב ארבע דפנות.
- ב. דפנות העשויים מסורגים העומדים לגובה כמו שמצוי במרפסות, שיוצא שהדפנות עשויים מקנים בצירוף לבוד, אם כל הארבע דפנות עשויים מכך, כשר ואם לא, יש מחמירים שלא טוב בכלל, ויש מקילים, לכך כדי שיהיה לכו"ע יראה לשים כמה קורות לרוחב עם הפרשים של פחות מ-8 ס"מ, ואז טוב לכו"ע, או ישים יריעת בד שתעבור בין הקנים או יתפוס את היריעות עם אזיקונים באופן שלא ינוד ברוח.
- ג. אין מניעה לעשות דפנות מתריסי הזזה, אלא שיש להקפיד שבזמן שאוכל וישן בסוכה זה יהיה סגור, ומותר לפתוח ולסגור בחול המועד, אך בשבת ויו"ט אסור משום שבסגירה ובפתיחה בונה וסותר את הסוכה, ואסור בשבת ויו"ט, ואינו דומה לגגון שמותר בשויו"ט משום שיש כבר את הסכך ואינו בונה פה דבר חדש.
- ד. ומזה נמצינו למדים, דאם יש הכשר סוכה גם בלא התריסים, כגון שיש מעקה גבוה י" טפחים הכשר לדופן והתריסים הם רק תוספת, מותר לפתוח ולסגור בשבת ויו"ט, (כמו"כ אם שני דפנות כהלכתן והשלישית מתריסי הזזה, כיון שמצטרף המסגרת לצורת הפתח כשר גם כשפתוח, ומותר לסגור ולפתוח בשויו"ט).
- ה. אין לסכך ביריעות בד או ברזנט מצד לצד אפי' שמהודק היטב לצדדים, כי זה לא לכתחילה, אלא ישים קורות לרוחב בהפרש של פחות מ-24 ס"מ (ולכתחילה עד 21 ס"מ), עד שהקורה העליונה תהיה בגובה 80 ס"מ מהרצפה, ואז יהיה כשר מטעם לבוד, וצירוף היריעה לא יפריע.
- ו. מי שנקלע למקום שיש סוכה רק מיריעות, אם קשור היטב בצדדים באופן שאפי' ברוח לא תיפסל, יכול לשבת שם ולברך לישב בסוכה.
- ז. יש שכתבו, לסמן את הדפנות אחרי הפעם הראשונה, כדי שבפעמים הבאות ישים באותו סדר, אבל אינו מעכב בלא עשה כן.

ערב סוכות

ערב סוכות

א. מרבים בצדקה בערב סוכות יותר מבכל השנה.

ב. משעה עשירית אין אוכלים פת כדי שיאכל בלילה לתיאבון.

ג. יש שהקפידו שלא לישון בערב סוכות כדי שבלילה יישן טוב בסוכה, אך אין זה מעיקר הדין.

ד. מי שאיסטניס, ואם אוכל ביום אינו יכול לאכול בלילה, נכון להחמיר שיאכל פחות ביום אפילו לפני שעה עשירית.

ה. אפשר לטפל בצרכי הסוכה עד כניסת החג.

ו. מי שרוצה להוריד קישוטים בימי חוה"מ, יתנה בערב החג שאינו בודל מהם כל ביהשמ"ש של כל הימים.

יום טוב של סוכות

ליל יו"ט

יש לכיין לקיים מצות עשה כשיושב בסוכה, מלבד הכוונות של טעמי המצוה המובאים להלן, די"א דזה לעיכובא, וכמ"ד מצות צריכות כונה, וכתב הפלא יועץ בשם גורי האריז"ל: כי מי שישמח בסוכות ולא יעלה שום עצב, מובטח שתעלה לו שנה יפה, והגידו צדיקים בשבח מצוות סוכה, שאדם נכנס לשם עם המגפיים ('מיט די שטיוועל'), היינו כמו שהוא, והסוכה מקיפה אותו ושומרת עליו, ובשפת אמת מאריך, שכיון ונמחלו העוונות ביוכ"פ, השטן מחפש להפריע ולכן ניתן לנו מצות סוכה כמו עיר מקלט וזה שמירה מכל המקטרגים, והרבה צדיקים ישבו הרבה בסוכה, ומהם שכמעט לא יצאו מהסוכה, ובספרים הפליגו מאד בגודל קדושתה שכולה רומזת על שמות הקדושים, הדפנות, והסכך, ועצם הסוכה, לכן ראוי לאדם לנצל ימים אלו וישמח בבוא החג מאוד, ובזו השמחה שואב שמחה לכל השנה, ושמירה לו ולב"ב.

א. יש להזדרז בעשיית קידוש, בפרט כשמעונן ויש חשש שירדו גשמים.

ב. סדר הקידוש בליל יו"ט, יום השישי, הגפן, ברכת היום, לישב בסוכה ושהחיינו.

ג. לדעת הרמב"ם המובאת במחבר, מקדשים בעמידה ויושבים מיד אחר ברכת לישב בסוכה, דזה סמוך לברכה וניכר שהברכה הולכת על זה, והרא"ש חולק ואומר, שכל הקידוש מיושב ואין זה סתירה זה שמברך אחר שיושב דעיקר מצות הסוכה היא באכילה, ועדיין אוחז לפני האוכל, והלכה כדעת הרמב"ם שקידוש בעמידה, ולגבי לישב רבים נוהגים כהרמב"ם שמתישבים מיד אחרי הברכה, וכך ראוי לעשות אבל גם אלו שלא נוהגים כן יש להם על מי לסמוך.

ד. השומעים קידוש מאחר, יברכו לישב בסוכה לבד אחר ברכת המוציא קודם הטעימה, והרבה נהגו שמגיל מצוות מקדשים לבד, כדי שיוכלו לברך לישב בסוכה לבד בקידוש,

(ובפרט כאשר חל בשבת שיש הסוברים, שהקידוש מדאורייתא גם אחר שהתפללו מעריב) , וגם אלו שמברכים לבד עונים על ברכת המקדש ואי"ז הפסק.
ה. לכתחילה יש להקפיד לאכול מעט יותר מכביצה פת, ובדיעבד או בשעת הדחק די בכזית.

ו. בברכת לישב בסוכה יכוין על מצות אכילת מעט יותר מכביצה פת בלילה הזה בסוכה, ולכתחילה לא יפסיק בדיבור בין קידוש לאכילה.

ז. בברכת שהחיינו יכוין גם על מצות עשיית הסוכה וגם על היו"ט.

ח. כשאוכל המעט יותר כביצה פת לא יפסיק בדיבור, ויאכלנו בתוך כדי אכילת פרס, ולכתחילה עד 4 דקות.

ט. יש שכתבו לדקדק שהמעט יותר מכביצה הראשון של הפת יהיה מחלה פשוטה ולא חלה מתוקה, ובעיקר הקפידו שיהי' ללא תערובת דברים אחרים, דכשהקישו ט"ו ט"ו לחג המצות, הקישו גם לענין זה שיהיה לחם עוני, אבל יש לזכור שזה רק הידור ומעיקר הדין אינו חובה.

י. יש לכוין לקיים מצות עשה באכילה זו, כמו"כ יש לכוין באכילה בסוכה טעם המצוה, זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני הכבוד, ובפרט יש להזהר בלילה הראשון, שלהרבה פוסקים אם לא כיוון טעם המצוה לא יצא יד"ח, דהתורה אמרה למען ידעו.

יב. יש נוהגים שנשים אינן יושבות בסוכה, ואם בכל זאת יושבים, יש שנהגו שלא מברכות לישב בסוכה, דלא נצטוו על כך, ויש שנהגו שמברכות, אבל גם הנוהגות שלא לברך יכולות לענות על ברכת המקדש, ולא נחשב הפסק אפילו כשיושבות חוץ לסוכה, וגם על ברכת שהחיינו, הגם שבירכה כבר בהדלקת הנרות.

יג. לפי האמור לעיל, אם הסוכה מחוץ לבית כגון למטה בחצר, אפילו אם זה בחצר הבית, או שהסוכה בגג הבית, והנשים שומעות קידוש וממשיכים לאכול בבית, יקפידו לשתות רביעית יין, כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה, אבל אם הסוכה במרפסת הבית, נחשב לרשות אחת ואי"צ להקפיד ע"כ אלא מיד אחרי קידוש יכולות ליטול ידיים ולהמשיך בבית.

יד. כמו"כ אם ירדו גשמים וקידש בבית או שקידש בסוכה והחלו גשמים לרדת אם הסוכה ברשות אחת כדלעיל. יכול מיד להמשיך בבית, ואם זה מחוץ לבית כגון בחניה או ברשות הרבים, יקפידו המקדש והשומעים לשתות רביעית יין ואז יכולים להמשיך בביתם, וכן אם קדשו בבית ישתו שם רביעית, כדי שלא יתבטל הקידוש.

הלכות ברכת לישב בסוכה

א. אדם שאכל כזית פת, בלילה א של סוכות, או בשאר ימי סוכות פת מעט יותר מכביצה בסוכה, חייב לברך לישב בסוכה.

ב. מברך קודם המוציא ואח"כ לישב בסוכה.

ג. כשעושה קידוש בליל שויו"ט מברך בקידוש אחרי סיום הקידוש, וביום נחלקו הפוסקים, ואם אוכל מזונות מברך אחר הקידוש, ואם אוכל פת, לכתחילה עדיף לברך אחר קידוש, ואם מברך אחר המוציא יש לו על מי לסמוך.

ד. אכל פת ושכח לברך לישוב בסוכה, יכול לברך באמצע הסעודה, ויאכל לכתחילה מעט יותר מכביצה פת, ויש מקילים גם באוכל מעט, לפני ברכה מ"ז.

ה. מי שנסתפק אם בירך לישוב בסוכה, אינו יכול לברך מספק, (אבל יכול לגרום להיסח הדעת, היינו שיברך ברכת המזון, ויצא מהסוכה ויפסיק לפחות רבע שעה וכשיחזור יטול ידיו שוב ואז יכול לברך).

ו. אין מברכים על שינה בסוכה ולא על ישיבה ללא אוכל, אבל נכון לכוין באוכל שרוצה לפטור גם השינה, והמכוין פוטר גם אם יושן בסוכה אחרת, דהליכה מסוכה לסוכה מחלוקת אם הוי הפסק ובמכוין להדיא לפטור פוטר, ואי"צ לברך בסוכה שניה.

ז. יש המהדרים לעשות סעודה אחת לפחות בסוכה שישן בה, כדי שיברך 'לישב בסוכה' בסוכה זו אבל אין זה מדינא אלא הידור.

ח. אין מברכים לישוב בסוכה על מזונות א"כ נתקיימו ארבעת התנאים הבאים:

א. **אכל 'שיעור' קביעות סעודה**, שמחייב בברכת המוציא וברכה מ"ז.

ב. **אכל 'באופן' של קביעות**, וכגון, במקום ארוחת צהרים וכדו', מה שהפוסקים מחייבים עבור כך ליטול ידיים ולברך המוציא (כגון כמות גדולה של בורקס או פיצה) וגם אלו שלא נוהגים ליטול ידיים ולברך המוציא, מ"מ לגבי ברכת לישוב בסוכה נחשב לגורם.

ג. **אכל בחבורה**, וקבעו עצמם לאכול יחד מזונות ומיני תרגימא, ומצוי בשטיבלעך כשאוכלים טרינק של שמחת יו"ט, ויושב עם כולם באופן של קביעות, (דהיינו שלא אוכל דבר קטן ויוצא מחוסר מקום וכדו', אלא יושב באופן קביעות), **כמו"כ**, בפרידה מן הסוכה, **אם אוכל 'לבד'**, שיעור כזית או כביצה, וממהר לצאת, ודאי לא מברך לישוב בסוכה, ומה שי"א שמברכים לישוב בסוכה בפרידה, היינו כשיושבים בחבורה, שיושבים יחד, וקבעו עצמם, שאז נחשב קביעות שמברכים עליה, או באופן שאוכל שיעור קביעות סעודה.

ד. **כשאוכל אחר קידוש של הבוקר**, שהגם שאוכל רק כביצה, מכיון ונחשב לסעודה לגבי קידוש במקום סעודה, אומרים הפוסקים שניתן להחשיב זאת גם לגבי ברכת 'לישב בסוכה' ולברך, כי שם סעודת שבת או יו"ט עלה.

ט. לאור האמור לעיל, יש להיזהר מלברך במקום שאין חיוב, שלא יהיה חשש ברכה לבטלה לחלק מהפוסקים, ומה שהביא המשנ"ב הוא לימוד זכות, וגם מוסיף שישאר זמן מה, ומצרף בזה עוד שיטות הפוסקים שמברכים על עצם הישיבה, אבל אנו לא נוהגים כן לברך על עצם הישיבה, לכן מי שרוצה לברך יהיה זה רק באופנים דלעיל.

י. גם אלו שלא נוהגים לברך על קביעות של מזונות המוציא וברכה מ"ז, (ונאמרו בזה כמה טעמים ואכמ"ל, והסיבה העיקרית שלרוב, אינו מתאים עם רוב הפוסקים שמגדירים

מה נקרא קביעות), מ"מ לגבי לישיב בסוכה באופנים דלעיל, אם נתקיימו התנאים שלרוב הפוסקים מברכים המוציא אפשר לברך לישיב בסוכה.

יא. יש שנהגו בכל זאת לברך לישיב בסוכה כשאוכלים מזונות יותר מכביצה, ובמשנ"ב אומר שכיוון שנהגו כך, ידקדקו לשבת גם אחר האכילה זמן מה, כדי שהברכה תהיה גם על הישיבה שלאחר מכן וכוונתו לצרף הדיעות שמברכים על עצם הישיבה, (וכאמו"ל אנו לא פוסקים כן)

יב. על יין אין מברכים לישיב בסוכה, וגם כשקובעים בחבורה, ולכן חבורה שקבעו עצמם לשתות יין כיון שיש בזה דיעות, ראוי שיביאו גם מיני מזונות ויברכו לישיב בסוכה, (וכאמו"ל אות ט 3).

יג. למרות שבקידוש מברכים לישיב בסוכה, בהבדלה אין מברכים לישיב בסוכה, גם אם הולך לאכול אחר כך, מי שבטעות בירך, יטול ידיים ויאכל פת, ולא יברך לישיב בסוכה, והברכה שבירך בהבדלה תעלה לזה.

יד. מי שבירך לישיב בסוכה בשעת אכילה, ובירך ברכהמ"ז ונשאר בסוכה עד סעודה שניה, אין מברך בסעודה שניה לישיב בסוכה, שכבר נפטר בברכה שבירך על סעודה ראשונה.

טו. יצא להתפלל מנחה או מעריב, או דבר שיש בו שהיית זמן, מברך לישיב בסוכה כשחוזר דהי' היסח הדעת.

טז. ישיב בסוכה והגג היה סגור ובירך לישיב בסוכה, כתב במשנ"ב לברך כשפותח הגג, ומכיון שזה מחלוקת הפוסקים יקפיד לשים לב לזה, ואם באמצע אכילת כזית הראשון מיד שם לב ופתח ועדיין לא הפסיק בדיבור לא יברך שוב.

יז. נחלקו הפוסקים, בהולך מסוכה לסוכה אם מברך שוב לישיב בסוכה על סוכה שניה, הכרעת המשנ"ב דהליכה לא נחשב הפסק בדעתו היה לפטור את הסוכה השניה, ונפטרת כמו שהמוציא פוטר סוכה שניה, לאור זאת אפשר לכוין לפטור את הסוכה של השניה כשאוכל בלילה, ובתנאי שלא הולך באמצע למק"א שנחשב היסח הדעת, ואם הולך באמצע לסוכה אחרת וכל הזמן הולך מסוכה לסוכה עד השניה, לא נחשב הפסק ויכול לסמוך על הלישב בסוכה שבירך בשעת אכילה.

יח. יצא מהסוכה ע"מ לחזור בעוד שעה או יותר, ולבסוף נמלך וחזר אחר כמה דקות, מכיון שהסיח דעתו צריך לברך שוב לישיב בסוכה, אבל אם יצא לזמן מועט ובסוף נשתהה קצת יותר עד שעה, אי"צ לברך לישיב בסוכה דלא נחשב שהסיח דעת.

דינים כלליים בסוכה

א. יש לכבד הסוכה ולעשותה יפה ושיהיה נעים לשהות בה ביום ובלילה.

ב. מי שבונה הסוכה באופן שא"א לישון בה, או באופן שלא שייך לאכול בה, בגלל ריבוי זבובים, י"א שהסוכה אינה כשרה אף לדברים אחרים, והיינו אם עשאה שאינה ראויה לשינה נפסלת מאכילה וכן כשעשאה שאינה ראויה לאכילה פסולה גם לשינה, לכן יזהר לבנותה כראוי להכל.

- ג. ראוי שיביא לסוכה ספרים שרגיל להגות בהם, וישים אותם זמין וקרוב שיוכל תמיד לשבת וללמוד בספרים שצריך.
- ד. כדי שיוכל לשהות שם גם בימים חמים ראוי לירא שמים להתקין מזגן שם או להביא מאוורר מתאים, וזה חלק מהמצוה.
- ה. כמו"כ מציינים הפוסקים, שראוי להתכונן לפני החג לאפשרות לשים כיסוי על הסכך בעת הצורך בירידת גשמים, ויפרוס טפח לפני החג או השבת, ובגג שנפתח אי"צ, דעצם המסילות או הצירים מתירים לפתוח ולסגור.
- ו. הגם שמותר לשתות מים חוץ לסוכה, חסידים ואנשי מעשה הקפידו שלא לשתות אפי' קצת מים חוץ לסוכה.
- ז. כמו"כ גם באוכל מועט הקפידו שלא לאכול חוץ לסוכה.
- ח. המצטער בסוכה, באופן שאין יכול להתגונן מצער זה, ובכללם חולה אפי' שאין בו סכנה, פטור מסוכה.
- ט. קטן משהגיע לגיל חינוך, שהוא מגיל חמש או שש (כל אחד כפי הבנתו), בכלל חיוב בסוכה מדרבנן, ובאופן שאי"צ לאמו כבר מגיל ארבע, מתחייב מגיל זה.
- י. אף מי שאינו אביו, אסור לצוות עליו שיאכל חוץ לסוכה.
- יא. בעת שקר בסוכה, או טעם אחר שמפריע ומצער לקטן, אינו חייב בסוכה ככל מצטער.
- יב. בכלל מצות סוכה שיעשה הסוכה נוחה, כמו בבית וכדלעיל ג' ד', ויראה לעשות כל עסקיו שרגיל לעשות במשך השנה בסוכה, וכמש"כ בהלכה אוכל וישן ומטייל בסוכה ומדבר עם חבירו ודר שם כל ז' כמו בביתו.
- קדושת הסוכה רבה היא מאד, ואין לדבר בה דברים אסורים, ולנהוג בה מנהג ביזיון ח"ו, ואין להשאיר כלים ריקים בסוכה למעט כלי שתיה שרגיל לשתות בהם מידי פעם, וק"ו יזהר מכעס, ויזכור, כי הסוכה צילא דמהימנותא וכולה מוקפת בשמות הקדושים כמש"כ בספה"ק, ויכוין בישיבה בה לשם מצוה דמקיים כל רגע מצות עשה בסוכות תשבו שבעת ימים.**

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

זמן שמחתנו - כיצד?

ב'שטעטל' חי איש-חסיד, בעל מעשים טובים וירא אלוקים. במצותיו חפץ מאוד. בירח האיתנים התהלך ברוממות עם השלל העשיר של מצוות מיוחדות. בתום שנת בצורת היו האתרוגים יקרי-המציאה. אתרוגים אחדים הובאו לעיירה. החסיד אינו מוותר! 'שש מאות רובל!' דרש הסוחר עבור 'הדר' מושלם. 'שש מאות רובל!' משכורת של מספר חודשים! הפרוטה אינה מצויה, צרכי הבית מרובים... קנה החסיד את האתרוג, והתחייב לשוב במהרה עם התשלום.

מאין יבוא עזרי? "התפילין! אמכור את התפילין! הרי ערב יו"ט היום, ובתשעת הימים הקרובים אין מניחים תפילין! אחרי החג נחשוב הלאה... כעת חביבה מצוה בשעתה!" מיהר ומכר תפילין, ושב לשוק עם שש מאות רובל במזומן! אחרי ששילם מיהר הביתה בששון. הוא מספר לאשתו בהתרגשות, כי זכה ב"ה לרכוש אתרוג מדהים! "וכסף מנלן?". "מכרתי התפילין שלי!". "ותפילין מה תהא עליהן?". "אל לו ליהודי לחקור עתידות! אני חושב 'מה הקב"ה רוצה ממני כעת, ביו"ט אין צורך בתפילין ויש צורך באתרוג!". אשתו מבקשת לראות האתרוג. "השארתי על שלחן המטבח!"...

על שלחן המטבח אין אתרוג! יש קערת סלט! "היכן האתרוג?" הוא קורא בקול גדול... הילדים מתאספים, והבת מחויקה. "הכנתי סלט, חשבתי שזה לימון...". רגע של דממה. בני המשפחה מביטים באביהם בחרדה. החסיד מביט בבתו, מתקרב אליה ומחבקה אל ליבו! נושא עיניו ואומר "ריבונו של עולם! אני מודה לך על משפחתי הנפלאה!".

כאשר הילדים התפזרו, שואלתו אשתו: "וכי לא 'בא לך' באותו רגע לצעוק, לצרוח, לשאוג? אולי לחנך את הבת בשבט מוסר...?". מסביר בעלה בארשת ניחוחה "לפני כשעה הוצאתי את התפילין שלי מהארון, וחשבתי 'מה רוצה ממני השי"ת ברגע זה?'. באותו רגע היית מחויב ברכישת אתרוג, ולכן ויתרתי על התפילין היקרות לי מכל. כאשר האתרוג היקר הפך לסלט, חשבתי שוב 'ומה רוצה ממני השי"ת ברגע זה?'. הוא רוצה ממני איפוק, שמחה, אהבה..."

'זמן שמחתנו' היא שמחה משפחתית. כמו ז' ימי הפסח שבהם נגמלים ומתנקים מחמצו של יצה"ר, כך בימי הסוכות, נגמלים מכעס ולחץ. יוצאים מ'דירת קבע'. לומדים שאין בעולם 'קבע'! מי קבע שבדיוק כך צריך הבן שלנו להתלבש? מי קבע שבדיוק כך צריכה הבת להסתרק? מה ה' רוצה ממני ברגע זה? גם ברגע שה'קבע' מתערער, השי"ת רוצה ממני איפוק, שמחה ואהבה. מה יהיה עם התפילין? נחשוב אח"כ. ומה עם הבגד שלו והתסרוקת שלה? נראה אח"כ...

ממעשה זה נלמד כי אֵל לנו לְקַבֵּעַ את האמונה ואת הדת למסגרת קשיחה, ולא לְרַבֵּעַ בתבנית קשיחה, דוגמת תכתיב חברתי סביבתי, או דפוסי חשיבה מְקַבְּעִים. היהדות אינה 'תנועת עם', 'ככה כולם עושים', אלא קירבת אלוקים אישית בפנימיות הנפש. עובדים את ה', ולא את הציבור. ברגע האמת חשב החסיד על השי"ת, לא על התפילין ואתרוג. אילו היה מחשיב ומייקר 'חפצי שמים' לפני 'אלוקי השמים', אולי היה נכשל באביזריהו דעבודה זרה, בהקדימו טפל לעיקר...

יסוד ב'חינוך הבנים' הוא 'על פי דרכו'. אל לנו להיות בני ערובה כלואים בתפיסות אחידות ובחוקי חֶבְרָה נוקשים. ברגעי ניסיון והתמודדות עם ילדים 'יחודיים' יש לחשוב על הקב"ה - ולא על השכנים. בסוכות נוסכים מים על המזבח, לרמוז שלעתים 'שוברים שגרה', גם 'הפשוט' מתקדש. היכן מְצוּה התורה על ניסוך המים? זה לא כתוב במפורש, אלא 'הלכה למשה מסיני' מדור לדור. חכמי התורה מלמדים דרכי חינוך יחידניים ואישיים. ברוך הוא אלוקינו שהעמיד צדיקי אמת בכל דור ודור, המלמדים לכוון לרוחו של כל אחד ואחד, דור דור ודורשיו - לפי מצב דור ודור. גם בדור שבו נושבת רוח סער עזה השי"ת מצפה... בחינוך אין שיטה, יש גישה, וכשיש גישה לא נבהלים כ שה'סדר' משתבש...

פסוקי קרבנות שבעת ימי חג-הסוכות נכפלות שבע פעמים, אך יש 'חריגות'. ישנן כמה אותיות שאינן 'בתלם'. דווקא ב'חריגות' אלה מרומז ניסוך המים (תענית ב:) דווקא הבן שאינו 'בתלם' עשוי לגדול לתפארה, יתעלה ויתקדש על פי דרכו לכבוד השם! בבינה יתירה יורדים לשאוב בששון 'מים עמוקים'. דווקא מצוה זו נחוגה בשיא השמחה! מדי יום מתעלים עד שביום-השביעי הערבה הדלה הופכת למרכז החגיגה. ומאין הובאו הערבות? מ'מוצא', כי תמיד יש מוצא!

מסופר כי בבוא מרנא הבעש"ט לגור במזיבוז', ניצבו רבני העיר להוכיחו על שסוכתו אינה כשרה. בתום ויכוח ביניהם הראה 'פתקא מן שמיא' כי סוכתו כשרה. מדוע עשה לכך? וכי לא קל יותר 'להכשיר' סוכתו 'לכל הדעות?' אלא, אור שבעת הימים פעל 'להכשיר' עוד מנשמות בניי, לא בשיטת 'לחומרא בדיני סוכה' אלא בגישת 'לחומרא בדיני נפשות'...

נדרשת אמונה עמוקה בצדקת הדרך, גם כשהדרך 'שונה'. לחסיד אין לא תפילין ולא אתרוג, אך נותר עם הקב"ה. הוא נותר עם משפחה, עם אמונה, שמחה ואהבה. כשיש לנו הקב"ה ומשפחה, יהיו גם תפילין ואתרוגים... נהיה אך שמח!

בהצלחה בעבודת הקודש, ושמחת בחגך! יחיאל מיכל מונדרוביץ

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

שמונה עשרה שעליהם מברכים

חלק מהם חיוב מהתורה

חמש עשרה סוכה מוכרחים

ושלוש רק אם אין ברירה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון: סעודות מצוה בסוכות

יש שמונה עשרה סעודות בסוכות [שלוש בשבת וביום"ט ושתיים בחול המועד]

חלקם חיוב מהתורה וחלקם מצוה

חמש עשרה רק בסוכה

אבל השלוש האחרונים הם בשמחת תורה ועדיף שלא יהיו בסוכה אם יש לו בית אחר

סיפור

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר וינשטוק

האורח שראה את האושפיזין

אברך צעיר היה הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל, מגדולי תלמידיו של ה"נועם אלימלך", ומי שלימים יודע כרבה של אפטא, ועל שמה - כמו גם על שם ספרו "אוהב ישראל" - יקרא שמו בתולדות ימי החסידות. ובימים ההם מכהן היה ברבנות העיר הקטנה קולבסוב.

ותושביה של קולבסוב בעת ההיא עניים בדעת ובממון, ומתוך שהייתה עיר קטנה ויושביה מצער, אף לא סיפק בידם לשלם לרבים משכורת ראויה. אך לא זו בלבד, כי אף את המשכורת הדלה שקצבו עבורו היו בני העיר הדלים משלמים באיחור - אם בכלל.

ולפיכך היו הרב הצעיר וזוגתו הצדקנית, מתענים ברעב ימים שלמים, כאשר בסופה של תענית, לא היה להם לשבור את צומם הארוך אלא על לחם צר ומים לחץ. כך במשך השבוע, וכך בשבתות השנה. כך בשבתות השנה, וכך לעיתים גם בחגים ומועדים, גוועו להם הרב וביתו ברעב ואין איש יודע ומושיע.

ויהודי העיירה מה חשבו להם? שמא חשבו כי מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא שיענה את רבי אברהם יהושע העשיל בעיירתם. שמא הרהרו בליבם כי אם הרב אינו פוצה פה ומצפצף, אולי מלאך הוא ואינו זקוק כלל למאכל ומשקה. ושמא כלל לא חשבו, שהרי שָׁחֲנוּ כי בעת ההיא דלים היו בדעתם ואף פרנסיהם לא ניחנו ברוחב דעה. ולפיכך לא השכילו להעריך כהלכה את המאור הגדול המשמש ברבנות עירם, אף כי עודנו צעיר לימים. וכך סחופים וטרודים בטרדות הגלות המרה ואין איש שם ליבו דאגתו וטרדתו של אדם אחר, לא חשבו גם על גורלו של רבם המתענה בייסורי רעב ודלות.

בשנה ההיא גברה הדלות בקולבסוב, וכך עברו ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום הכיפורים ואין איש בעיירה מעלה בדעתו לדאוג למשכורתו של הרב, או למצער לתת בידיו מעות כדי חייו. וכך באותו היום, שערב חג הסוכות היה, לאחר שסיים הרב את תפילתו הממושכת, נפנה ובא אל ביתו. ואם הרחובות הצרים שקקו חיים מבני העיירה הקטנה הטרודים בהכנות לחג המתקרב ובא, עדיין אין איש מעלה על ליבו את זכרו של הרב הצעיר, שמזה חודשים ארוכים לא בא אל פיו בשר או דגים ושאר מטעמים הראויים לפאר בהם שולחנו של חג ומועד.

ולפיכך ביתו של הרב ריק מכל. מלבד מספר כדי מים, אין בבית הקטן מאום לאכול או לשתות. לא חלות ריחניות, ולא דגים אפויים. לא עופות צלויים, ולא בשר ומטעמים אחרים. נכנס הרב אל ביתו, פגש במבטה של הרבנית וראה אל נכון כי עוד לא צמחה קרן ישועה, וכי אם לא יתחולל נס של ממש יאלצו לעשות חגם חול. את הסוכה שבחצר ביתו בנה זה מכבר בעזרתם של כמה נערים טובי לב, שקוששו ביער הסמוך בולי עץ עבים וענפים

מוריקים, ולפיכך יזכה לשבת בצילא דמהימנותא, אך האם תהא לפניו כזית פת לברך עליה "לישב בסוכה"? - זאת לא ידע הרב.

בעמקי ליבו כבש הרב צער נוסף. הנה מתקרב חג הסוכות, ומצוות "ולקחתם לכם ביום הראשון" מה תהא עליה. באין בידו לפורטה אפילו שווה פרוטה, הרי שאתרוג מהודר או אפילו פשוט למצווה בעלמא, כמו גם לולב הדסים וערבות, מאן דכר שמייהו. אך אפילו מליבו לפיו לא גילה דבר זה, כדי שלא להוסיף על צערה של הרבנית המצטערת דיה גם כך.

ומשעה שביתו ריק ומנוגב מכל, נטל הרב כתונת נקייה מעם הרבנית, התעטף בבגדי שבת שלו ויצא אל בית המרחץ. ולאחר שטבל עלה ונסתפג לכבוד החג המתקרב ובא, שם פעמיו אל בית המדרש הריק. עד מהרה שקוע היה הרב במעמקי הספרים הקדושים הפתוחים לנגד עיניו ואין לו בעולמו אלא ד' אמות של הלכה וחסידות. וכך עתיד הוא לשבת עד בוא ראשוני המתפללים לבית המדרש, לתפילת מנחה חגיגית של ערב החג.

*

זה קרוב לחודשיים שאפרים זלמן עושה דרכיו בין ערים ועיירות. מגדולי הסוחרים בעירו הוא, ובעיקר פרץ מסחרו בתבואה ובשאר תנובת השדה. ולפיכך בחודשי האסיף, אוסף אף הוא רווחים לכל השנה כולה. משוטט בין הכפרים השונים, תר אחר תנובות השדה המשובחות ביותר, ומתווך בין קרוניות עמוסות דומדמניות בשלות משדהו של וסילי מכפר בריושוקה, לבין מבשלת השכר בעיר הרחוקה משם עד כדי שלוש מחוזות. בעצמו נוטל אחר עגלתו, עוד שלוש עגלות עמוסות פירות קיץ משובחים מכפר נידח אחר, אותם ימכור לריבה הבשלנית הידועה מהעיר הגדולה, והיא כבר תרקח מהם מיני מרקחת שונים ומתוקים שלטעמם הערב כבר יצא שם בכל גלילות פודוליה.

הרבה טרחה ויגיעות יש לו לאפרים זלמן בעמל זה, ועליו לצרף אליו גודד שלם של עגלונים, מזכירים ומנהלי חשבונות. ובכל זאת ברוב השנים הכל יוצאים נשכרים ממסע האסיף הזה, ובראשם אפרים זלמן. את הימים הנוראים כבר היה עושה באחד מבתי המדרש באחת הערים הגדולות באזור מסחרו, ולקראת חג הסוכות היה שב הביתה, כשבאמתחתו צרור הכסף לכל החורף העתיד להגיע ויותר מכך.

אותה שנה איחר החורף לצאת, ולפיכך גם הקיץ בושש מלהגיע, ועד שהבשילו השדות וביכרו הפירות כבר יצא חצי אלול, ואפרים זלמן התמהמה בדרכיו מאוד. בימים הנוראים עוד היה באמצע עיסוקיו, ורק ביום שלפני ערב חג הסוכות סיים את אחרוני עסקיו ושילח לדרכם את רוב עוזריו ומזכיריו. רק את ברק'ה השמש-עגלון המסור הותיר עימו למען ינהג את העגלה בבטחה בדרכם הביתה.

ולפי שעדיין מצוי היה ביריד בערב חג הסוכות, יכול היה לראשונה מזה שנים רבות לתור אחר דוכן אתרוגים נאים ומשובחים, ולרכוש לעצמו אתרוג נאה הראוי לברכה אף אצל אחד מגדולי הצדיקים. לקראת ערב יצאו בדרכם הביתה ואפרים זלמן שבראשית מסעו בזו השנה טרוד היה ומבולבל בשל איחורו של הקיץ, חש לראשונה נינוח ושליו ושמורות

עפעפיו נעצמו להן. אלא שגם ברקיה עייף היה ממסעם הממושך. ולפי שהיטיב להכיר את הדרך, הניח לסוס להוביל את עגלתם בצעדים נינוחים ואט אט נעצמו להם שמורות עפעפיו. ואילו הסוס שחש כי אדוניו אינו מבחין במעשיו עצר אט אט תחתיו ונח גם כן למקוטעין.

והנה חדרו אל העגלה קרני שמש מחממות ומרגיעות. ובבת אחת ניעורו בבהלה ובעתה אפרים זלמן וברקה גם יחד, ואין איש מהם מכיר את מקומם. קמעה קמעה נצטללה עליהם דעתם, ובחושיו החדים הבין אפרים זלמן כי את המרחק שנותר עוד לעשות עד הבית כבר לא יספיקו לעבור בשעות הבודדות שנותרו עד החג.

“עתה אין לנו אלא לתור אחר אכסניה יהודית כשרה שבעליה בנה סוכה כהלכתה” - הורה לברקיה הנבוך. אלא שמסע בן כמה שעות לא גילה אף אכסניה יהודית נאותה, ואפרים זלמן כמעט שלא ידע את נפשו.

ולפתע חלפו על פניו של פונדק דרכים גדול, והמזווה שעל פתחו העידה כמאה עדים כי יהודי כשר הינו בעליו של הפונדק. ואכן כך הוא. בעליו של הפונדק היה יהודי ירא ושלם, שאף בנה בחצר שמאחורי פונדקו סוכה גדולה עבור כל אורחיו. אך כאשר שוחח עימו בדבר האפשרות להתארח בחג בפונדקו, מלמל הפונדקאי מספר משפטים חטופים ושלח את אפרים זלמן לשוחח בדבר עם האכסנאית

ומשעה שהגיע אפרים זלמן לדבר דבר עם הפונדקאית הבין היטב מפני מה חמק ממנו הפונדקאי. “צר לי ר' יהודי!” - קינחה ידיה העמלניות בסינר הכרוך למתניה, ועד מהרה נשתמנו אלו שוב בקדירת בשר מהבילה. “אך אינך היהודי היחיד שתעה בדרכים בערב החג הזה, וקבוצה גדולה של סוחרים שהגיעה לכאן לפני שעות אחדות, תפסה את כל החדרים שבפונדק ואפילו חדריהם של ילדי. אף אם ארצה מאוד לא אוכל לתת לך חדר כאן במלון. אך שמע לי” - יעצה לו זו שהייתה עמלנית ומעשית כאחד, “אוכל לסעודות יום טוב ויום טוב שני, הכינותי די והותר, ובשמחה אציידך בדגים, בשר וכל מיני מטעמים דשנים וטובים. ולא הרחק מכאן שוכנת העיירה קולבסוב ובה קהילה יהודית מכובדת. בטוחתני כי אחד מיהודיה ישמח מאוד לזכות בך כאושפיזין נאה לימי החג”.

אם רצה בכך אפרים זלמן ואם לאו, ברירות רבות לא היו בידו. קיבל את עצתה של הפונדקאית, ובכסף מלא קנה ממנה כל מיני מטעמים לסעודות החג בשפע גדול, ולאחר שברקיה העמיסם על העגלה בזהירות יתירה לבל ישפך פנימה ציר של דגים או רוטב של עוף, יצאו בדרכם קולבסובה.

לא חלפה שעה קלה עד שעגלתם ניצבה בכיכר העיר הקטנה, ואפרים זלמן החל תר בעיניו אחר יהודי בעל צורה שניתן יהיה לבקש להתארח בביתו. והנה שפר עליו מזלו ופרנס העיירה כמר שלמה לייב נקלע אל כיכרה של עיר. בקשב רב שמע שלמה לייב את אפרים זלמן וכל קורותיו, ואז הציע, “לו אדוני שמעני, כי אז תלך להתארח בביתו של רבינו - רב העיירה. שכן לא רק שביתו ריק מכל איש מלבדו והרבנית, כי אם גם חוששני שביתו

ריק גם מכל דבר מאכל לכבוד החג. ואם כדבריך שבאמתחתך כל צרכי החג, כי אז וזכית במצווה גדולה והחיית נפש רב מישראל”.

ולא איחר אפרים זלמן, ועד מהרה עצרה המרכבה ההדורה בפתח ביתו של אוהבן של ישראל, שכמסופר כבר עשה דרכו זה מכבר לבית מדרשה של העיירה.

ירד אפרים זלמן ונקש בדלת הבית. “שמא אוכל להתארח בביתכם בחג הקרב?” שאל את הרבנית, כשהוא שב ומסביר בפעם השלישית לאותו יום כי מפאת השעה המאוחרת כבר לא יוכל לשוב לביתו. אלא שהרבנית שלא ידעה את כל המצוי במרכבתו של הגביר נאלצה לגלות לו כי אין בביתה מאום. “לא רק ברבורים שליו ודגים, כי אם גם נרות להדליק לכבוד החג - אין”. אך אפרים זלמן הבליע חיוך רחב, ובהינד ידו החל ברקיה פורק בפתח הבית, את הארגזים מלאי כל טוב בהם הצטיידו אך שעה קלה קודם לכן. הנה חלות טריות נודפות ריח ניחוח, והנה אווזים צלויים ממולאים שזיפים ופירות יער. הנה דגי אלתית גדולים מטוגנים בשמן וקמח, והנה גם חביות קטנות של יין משובח, ושאר מיני מטעמים.

פיה של הרבנית נאלם דום למראה האורח שכמו נשלח משמים יחד עם צידתו הרבה, ועד מהרה היו כל צרכי החג מתוקנים לסעודה. הבית הקטן כמו גם הסוכה הגדולה הדיפו סוף-סוף ריח של חג, ואפרים זלמן וברקיה החליפו שמלותם ומיהרו לבית הכנסת.

*

לאחר תפילת ערבית חגיגית התלווה אפרים זלמן אל רב העיר שעדיין לא ידע את המתחולל בביתו. אלא שעד מהרה לכשהגיעו הרב ואורחיו הביתה ונכנסו אל הסוכה, נתגלה פשר חיוכו צופן הסוד של האורח, שזכות גדולה נפלה בחלקו להנאות את אחד מצדיקי הדור בעת דחקו.

למחרת עם שחר הוסיף אפרים זלמן להפתיע את הרב, ותיכף לאחר שהצדיק שב מהמקווה מטבילה של שחר, הושיט לו אפרים זלמן אתרוגו ולולבו למען יברך עליהם. והוא עמד שעה ארוכה מתבונן ברב הצעיר המקרב לולבו ואתרוגו אחד אל אחד כאשר על ידי נענעו אותם יושפע שפע ברכות מדעת עליון לנווה אפריון.

יום טוב ראשון חלף על אפרים זלמן בהתרוממות הרוח שלא היה רגיל לה כל ימיו, כאשר רוחו של מארחו הגדול משפיעה עליו חיות רוחנית חדשה. אך השיא הגיע בסעודת הבוקר של יום טוב שני. שוב חזר מתלווה אל הרב לביתו לאחר תפילת שחרית, הלל, הושענות ומוסף. והנה נכנס הרב אל הסוכה ועד מהרה החל מפזם בקול חרישי וערב:

עולו אוֹשְפִיזִין עֲלֵאִין קְדִישִין

עולו אֲבָהֶן עֲלֵאִין קְדִישִין

לְמִיתָב בְּצֵלָא דְמְהִימְנוּתָא עֲלָאָה

בְּצֵלָא דְקוּדְשָא בְרִיךְ הוּא.

לְיעוֹל יִצְחָק

וְעִמָּה אֲבָרְהָם וַיַּעֲקֹב, מִשָּׁה אֶהְרֵן יוֹסֵף וְדָוִד.

תִּיבו אֲשָׁפִיזִין עֲלָאִין קְדִישִׁין

תִּיבו אַבְהֵן עֲלָאִין קְדִישִׁין

תִּיבו תִּיבו אוֹשְׁפִיזִין דְּמַהִימְנוּתָא

לְמִיתָב בְּצִלָּא דְּמַהִימְנוּתָא עַל אָה

בְּצִלָּא דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא

זַכָּאָה חוֹלְקָנָא

וְזַכָּאָה חוֹלְקָהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל...

ולפתע נפקחו עיניו של אפרים זלמן. הנה אברהם רחימא, והנה יצחק עקידא. הנה יעקב שלימתא והנה משה רעיא מהימנא, אהרן כהנא קדישא, יוסף צדיקא ודוד מלכא משיחא. הנה הינם האושפיזין הקדושים מתיישבים סביב שולחנו של הרב הקדוש, לפי בקשתו "תיבו תיבו". נדהם לגמרי הביט סביבו, האם גם ברקיה רואה את שרואות עיניו? לא! רק מבט קל בפניו של הרב הבהיר לו כי הם לבדם השותפים היחידים למחזה הנשגב.

החריש אפרים זלמן וכל הסעודה לא גרע עין מהאושפיזין הקדושים עד שנסתלקו לשמי מרום כלעומת שבאו, מותירים אותו המום ומלא בחרדת קודש.

ובינתיים הוסיף גלגל חמה להסתובב, ולאחר שחצה את הרקיע החל יורד לשיפולי מערב, ועד מהרה לכשהאדים ושקע אל תוך האופק, יצאה לה הלבנה ועימה משרתיה הכוכבים, ואף יום טוב שני של סוכות נסתלק לו.

ולאחר הבדלה קרא הרב הקדוש לאפרים זלמן.

"הסכת ושמע" אמר לו. "זכות מיוחדת נפלה בחלקך ביום טוב של סוכות זה. ולפי שזכית להנהותני ולמלא את ביתי בכל טוב, ויותר מכך באתרוג ולולב מהודרים - אף אני גמלתי עימך טובה, עיניך נפקחו וזכית לראות את אשר ראית. ברם, שמע נא לקולי. לאחר שעניך נפקחו לראות את שבעת הרועים, נזדככה נשמתך והגיעה לתיקונה השלם, וכעת יכול אתה לירש עולם הבא. ברם, אם תוסיף לחיות כאן בעולם, ותשוב לעסוק במסחר כדרכך, עלול אתה להפסיד את כל אותן מדרגות מיוחדות בהן זכית זה עתה. לו לקולי תשמע, כי אז נדבקת בבוראך ומסרת בידו נשמתך, והיא תשוב אליו - אל יוצרה, נקייה ומזוככת כשעה שהייתה בעת שנחצבה תחת כיסא הכבוד".

ואפרים זלמן סבר וקיבל. נכנס אל חדרו, וביקש מברקיה הנאמן לקרוא עבורו לחברא קדישא, ועד מהרה בליל ראשון של חול המועד - אושפיזא דיעקב שלימתא, שבה נשמתו אל בוראה והוא עלה ונתעלה להיכלם של שבעת הרועים, בזכות אותה טובה שגמל עם הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל - בעל "אוהב ישראל".

ואף ה"אוהב ישראל" לא שכח את אותו אורח, ובמשך שנים ארוכות נוהג היה לעבור לפני התיבה בתפילת מוצאי יום טוב שני של סוכות, לומר קדיש ולהדליק נר לעילוי נשמתו של אפרים זלמן, כהכרת הטוב על החסד אשר גמל עימו.

פגז של חתן - סיפור לחג הסוכות

ירושלים. אדר תשכ"ו.

שמש חורפית ביישנית הציצה קמעא מאחורי כתפו של ענן אפרפר שהיה משייט להנאתו ברקיע התכול, ושטפה באורה הזוהר את החצר הגדולה שחומות בתי אבן בני שניים ושלושה קומות סגרו עליה מכל ארבעת רוחותיה.

מעל הרחבה הגדולה ורצפת האבן, בין הבורות הישנים, מתוחים היו חבלי כביסה לכל אורכה של החצר ושתי נשים חסודות מראה ובנות בלי גיל אשר לראשן שביסים בגוון בז, היו מקטפות מהם כותונות לבנות צחורות שכבר יבשו כל צורכן והיו משליכות אותן אל גיגית פח גדולה בעלת מראה אפרפר מנומר בכתמי חלודה גדולים, אגב שיחה על חדשות השכונה.

"לייצו, מה את אומרת על השידוך המפתיע שנרקם הלילה?" שאלה קריינדל כבדרך אגב בעוד עינה פוזלת לעבר שכנתה, האם אכן תצליח להפתיע אותה.

"איזה שידוך?" הופתעה לייצו כהוגן למרבה שמחתה של קריינדל, "לא שמעתי כלום".
"הוי, אני אומרת לך, דברים כאלו לא שומעים בכל יום. נחמה ביילה רבינוביץ, הבת של שכנתנו היקרה ליבע, התארסה בחצות הליל עם החתן שלמה זלמן ויספיש. יין נשפך שם כמים והשירה עלתה עד לשמים. בעלי חיים לייב שיהיה בריא, אומר שהוא עילוי אמיתי, מטובי הבחורים בישיבת המתמידים".

"שלמה זלמן ויספיש? מי, הבן של ר' יחזקאל מנחם החלבן?" הצטעקה לייצו קלות.
"אמנם כן".

"אני לא מאמינה" תלשה לייצו טלית-קטן צהבהב מן החבל בתנועה של היסח הדעת וכמעט קרעה את האמרה העדינה.

"למה?" נהרו פניה של קריינדל מרוב נחת. הפצצה הקטנה שהטילה התפוצצה בקול רעש גדול, הרבה יותר ממה שפיללה בחלומה הורוד ביותר.

"כי אני מכירה את החתן ואת כל משפחתו היטב. ואם זה באמת בנו של ר' יחזקאל מנחם ויספיש החלבן, מדובר בפער של שש שנים שהכלה מבוגרת יותר מן החתן".

"נכון, בעלי גם אמר לי משהו בלחשישה" קרצה לה קריינדל, "אבל לית מאן דפליג כי החתן הוא עילוי נפלא. אחד הבחורים הטובים ביותר בירושלים".

"אני לא מתפלאת" הנהנה לייצו בראשה, "זה מה שהיא מחפשת כל השנים. נחמה ביילה היא בחורה מיוחדת בעלת אישיות כבירה, נשמה עשירה וסגולות מיוחדות, ובאמת מגיע

לה בחור כזה. היא בררה ובררה כי היא רצתה רק חתן שהוא כבר עכשיו תלמיד חכם מופלג והעיקר, מתכונן כל חייו לשבת וללמוד ולקיים 'שבתני בבית ה' כל ימי חייו'.
"בכל זאת" התקמט מצחה של קריינדל והיא היטיבה את השביס לראשה בתנועת אגב.
"אני עדיין לא כל כך מבינה את זה. שש שנים! את יודעת מה זה שש שנים?".

ואמנם, חצרות ירושלים ושכונותיה רעשו וגעשו אותו יום כשנודע דבר השידוך המעניין והתפרסם בעיר. לא היה חולק כי אכן אלו הם ענבי הגפן שהשתדכו בענבי הגפן, אבל הרבה גבות הורמו בתמיהה. איש לא ידע להסביר את הדבר...

*

ירושלים. אייר תש"ח.

הרחובות היו נטושים בשעת צהרים. נפש חיה לא נראתה בין קמרונות בתיה וסמטאותיה של שכונת בית ישראל. אפילו חתולי האשפתות לא העזו להראות את קצה אפם מול הסכנה המאיימת באורח כה בוטה על חיי הכל ואינה מבדילה בין אנשים לבעלי חיים.

כמו להצדיק את הריקנות הנוראה, לפתע נשמעה השריקה המחרידה והמאיימת ומיד אחריה רעש חזק של נפץ עז, כאשר הפגז נפל והתפוצץ לאלפי רסיסים. הפעם, למרבה המזל, הסתכם הנזק בעוד חור חדש שנוסף באחד הקירות המצולקים של העיר הפצועה והמדממת, אבל תודה לקל, נפגעים בנפש לא היו.

החרדה בעיר היתה נוראה. צבא הלגיון הירדני עשה כל שביכולתו להכניע את ירושלים כולה, העתיקה והחדשה כאחד, והוא ירה אליה אלפי פגזים שהפילו קורבנות בנפש. בני ירושלים ישבו במקלטים שבועות ארוכים וכמעט גוועו ברעב ובצמא. הלחם היה צר והמים במשורה.

מי שיצא אל הרחוב עשה זאת תוך חירוף נפש וסכנה מוחשית. יכול היה אדם להוציא את קצה אפו אל הרחוב השקט, ופתאום נשמעה השריקה המפחידה ומיד היה הכל מתמלא ברד של רסיסים שכל אחד מהם יכול היה ליטול נפשו של אדם מישראל. ומעשה באברך אחד ורבי שלמה מנחם שמו שיצא אל הרחוב בשעה רגועה, ולא הרחיק לכת עד שהיו כדורי מוות ופצצות דינור טסות מעל ראשו. כטובע הנאחו בקש מיהר להסתתר מתחת לגגון פח (!...) שהצל על קיר האבן העבה של בית החולים "ביקור חולים" שם עבר אותה שעה, והמתין לשוך הסערה.

ישבו איפא בני ירושלים במקלטים והתפללו לסיומה של המלחמה הקשה במהרה. לא יצאו הרחובה אלא בשעות ההפוגה הקצרות וגם אז הלכו כשהם צמודים לקירות העבים כמו מבקשים מהם מחסה. כללו של דבר, מי שלא היתה לו סיבה מוצקה לא יצא מן המקלט. שמא תאמר המקלטים היו מרווחים ומאווררים? לא היא. המקלטים עצמם היו חנוקים וצפופים, והתנאים בהם רחוקים מכל מה שאפשר להעלות על הדמיון לבני דורנו המעודנים והמפונקים ברוב טובה, אך הנפש אינה מבקשת אלא לשרוד, להמשיך ולחיות ובמקלט נשארתי חי. ברחוב היית צפוי להיחשף לכדורי מוות בכל שניה ושניה.

וכמו יהלום נוצץ המונח על קטיפה כחולה כהה, ואורו בוחק שבעתיים, כך בלטה שבעתיים דמותה הזוהרת של מרת חנה גיטל שטרן על רקע הנטייה הטבעית של כל אדם שפוי להסתתר מחמת אימת המציק, כאישיות סגולית של צדקנית שלא מעלמא הדין. גם היא תאבת חיים היתה כמו כולם, אבל לנגד עיניה עמדו פניהם של עשרות קשישים וקשישות שרעבו בכל יום מימות השבוע וכבר מזמן שכחו את השבת המאושרת שבה זכו למנת דגים טעימה.

מרת חנה גיטל שטרן לא מבנות ירושלים היתה במקורה, אלא מבנות העיר צפת. אלא לאחר שבעלה רבי אברהם נספה בצפת במגיפה בשנות מלחמת העולם הראשונה, נטלה את שני בניה הבחורים חיים ברוך שמתמיד גדול היה ועדיו לגדולות, ואחיו הצעיר ממנו יעקב משה, את שתי בנותיה ציפורה הגדולה וליבע הצעירה ונסעה לכמה שנים מעבר לים לבקש סעד בבית הוריה שבעיירה ההונגרית קראסנֶע, שם נולדה ומשם עלתה בנערותה לארץ ישראל.

שנים אחדות עשתה האלמנה חנה גיטל בבית הוריה בקראסנֶע, עד שהתאושה משברונה הכבד, או אז שבה ועלתה לארץ ישראל. לאחר שהשיאה את ארבעת ילדיה עברה מצפת להתגורר בירושלים, סמוך ונראה לבית בתה ציפורה.

טוב לבה של חנה גיטל עלה ונשפך על גדותיו. רחמנית גדולה היתה בטבעה ולבה הרחב מבקש להעניק בלי גבול ומידה. מעולם לא חשבה על עצמה בלבד אלא תמיד ראתה את סביבותיה.

ויחד עם טוב לבה של חנה גיטל היו לה גם ידי זהב. בשלנית מן השורה הראשונה, טבחיית המפליאה להכין את מיטב המאכלים לא רק בימים כתיקונם, אלא בעיקר התגלתה בגדולתה כאשר חומרי הגלם שעמדו לרשותה היו מעט לחם ועשבים...

קציצות הדגים של חנה גיטל היו לשם דבר עוד מן התקופה שקדמה למלחמה, אך אז לא היה זה דבר תימה, כאשר עמדו לרשותה דגים מן הכנרת ומחוף יפו, אולם כאשר ירד רעב לעולם וירושלים כולה נדחקה למחסור חריף, אז הגיעה שעתה הגדולה של חנה גיטל.

במטבחה הקטן שבביתה בשכונת מאה שערים התכנסה בשעת ליל ואצבעותיה הזריזות החלו לרקוח מרקחות לאורה הדל של מנורת "לוקס" ופתילתה המפויחת שינקה את מעט הנפט מצלוחית הזכוכית טיפין טיפין. בתוך קערת חרס כתומה היו מונחים נתחים קטנטנים של בשר דג שהצליחה להשיג אחר הצהרים בדרך נס, על השולחן שכבו במלוא עליבותן שתי ככרות לחם ישנות, ולצידן מלוא השק חוביזה, אותו צמח בר שלמרבה מזלם של הירושלמיים המורעבים צמח למכביר בשדות הרחבים בשטחים הפתוחים. החוביזה (חֶלְמִית) מצטיינת בתכונה נפלאה, יש לה פרי קטן הראוי לאכילה חי כפי שהוא, ועלים גדולים שאפשר לאכול אותם הן כשהם מבושלים והן כשהם מטוגנים כקציצה.

חנה גיטל יצאה בכל הזדמנות אל השדות כשהיא מצוידת בשק וקטפה בזריזות את הצמח בעל הפרחים הורודים-לבנים על פריו ועליו.

כעת לאור הנר במטבחה הקטן עמלה חנה גיטל, ידיה החרוצות מתבלות ומערבבות ומכינות "קציצות דגים" שנקראו כך על שם חמשת אחוזי הדגים שהיו בהם... מלבד קמצוץ בשר הדג היה לה לחם ישן וחוביזה בלי הגבלה, בצל ופלפל חריף, מעט סוכר וביצה אחת. אבל הטעם...

הטעם היה טעם גן עדן, טען בקנאות כל מי שטעם מן הקציצות של חנה גיטל. קציצות הדגים הטעימות ביותר שאכלנו, נשבעו הללו בהן צדק. והם לא שקרו, הטעם היה טעמן של קציצות דגים אמיתיות. אולי בגלל כישורי הבישול המופלאים של חנה גיטל, ואולי בגלל התפילות החרישיות שנשאה מלבה כל זמן הבישול, ושמה צירוף שני הדברים כאחד, בחזקת זה וזה גורם. מכל מקום הסירים היו מלאים בעשרות קציצות בעלות ריח מגרה ומעורר תאבון.

ואז החלה חנה גיטל במלאכתה העיקרית. וכי מה חשבתם, שחנה גיטל לעצמה בישלה ולבני משפחתה? אמנם שלוש-ארבע קציצות שמרה גם להם, אבל כמה עשרות קציצות כאלו חילקה בין בניהם של בני ובנות ירושלים ביום ששי בצהריים.

וכבר אמרנו כי כאשר היתה יוצאת למלאכת חלוקת הקציצות, לא שמה לב מה קורה ברחוב. שריקות הפגזים וההד המזוויע של ההתפוצצויות לא היווה בפניה מעצור. פתגם אחד היה שגור על פיה "שלוחי מצוה אינם ניזוקים". ברי היה לה כי מלאכים שומרים על כל צעדיה כאשר היא מטיילת בין הבתים ומאירה את פניהן של אותן ישישות תשות כוח שלולי היא, היו כבר מזמן גוועות ברעב.

בני משפחתה כבר חדלו להתחנן לפניה שלא תסכן את עצמה ואת חייה ביציאה לרחובות המופגזים, לפי שלמדו לדעת כי קיר ברזל הוא רך כחמאה מול חוסנה הנפשי ואומץ ליבה של חנה גיטל. "לא יקרה לי כלום" היתה מבטיחה בכל פעם כשיצאה מהבית וקדירת הדגים החמים בידיה. שלוחי מצוה אינם ניזוקים. ציפורה בתה לא נאבקה בה יתר על המידה לפי שגם בעלה שלה, שלימים נודע מגדולי אישי החסד שבדור, אף הוא בעצמו היה נעלם מהבית לעיתים תכופות וכמו חמותו הצדקנית, אף הוא היה מכתת את רגליו בין בניהם של גלמודים כדי להביא להם פת לחם, לעודד את רוחם הירודה, ובעיקר להפיג את שממונם ולשמש להם כחברה.

*

באותו יום ששי לעת צהרים יצאה חנה גיטל כהרגלה אל הרחוב. ציפורה ברכה אותה שתשוב בשלום והתפנתה לטפל בילדיה שלה. היתה רגיעה ברחוב ומאום לא סימן את המהפך הדרמטי המהיר העומד להתרחש.

בבת אחת הופרה הדממה הברוכה כאשר מלאך המוות הגיע בטיסה מחרישת אוזן ועמו כל גונדא דיליה, (=כל הפמליה שלו). באחת נדם צפצופן של הציפורים על העצים ורעש נורא תפס את מקומו. דומה היה כי הלגיון הירדני נחוש היה להריק את כל הארטילריה הרצחנית שלו בבת אחת. עופרת רותחת זמזמה באויר ללא התראה כלשהי ואלפי כדורים, פגזים ורסיסים התרסקו ברחובות בשאון נורא וקיפחו את חייהם של כמה עשרות מבני

ירושלים בתוך רגעים ספורים. השכונות השקטות בוססו בדם ובתים שלווים הפכו לעיי חורבות בן רגע. קירות שלמים קרסו ארצה ברעש אימים ולא אחת קברו תחתיהם את כל מי שעמד שם בלי להבחין בין איש ואשה, נער וזקן.

ובתוך כל הבהלה והאנדרלמוסיה שנתקפה העיר היתה גם ציפורה נתונה בחרדה נוראה. לפי חשבונה שלה היתה אמה ממש באזור ההתקפה הקטלנית ומי יודע אם לא נפל פגז בקרבתה. היא היתה בגוב האריות ממש, באזור הספר של שכונת בתי הונגרים ומאה שערים והרי למען האמת שום מקום אינו בטוח בימים טרופים אלו. לפעמים הירדנים מצליחים לירות פגזים ולטווח את קני הארטילריה שלהם לשכונות מרוחקות, וכבר שמעו על פגז שטס והגיע עד בשכונה רחוקה כמו "בתי ברוידא", מדרום לשוק של "מחנה יהודה", שם התרסק וקטל כמה נפשות שעמדו ושוחחו בנעימים ליד בור המים השכונתי. ומעשה באחד מבני החמד של ירושלים ורבי מאיר שלמה ברנשטיין (אמיתי) שמו, ממייטב אברכי חסידי קרלין ויש אומרים העידית שבעידית בקרב בני החבורה, שנקטל באחת ההפגזות שהתרחשה בפסח שני תש"ח, ולא עברו אלא שלושה ימים ובערב ל"ג בעומר, אחותו הצעירה נחמה פייגה, נערה צעירה בת 14 שנה, פתחה את תריס הברזל של הבית ובא רסיס לוחט ופילח את צווארה, ויעלו האח והאחות למרומים בתוך ג' ימים. כאלה וכאלה זוועות היו בירושלים באותה שנה קשה שתש"ח שמה.

*

כאשר חלפו השעות ונטו צללי ערב ובמקלטים הדליקו הנשים את נרות השבת וחנה גיטל טרם חזרה. התמלא לבה של ציפורה פחד נורא, אך תקווה קלושה קיננה עדיין בלבה כי בליל שבת, תחוש אמה את עצמה מוגנת יותר ותעז לשוב הביתה.

אך כאשר נקפו השעות וסעודת השבת נאכלה במקלט היתה קרובה ציפורה ליאוש, עם שבעלה ר' אשר היה מעודד את לבה ונוסך בה אמונת תום, "היא תחזור בריאה ושלמה, את עוד תראי".

חשבה ציפורה כי רק למען הרגיע את רוחה הסוערה אומר לה בעלה את המילים האלו ולא האמינה כי דבריו יתקיימו.

היתה זו עבודה ועבור כל בני המשפחה שבת שחורה כפשוטה. שבת שבה היו בטוחים כי תיכף עם צאתה יודיעו להם כי גופת האמא היקרה מוטלת באחד מחדרי המתים בהם נצברו גוויות ההרוגים בעשרותיהם.

ר' אשר ישב בסעודה שלישית במסיבת מרעים חסידיים והם האריכו כדרכם הרבה אל תוך הלילה. עמד והבדיל על כוס יין והנה אך מתנגנות להן המילים "המבדיל בין קודש לחול" על שפתיו, נפתחת הדלת ואל הבית נכנסת דמות גוצה, חיוורת פנים אך עיניה קורנות באור שמחה של מצוה.

"אמא" הצטעקה ציפורה באושר ורצה לחבק את חנה גיטל, "אני כל כך פחדתי. לא קרה לך כלום?"

"לא, געלוייבט דער ג-אט (ברוך ה'), לא נשרטתי אפילו שריטה אחת" צחקה חנה גיטל בשמחה. "אמרתי לך, המלאכים הטובים שומרים עלי. לא בזכותי אלא בזכותן של אותן נשים קשישות שאין להן מה להכניס לפיהן".

"אז מה קרה לך? איפה היית כל השבת?" השתומם ר' חיים ברוך, בנה הגדול של חנה גיטל שראשו לא מש מהגמרא גם בימים טרופים אלו.

"היית בתוככי שכונת בתי הונגרים" סיפרה חנה גיטל לתומה.

"אבל למה לא חזרת? הדאגת אותנו עד מוות?"

"אני אספר לכם" אמרה חנה גיטל.

*

כבר אמרנו שמרת חנה גיטל מצדקניות הדור הקודם היתה. צדקניות אלו היו תמימות במידה שאין רואים היום, תמימות טהורה ומלאת חן של יראת שמים. ידעה את תחילתו של מאמר חז"ל "שלוחי מצוה אינם ניזוקים" ולא ידעה שיש לו המשך. "לא בהליכתם ולא בחזרתם". מתוך תמימותה סברה כי זכות המצוה מגינה עליה אך ורק בדרכה אל הנצרכים, אבל בדרכה חזרה כבר אין לה שמירה, לפיכך - כשראתה שההתקפה הירדנית האכזרית אינה שוככת - פחדה לשוב לביתה ונשארה בביתה של הגלמודה האחרונה לה הביאה את מנת הדגים לכבוד שבת.

הלילה ירד ושתי הנשים סעדו יחד את סעודת השבת כאשר לפתע נשמעו צעקות כאב בחצר הגדולה.

תחילה היו בטוחות כי הצועקת היא אשה מרת נפש שאחד מבני משפחתה קיפח היום את חייו בהפגזה הכבדה והרי היא מבכה את אובדנה. כשיצאה חנה גיטל אל החצר לברר את הדברים לאשורם נודע לה כי במקרה הזה מדובר בהיפך הגמור, תחילתם של חיים חדשים...

היתה זו שכנה צעירה מקשה לילד שלא יכלו להביאה אל בית החולים בגלל המצב הקשה, והיא נאנקה בבית בייסוריה ושיוועה למיילדת שתבוא לחלץ אותה ממצוקתה. אלא שגם המיילדת הקבועה של השכונה נעדרה מביתה ושהתה במקלט, איש לא ידע לומר היכן היא נמצאת.

חנה גיטל ש"כלבויניקית" היתה ולא היה דבר אותו לא ידעה לעשות, ידעה גם ליילד. תיכף פנתה אל ביתה של היולדת המפוחדת ובתוך זמן לא רב בקע העולל בשלום לאויר העולם וקול צווחותיו הראשונות ומחאתו כלפי העולם המאיים שעמד מולו בפתע, התערב בקולה המאושר של אמו שלא הפסיקה לצעוק "מלאך מהשמים הזדמן לי בדמותה של חנה גיטל".

לאחר כחצי שעה היה הפעוט עטוף ומחותל כיאות ופניו הורדרדות מאירות באור נרות השבת. חנה גיטל לחצה את ידה של היולדת ואיחלה לה מזל טוב.

"מזל טוב" דמעו עיניה של שרה רבקה ויספיש, היולדת הצעירה. "אין לי מילים להודות לך. הצלת אותי ממות, כבר חשבתי שהקיץ עלי הקץ ופתאום הגעת את כמלאך מושיע". "לא עשיתי מאום, הקב"ה הוא המכין את צעדי האדם, כפי שאנחנו מברכות בכל יום בבוקר" אמרה חנה גיטל בחיוך של צניעות, "הוא זימן אותי לכאן כדי להושיע אותך בשעת מצוקתך".

"אכן, ואני מקווה כי בבוא היום גם את עוד תפיקי נחת מילדי זה הרך שנולד זה עתה".
"אמן" ענתה חנה גיטל ושתי עיניה נטפו דמעות רותחות ולא ידעה מדוע.

*

ולאחר 18 שנה, ולאחר שמכל מיני סיבות שונות שבעולם, לא מסכימה נחמה ביילה רבינוביץ, נכדתה של חנה גיטל שטרן, בתה של בתה הצעירה ליבע להתארס עם אף בחור למרות כל המעלות שמנו בכל הבחורים המצוינים שדברו לה, פתאום מגיעה כברק באפלה הצעה חדשה שאמנם נראתה תמוהה מפאת הפרשי השנים שבין הכלה והחתן, אבל ראה זה פלא, הכלה כלל אינה שמה לבה לדבר והשידוך קורם עור וגידים במהירות עצומה ותוך ימים אחדים באים שלמה זלמן ויספיש, אותו עולל שמרת חנה גיטל יילדה אותו בליל שבת רווי פגזים, עם נכדתה כלילת המעלות.

יירושלים כולה צהלה ושמחה...

כל הזכויות שמורות למחבר הרב יאיר וינשטוק שליט"א
אין להעתיק ולהדפיס בשום צורה בלי רשות המחבר.